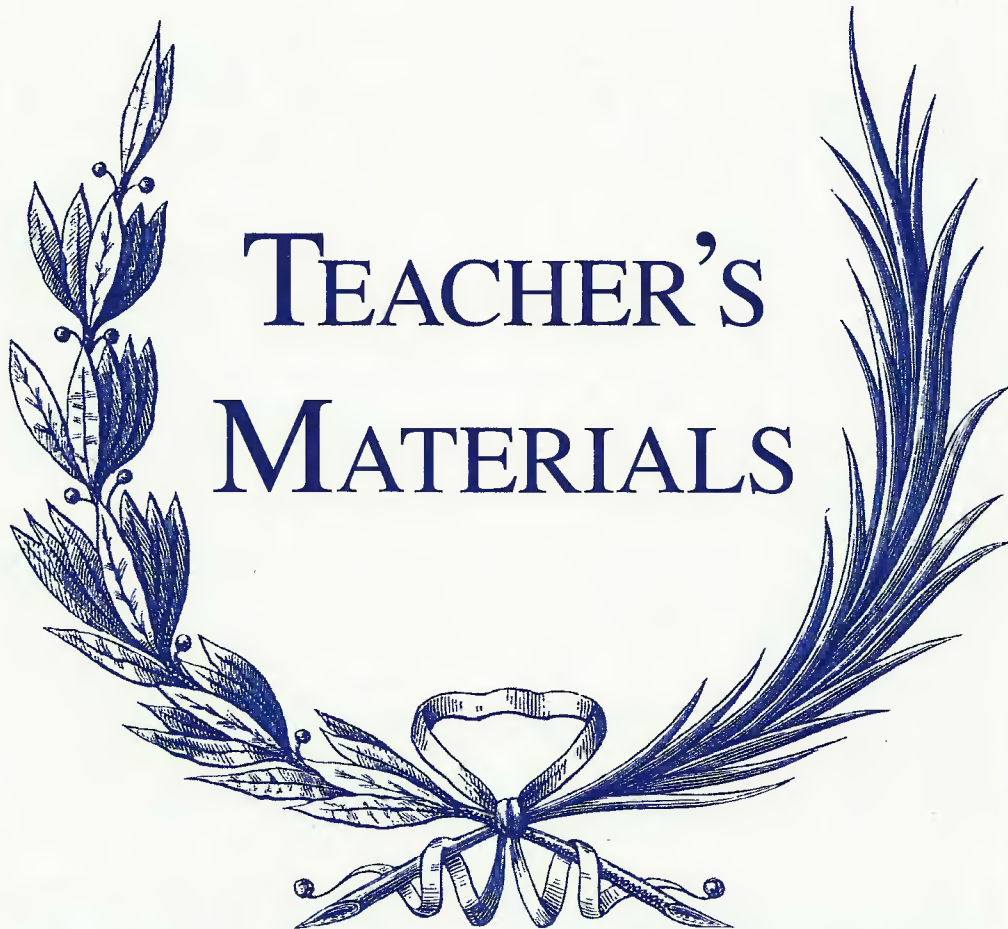

Hans H. Ørberg

LINGVA LATINA

PER SE ILLUSTRATA

TEACHER'S MATERIALS

LINGVA LATINA

PER SE ILLUSTRATA

TEACHER'S MATERIALS

Focus Publishing
R. Pullins Company
PO Box 369
Newburyport, MA 01950

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA

Pars I:

Familia Romana (978-1-58510-201-3); hard cover (978-1-58510-238-5)
Latine Disco: Student's Manual (978-1-58510-050-7)
Grammatica Latina (978-1-58510-223-5)
Exercitia Latina I (978-1-58510-212-9)
Latin-English Vocabulary (978-1-58510-049-1)
Lingva Latina: Familia Romana CD-ROM for PC (87-90696-08-5)
Exercitia Latina I CD-ROM for PC (978-87-90696-10-8)

Pars II:

Roma Aeterna (978-1-58510-233-4); hardcover (978-1-58510-314-0)
Exercitia Latina II (978-1-58510-067-5)
Indices (87-997016-9-3)
Instructions for Part II (978-1-58510-055-2)
Latin-English Vocabulary (978-1-58510-052-1)
Lingva Latina: Roma Aeterna CD-ROM For PC (87-90696-09-3)
Exercitia Latina II CD-ROM for PC (978-87-90696-12-2)

Ancillaries:

CD-ROM for Mac, contains Familia Romana, Roma Aeterna, Exercitia Latina I & II (978-87-90696-13-9)
Caesaris: Commentarii De Bello Gallico (978-1-58510-232-7)
Colloquia Personarum (978-1-58510-156-6)
Menaechmi ex Plauti Comoedia (1-58510-051-X)
P. Vergilii Maronis: Aeneis, Libros I et IV (978-87-90696-17-7)
Petronius: Cena Trimalchionis (87-90696-04-2)
Plautus: Amphitryo (87-997016-7-7)
Sallustius & Cicero: Catilina (87-90696-11-5)
Sermones Romani (97-90696-07-7)

For College Students:

Lingva Latina: A College Companion (978-1-58510-191-7)

For further information on the complete series and new titles, visit www.pullins.com.

Copyright © 2005 Hans Ørberg

ISBN 10: 1-58510-074-9

ISBN 13: 978-1-58510-074-3

Distributed by Focus Publishing / R Pullins Company, PO Box 369, Newburyport, MA 01950 (www.pullins.com) with permission of Domus Latina. All rights reserved. No part of this publication may be produced, stored in a retrieval system, produced on stage or otherwise performed, transmitted by any means, electronic, mechanical, by photocopying, recording, or by any other media or means without prior written permission of the publisher.

12 11 10 9 8 7 6 5 4 3

0909TS

Table of Contents

Lingva Latina Per Se Illustrata

Pars I: Familia Romana.....	3
Pars II: Roma Aeterna.....	41

Answer Key

Pars I	85
Pars II.....	105

Exercita Latina Solvta

Pars I	129
Pars II.....	153

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA

Advice to the Teacher

Before starting to read a new chapter the students should study the picture heading the chapter or the map facing the first page. Through a brief English discussion the teacher may help them to observe important details and to familiarize themselves with the theme or the setting, without entering upon the actual content of the text. In any case the preliminary discussion in English, if practiced, should not take more than a few minutes.

In the presentation of the text itself only Latin should be used. The object is to accustom the students, from the start, to read and understand the Latin text as Latin without the interference of English, or with a minimum interference of English. Begin by reading the text aloud, making the whole class or (later) individual students echo each sentence. If the reading is done carefully, with correct pronunciation and appropriate accentuation and grouping of words, the students will find to their satisfaction that they can understand the text immediately and will feel no need to translate.

Pronunciation will be taught by encouraging the students to imitate their teacher, who must therefore take great pains to pronounce as correctly and distinctly as possible.

When listening to and repeating the sentences, the students should normally have their books open before them, or have the pages shown on transparencies, so that they can see the written word at the same time.

It is important for the teacher, when first presenting the text, to know exactly what words and what grammatical forms and structures are new to the students. The *self-explanatory* text assures that the meaning of every new word and the function of every new grammatical form can be understood from the context, but a lively presentation, with suggestive intonation and gesturing and with frequent reference to visual aids, will always be a great help to the students. Their spontaneous response will generally be sufficient to show that they have grasped everything, while on the other hand an occasional puzzled look or failure to respond will reveal difficulties. In such cases, and whenever you want to be on the safe side, you can make the meaning clear by repeating one or two sentences with special stress on the word or form in question, or by illustrating the point with further examples or drawings. The same procedure can be used to call students' attention to new grammatical features.

After a passage has been presented in this way, individual students may be asked to take turns to read parts of the passage aloud in a manner that shows understanding through correct phrasing and accentuation. If the passage contains dialogue, parts can be assigned to different students (the teacher or a student can act as narrator). This is one way of checking the students' comprehension of the text. But to make quite sure that the passage has been precisely understood and assimilated, various other procedures must be used.

First of all you can ask simple questions in Latin concerning the content of the passage just studied (detailed questions on each lesson can be found in the volume EXERCITIA LATINA). Some of the questions may be accompanied by the showing of pictures. When answering the questions the students should normally be allowed to keep their books open, so that if necessary they can find the answer in the book (the very fact that they can spot the right answer shows that they understand the meaning of both question and answer).

In the last resort, if you are still in doubt whether a new word or a new grammatical form has been correctly understood by everybody, you may ask one of the students to give an English equivalent. However, if the text is carefully presented with proper emphasis on new features, translation, whether of single words or whole sentences, will generally be felt to be superfluous. Of

course the English translations of Latin words and phrases will often be present in the students' minds, but when reading the text they should be encouraged to concentrate on understanding the Latin directly as it stands instead of searching for English equivalents. The very fact that they are not asked to translate will help them to such direct understanding, which is a prerequisite for obtaining proficiency in reading and insight into the mechanism of the language and its means of expression. (The general comprehension of the text may be checked by asking a student to give an English paraphrase).

Most teachers will find it necessary to explain and discuss points of grammar in English on the lines of the *instructions* given in the Students' Manual LATINE DISCO. When this is practiced, the formulation of rules should preferably be left to the students themselves after they have seen several examples of the grammatical forms functioning in context.

As a further help to observe and learn the grammatical system, each chapter is followed by a grammar section, GRAMMATICA LATINA, which contains systematically arranged examples of the new points of grammar with the relevant Latin grammatical terms. Since the teacher will probably already have called attention to most of these points, the study of this section need not take up much time.

The chapters of LINGVA LATINA are so long that they will have to be divided into several lessons. The division into lessons (*lēctiōnēs*) shown in the margin by roman numerals (*I, II, III*), and followed in EXERCITIA LATINA, is intended as a guide for the teacher, but more than one period will be needed for some of the lessons. However, in the interest of promoting the reading skill the teacher should not make the readings too short.

The three PENSA at the end of each chapter constitute the final test of the students' comprehension of the material taught in the chapter. After studying both the main text and the GRAMMATICA LATINA section, the students are required to copy the PENSA (as homework or in class), filling in grammatical endings in PENSVM A, and new words in PENSVM B (special PENSA forms with blanks to be filled in are provided). The questions in PENSVM C should be answered with complete sentences, but if this has already been done orally in class, written answers need not be given. If these exercises are done satisfactorily (with at least some 80 per cent of the answers correct), this is the best guarantee that the whole chapter, with its new grammar and vocabulary, has been understood and assimilated by the students. Whenever reinforcement of certain points is needed, the more detailed exercises in EXERCITIA LATINA can be used. (Keys to the PENSA and EXERCITIA are available for teachers who want them.)

In spite of careful reviewing students will, as they progress in their reading, come across some words whose meaning they have forgotten. In most cases the teacher can help a student out by giving an example of the word used in an easy context which clarifies the meaning; but the students can also find out the meaning for themselves by consulting the INDEX VOCABVLORVM at the end of the volume. The teacher should show the students, when they have read one or two chapters, how they can use the reference to chapter and line to find the passage where the word occurs for the first time in a context which will generally be sufficient to make the meaning clear. (This effort is more rewarding than looking up the word in the *Latin-English Vocabulary*). In a similar way the treatment of grammatical points can be retraced by means of the INDEX GRAMMATICVS (pp. 326-327).

Hans H. Orberg

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA

PARS I: FAMILIA ROMANA

CAPITVLVM I

PENSVM A

Nilus fluvi___ est. Nilus et Rhēnus fluvi___ . Crēta insul___ . Crēta et Rhodus insul___ sunt. Brundisium oppid___ est. Brundisium et Tūsculum oppid___ .

Rhēnus fluvi___ magn___ est. Tiberis est fluvi___ parv___ . Rhēnus et Dānuvius nōn fluvi___ parv___ , sed fluvi___ magn___ sunt. Sardinia insul___ magn___ est. Melita insul___ parv___ est. Sardinia et Sicilia nōn insul___ parv___ , sed insul___ magn___ sunt. Brundisium nōn oppid___ parv___ , sed oppid___ magn___ est. Tūsculum et Delphī nōn oppid___ magn___ , sed oppid___ parv___ sunt.

Crēta insul___ Graec___ est. Lesbos et Chios et Naxus sunt insul___ Graec___ . In Graeciā mult___ insul___ sunt. In Galliā sunt mult___ fluvi___ . In Italiā mult___ oppid___ sunt. In Arabiā sunt pauc___ fluvi___ et pauc___ oppid___ .

A et B litter___ Latīn___ sunt. C quoque litter___ Latīn___ est. *Multī* et *paucī* vocābul___ Latīn___ sunt. *Ubi* quoque vocābul___ Latīn___ est. I et II number___ Rōmān___ sunt. III quoque numer___ Rōmān___ est.

PENSVM B

Sicilia___ est. Italia insula___ est. Rhēnus___ est. Brundisium___ est. Sicilia et Sardinia___ magnae sunt. Melita insula___ est. Britannia nōn___ parva, sed___ est. Brundisium nōn___ , sed___ magnum est. Est___ Brundisium in Graeciā? Brundisium___ est in Graeciā,___ in Italiā. ___ est Sparta? Sparta est in Graeciā. Sparta oppidum___ est. Delphī___ oppidum Graecum est. Euboea, Naxus, Lesbos, Chios___ Graecae sunt. In Graeciā sunt___ insulae.

Quid est III? III___ est. ___ est A? A littera est. A, B, C___ Latīnae sunt. ___ x littera Latīna est? x___ littera___ , sed littera___ est. *Insula*___ Latīnum est.

PENSVM C

1. Ubi est Rōma?
2. Estne Sparta in Italiā?
3. Ubi est Italia?
4. Ubi sunt Syria et Arabia?
5. Estne Aegyptus in Asiā?
6. Ubi sunt Sparta et Delphī?
7. Ubi est Brundisium?
8. Quid est Brundisium?
9. Num Crēta oppidum est?

10. Estne Britannia insula parva?
11. Quid est Tiberis?
12. Quid est D?
13. Num x littera Latīna est?
14. Estne II magnus numerus?

Nōmen:.....

CAPITVLVM II

PENSVM A

Mārcus fili___ Iūlii est. Iūlia fili___ Iūlii est. Iūlius est vir Rōmān___ . Aemilia fēmin___ Rōmān___ est. Iūlius domin___, Aemilia domin___ est. Mēdus serv___ Graec___ est, Dēlia est ancill___ Graec___ . Sparta oppid___ Graec___ est.

Iūlius pater Mārc___ est. Mārcus est filius Iūli___ et Aemili___ . Mēdus servus Iūli___ est: Iūlius est dominus serv___ . Iūlius dominus Mēd___ et Dāv___ est: Iūlius dominus serv___ est. Numerus serv___ magnus est. Dēlia est ancilla Aemili___ : Aemilia domina ancill___ est. Aemilia domina Dēli___ et Syr___ est: Aemilia domina ancill___ est. In familiā Iūli___ est magnus numerus serv___ et ancill___ . Aemilia māter Mārc___ et Quīnt___ et Iūli___ est. Mārcus, Quīntus Iūliaque sunt liberī Iūli___ et Aemili___ . Numerus liber___ est trēs. Numerus serv___ est centum.

In pāginā primā capitul___ secund___ multa vocābula nova sunt. Numerus capitul___ nōn parvus est.

PENSVM B

Mārcus _____ Rōmānus est. Iūlius _____ Rōmānus est. Aemilia est _____ Rōmāna. Iūlius est _____ Mārci et Quīnti et Iuliae. In _____ Iūlii sunt trēs _____ : duo _____ et ūna _____ . _____ liberōrum est Aemilia.

_____ est Dāvus? Dāvus est _____ Iūlii. Iūlius _____ Dāvī est. _____ est Syra? Syra _____ Aemiliae est. Aemilia est _____ Syrae.

Cornēlius: “ _____ servī sunt in familiā tuā?” Iūlius: “In familiā _____ sunt _____ [C] servī.”
Cornēlius: “Família _____ magna est!”

‘LINGVA LATINA’ est titulus _____ tuī Latīnī.

PENSVM C

1. Quis est Quīntus?
2. Quī sunt Mēdus et Dāvus?
3. Mārcusne quoque servus Iūlii est?
4. Cuius filia est Iūlia?
5. Quot liberī sunt in familiā Iūlii?
6. Quot servī in familiā sunt?
7. Num Syra domina est?
8. Quae est domina ancillarum?
9. Estne Cornēlius vir Graecus?
10. Num *puella* vocābulum masculinum est?

CAPITVLVM III

PENSVM A

Cūr Mārc _____ Iūliam pulsat? Mārcus Iūli _____ pulsat, quia Iūli _____ cantat. Iūli _____ plōr _____, quia Mārcus e _____ pulsat. Iūlia: "Mamma! Mārcus _____ pulsat." Aemilia puell _____ aud _____ et ven _____. Māter Quīnt _____ videt et e _____ interrog _____: "Quis mē voc _____?" Quīnt _____ respond _____: "Iūlia _____ vocat."

Iūlius dorm _____ . Quīntus Iūli _____ voc _____: "Pater!" Mārcus rīd _____, quia Iūli _____ nōn venit. Aemilia Mārc _____ verber _____. Iūlius ven _____, quia Mārc _____ plōrat. Iūlius Aemili _____ et Mārc _____ et Quīnt _____ et Iūli _____ videt. Iūlius: "Puer quī parv _____ puell _____ pulsat improbus ets." Iūlius puer _____ improb _____ verberat. Quem Iūli _____ verberat? Puer qu _____ Iūlius verberat est Mārcus. Mārcus plōr _____. Puer qu _____ plōrat laet _____ nōn est. Puella qu _____ cantat laet _____ est.

PENSVM B

Puella _____: "Lalla." Puella _____ cantat est Iūlia. Iūlia _____ est. Puer improbus puellam _____. Puella _____: "Uuhū! Puer _____: "Hahahae!" Puer _____ rīdet est Mārcus. Iūlia Aemiliam _____: "Mamma!" Aemilia _____, et Quīntum _____: "Cūr Iūlia plōrat?" Quīntus _____: "Iūlia plōrat, _____ Mārcus eam pulsat." Aemilia: "Mārcus puer _____ nōn est, puer _____ est! Ubi est pater?" Aemilia Iūlium nōn _____. Quīntus: "Pater nōn _____ est." Quīntus Iūlium _____: "Pater!" Iūlius Quīntum nōn _____. _____ Iūlius Quīntum nōn audit? Iūlius eum nōn audit, quia _____. Mārcus plōrat, _____ Aemilia eum verberat. Iūlius Mārcum audit; _____ Iūlius nōn dormit. _____ Aemilia verberat? Aemilia Mārcum _____. Puer _____ Aemilia verberat improbus est. Iūlia laeta nōn est _____ rīdet.

PENSVM C

1. Quis Iūliam pulsat?
2. Cūr Iūlia plōrat?
3. Quīntusne quoque Iūliam pulsat?
4. Quem Quīntus pulsat?
5. Cūr Aemilia venit?
6. Quis Iūlium vocat?
7. Cūr Iūlius Quīntum nōn audit?
8. Quem audit Iūlius?
9. Cūr Mārcus plōrat?
10. Rīdetne Iūlia?
11. Num Mārcus accūsātīvus est?
12. Num Iūliam nōminātīvus est?
13. Quid est dormit?

CAPITVLVM IV

PENSVM A

Mēdus ad _____. Dāvus ab _____. Iūlius imper ____: “Voc ____ Dāvum, Mēd ____!” Mēdus Dāvum voc ____: “Dāv ____! Ven ____!” Dāvus ven ____ neque Iūlium vid _____. Mēdus: “Salūt ____ dominum!” Dāvus dominum salūt ____: “Salvē, domin ____! Quid est?” Dominus: “Tac ____, serv ____! Nummī meī ubi sunt?” Servus tac ____ neque respond _____. Iūlius: “Respond ____!” Dāvus: “Interrog ____ Mēdum!” Iūlius Mēdum interrog ____: “Ubi est pecūnia mea, Mēd ____?” Mēdus: “Dāvus pecūniam tuam hab ____.” Iūlius: “Pōn ____ sacculum tuum in mēnsā, Dāv ____!” Dāvus pār ____: sacculum suum in mēnsā pōn _____. Dāvus: “Vid ____, domin ____: sacculus meus vacuus est.” Iūlius: “Sūm ____ sacculum tuum et discēd ____, bon ____ serv ____!” Dāvus sacculum suum sūm ____ et discēd ____.

PENSVM B

In sacculō Iūlii _____ est. Iūlius pecūniam suam _____: “Ūnus, duo, trēs, _____, _____, sex, _____, _____, _____, _____.” In _____ nōn centum, sed _____ decem nummī sunt.

Dāvus dominum _____: “Salvē, domine!” Iūlius _____: “Pōne sacculum tuum in _____!” Dāvus sacculum _____ in mēnsā _____. Sacculus Dāvī _____ est, in sacculō _____ [: Dāvī] _____ pecūnia est. Dāvus sacculum suum _____ et discēdit.

Iūlius: “Mēde! Venī!” Mēdus nōn venit, quia _____ [: Mēdus] pecūniam Iūlii _____. Iūlius baculum, _____ in mēnsā est, sūmit et _____.

Dominus imperat, bonus servus _____.

PENSVM C

1. Quot nummī sunt in sacculō Iūlii?
2. Adestne Dāvus in scaenā primā? .
3. Quis Dāvum vocat?
4. Suntne nummī Iūlii in sacculō Dāvī?
5. Quid Iūlius pōnit in sacculō Dāvī?
6. Quot nummī iam in sacculō Iūlii sunt?
7. Estne vacuus sacculus Mēdi?
8. Cūr Mēdus discēdit?
9. Quem Iūlius vocat?
10. Cūr Mēdus Iūlium nōn audit?

CAPITVLVM V

PENSVM A

lūlius et Aemilia in villā habitant cum liberis et servis. Dominus multos servos et multas ancillas habet.

Aemilia in peristylō est cum Mārce et Quinto et Iulio. Iulia multas rosas in horto videt et ab Aemilia discēdit. Iam Aemilia puellam nōn videt, neque pueri eam videt. Aemilia: "Mārce et Quinte! Vocate Iuliam!" Pueri Iuliam vocant: "Iulia! Veni!" et Iulia puerum vocat: "Mārce et Quinte! Veni!" Iulia pueros nōn audit, sed pueri Iuliam audiunt. Iulia: "Cūr pueri nōn veniunt?" Iulia ex horto venit cum vna rosa pulchra. Iulia: "Videte rosam meam, māter! Videte, pueri!" Mārcus: "Rosae pulchrae sunt, puella sine rosa pulchra nōn est!" Iulia cum vna rosa discēdit. Pueri rident. Aemilia: "Tacete, pueri! Sūm rosa et discēdit!" Pueri rosam sūm et discēdit; in atrio aqua sūm ex impluvio et rosa in aqua ponitur.

PENSVM B

lūlius in magnā villa habitat. Aemilia cum Iulio in villa habitat. Iulius Aemiliam, quia Aemilia bona et femina est.

Aemilia in peristylō est liberis suis, sed virō suō. Iulia Aemiliam discēdit; iam puella in horto est. Iulia rosas in horto videt et horto venit cum vna rosa. Puella laeta est: rosae eam.

Ubi est impluvium? Impluvium est in villa. In impluvio sunt.

PENSVM C

1. Num Iulius sōlus in villā habitat?
2. Quot filiōs et quot filiās habent Iulius et Aemilia?
3. Ubi est impluvium?
4. Ubi dormiunt servi?
5. Adestne Iulius in peristylō cum Aemiliā?
6. Ubi est Iulius?
7. Estne Aemilia sōla in peristylō?
8. Quid agit Iulia in horto?
9. Cūr pueri Iuliam rident?

CAPITVLVM VI

PENSVM A

Iūlius ab oppid Tūsculō ad vill su it. Villa eius prope Tūscul est. Iūlius in lecticā est inter Urs et Dāv. Dominus ā servīs port. Ursus et Dāvus nōn saccōs port, sacc ā Syrō et Lēandrō port. Saccus quem Lēander port nōn tam parvus est quam saccus quī ā Syr port.

Mēdus nōn est apud domin, nam servus malus dominum tim. Dominus ā serv mal tim. Dominus serv mal voc neque ab eō aud. Serv mal ā domin voc neque eum aud.

Quō it Mēdus? Rōm it. Unde venit? Mēdus Tūscul venit. Ante Mēd est Rōma, Tūsculum post e est. Cornēlius nōn Tūsculō Rōmam, sed Rōm Tūscul it, nam is Tūscul habitat. Cornēlius nōn ambulat, sed equ veh.

Lȳdia, amīca Mēdī, Rōm habitat. Iam Mēdus Rōm apud Lȳdī est. Mēdus amīc su salūt et ab amīc su salūt, nam Lȳdia Mēd am et ab e am.

PENSVM B

Ōstia nōn ā Rōmā, sed Rōmam est. venit Iūlius? Tūsculō venit et villam it. Duo servī eum. Syrus et Lēander, quī lecticam ambulant, duōs portant. Saccus Syrī nōn magnus est saccus quī Lēandrō portātur, Syrus nōn tam est quam Lēander.

Mēdus dominum nōn est, nam Mēdus dominum irātum. Mēdus servus [= improbus] est; Mēdus et Iūlius nōn, sed inimīcī sunt. Via Latīna, quae est Rōmam et Capuam, nōn tam est quam Appia. ambulat Mēdus? Is Rōmam ambulat, amīca eius Rōmae habitat. Cornēlius [= sed C.] Rōmā Tūsculum. Tūsculum est ante eum, eum est Rōma. Cornēlius equō, is nōn. Iūlius et Cornēlius ad villās suās.

PENSVM C

1. Ambulatne Iūlius?
2. Quī Iūlium portant?
3. Quid portant Syrus et Lēander?
4. Unde venit Iūlius et quō it?
5. Quō it Mēdus?
6. Etiamne Cornēlius Tūsculō Rōmam it?
7. Ubi habitat Cornēlius?
8. Cūr Mēdus laetus est?
9. Quae est Lȳdia?
10. Quid habet Mēdus in sacculō suō?
11. Suntne amīcī Iūlius et Mēdus?
12. Num portat verbum passivum est?

CAPITVLVM VII

PENSVM A

lūlius Mārc___, fili___ su___, mālum dat. lūlius Mārc___ et Quīnt___, fili___ su___, māla dat. lūlius etiam serv___ su___, Syr___ et Lēandr___, māla dat.

C___ Aemilia ōsculum dat? Aemilia vir___ su___ Iūli___ ōsculum dat. lūlius Aemili___ ōsculum dat. lūlius Iūli___, fili___ su___, mālum dat, neque solum Iūliae, sed etiam Syr___ et Dēli___, ancill___ su___, Iūlia māl___ su___ ōsculum dat!

PENSVM B

lūlius ad villam _____. Ōstiārius ōstium _____ et post eum _____.

Saccī nōn vacuī, sed _____ sunt. lūlius: "Vidēte, puerī: _____ saccus plēnus _____ est. Ecce mālum tuum, Mārce." lūlius Mārce mālum _____. lūlius filiīs nōn _____ māla, sed etiam pira dat. Iam puerī ___ māla ___ pira habent, sed servī _____ māla _____ pira habent. Dominus servōs ad ___ vocat et ___ quoque māla et _____ dat.

Aemilia ad Iūlium _____ et eī _____ dat. Iūlia abest. Puerī nōn ambulant, sed _____ in hortum. _____ [: in hortō] Iūlia nōn est, ea in cubiculō suō est. Iūlia nōn rīdet, sed _____: in _____ eius sunt _____. Dēlia: "In ātriō pater tuus tē _____, Iūlia." Iūlia ___ [= ex] cubiculō _____, ad Iūlium currit et ___ [: Iūliō] ōsculum dat. Iūlia rosam ante Iūlium _____. Iūlia: "Nōne ___ rosa _____ [= pulchra] est?"

PENSVM C

1. Quem puerī expectant?
2. Venitne Iūlius Rōmā?
3. Quis ōstium aperit et claudit?
4. Quid inest in saccīs?
5. Cui Iūlius mālum primum dat?
6. Cui Aemilia ōsculum dat?
7. Estne Iūlia in hortō?
8. Quō it Dēlia?
9. Estne Iūlia sōla in cubiculō suō?
10. Rīdetne Iūlia?
11. Quō Iūlia currit?
12. Quid Iūlius dat filiae suae?

CAPITVLVM VIII

PENSVM A

Qu___ est Albīnus? Est tabernārius qu___ ōrnāmenta vēndit. Qu___ ōrnāmenta? Ōrnāmenta qu___ Albīnus vēndit sunt gemmae et margarītae. Qu___ emit Mēdus? Ōrnāmentum emit. Qu___ ōrnāmentum? Ōrnāmentum qu___ Mēdus emit est ānulus c___ pretium est HS C. Digitus in qu___ ānulus pōnitur est digitus quārtus.

H___ servus Mēdus, ill___ Dāvus est. Lȳdia h___ servum amat, nōn ill___. Lȳdia amīca h___ servī est, nōn ill___. Lȳdia h___ servō ōsculum dat, nōn ill___. Lȳdia ab h___ servō amātur, nōn ab ill___.
H___ oppidum est Tūsculum, ill___ est Brundisium. Cornēlius in h___ oppidō habitat, nōn in ill___. Viae h___ oppidī parvae sunt.

PENSVM B

Gemmae et margarītae _____ pulchra sunt. Aemilia multa ōrnāmenta ā Iūliō _____. Aemilia _____ in collō et ānulum in _____ habet. Multae fēminae ante tabernam Albīnī _____ et ōrnāmenta eius aspiciunt. Virī ōrnāmenta _____ et fēminis dant. _____ gemmātus centum sēstertiīs _____. _____ ānuli est centum sēstertiū, sed Mēdus _____ [XC] tantum habet. Albīnus: "Nōnāgintā nōn _____ est!" Mēdus: "Accipe nōnāgintā sēstertiōs _____ nūllōs!" Ānulus ad digitum medium nōn _____: digitus medius _____ magnus est. Sed ānulus convenit ad digitum _____ [IV], quī nōn _____ est quantus digitus _____. Lȳdia laeta digitum suum _____ et cum Mēdō ā tabernā _____. Lȳdia Mēdō viam _____.

PENSVM C

1. Quid Albīnus vēndit?
2. Ā quō Aemilia ōrnāmenta accipit?
3. Ambulatne Mēdus cum dominō suō?
4. Ubi Mēdus et Lȳdia cōnsistunt?
5. Cūr Mēdus margarītās nōn emit?
6. Cūr Lȳdia nūllum ānulum habet?
7. Estne vacuus sacculus Mēdī?
8. Quot sēstertiīs cōnstat ānulus gemmātus?
9. Ad quem digitum ānulus convenit?

CAPITVLVM IX

PENSVM A

In Italiā sunt multī pāstōr____. Numerus pāstōr____ magnus est. Pāstor lūlii ūnum can____ et multās ov____ habet. Pastor est dominus can____ et ov____. Can____ et ov____ pāstōr____ amant. Cibus ov____ est herba, cibus pāstōr____ est pān____. Pāstor pān____ ēst.

In coll____ ūna arbor est. Pāstor cum can____ et ov____ ad arbor____ it. Iam pāstor in umbrā arbor____ iacet. Arbor pāstōr____ et can____ et ov____ umbram dat, sed ov____ nigra in sōl____ iacet. Nullae nūb____ ante sōl____ sunt. In silvā multae arbor____ sunt, sub arbor____ umbra est. Ov____ nigra ā pāstōr____ cēterisque ov____ discēdit. Canis ov____ videt.

PENSVM B

Pāstor et centum _____ in _____ sunt. Pāstor ovibus aquam et _____ dat. Cibus ovium est _____, cibus pāstōris est _____. Pāstor pānem _____. Ovēs herbam _____ et aquam _____ ē _____.

Sōl _____, nūlla _____ in caelō _____ hunc campum vidētur. In colle ūna _____ est, in _____ multae arborēs sunt. _____ arboribus umbra est. Pāstor ovēs suās ad arborem _____. _____ pāstor in _____ arboris iacet, ovis nigra cēterās ovēs _____ et silvam _____. In terrā sunt _____ lupī; lupus _____ nōn procul abest. Lupus in silvā cibum _____, dum pāstor et _____ ovem quaerunt.

PENSVM C

1. Num pāstor sōlus in campō est?
2. Quot ovēs habet pāstor?
3. Ā quō canis cibum accipit?
4. Suntne montēs prope pāstōrem?
5. Ubi sunt vallēs?
6. Quid est collis?
7. Quō it pāstor?
8. Cūr pāstor umbram petit?
9. Quō it ovis nigra?
10. Quid ovis in terrā videt?
11. Cūr lupus ovem nigram nōn ēst?

CAPITVLVM X

PENSVVM A

Av___ in āer___ volant. Pisc___ in aquā natant. lūlia neque vol___ neque nat___ potest. Homō duōs ped___ habet, itaque homō ambul___ potest. Homō mortuus sē mov___ nōn potest. Spīr___ necesse est hominī, nam sine animā nēmō vīv___ potest. Cum homō spīrat, anima in pulmōn___ intrat et ex pulmōn___ exit. Homō quī spīrat mortuus es___ nōn potest. Homin___ deōs vid___ nōn possunt. Deī ab homin___ vid___ nōn possunt. Nēmō piscēs numer___ potest. Piscēs numer___ nōn possunt. Sine pecūniā cibus em___ nōn potest.

Puerī lūliam can___ audiunt. Mārcus Quīntum ad terram cad___ videt. lūlius Mārcum clām___ audit. Puerī saccum ā lūliō in mēnsā pōn___ et aper___ vident.

PENSVVM B

Leō et aquila _____ sunt. Virī et fēminae _____ sunt. Mercurius nōn homō, sed _____ est. In aquā sunt _____. In āere sunt _____. Quid agunt piscēs et avēs? Piscēs in aquā _____, avēs in āere _____. Avis duās _____ habet, itaque avis volāre _____. Avis quae volat ālās _____. Cum homō ambulat, _____ moventur. Cum homō _____, anima in _____ intrat. Homō quī spīrat _____ est, quī nōn spīrat _____ est. Nam sine animā _____ vīvere potest. Spīrāre hominī _____ est.

lūlia _____ [= cantat]. lūlia _____ pulchram habet. Puerī _____ quaerunt. Nīdī sunt inter _____ et folia arborum. In nīdīs avium sunt _____ aut pullī. Avēs nōn pullōs vīvōs, sed ōva _____. Quīntus in arborem _____ et IV _____ videt in nīdō. Rāmus quī nīdum _____ tenuis est. Rāmus tenuis puerum _____ sustinēre nōn potest: Quīntus ad terram _____. Mārcus eum cadere videt et _____ est.

PENSVVM C

1. Num Neptūnus homō est?
2. Quis est Mercurius?
3. Quid agunt mercātōrēs?
4. Num necesse est margarītās habēre?
5. Quid est ōceanus Atlanticus?
6. Cūr aquila ā parvīs avibus timētur?
7. Ubi sunt nīdī avium?
8. Quid est in nīdīs?
9. Quae bēstiae ōva pariunt?
10. Quid agunt puerī in hortō?
11. Cūr rāmus Quīntum sustinēre nōn potest?

CAPITVLVM XI

PENSVM A

Membra corpor__ hūmānī sūt duo braccia et duo crūr__. In corpor__ hūmānō ūn__ caput est, nōn duo capit__. In capit__ sūt duae aur__ et ūn__ ōs. In ōr__ sūt dent__. In pector__ ūn__ cor et duo pulmōn__ sūt.

Medicus Quīnt__ super lectum iac__ videt; medicus puer__ dorm__ videt. Medicus: "Quīnt__ dorm__." Medicus 'Quīnt__ dorm__' dicit. Medicus puer__ linguam ostend__ iubet, et 'lingu__ eius rubr__ es__' dicit. Puer dicit 'ped__ et caput dol__.' Medicus Aemili__ pōculum ten__ iubet. Syra Quīnt__ spīr__ nōn aud__, itaque Syra e__ mortu__ es__ putat. Sed Quīnt__ vīv__. Māter fili__ vīv__ gaudet. Necesse est puer__ aegr__ dorm__.

PENSVM B

__ hūmānum habet quattuor __: duo __ et duo __. In brachiīs duae __ sūt, in crūrībus duo __. Super collum est __. In capite sūt duo oculī, duae __, ūnus nāsus, ūnum __. In ōre sūt dentēs et __. Sub collō est __. In pectore sūt pulmōnēs et __. In corde et in vēnīs __ est. Sanguis per __ ad cor __.

Aemilia apud lectum Quīntī __, Syra apud lectum __. Quīntus nōn __, sed aeger est. Syrus medicum ex oppidō __. Medicus digitum ad pedem puerī __: medicus pedem eius __. Quīntus, quī digitum medicī in pede __: "Ei! Pēs __!"

PENSVM C

1. Quae sūt membra corporis hūmānī?
2. Ubi est cerebrum?
3. Quid est in pectore?
4. Ubi est venter?
5. Cūr Quīntus cibum sūmere nōn potest?
6. Estne Quīntus sōlus in cubiculō suō?
7. Unde medicus arcessitur?
8. Quid videt medicus in ōre Quīntī?
9. Quid Quīntus in brachiō sentit?
10. Cūr Syra Quīntum mortuum esse putat?

CAPITVLVM XII

PENSVM A

Pilum ē man___ iacitur, sagitta ex arc___. In exercit___ Rōmānis multī Gallī militānt, quī arc___ ferunt. Equitāt___ sine met___ impet___ in hostēs facit, neque hostēs impet___ equitāt___ sustinēre possunt. Mille pass___ sunt quīnque mīlia pedum. Via Latīna CL [150: centum quīnquāgintā] mīlia pass___ long___ est.

Rāmus tenu___ puerum crass___ sustinēre nōn potest, nam puer crass___ grav___ est. Ūnum mālum grav___ nōn est, nec duo māla grav___ sunt, sed saccus plēn___ mālōrum grav___ est. Lēander saccum magn___ et grav___ portat. In saccō grav___ sunt māla. Servi saccōs grav___ portant. In saccīs grav___ sunt māla et pira.

Saccus Lēandrī grav___ est quam Syrī, nam māla grav___ sunt quam pira. Via Appia long___ est quam via Latīna. Via Appia et via Aurēlia long___ sunt quam via Latīna. Quīntus crass___ est quam Mārcus. Lēander saccum grav___ quam Syrus portat; in saccō grav___ māla sunt.

Hoc pilum long___ et grav___ est quam illud. Haec pīla long___ et grav___ sunt quam illa.

PENSVM B

Mārcus___ Quīntī est. Quīntus ūnum frātre[m] et ūnam___ habet. 'Iūlia'___ sorōris est. Frāter Aemiliae est___ liberōrum. Quīntus: "Ubi est avunculus noster?" Iūlius: "Avunculus___ est in Germāniā."

Prōvincia est___ imperiī Rōmāni. Rhēnus Germāniam ab imperiō Rōmānō___; Rhēnus___ imperiī est. In Germāniā multī___ Rōmāni sunt, quī contrā Germānōs___; Germāni enim___ Rōmānōrum sunt. Militēs Rōmāni scūta et___ et pīla___. Militēs in___ habitant. Circum castra est___ et___, quod x pedēs___ est. Militēs patriam ab hostibus___.

PENSVM C

1. Num *Mārcus* cognōmen est?
2. Quot frātrēs habet Aemilia?
3. Quid agit Aemilius in Germāniā?
4. Quae arma pedes Rōmānus fert?
5. Quam longum est pilum Aemiliī?
6. Ubi habitant militēs Rōmāni?
7. Quī sunt Germāni et Gallī?
8. Estne Germānia prōvincia Rōmāna?
9. Quod flūmen Germāniam ā Galliā dīvidit?
10. Cūr hostēs castra expugnāre nōn possunt?
11. Num miles fortis ab hoste fugit?
12. Cūr hasta procul iaci nōn potest?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XIII

PENSVM A

Hōrae di__ sunt XII. Hōra sexta di__ dividit in duās partēs: ante merīdi__ et post merīdi__.
Sex hōrae sunt dīmidia pars di__. Mēnsis Iūlius XXX di__ habet: numerus di__ est XXX.
Novus annus incipit ab eō di__ quī dīcitur kalendae Iānuāriae.

Iūlius mēnsis annī calid____ est; Iānuārius est mēnsis annī frigid____. Mēnsis annī brev____ est Februārius. Padus est flūmen Italiae long____ et lāt____. Sōl stēlla clār____ est.

PENSVM B

Iānuārius____ primus est. December est mēnsis____ ac____. Tempore antiquō September mēnsis septimū____, nam____ [= illō tempore] mēnsis primus erat Mārtius. Nunc September mēnsis____ est. Diēs est tempus ā____ ad____. Māne est____ diēi, vesper____ diēi est et initium____. Diēs in XII____ dīviditur. Nocte____ et____ lūcent, neque eae tam____ sunt quam sōl. Sōl lūnam____ suā____. Ea lūnae pars quae sōle nōn illūstrātur____ est.

Vēr et____, aestās et____ sunt quattuor____ annī.____ ā mēse Iūniō____. Hieme nōn solum____, sed etiam____ dē nūbibus cadit: montēs et campī nive____. Aqua nōn tam____ est quam nix.

PENSVM C

1. Quot sunt mēnsēs annī?
2. Ā quō Iānuārius nōmen habet?
3. Quam longus est mēnsis Aprīlis?
4. Ā quō mēnsis Iūlius nōmen habet?
5. Cūr mēnsis decimus Octōber nōminātur?
6. Cūr lūna nōn tam clāra est quam sōl?
7. Quī diēs annī brevissimus est?
8. Quī diēs aequinoctia dīcuntur?
9. Quod tempus annī calidissimum est?
10. Quandō nix dē nūbibus cadit?
11. Quid est imber?
12. Ā quō diē incipit novus annus?

CAPITVLVM XIV

PENSVM A

Puer dorm _____ nihil audit. Dāvus puerum dorm _____ excitat: in aurem puerī dorm _____ clāmat: “Mārce!” Mārcus oculos aper _____ servum apud lectum st _____ videt. Servus puerō frīg _____ vestīmenta dat. Parentēs filium intr _____ salūtant et ā filiō intr _____ salūtantur. Filius discēd _____ “Valē!” inquit.

Corpus val _____ nōn dolet. Medicus caput dol _____ sānāre nōn potest. Piscēs sunt animālia nat _____.

PENSVM B

Puerī in lectīs _____ [= iacent]. _____ puer dormit, alter _____; alter _____, alter aegrōtat. _____ puer aegrōtat, Mārcusne _____ Quīntus? Quīntus aegrōtat.

Servus puerum dormientem _____ et eī aquam _____. Mārcus ē lectō _____ et primum manūs _____, _____ faciem. Puer vestīmenta ā servō _____, et primum tunicam _____, deinde _____. Iam puer _____ nōn est. Virō _____ [= togam gerentī] braccium _____ nūdum est. Dāvus Mārcum sēcum venīre iubet: “Venī _____!”

Mārcus Mēdum, quī cum eō ire _____, nōn videt. Mēdus librōs et cēterās _____ Mārcī portāre solet, Mārcus ipse _____ portāre solet _____ mālum. “Hodiē” _____ Iūlius “Mēdus _____ ire nōn potest.” Mārcus sōlus abit librum et _____ et stīlum _____ ferēs.

PENSVM C

1. Quīntusne bene dormit?
2. Uter puer aegrōtat?
3. Estne clausa fenestra Mārcī?
4. Uter ē duōbus puerīs gallum canentem audit?
5. Quōmodo servus Mārcum excitat?
6. Tōtumne corpus lavat Mārcus?
7. Cūr Mārcus frīget?
8. Quid Mārcus ā servō poscit?
9. Utrum braccium togā operitur?
10. Utrā manū mīles scūtum gerit?
11. Quās rēs Mārcus sēcum fert?

CAPITVLVM XV

PENSVM A

Mārcus ad lūdum ven___ nec iānuam puls___. Magister: “Cūr tū iānuam nōn puls___, cum ad lūdum ven___?” Mārcus: “Ego iānuam nōn puls___, cum ad lūdum ven___, quod nec Sextus nec Titus id facit. Audīte, Sexte et Tite: vōs iānuam nōn puls___ cum ad lūdum ven___!” Sextus et Titus: “Nōs iānuam puls___, cum ad lūdum ven___!” Magister: “Tacēte! Aperīte librōs!” Titus: “Ego librum nōn hab___.” Magister: “Cūr librum nōn hab___, Tite?” Titus: “Librum nōn hab___, quod Mārcus meum librum hab___!” Mārcus: “Sed vōs meās rēs hab___!” Titus et Sextus: “Nōs rēs tuās nōn hab___!”

Magister discipulōs dormire vidēns exclāmat: “Ō puerī! Dorm___! Ego recit___, vōs nōn aud___!” Mārcus: “Ego tē recitāre aud___, Nōn dorm___.” Titus et Sextus: “Nec nōs dorm___, Tē recitāre aud___, Bene recit___, magister.” Magister: “Ego bene recit___, at vōs male recit___! Malī discipulī es___!” Discipulī: “Vērum nōn dīc___, magister. Bonī discipulī s___: in lūdō nec clām___ nec rīd___, et tē aud___!”

PENSVM B

Māne puerī in___ eunt. Puerī quī in lūdum eunt___ sunt. Quī lūdum habet___ est. Mārcus magistrum metuit, nam Diodōrus magister___ est quī puerōs improbōs___ verberat.

Intrat magister. Sextus dē___ surgit. Cēteri discipulī___ adsunt. Magister___: “Ō, discipulōs improbōs!” Sextus: “Num ego improbus___?” Magister: “___ discipulus improbus nōn es, ___ [= sed] cēteri discipulī improbī sunt!”

Post Sextum venit Titus,___ [= deinde] Mārcus. Mārcus___ [= ostium] nōn pulsat, ___ lūdum intrat, nec magistrum salūtat. Magister: “Discipulus improbus___, Mārce! ___ ad mē venī!” Magister___ Mārcī verberat. Tergum est___ pars corporis. Magister puerum verberāre___, Mārcus ad sellam suam___ neque___, Magister: “___ [= cūr] nōn cōnsīdis?” Mārcus: “Sedēre nōn___, quod pars tergī___ mihi dolet!”

PENSVM C

1. Quō puerī māne eunt?
2. Quis est Diodōrus?
3. Cūr puerī magistrum metuunt?
4. Quis discipulus prīmus ad lūdum advenit?
5. Quid facit Titus antequam lūdum intrat?
6. Cūr Titus librum suum nōn habet?
7. Quis est discipulus improbissimus?
8. Cūr Quīntus in lūdum ire nōn potest?
9. Cūr magister recitāre dēsinit?
10. Tūne magister/magistra an discipulus/discipula es?
11. Num tū iānuam pulsās antequam cubiculum tuum intrās?

CAPITVLVM XVI

PENSVM A

Nautae, quī Neptūnum ver____, tempestātem opper____. Mēdus et Lȳdia ex Italiā proficisc____. Lȳdia Mēdum in puppim ascendentem sequ____. Dum nauta loqu____, Mēdus occidentem intu____, unde nūbēs ātrae ori____. Simul tempestās or____. Mercātor tristis mercēs suās in mare lāb____ videt; nēmō eum cōnsōl____ potest.

Quī ab amicis proficisc____ laet____ nōn potest.

PENSVM B

Brundisium est oppidum____ (in____ maritimā situm) quod magnum____ habet. Portus est____ quō____ ad terram adire possunt.

Cum nūllus____ flat, mare____ est.____ est magnus ventus quī mare____ et altōs____ facit. Gubernātor est____ quī in____ nāvis sedēns nāvem____. Partēs caelī sunt____ et____,____ et merīdiēs. Oriēns est ea caelī pars unde sōl____, occidēns est ea pars quō sōl____.

Mēdus et Lȳdia nāvem____ atque ex Italiā____. Ventus____ est, nāvis plēnīs____ ex portū____ [= exit]; sed in altō marī tempestās____: magnus ventus____ incipit, ōtum mare turbidum____. Nautae aquam ē nāve____ et____ in mare iaciunt. Mēdus Neptūnum____: "Ō Neptūne!____ mē!" Nāvis flūctibus____ nec____ [= sed nōn] mergitur.

PENSVM C

1. Quae nāvēs Rōmam adire possunt?
2. Quid est 'ōstium' flūminis?
3. Num Tiberis in mare Superum influit?
4. Quandō nāvēs ē portū ēgrediuntur?
5. Ubi sedet gubernātor et quid agit?
6. Quae sunt quattuor partēs caelī?
7. Quās rēs Mēdus et Lȳdia sēcum ferunt?
8. Quō Mēdus cum amicā suā ire vult?
9. Cūr tristis est Lȳdia?
10. Quem deum invocant nautae?
11. Cūr mercēs in mare iaciuntur?
12. Num nāvis eōrum mergitur?

CAPITVLVM XVII

PENSVM A

Mārcus ā magistrō nōn laud____, sed reprehend____. Mārcus: “Cūr ego semper reprehend____, numquam laud____? Titus et Sextus semper laud____, numquam reprehend____.” Magister: “Tū nōn laud____, sed reprehend____, quia prāvē respondēs.” Mārcus: “Sed ego semper interrog____!” Sextus: “Tū nōn semper interrog____; nōs saepe interrog____ nec prāvē respondēmus: itaque ā magistrō laud____, nōn reprehend____.” Mārcus: “At facile est id quod vōs interrog____: itaque rēctē respondētis ac laud____!” Titus: “Nōs magistrum ver____. Nōne tū eum ver____?” Mārcus: “Ego magistrum nōn ver____. Cūr vōs eum ver____?”

PENSVM B

Discipulus est puer quī____. Vir quī puerōs____ magister est. Magister est vir____ qui multās rēs____ quās puerī____. Sextus nec stultus nec piger, sed____ atque____ est. Magister interrogat, discipulus quī respondēre potest manum____. Nōn____ respondēre antequam magister interrogat. Magister: “____ numerōs ā decem____ ad centum!”____ puer manum tollit, primum Sextus, deinde Titus,____ Mārcus. Sextus numerōs dicit: “XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXX, XL, L, LX, LXX, LXXX, XC, C.” Sextus bonus discipulus est, quī semper____ respondet; itaque magister eum____. Mārcus, quī semper____ respondet, ā magistrō____: “____ [x semper] rēctē respondēs, Mārce! Cūr nōn____ antequam respondēs?” Mārcus: “Cūr Titum nōn interrogās? Is nōn tam____ interrogātur quam ego.” Magister: “Iam eum interrogō: quot sunt XXI et LXVIII?” Titus: “LXXXVII? an LXXXVIII?” Titus nōn____, sed____ est ac magistrō____ incertum dat. Sextus vērō rēctē respondet,____ difficile est id quod interrogātur. Quod Mārcus interrogātur nōn difficile, sed____ est. Unus____ est IV sēstertii, unus sēstertius IV____.

PENSVM C

1. Quid puerī discunt in lūdō?
2. Cūr Sextus ā magistrō laudātur?
3. Cūr Mārcus reprehenditur?
4. Estne facile id quod Titus interrogātur?
5. Cūr Titus nōn statim respondet?
6. Uter rēctē respondet, Titusne an Sextus?
7. Quot sunt undētrīgintā et novem?
8. Trēs sēstertii quot sunt assēs?
9. Quot dēnariī sunt octōgintā sēstertii?
10. Num facilēs sunt numeri Rōmānī?
11. Tūne ā magistrō tuō laudāris?

CAPITVLVM XVIII

PENSVM A

Sextus rēct___ respondet, Mārcus prāv___ respondet et sevēr___ reprehenditur. Nēmō rēct___ aut pulchr___ scribit quam Sextus; is rēctissim___ et pulcherrim___ scribit. Lūna plēna clār___ lūcet, sed sōl clār___ lūcet quam lūna et cēterae stēllae; sōl clārissim___ lūcet.

Hostēs nōn tam fort___ pugnant quam Rōmānī. Milītēs nostrī fort___ pugnant quam hostēs. Nostrī fortissim___ pugnant. Mārcus nimis lev___ scribit. Magister brev___ scribit 'Mārcum improbum esse'.

PENSVM B

Ex XXIII litteris Latinis VI _____ sunt: A E I O V Y; cēterae sunt _____. Cōnsonāns semper cum vōcālī _____. K, Y, Z litterae _____ sunt in _____ Latinā, in linguā Graecā _____. Vocābula *ōstium* et *iānuā* _____ rem significant; *lingua* duās rēs _____ significat. Magister librōs Latinōs et Graecōs _____ potest.

Discipulī hanc _____ in tabulis suis _____: *Homō oculōs et nāsūm habet*. Magister tabulam _____ puerī aspicit, et Sexti et Titī et Mārci. In tabulā Mārci IV litterae _____. Magister litterās quae dēsunt _____; _____ [= eō modō] magister menda Mārci _____. Tum Mārcus scribit _____ [= hōc modō]: *HOMO HOCYLOS*... Magister: "Ō Mārce! Hic nōn _____, immō _____ littera H!" Mārcus stīlum vertēns H litteram _____. Tum magister calamum et _____ sūmit et _____ ad patrem Mārci scribit.

Cēra est _____ mollis. Ferrum est māteria _____.

PENSVM C

1. Quot sunt litterae Latinae?
2. Estne D vōcālīs an cōnsonāns?
3. Quot syllabās habet vocābulum *apis*?
4. Quōmodo parvus discipulus legit?
5. Quis discipulus rēctissimē scribit?
6. Quālēs sunt litterae quās Titus scribit?
7. Quālis discipulus est Mārcus?
8. Cūr Mārcus nōn *HOMO*, sed *OMO* scribit?
9. Quotiēs Mārcus litteram H scribit?
10. Stīlōne in tabulā scribit magister?
11. Quid magister scribit?
12. Estne facilis grammatica Latina?
13. Tūne rēctius scribis quam Mārcus?

CAPITVLVM XIX

PENSVM A

Ante X annōs Iūlius apud parentēs suōs habit _____ nec uxōrem hab _____ . Iūlius et Aemilia Rōmae habit _____. Iūlius Aemiliam am _____ nec ab eā am _____. Ea numquam Iūlium salūt _____ cum eum vid _____ , quamquam ipse ab eō salūt _____. Aemilia epistolās Iūlii nōn leg _____ nec dōna eius accipi _____ , sed omnia remitt _____ .

Iūlius: "Tunc ego tē am _____ nec ā tē am _____ , nam tū alium virum am _____ nec ab eō am _____. Ego miser er _____ et tū misera er _____. Tunc apud parentēs nostrōs habit _____. Tū et parentēs tuī in parvā domō habit _____. Vōs ā mē salūt _____ , quamquam pauperēs er _____ ."

PENSVM B

Iūlius, quī _____ Aemiliae est, _____ suam nec _____ aliam fēminam amat. Quīntus _____ quam Mārcus et _____ quam Iūlia est. _____ peristylī XVI altīs _____ sustinētur. Inter columnās III _____ stant. Iūnō, _____ [= uxor] Iovis, _____ matrōnārum est. Nēmō deōrum _____ marītus est quam Iuppiter. Inter omnēs deōs Iuppiter _____ marītus est.

Ante X annōs Aemilia nōn matrōna, sed _____ erat. Tunc Iūlius _____ XXII annōrum erat. Pater Iūlii vir _____ [= pecūniōsus] erat. Quī nōn dīves, sed _____ est, in parvā _____ habitat. Rōmae multī hominēs habitant, _____ quam in illā aliā urbe. Rōma est urbs _____ imperiū Rōmāni.

PENSVM C

1. Quae est coniūnx Iovis?
2. Num Iuppiter bonus marītus est?
3. Cuius filius est Cupīdō?
4. Estne Quīntus māior quam Mārcus?
5. Ubi parentēs Iūlii habitābant?
6. Cūr Iūlius tunc miser erat?
7. Cūr Aemilia Iūlium nōn amābat?
8. Num Iūlius Aemiliam propter pecūniam amābat?
9. Cūr Aemilia nunc beāta est?
10. Hodiēne Aemilia minus pulchra est quam tunc?

CAPITVLVM XX

PENSVM A

Mox novus infāns in cūnis Aemiliae er____. Aemilia rūsus infantem hab____. Tum quattuor liberī in familiā er____. Iūlius et Aemilia quattuor liberōs hab____. Aemilia infantem suum am____. Iūlius et Aemilia infantem suum aeque am____. Annō post infāns prīma verba disc____ et primōs gradūs faci____. Infāns ambulāns ā parentibus laud____.

Aemilia: "Ego infantem meum bene cūr____; semper apud eum man____, numquam ab eō discēd____." Iūlius: "Certē bona māter er____, Aemilia: infantem tuum ipsa cūr____ nec eum apud nūtricem relinque____." Aemilia: "Etiam nocte apud infantem er____, semper cum eō dorm____. Nōs et infāns in eōdem cubiculō dorm____." Iūlius: "Nōn dormiēmus, sed vigil____! Nam certē ab infante vāgiente excit____!" Aemilia: "Ego excit____, tū bene dorm____ nec excit____!"

PENSVM B

Parvulus puer quī in____ iacet____ appellātur. Infāns quī cibō____ magnā vōce____. Nōn pānis, sed____ cibus infantium est. Nūtrix est____ [= fēmina] quae nōn suum, sed____ infantem____. Multae mātrēs infantēs suōs ipsae alere____.

Maritus et uxor iam nōn dē tempore praeteritō____, sed dē tempore____. Aemilia: "Cūr tū filiū habēre____, Iūli? Ego alteram filiam habēre____, plūrēs quam duōs filiōs____ [= nōn volō]. Vōs virī filiōs tantum____! Filiōs____ diligitis quam filiās!" Iūlius____ [= tacet]. Aemilia irāta____ adversus ostium facit, sed Iūlius: "____ hīc apud mē!" inquit, "____ discēdere!" Aemilia manet ac loquī____: "Bona māter apud infantem suum manēre____, hoc mātris____ est. Nēmō enim infantem melius____ potest quam māter ipsa."

PENSVM C

1. Ubi parvulus infāns cubat?
2. Quid facit infāns quī cibō caret?
3. Quid est cibus infantium parvulōrum?
4. Num omnēs infantēs ā mātribus suīs aluntur?
5. Quae sunt prīma verba infantis?
6. Quandō Aemilia novum infantem habēbit?
7. Cūr Aemilia ā maritō suō discēdere vult?
8. Cūr Iūlius in aliō cubiculō dormire vult?
9. Quid Aemilia officium mātris esse dicit?
10. Cūr Syra et Iūlia in hortō nōn manent?
11. Cūr Iūlia sorōrem habēre nōn vult?

CAPITVLVM XXI

PENSVM A

Mārcus ūmidus est, quod per imbrem ambul _____, ac sordidus, quod humī iac _____. Discipuli ūmidī sunt, quod per imbrem ambul _____, ac sordidī, quod humī iac _____.

Mārcus: "Ā Sextō puls _____ sum." Iūlius: "Nōnne tū Sextum puls _____?" Mārcus: "Primum Sextus mē puls _____, tum ego illum puls _____. Ego et Titus Sextum puls _____." Iūlius: "Quid? Vōs duo ūnum puls _____? Et cūr sordida est vestis tua? Humīne iac _____?" Mārcus: "Humī iac _____; Sextus mē ten _____."

Aemilia: "Quid magister vōs doc _____ hodiē?" Mārcus: "Magister aliquid recit _____, sed ego initium tantum aud _____." Aemilia: "Cūr nōn omnia aud _____?" Iūlius: "Mārcus in lūdō dorm _____!" Aemilia: "Audīsne? Pater dicit 'tē in lūdō dorm _____.' Tūne vēre dorm _____?" Mārcus: "Certē dorm _____, māter. Omnēs dorm _____! Sed paulō post magister laud _____ litterās meās." Mārcus mātrī litterās quās Sextus scrīps _____ ostendit. Aemilia: "Tūne ipse hoc scrīps _____?" Mārcus: "Ipse scrīps _____. Ceterī puerī prāvē scrīps _____."

PENSVM B

Hodiē māne Mārcus _____ erat, vestīmenta eius tam _____ erant quam nix. Nunc nōn modo _____ [= vestīmenta] eius, sed etiam faciēs et manūs et _____ sordida sunt, atque _____ [= sanguis] eī dē nāsō fluit. Nam Sextus, quī tam _____ est quam bōs, Mārcum pulsāvit sine _____ (ut ait Marcus). Mārcus, quī _____ iacuit, tam sordidus est quam _____. Difficile est eum _____.

In cubiculō suō Mārcus lavātur et vestem _____. _____ [= dum haec aguntur] Aemilia ātrium intrat et vestīgia puerī _____. Aemilia: "Quid hoc est? _____ pedibus sordidīs in _____ mundō ambulāvit!" Mārcus, _____ vestem mūtāvit, in ātrium redit. Puer mātrī _____ [= parvam tabulam] Sextī ostendit et 'sē ipsum eās litterās _____' dicit. Id quod Mārcus dicit nōn vērum, sed _____ est; Mārcus _____, sed Aemilia filiō suō _____. Iūlius vērō dē verbīs eius _____; Mārcus patrem suum _____ nōn potest.

PENSVM C

1. Cūr Mārcus rediēns ūmidus et sordidus est?
2. Ā quō pulsātus est?
3. Cūr Mārcus sōlus Sextum vincere nōn potest?
4. Quōmodo Mārcus sē excūsāre cōnātur?
5. Quid agit Mārcus in cubiculō suō?
6. Quid Aemilia in solō cōspicit?
7. Quid tum Iūlius dicit uxōrī?
8. Quid Mārcus parentibus suis ostendit?
9. Quis litterās quae in eā tabulā sunt scrīpsit?
10. Cūr Iūlius filium suum nōn laudat?

CAPITVLVM XXII

PENSVM A

Hōrā nōnā erus ambulā _____ ire solet. Tabellārii nōn mittuntur pecūniam postulā _____. Hostēs castra expugnā _____ veniunt. Multi barbari Rōmam veniunt habitā _____.

Syra: “Verba medicī difficilia sunt audī _____.” Ea rēs est fac _____ facilis. Nōmen barbarum difficile dic _____ est.

Verba: terrēre, _____ isse, _____ um; claudere, _____ isse, _____ um; dicere, _____ isse, _____ um; solvere, _____ isse, _____ um; emere, _____ isse, _____ um; rumpere, _____ isse, _____ um; aperīre, _____ isse, _____ um; vincīre, _____ isse, _____ um; pellere, _____ isse, _____ um; scindere, _____ isse, _____ um; venīre, _____ isse; posse, _____ isse.

PENSVM B

Iānuā cōnstat ē duābus _____, quae in _____ vertuntur. Ōstiārius vel _____ dicitur servus quī hominēs in villam _____. Canis eius prope tam _____ quam lūpus est; itaque necesse est eum catēnā _____ [<ferrum] _____. Ānulus Lȳdiae nōn ex ferrō, sed ex _____ factus est. Servus quī epistolās fert _____ dicitur, nam _____ epistolae in tabellis scribēbantur.

Tabellārius _____ iānuam stat. Iānitor, quī _____ iānuam sedet, tabellārium dē cane ferōcī _____: “Cave! Canis tē _____!” In solō intrā _____ scriptum est ‘_____ canem’ infrā _____ canis. “Nec haec _____ nec canis vērū mē _____” inquit tabellārius, ac propius ad canem _____. Canis catēnam _____ et vestem eius dentibus _____. Tabellārius neque _____ neque _____ audent. Iānitor: “_____ prōcēdis? Ego tē intrāre _____!” Sic iānitor hominem territum _____. Ille alterum gradum facit, sed canis eum ex ōstiō _____. Tlēpolemus tōtō corpore _____ ex ōstiō _____. _____ [= postrēmō] iānitor canem vincit.

PENSVM C

1. Quid est iānitōris officium?
2. Cūr necesse est canem eius vincīre?
3. Ex quā māteriā cōnstat iānuā?
4. Vulcānus quis est?
5. Quid in solō intrā limen vidētur?
6. Quid tabellārius sēcum fert?
7. Unde venit Tlēpolemus et quem quaerit?
8. Quōmodo iānitor ē somnō excitātur?
9. Quid agit Iūlius post merīdiem?
10. Cūr canis saliēns catēnā nōn retinētur?
11. Quid facit iānitor antequam tabellārius intrat?

CAPITVLVM XXIII

PENSVM A

Mārcus: “Posthāc bonus puer fu_____ sum et vōbīs pāri_____ sum.” Mārcus prōmittit ‘sē bonum puerum fu_____ esse et sē parentibus pāri_____ esse.’ Aemilia putat Mārcum ā lūliō verberā _____ irī, sed lūlius ‘sē epistolam scrīp _____ esse’ dīcit.

Verba: dūcere, _____ isse, _____ um; legere, _____ isse, _____ um; mittere, _____ isse, _____ um; includere, in _____ isse, in _____ um; facere, _____ isse, _____ um; ferre, _____ isse, _____ um; afferre, at _____ isse, al _____ um; trādere, trā _____ isse, trā _____ um; perdere, per _____ isse; ostendere, _____ isse; fugere, _____ isse.

PENSVM B

lānitor dominō epistolam _____ [= dat]. lūlius _____ rumpit; iam signum _____ nōn est. Mārcus _____ et tremēns _____ patris legentis aspicit. Epistula magistrī omnem rem _____ facit. lūlius: “Sextī est haec tabula; num hoc _____ audēs?” Puer nihil negat, sed omnia _____. lūlius: “Indignum est _____ tuum. Nōnne tē _____ factī tuī?” Mārcus, qui paulō ante _____ timōrem pallēbat, iam _____ ob _____. Mārcus: “_____ semper bonus puer erō, hoc vōbīs _____!”

Hodiē Mēdus Mārcum ad lūdum _____ nōn potuit, nam _____ domō fūgit; itaque Mārcus sine _____ ambulāvit. Magister pecūniam quam lūlius eī _____ postulat. lūlius: “Magistrō pecūniam _____ nōlō, neque enim is mercēdem _____. Pecūniam meam _____ nōlō.”

PENSVM C

1. Ā quō epistula missa est?
2. Quōmodo lūlius epistolam aperit? .
3. Quid magister scrīpsit dē Mārcō?
4. Cuius nōmen in tabulā īnscriptum est?
5. Quam ob rem rubet Mārcus?
6. Negatne Mārcus sē malum discipulum fuisse?
7. Quid Mārcus parentibus prōmittit?
8. Quō Dāvus puerum dūcit?
9. Quārē lūlius surgit?
10. Quid lūlius magistrō respondēbit?
11. Cūr mercēdem solvere nōn vult?

CAPITVLVM XXIV

PENSVM A

Mārcus rediēns sordidus erat quod humi iac _____ et cruentus quod Sextus eum puls _____. Pueri in viā pugn _____. Tergum Mārcō dolēbat quod magister eum verber _____. Mārcus ā magistrō verber _____ quod in lūdō dorm _____ nec magistrum recitantem aud _____. Mārcus: “Magister mē verberāvit quod in lūdō dorm _____ nec eum recitantem aud _____, sed mē laudāvit quod bene comput _____ et scrips _____.”

Verba: lavāre, _____ isse, _____ um; vidēre, _____ isse, _____ um; mordēre, _____ isse, _____ um; mordēre, _____ isse, _____ um; dare, _____ isse, _____ um; reprehendere, re _____ isse, re _____ um; frangere, _____ isse, _____ um; cognōscere, _____ isse, _____ um; nōscere, _____ isse; lūdere, _____ isse; cadere, _____ isse; ire, _____ isse; cupere, _____ isse; velle, _____ isse; patī, _____ um esse; loquī, _____ um esse; fatērī, _____ um esse.

PENSVM B

Puer _____ [= aeger] dormire nōn potest sive in _____ dextrō iacet sive in _____ [= sinistrō]. Itaque surgere cōnātur, sed in lectō _____, nam pēs _____ [= rursus] dolēre incipit. Mārcus clāmat et forem valdē _____ [= pulsat], ita puer inclūsus forem _____ cōnātur. Quīntus clāmōrem et _____ audit et Syram vocat; quae _____ accurrit. Puer dicit ‘pedem _____ dolēre’: “Pēs mihi dolet, ob _____ dormire nōn possum. Fortasse _____ crūris frāctum est.” Syra: “Nōlī _____!” Quīntus: “Nōn fleō, _____ [= quamquam] dolōrem gravem _____.”

PENSVM C

1. Cūr Quīntus mirātur pedēs suōs aspiciēns?
2. Quam ob rem pēs eius aegrōtat?
3. Estne frāctum os crūris?
4. Quārē Mārcus forem frangere cōnātur?
5. Quid Syra Quīntō nārrat dē Mārcō?
6. Cūr Mārcus rediēns cruentus erat?
7. Quārē Mēdus ē villā fugit?
8. Quid Syra dē cane iānitōris putat?
9. Cūr canis Quīntum diligit?
10. Cūr Iūlius Mārcum nōn verberāvit?

CAPITVLVM XXV

PENSVM A

Mēdus (ad Lȳdīam): "In Graeciam ībō. Comit_____ mē! Proficisc_____ mēcum! Hoc mihi pollic_____! Oblivisc_____ Rōmae! Ōscul_____ mē!"

Mēdus (ad nautās): "Iam proficisc_____, nautae! Ventus secundus est: intu_____ caelum! Laet_____!"

Verba: trahere, _____ isse, _____ um; petere, _____ isse, _____ um; quaerere, _____ isse, _____ um; occidere, _____ isse, _____ um; relinquere, re _____ isse, re _____ um; interficere, inter- _____ isse, inter _____ um; cōstituere, cōn _____ isse, cōn _____ um; dēserere, _____ isse, _____ um; cōspicere, cōn _____ isse, cōn _____ um; incipere, _____ isse, _____ um; reddere, red _____ isse, red- _____ um; reperire, _____ isse, _____ um; iubere, _____ isse, _____ um; gerere, _____ isse, _____ um; iacere, _____ isse, _____ um; regere, _____ isse, _____ um; cōscendere, cōn _____ isse; accēdere, ac _____ isse; proficiscī, pro _____ um esse; sequī, _____ um esse; obliviscī, ob _____ um esse.

PENSVM B

Quīntus _____ dē lupō et _____ audire nōn vult nec fābulam dē Achille, quī Hectorem _____ et corpus eius mortuum post _____ suum circum _____ [= mūrōs] Trōiae _____.

Labyrinthus est magnum _____ unde nēmō exire potest, etsi iānua _____. Thēseus, quī patrem Mīnōtaurī, _____ album, iam necāverat, Mīnōtaurum ipsum quoque _____ [= interficere] _____. Antequam Thēseus, ad pugnam _____, labyrinthum intrāvit, Ariadna, filia _____, eī _____ longum dedit. Ita Ariadna Thēseō _____ tulit, nam ille filum sequēns _____ labyrinthī repperit. Post _____ Mīnōtaurī Thēseus cum Ariadnā Naxum nāvigāvit atque _____ [= illic] eam _____ [= reliquit]. Ariadna ab altō _____ prōspiciēbat, sed _____ [= mox] nāvis Thēseī ē _____ eius abiit. Puella misera in _____ dēscendit, ubi _____ et _____ currēns capillum scindēbat, ut faciunt eae quae _____. Thēseus post _____ patris multōs annōs Athēnās _____.

PENSVM C

1. Quid fēcit Achillēs?
2. Quid fēcit Rōmulus?
3. Quālem fābulam Quīntus audire cupit?
4. Ubi habitābat Mīnōtaurus?
5. Quid est labyrinthus?
6. Quid Mīnōtaurus edēbat?
7. Cūr tot Athēniēnsēs ad eum mittēbantur?
8. Quis Athēniēnsēs ā Mīnōtaurō servāvit?
9. Quōmodo Thēseus exitum labyrinthī repperit?
10. Sōlusne Thēseus ē Crētā profectus est?
11. Ubi Thēseus Ariadnam reliquit?
12. Ā quō mare Aegaeum nōmen habet?

CAPITVLVM XXVI

PENSVM A

Nāvēs necessāriae sunt ad nāvīg____. lūlia dēlectātūr in hortō ambul____ et flōrēs carp____. Mēdus cōnsilium fugi____ excōgitāvit; Lȳdia eum iūvit in fugi____. Paulum satis est ad beātē vīv____.

Verba: iungere, _____ isse, _____ um; figere, _____ isse, _____ um; mergere, _____ isse, _____ um; ūrere, _____ isse, _____ um; movēre, _____ isse, _____ um; capere, _____ isse, _____ um; invenire, in _____ isse, in- _____ um; cōnsidere, cōn _____ isse; iuvāre, _____ isse; accidere, _____ isse.

PENSVM B

Daedalus exitum labyrinthi _____ [= reperire] nōn poterat nec _____ [= ūllus homō] eum in fugiendō _____ poterat. _____ igitur aliae viae clausae erant, vir _____ [= audēns] per āera _____ cōnstituit. _____ patris filium dēlectāvit. Tum Daedalus ālās cōnfēcit ex _____ quās cērā iūnxit et in lacertis _____. Postquam hoc _____ perfēcit, Daedalus filium suum _____ volandī docuit: “_____ mē! Movē ālās _____ hōc modō! Ars volandī _____ [= nōn] difficilis est. Sed antequam hinc _____, hoc tē moneō: nōlī volāre in _____ āere prope mare nec in _____ āere prope sōlem. Iam sequere mē! _____ nostrum relinquimus, _____ sumus!”

Īcarus in summum caelum ascendēns nōn sōlum Graeciam, _____ [= sed] etiam Asiam ac _____ tōtum _____ terrārum dēspiciēbat. Tum vēō id quod pater timuerat _____ [= factum est]: _____ sōlis propinquī cērā _____ atque pennās _____.

Ecce fābula mirābilis dē puerō _____ quī _____ quaerēns mortem invēnit.

PENSVM C

1. Quis Daedalum in labyrinthum inclūdī iussit?
2. Quōmodo Daedalus effugere cōnstituit?
3. Cūr hominēs volāre nōn possunt?
4. Ex quibus rēbus Daedalus ālās cōnfēcit?
5. Cūr ālae Īcarum sustinēre nōn poterant?
6. Quid pater et filius volantēs vīdērunt?
7. Estne Peloponnēsus magna īnsula?
8. Quārē Īcarus in summum caelum ascendit?
9. Quid tum puerō accidit?
10. Ubi corpus pueri inventum est?
11. Num haec fābula dēlectandī causā modo nārrātūr?

CAPITVLVM XXVII

PENSVM A

Iūlius colōnō imperat ut mercēdem solv _____. Ille dominum ōrat ut patientiam habe ____: "Nōlī postulāre ut tantam pecūniam statim solv _____!" Dominus colōnō imperat ut tace _____ et surg _____, tum "Primum cūrā" inquit "ut uxor et liberī tui vale _____, tum vērō cūrā ut agrōs bene col _____ et mercēdem solv _____!" Dominus colōnōs monet ut labōr _____ nēve quiēsc _____: "Moneō vōs ut labōr _____ nēve quiēsc _____"

Māter filiam monet ut cauta s ____: "Moneō tē ut cauta s _____!" Fābula nōs monet nē temerārī s _____.

Verba: spargere, _____ isse, _____ um; rapere, _____ isse, _____ um; negligere, _____ isse, _____ um; dēsinere, _____ isse; quiēscere, _____ isse; crēscere, _____ isse; poscere, _____ isse; prōdesse, _____ isse.

PENSVM B

Mēse Augustō _____ metitur, deinde _____ arantur et novum frūmentum _____. Agricola quī _____ post arātrum ambulat duōs bovēs _____ [= ante] sē agēns; arātrum est _____ quō agrī arantur. Agricola quī serit nullō instrūmentō _____ et sēmen manū _____. Quī _____ falce ūtitur. Agricola est vir cuius _____ est agrōs _____. Ex Aegyptō, quae terra _____ est, magna _____ frūmentī in Italiam _____. Frūgēs vīneārum sunt _____ ex quibus _____ efficitur. _____ sōlis vīneis _____, _____ [x calor] vīneis _____.

Iūlius in _____ suō Albānō nōn labōrat, sed _____. _____ quiētum et _____ [= pulchrum] eum dēlectat. Colōnus aliēnōs agrōs _____ dominō absentī colit.

Pāstor est vir quī pecus _____ et cūrat. _____ pecoris magnum negōtium est, nōn _____, ut pigrī pāstōrēs _____ [= cēnsent]. Pāstōrēs nōn tam industriē _____ quam agricolae. Pāstōris officium est cūrāre _____ ovēs aberrent _____ [= et nē] ā lupō rapiantur.

PENSVM C

1. Quid est negōtium agricolae?
2. Quandō frūmentum metitur?
3. Num arātor ipse arātrum trahit?
4. Quid est pābulum pecoris?
5. Unde frūmentum in Italiam invehitur?
6. Quae regiō Āfricae fertilissima est?
7. Cūr necesse est agrōs rigāre?
8. Quae sunt frūgēs vīneārum?
9. Num Iūlius ipse in agrīs labōrat?
10. Omnēsne colōnī mercēdem solvērunt?
11. Quot sēstertiōs colōnus Iūliō dēbet?
12. Num uxor colōnī officium suum negligit?
13. Quid est officium pāstōris?
14. Estne Iūlius dominus inhūmānus?

CAPITVLVM XXVIII

PENSVM A

Servus dominum orābat nē sē verberā _____, sed dominus imperāvit ut tacē _____ et surg _____, tum aliis servīs imperāvit ut eumprehend _____ et tenē _____.

Mēdus ā dominō fugit, ut amīcam suam vidē _____ et semper cum eā es _____. Mēdus: “Ā dominō fugi, ut amīcam meam vidē _____ et semper cum eā es _____.”

Mīnōs imperāvit ut Daedalus et Īcarus in labyrinthum inclūd _____. Īcarus: “Quis imperāvit ut nōs inclūd _____?” Daedalus: “Mīnōs imperāvit ut ego inclūd _____ et ut tū mēcum inclūd _____.”

Verba: dividere, _____ isse, _____ um; ēicere, ē _____ isse, ē _____ um; prōmere, _____ isse, _____ um; vīvere, _____ isse; discere, _____ isse; persuādēre, per _____ isse; surgere, _____ isse.

PENSVM B

Lȳdia Rōmae vīvere _____ quam in Graeciā, sed Mēdus multis prōmissis eī _____ ut sēcum proficiscerētur. In Italiā Mēdus dominō sevērō _____.

Nāvis nōndum extrā _____ est. Multa perīcula nautīs _____. _____ maritimī nāvēs persequuntur; nūllum mare _____ est ā praedōnibus.

Hominēs mortālēs nāscuntur et _____, diī vērō _____ sunt. Nūllus deus Rōmānus hominem mortuum ab Īferīs _____ [= excitāre] potest, nē Iuppiter quidem tantam _____ habet, etsī ille deus māximus _____ [= existimātur]. Trēs diī universum _____ inter sē divisērunt.

Christus in oppidō Bethlehem _____ est. Ille verbīs sōlis efficiēbat ut hominēs _____ vidērent, _____ audīrent, _____ loquerentur, _____ ambulārent.

PENSVM C

1. Fretum Siculum quid est?
2. Ubi nātus est Christus?
3. Quid lairus Christum rogāvit?
4. Quae perīcula nautīs impendent?
5. Cūr nautae praedōnēs maritimōs metuunt?
6. Quālī dominō Mēdus in Italiā serviēbat?
7. Quārē Mēdus ā dominō suō fugit?
8. Num Lȳdia laetō animō Rōmā profecta est?
9. Quōmodo Mēdus eī persuāsit ut sēcum venīret?
10. Cūr Mēdus nescit quid respondeat?
11. Quem Mēdus accēdere videt?
12. Tūne in Graeciā vīvere māvīs quam in patriā tuā?

CAPITVLVM XXIX

PENSVM A

Magister puerōs monet _____ pulchrē scrib _____ Sextus tam pulchrē scribit _____ magister eum laud _____. Magister ipse calamum sūmit, _____ litterās scrib _____.

Daedalus ālās cōnfēcit _____ ē labyrinthō ēvol _____. Īcarus tam altē volāvit _____ sōli appropinqu _____, quam-quam pater eum monuerat _____ temerārius es _____.

Herī Quīntus arborem ascendit, _____ nidum quaer _____, etsī pater eum monuerat _____ cautus es _____. Medicus Quīntō imperāvit _____ oculos claud _____, _____ cultrum medicī vid _____.

Quintus tam pallidus erat _____ Syra eum mortuum esse put _____.

Sōl ita lūcēbat _____ pāstor umbram pet _____, _____ in sōle ambul _____.

Tantus atque tālis deus est Iuppiter _____ Optimus Māximus appell _____.

Verba: vehere, _____ isse, _____ um; pōnere, _____ isse, _____ um; āmittere, ā _____ isse, ā _____ um; allicere, _____ isse, _____ um; ēripere, ē _____ isse, ē _____ um; secāre, _____ isse, _____ um; suādēre, _____ isse; dēsilire, dē _____ isse; canere, _____ isse; crēdere, _____ isse; cōnfiterī, cōn _____ um esse; lābi, _____ um esse.

PENSVM B

Orpheus, fidicen _____, tam pulchrē canēbat ut ferae _____ [= prope venirent] ac fluvīi _____ cōsisterent. Etiam ad _____ dēscendit, ut _____ [= illinc] uxōrem suam _____. Nēmō tam _____ est ut Orpheum ignōret.

Arīōn quoque omnibus _____ est. Cum ille magnās _____ sēcum in nāve habēret, nautae pauperēs hominī dīvitī _____ eumque necāre cōstituērunt. Arīōn, cum _____ suam in periculō esse sentīret, pecūniam nautīs _____ [= dedit] eōsque ōrāvit ut sibi _____.

Precibus _____ nautae ē permīsērunt ut ante mortem _____ caneret. Hōc factō Arīōn in mare _____; sed delphīnus eum in _____ sedentem ad litus vēxit. Ita ille servātus est, cum iam salutem _____. Nautae, cum Arīōnem _____ [= in cōspectum venīre] vidērent, _____ [= statim] _____ suum cōfessī sunt.

PENSVM C

1. Quōmodo mercātōrēs lucrum faciunt?
2. Cūr mercātor Rōmānus trīstis est?
3. Quārē mercēs ēiectae sunt?
4. Quid mercātor deōs precātur?
5. Quārē ad Īferōs dēscendit Orpheus?
6. Num nautae Arīōnem gladiīs interfēcērunt?
7. Quōmodo Arīōn servātus est?
8. Quid nōs monet haec fābula?
9. Cūr Polycratēs ānulum suum abiēcīt?
10. Ubi ānulus eius inventus est?

CAPITVLVM XXX

PENSVM A

Syra: "Iam dormī, Quīnte! Cum bene dormīv_____, valēbis." Quīntus: "Nōn dormiam antequam tū mihi fābulam nārrāv_____. Cum fābulam audīv_____, bene dormiam. Cum bene dormīv_____, brevī sānus erō, nisi medicus mē necāv_____!"

Patria salva erit si militēs nostrī fortiter pugnāv_____. Dux: "Nisi vōs fortiter pugnāv_____, militēs, hostēs castra nostra expugnābunt." Militēs: "Num quid nōbīs dabitur, si fortiter pugnāv_____?"

Verba: induere, _____ isse, _____ um; ēligere, ē _____ isse, ē _____ um; coquere, _____ isse, _____ um; sternere, _____ isse, _____ um; fundere, _____ isse, _____ um; miscēre, _____ isse, _____ um; exhaustire, ex _____ isse, ex _____ um; revertī, re _____ isse/ re _____ um esse; ūtī, _____ um esse.

PENSVM B

Iūlius Cornēlium et Orontem, amicōs et _____ suōs, cum uxōribus ad _____ vocāvit. Cum hospitēs veniunt, Iūlius in _____ lavātur. Aemilia eōs _____ iubet [= salutāt] et maritum suum _____ excūsāt. Cornēlius ad villam suam reversus ōtiō _____ . Orontēs, qui ex longō _____ revertit, vitam rūsticam nōn _____, sed _____ esse cēnsēt. Hospitēs in ātriō exspectant, dum cibus _____. Servus quī in _____ cibum coquit, _____ appellātur. In _____ sunt trēs lecti: lectus summus, medius, _____; in singulis lectis _____ aut _____ aut ternī _____ accubant. Rōmānī in lectis cubantēs _____.

Tandem puer 'cēnam parātam esse' _____. In mēnsā sunt _____ et pōcula ex _____ facta. Cibus omnibus _____, māximē autem _____ laudātur. _____ [= servī] vīnum in pōcula _____. Orontēs vīnum merum _____ [= bibit], ceterī convīvae aquam vīnō _____.

Sine cibō homō _____ vīvere potest, sine aquā _____ tantum. _____ mala rēs est, sed multō pēior est _____. Ex malis minimum _____ oportet.

PENSVM C

1. Quī sunt Cornēlius et Orontēs?
2. Ubi est Iūlius cum hospitēs adveniunt?
3. Quid est balneum?
4. Nōnne iūcunda est vīta rūstica?
5. Quid est cocī negotium?
6. Num Rōmānī in sellis sedentēs cēnant?
7. Quot lectī sunt in tricliniō?
8. Quot convīvae in singulis lectis accubant?
9. Ex quā māteriā pōcula et vāsa facta sunt?
10. Tūne vīnum aquā calidā mixtum bibis?

CAPITVLVM XXXI

PENSVM A

In hīs exemplīs syllabae quae dēsunt add _____ sunt:

Mercēs ad diem solv _____ est. Quī fūrtum fēcit pūni _____ est. Quidquid dux imperāvit militibus faci _____ est. Quid magis opt _____ est quam vīta beāta? Ē malīs minimum elig _____ est. In periculis dēspēr _____ nōn est. Pater dicit 'filiū pūni _____ esse, nōn laud _____.'

Verba: tangere, _____ isse, _____ um; accipere, ac- _____ isse, ac _____ um; auferre, _____ isse, _____ um; statuere, _____ isse, _____ um; intellegere, _____ isse, _____ um; bibere, _____ isse; audēre, _____ um esse.

In exemplīs quae sequuntur vocābula add _____ sunt.

PENSVM B

Herī Mēdus ā dominō _____ aliquantum pecūniae sēcum _____. Mēdus dominum suum nōn amat, sed _____. Iūlius, quī eum Rōmae _____ [= occultārī] putat, magnum _____ dabit eī quī eum invēnerit _____ [= antequam] Italiam reliquerit. Iūlius dicit 'mulierēs nimis _____ esse ac facile virīs nēquissimīs _____.' _____ dominus imperāvit servō faciendum est. Solō, vir _____, Athēniēnsibus _____ optimās scrīpsit. Patrem suum necāre _____ inhūmānum est. Iūlius nōndum _____ est ut Nestor, sed adhūc _____ ut Paris ille quī Helenam ā marītō _____. " _____ amat valeat!" cantat Orontēs, quī _____ est quod _____ [= nimis multum] vinī pōtāvit.

PENSVM C

1. Quis fuit Midās?
2. Quamobrem Midās fame et siti cruciābātur?
3. Cūr Iūlius illam fābulam audire nōn vult?
4. Ubi Cornēlius servum Iūlii vīdit?
5. Quantum pecūniae Mēdus sēcum abstulit?
6. Estne Mēdus adhūc Rōmae?
7. Quid faciet Iūlius sī Mēdum invēnerit?
8. Quōmodo hominēs ā maleficiis dēterrentur?
9. Quam fēminam Paris abdūxit?
10. Quī hominēs ad bēstiās mittuntur?
11. Cūr Orontēs pedibus stāre nōn potest?

CAPITVLVM XXXII

PENSVM A

Dominus dubitat num pāstor ovēs bene cūrāv____. Dominus: “Dīc mihi, pāstor, utrum in campō dormīv____ an vigilāv____.” Pāstor: “Mīror cūr mē interrogēs utrum dormīv____ an vigilāv____. Semper officum meum faciō.” Dominus: “Ergō dīc mihi cūr herī ovis ē grege aberrāv____ ac paene ā lupō capta s____.” Pāstor mirātur unde dominus hoc audīv____.

lūlius servōs interrogat num Mēdum vid____. Servi: “Nescīmus quō fūg____, ut tibi dīximus. Cūr nōs interrogās num eum vid____?” lūlius: “Id interrogō, quia dubitō vērūne dīx____!”

Verba: vincere, _____isse, _____um; agere, _____isse, _____um; flectere, _____isse, _____um; offerre, ob- _____isse, ob _____um; redimere, red _____isse, red- _____um; tollere, _____isse, _____um; adesse, _____isse.

PENSVM B

Priusquam Pompēius, dux _____ [= optimus], _____ Rōmānae praepositus est, _____ [= omnia] maria _____ erant praedōnibus, quī Rōmānōs ita _____ ut etiam portūs Italiae oppugnārent. Tanta erat _____ praedōnum ut nēmō iis _____ posset. Nemo sine metū mortis aut _____ nāvīgābat. _____ [= complūrēs] insulae ab _____ relinquēbantur. Rōmae frumentum tam _____ erat ut multī pauperēs fame (= _____ cibī) perirent.

Pīrātae, quī _____ [= aliquō tempore] Caesarem cēperant, XX talenta _____ [= sive] D milia sēstertium ab eō postulāvērunt, sed Caesar, vir _____, L talenta iis _____ . Tantō pretiō Caesar _____ est.

Omnēs amīcī prō beneficiīs _____ agunt, sed paucī posteā _____ referre volunt. Vēra _____ rāra est. Difficile est beneficiōrum _____ . Fortēs fortuna _____ .

PENSVM C

1. Cūr Pompēius classī Rōmānae praepositus est?
2. Cūr amīcī nostrī ab alterā nāve fugiunt?
3. Utrum ventus secundus an adversus est?
4. Quantum gubernātor pīrātīs offerre potest?
5. Num ipse tantum pecūniae possidet?
6. Quāndō vērū amīcus cognōscitur?
7. Quōmodo Mēdus servus factus est?
8. Cūr Mēdus adhūc nihil nārrāvit dē eā rē?
9. Suntne praedōnēs quī eōs persequuntur?
10. Cūr Mēdus etiamnunc perterritus est?
11. Quō nāvēs longae cursum flectunt?

CAPITVLVM XXXIII

PENSVM A

Magister epistulam ad Iulium scripsit, cum Mārcus in lūdō dormīv_____ nec magistrō pārū _____ . Si Mārcus bonus discipulus fu _____ , magister eum laudāv _____ nec epistulam scrips _____ .

Mārcus: “Herī in cubiculō inclūsus sum, cum pater epistulam tuam lēg _____ . Nisi tū eam epistulam scrips _____ , ā patre laudātus es _____ .” Magister: “Epistulam scripsī cum in lūdō dormīv _____ nec mihi pārū _____ . Si industrius fu _____ , tē laudāv _____ nec epistulam scrips _____ .” Mārcus: “Etiam sī industrius fu _____ et tibi pārū _____ , mē nōn laudāv _____ !”

Clēmēns es _____ , domine! Patientiam habē _____ ! Servōs probōs laudā _____ , sed improbōs pūnī _____ !

Industrii es _____ , servi! Cum dominus loquitur, tacē _____ et audī _____ ! Semper officium faci _____ !

Verba: instruere, in _____ isse, in _____ um; cōgere, co _____ isse, co _____ um; caedere, _____ isse, _____ um; convertere, con _____ isse, con _____ um; percutere, per _____ isse, per _____ um; prōcurrere, prō _____ isse; dēsistere, dē _____ isse; prōgredi, prō _____ um esse.

PENSVM B

Ūna _____ cōnstat ex V vel VI milibus hominum, quī in X _____ dīviduntur. Exercitus prōcēdēns _____ dicitur. Exercitus ad _____ [= pugnam] instrūctus _____ appellātur. Post victōriam dux ā militibus ‘ _____ ’ nōminātur. SI militēs fortiter pugnāvērunt, _____ eōrum ab imperātore laudātur. Officium militis est sanguinem _____ prō patriā.

Aemilius, quī in capitulō XII _____ est, ūnā cum Valeriō, adulēscēte eiusdem _____ , in Germāniā _____ meruit. Tabellārius pūblicus XV _____ [= circiter] diēbus Rōmā in Germāniā _____ [= celeriter ire] potest. Difficile est Alpēs _____ . Militēs Rōmānī _____ Dānuvium sunt, hostēs sunt _____ Dānuvium.

PENSVM C

1. Quae arma gerunt auxilia?
2. Quid est signum legiōnis?
3. Quōmodo militēs in aciem instruuntur?
4. Ad quod studium pater Aemilium hortābātur?
5. Quō Aemilius adulēscēns missus est?
6. Cūr Aemilius epistulās legēns permovētur?
7. Quamobrem ipse paucās epistulās scripsit?
8. Quī nūntius nocte in castra allātus est?
9. Cūr hostēs castra Rōmāna nōn expugnāvērunt?
10. Num Tibullus vītam militārem laudat?

CAPITVLVM XXXIV

PENSVM A

Hī versūs in syllabās brevēs et longās et in pedēs dīvidendī sunt notīs appositīs:

Scribere mē quereris, Vēlōx, epigrammata longa.

— u| — uu| — —|— u| — uu| — u

Ipse ni hil scrībis: tū brevī ōra facis!

—uu| — —|—|| — uu|—uu| —

Dās numquam, semper prōmittis, Galla, roganti.

Sī semper fallis, iam rogo, Galla, negā!

Quem recitās meus est, ō Fidentīne, libellus.

Sed male cum recitās, incipit esse tuus!

Bella's, nōvimus, et puella, vērum'st,

— —|—uu| — u|—u| — —

et dīves, quis enim potest negāre?

Sed cum tē nimium, Fabulla, laudās,

nec dīves neque bella nec puella's!

PENSVM B

Dum gladiātōrēs _____ [= pugnāt], _____ delectātī manibus _____. Fēminīs nōn _____ gladiātōrēs spectāre.

Ovidius in _____ sedēns ōrābat ut vinceret ille cui amīca eius _____. Hoc nārrātur in _____ [= initiō] carminis. Cum poēta _____ [= fortunam] Priamī canere vellet, puella in _____ eius sēdit eīque mille _____ dedit. Ovidius _____ mulierum bene nōverat.

Lucernīs _____, Iūlius recitat carmen _____ [= pulchrum] de _____ Lesbiae mortuō: “_____, ō Venerēs...!” Versibus _____ [= postrēmīs] dēmōstrātur _____ [= causa] dolōris. Catullus Lesbiam uxōrem _____ cupiēbat, at illa Catullō _____ noluit. _____ poētae inter amōrem et _____ dīvidēbātur.

PENSVM C

1. Quid Rōmānī in amphitheātrō spectant?
2. Quid Fabia in theātrō spectāvit?
3. Quis fuit Ovidius?
4. Quārē Ovidius in circum vēnerat?
5. Quae carmina recitat Iūlius?
6. Cūr ocelli Lesbiae turgidī rubēbant?
7. Cūr poēta Lesbiam et amābat et ōderat?
8. Num sacculus Catullī plēnus erat nummōrum?
9. Quid scrīpsit Mārtiālis?

10. Cūr librōs suōs nōn mīsit Pontiliānō?
11. Tūne Cinnam bonum poētam fuisse putās?
12. Cūr Laecāniae dentēs niveī erant?
13. Ex quibus syllabīs cōstat pēs dactylus?
14. Ex quibus pedibus cōstat hexameter?

CAPITVLVM XXXV

PENSVM A

Dēclinā haec vocābula:

[1] *āla*, nōmen fēminīnum I dēclinātiōnis:

Singulāris: nōm. *haec āl*__, acc. *h*__ *āl*__, gen. *h*__ *āl*__, dat. *h*__ *l*__, abl. *h*__ *āl*__.

Plūrālis: nōm. *h*__ *āl*__, acc. *h*__ *āl*__, gen. *h*__ *āl*__, dat. *h*__ *āl*__, abl. *h*__ *āl*__.

[2] *pēs*, nōmen masculīnum III dēclinātiōnis:

Singulāris: nōm. *h*__ *pēs*, acc. *h*__ *ped*__, gen. *h*__ *ped*__, dat. *h*__ *ped*__, abl. *h*__ *ped*__.

Plūrālis: nōm. *h*__ *ped*__, acc. *h*__ *ped*__, gen. *h*__ *ped*__, dat. *h*__ *ped*__, abl. *h*__ *ped*__.

[3] *ōrāre*, verbum āctīvum I coniugātiōnis (pers. I sing.):

Indicātīvus: praes. *ōr*__, imperf. *ōr*__, fut. *ōr*__, perf. *ōrāv*__, plūsquamperf. *ōrāv*__, fut. perf. *ōrāv*__.

Coniūctīvus: praes. *ōr*__, imperf. *ōr*__, perf. *ōrāv*__, plūsquamperf. *ōrāv*__.

[4] *dicere*, verbum āctīvum III coniugātiōnis (pers. I sing.):

Indicātīvus: praes. *dic*__, imperf. *dic*__, fut. *dic*__, perf. *dix*__, plūsquamperf. *dix*__, fut. perf. *dix*__.

Coniūctīvus: praes. *dic*__, imperf. *dic*__, perf. *dix*__, plūsquamperf. *dix*__.

Verba: laedere, _____ isse, _____ um; plaudere, _____ isse, _____ um; parere, _____ isse, _____ um; retinēre, re _____ isse, re _____ um; accendere, _____ isse, _____ um; dēmere, _____ isse, _____ um; adicere, ad _____ isse, ad _____ um; sedēre, _____ isse; nūbere, _____ isse; sapere, _____ isse.

PENSVM B

Nōmen est pars _____ quae corpus aut rem significat. *Aemilia* et *Iulia* nōmina _____ sunt, *māter* et *filia* sunt nōmina _____. _____ nōminum sunt nōminātīvus, genētīvus, cēt. Gradūs _____ sunt trēs: _____, comparātīvus, superlātīvus. Adiectīva quae comparantur _____ aut quantitātem significant. *Amāre* est verbum primae _____. Interiectiō mentis _____, ut laetitiam vel dolōrem, significat. _____ est affectus eius quī irātus est. Frātrēs geminī tam _____ sunt quam ōva.

Synōnyma (vocābula quae idem ferē significant): plānum facere et _____, fortasse et _____, ideō et _____, citrā et _____, ecce et _____.

Contrāria (vocābula quae rēs contrāriās significant): commūnis et _____, addere et _____.

PENSVM C

1. Quae sunt partēs ōrātiōnis?
2. Estne *discipulus* nōmen proprium?

3. Cāsūs nōminum quī sunt?
4. Quī sunt gradūs comparātiōnis?
5. Prōnōmen quid est?
6. Quot sunt coniugātiōnēs verbōrum?
7. Num *intus* et *foris* adverbia temporis sunt?
8. Cui cāsui iungitur *inter* praepositiō?
9. Quae praepositiōnēs ablātivō iunguntur?
10. Quibus cāsibus iungitur *in* praepositiō?
11. Interiectiō quid significat?

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA

PARS II: ROMA AETERNA

CAPITVLVM XXXVI

PENSVM A

Dē cāsū genetiū

Urbs Rōma, quae caput orb____ terr____ vocātur, in ripā Tiber____ flūmin____ sita est XVI milia pass____ ā marī.

In Capitōliō est magnus numerus templ____, qu____ clārissimum est templum Iov____ Optim____ Māxim____. In cellā h____ templ____ simulācrum de____ sedent____ positum est.

Vesta est dea foc____ ac r____ domestic____, in c____ aede nūllum de____ simulācrum inest. Ātrium Vest____ est domus virgin____ Vestāl____. Rēgia est domus pontific____ māxim____, summ____ sacerdot____ popul____ Rōmān____.

C. Octāviānus adulēscēns XIX ann____ dux exercit____ fuit; postquam necem Caesar____ ultus est, monumentum victōri____ su____ aedificāvit: templum Mārt____ Ultōr____.

Colossus est statua Sōl____ Rhod____ locāta; eōdem nōmine vocābātur statua Nerōn____ quae Rōm____ in vestibulō dom____ aure____ stābat. In hortis ill____ tyrann____ erat multitudō omn____ gener____ pecud____ ac fer____.

Titus, filius Vespasiān____ princip____, post expugnātiōnem Hierosolym____, urb____ Iūdaeōrum nōbilissim____, triumphāvit. In templō Pāc____ servantur rēs sacrae Iūdae____, in iīs tubae et candelābrum magn____ preti____. Iūdaei cās rēs magn____ aestimant, etiam plūr____ quam Rōmānī. Novus imperātor triumph____ cupidus est.

Domitiānus, quī mult____ sceler____ accūsābātur, prae metū mort____ dormire nōn poterat. Māximūm Hadriān____ opus est templum Vener____ et Rōm____ sive Urb____ Aetern____.

Rōmulus rēx bell____ studiōsus erat, neque eum pudēbat cas____ su____ pauper____.

PENSVM B

Cum rēx Tarquinius Rōmā____ esset, duo____ populō Rōmānō____ [= praepositī] sunt. Cōsul Rōmānus____ [= templum] Iovis____. Domitiānus illam aedem____ [= igne] absūptam____ [= refēcit]. Tectum aurō____, columnae ē____ factae sunt. In templō Iūdnis Monētae, quod____ [= positum] est in summā____, nummī efficiuntur ex aurō et argentō et____. Arx____ [= validis] mūrīs mūnītur. In aede Vestae, quae fōrmam____ habet, ignis aeternus____ quī numquam____. In campō Mārtiō est____ Pācis, ubi sacerdotēs et Vestālēs anniversārium____ faciunt. Augustus templum Mārtis____ aedificāvit postquam necem Caesaris____ est. Hadriānus____ Aelium in Tiberī fēcit.

Titus Iūdaeōs____ [= vicit] et rēs sacrās, ut____ argenteās et____ aureum, iīs____. In summā____ viā____ populusque Rōmānus Dīvō Titō arcum____ [= cōnsecrāvit].

____ est ōrdō columnārum tectus. Mausōlēum dicitur____ [= magnum]____ in quō ossa servantur. Aqua Appia est aquae____ veterrimus, quī in urbem____ est ab Appiō Claudiō.____ est aedificium quō senātus convenit.____ est parva domus pauper;____ domus rēgis est.____ sunt bēstiae quibus agricola ūtitur.

Locus _____ est quō multī conveniunt. Is cui mēns sāna nōn est _____ esse dicitur. Aedificium quod stāre nōn potest _____. Cicerō est _____ Rōmānus _____ [= clārissimus].

Synōnima: imāgō et _____; māter et _____; dīvus et _____; clārus et _____; internus et _____; superesse et _____; operīre et _____; prōicere et _____; sacrāre et _____; aedificāre et _____; accidere et _____; ūrere et _____; accendere et _____; deō prōmittere et _____; glōriōsē dicere et _____; intrāre et _____; eōdem locō et _____.

Contrāria: puppis et _____; discordia et _____; plēbēi et _____; bona valētūdō et _____; exstruere et _____; dare et _____.

PENSVM C

1. Num hominēs pauperēs in Palātiō habitant?
2. Quis templum Iovis Capitōlinī aedificāvit?
3. Templumne Iovis ā rēge dēdicātum est?
4. Quid facit imperātor post triumphum?
5. Quid significat ignis Vestae?
6. Quid est negōtium sacerdotum?
7. Quot senātōrēs in senātū Rōmānō sunt?
8. Quis fuit M. Tullius Cicerō?
9. Ubi C. Iūlius Caesar necātus est?
10. Cūr Caesar Dīvus Iūlius appellātur?
11. Ubi templum Dīvi Iūlii aedificātum est?
12. Quārē Augustus Mārtem ‘Ultōrem’ appellābat?
13. Quandō Augustus lānum clausit?
14. Quamobrem Nerō urbem incendisse putābātur?
15. Cūr domus Nerōnis ‘aurea’ vocābātur?
16. Quid aedificātum est in locō domūs aureae?
17. Quam gentem Titus in oriente superāvit?
18. Ubi mausolēum Hadriāni situm est?

CAPITVLVM XXXVII

PENSVM A

Dē cāsū dativō

Aedēs Castoris sacrāta est di___ Castor___ et Pollūc___, Iovis fili___ gemin___, quī saepius Rōmān___ auxili___ vēnerunt. Octāviānus de___ Mārt___ templum vōvit.

Rēx Faunus Euandr___, Mercuriī fili___, arva dedit. Rēg___ Latīn___ ūna filia erat, Lāvīnia, iam mātūra vir___ . Lāvīni___ nōn licuit rēg___ Turn___ nūbere.

Trōiānī equum ligneum Minerv___, de___ Trōiān___ benign___, sacrātum esse putābant, sed sacerdos, c___ nōmen erat Lāocoōn, i___ suāsit nē Graec___ cōnfiderent. Cassandra fātum Trōiae civ___ su___ praedixit, nec vērō Trōiānī e___ crēdidērunt, sed somn___ sē dedērunt.

Aenēas iuven___ Trōiān___ suāsit ut host___ Graec___ resisterent: “Ūna salūs vict___: nūllam spērāre salūtem!” Graeci, qu___ diī favēre vidēbantur, nēmin___ parcēbant.

Venus fili___ sē ostendit et e___ imperāvit, ut patr___ et uxōr___ et fili___ auxiliū ferret. Ille mātr___ su___ pārui, neque quisquam e___ redeunt___ nocuit. Anchisēs urb___ capt___ superesse nōluit, sed Aenēas “Sī t___ certum est” inquit “Trōi___ peritūr___ tē addere, patet iānua mort___ . Date m___ arma! Reddite mē Dana___!” Tandem patr___ su___ sen___, c___ vīrēs deerant ad fugiendum, persuāsit ut ex urbe portārētur, nec id onus fili___ grave fuit. Aenēas fugiēns nōn s___, sed patr___ ac fili___ timēbat. Umbra Creūsae vir___ mirant___ occurrit et “Nōn t___ licet” inquit “mē tēcum dūcere. Diū nāvīgandum est t___, sed in Hesperīā nova patria t___ et soci___ tu___ parāta est.”

PENSVM B

Rēx Faunus _____ [= olim] Euandrō, quī _____ [= fugiēns] in Italiam vēnerat, _____ colenda dedit. Post Faunum Latīnus _____ accēpit; cuius filius in primā _____ mortuus est. Latīnō rēgnante pāx _____ [< diū] fuit.

Graeci nōn vī, sed _____ Trōiam intrāvērunt: equum ligneum _____ [= cōnfēcērunt] et armātis complēvērunt. Trōiānī, quī Graecōs in patriam suam _____ esse putābant, castra dēserta _____ et _____ equī mirābantur. Lāocoōn equum ligneum, ut dōnum _____, hastā laesit, sed hasta in firmō _____ [= lignō] stetit nec ad milītēs _____ [= latentēs] _____. Dum Lāocoōn taurum _____, duo _____ eum _____ [= celeriter rapiunt] et corpus eius _____ [= complectuntur], neque ille sē _____ potest. Trōiānī, novō _____ perturbātī, _____ [= simul clāmant] ‘equum dōnum esse Minervae, deae Trōiānis _____.’ Equus in urbem trahitur _____, dum templa velut _____ diē _____ [= foliīs] ōmantur. Equō _____ [= apertō] Graeci per fūnem _____ ad terram lābuntur. Aenēas in somnō Hectorem _____ [= vulnerātum] vidit, quī sordidam _____ et _____ [= capillōs] cruentōs gerēbat et Aenēae suāsit ut ex urbe _____ [= ārdenti] fugeret. Hōc _____ perturbātus Aenēas _____ [= sine mente] arma capit et iuvenēs ad pugnam _____. Iī _____ gladiīs per hostēs _____ [= eunt]. Cassandra, quae fātum _____ poterat, crīnibus _____ ā templō trahēbātur oculos ad caelum _____ [= tollēs], nam _____ manūs _____ tenēbantur. Trōiānī hanc _____ ferre nōn poterant et _____ [= ex omnibus partibus] in mediōs hostēs _____ [= sē praecipitābant]. Ad _____ [= domum] Priamī ācerrimē pugnābatur. Trōiānī altās _____ et _____ domōrum dēstruēbant et laterēs _____ que in hostēs _____ [= iaciēbant]. Frāctīs cardinibus forēs _____ [= collābuntur]. Rēx Priamus manibus _____ [= invalidis] arma capit, sed Hecuba “Iam nōn tēlis _____” inquit, “sed auxiliō deōrum. Hūc tandem _____!” Cum Polltēs cōram patre _____ [= obruncātus] esset, Priamus _____ [= pīlum] in Pyrrhum coniēcit, quod _____ [= frūstrā] in _____ eius _____ . Pyrrhus

_____ [= capillum] rēgisprehendēns ēnsem in latere eius _____. Hoc vidēns Aenēās _____ perfūsus est. Anchīsēs filium et _____ in fugā comitārī _____ [= nōluit]. Tum _____ [= lūx] in capite lūli appāruit atque simul cum hōc _____ māximus _____ [= strepitus] caelestis audītus est. Aenēās patrem ex urbe portāvit nec hoc _____ filiō grave fuit.

In conviviō _____ [= servī] cum dominīs nōn _____ [= accumbunt]. In manū senis gladius _____ est. Quī invocat deōs _____ [< caelum], manūs ad caelum _____ [= extendit]. Caelō serēnō nōn _____ [= tonitrus fit]. Manibus cruentīs _____ tangere _____ nōn est. Nihil ēvenit sine _____ [= voluntāte] deōrum. Quae lūget ululāre aut _____ solet; ululātū et _____ [< gemere] significātur _____.

Synōnima: filius et _____; scelestus et _____; summus et _____; timidus et _____; fertilis et _____; splendēre et _____; extinguere et _____; ubi et _____.

Contrāria: dextra et _____; servīre et _____.

PENSVM C

1. Aborīginēs quī fuērunt?
2. Quis fuit Latīnus?
3. Quōmodo Graecī in urbem Trōiam penetrāvērunt?
4. Quid fēcit Lāocoōn et quid eī accidit?
5. Cuius filius erat Aenēās?
6. Quid Aenēās in somnō vīdit?
7. Ubi rēx Priamus interfectus est?
8. Cūr Aenēae redeuntī nēmō nocuit?
9. Num Anchīsēs statim filium comitātus est?
10. Cum quibus Aenēās ex urbe aufūgit?
11. Quārē Creūsa marītum sequī nōn potuit?
12. Quid Aenēās in urbem reversus vīdit?
13. Quid Creūsa Aenēae abeuntī prōmīsīt?
14. Quō sociī Aenēae convēnērunt?

CAPITVLVM XXXVIII

PENSVM A

Dē cāsū ablātivō

Graeci, cum Trōiam v__ capere nōn possent, dol__ ūsī sunt: equum ligneum milit__ armāt__ complēvērunt et in litor__ reliquērunt. Mult__ spectant__ Lāocoōn omn__ vir__ equum hast__ percussit. Paul__ post duo anguēs rēct__ vi__ eum petunt. Part__ mīrorum dēstrūct__ equus host__ plēnus magn__ labōr__ in urbem trahitur fun__. Velut fēst__ di__ templa frond__ ōnantur. Equ__ patefact__ militēs exeunt; occīs__ urbis cūstōd__ sociōs suōs recipiunt in urbem quae dēfēnsōr__ carēbat. Interim Trōiānī sine cūr__ dormiēbant, in i__ Aenēās, Anchīs__ et Vener__ de__ nātus. Ille clāmōr__ et strepit__ ē somn__ excitātus est.

Cum Priamus gladi__ cingerētur, Hecuba, quae vir__ prūdentior erat, “Iam nōn tēl__ egēmus” inquit, “sed auxili__ deōrum!” Dūcent__ Vener__ Aenēās salvus domum rediit e__ dem vi__ qu__ dom__ exierat. Anchīsēs loc__ sē movēre nōluit et “Ipse” inquit “mē__ man__ moriar. Nōlite me__ caus__ hīc morārī!”

Prīm__ aestāt__ Trōiānī duc__ Aenē__ ex Asi__ profectī sunt. In medi__ mar__ Aegae__ est insula nōmin__ Dēlos, quae Trōiānōs tūt__ port__ recepit. Del__ relict__ in Crētā vērērunt. Ibi Trōiānī foed__ pestilenti__ afficiēbantur et agrī sōl__ flagrant__ torrēbantur.

Aedēs Iovis Capitōlinī mult__ magnificentior est cēter__ omn__; ea summ__ de__ digna est. In templum Iovis Statōris senātus e__ di__ convēnit qu__ Cicerō, ōratiōn__ clārissim__ habit__, Catilinam Rōm__ expulit. Pāc__ terr__ mar__ que fact__ Iānus clauditur.

Polycratēs tant__ fēlicitāt__ et tant__ glōri__ erat ut dī eī invidērent.

PENSVM B

In Crētā Trōiānī foedā__ afficiēbantur atque agrī sōle__ Penātēs__ [= nocte] visī sunt ante lectum Aenēae__, quī Trōiānīs et__ eōrum novam terram prōmisērunt. Ergō ex insulā__ cōstituērunt et rūsus in altum__ sunt. Ibi__ [= subitus] sōlem occultāvit ita ut diem noctemque__ nōn possent ac nāvēs trēs diēs__ que noctēs caecae errārent, in insulās Strophadēs__ sunt.

In Ēpīrō Aenēās fāmam__ [= vix crēdendam] audīvit: Helenum parte Ēpīrī__ esse et Andromachēn, Hectoris, uxōrem dūxisse. Andromachē in__ [= silvā sacrā] dīs Mānibus__. Helenus laetus Trōiānōs__ [= recognōvit] eōsque ad convīvium__ [= vocāvit].

Charybdīs nāvēs in__ [= vorāginem] mergit, et Scylla__ [x fōrmōsa] nāvēs in__ periculōsōs trahit. __ [= melius est] tōtam Siciliam__ quam illa mōnstra__. __ [= ut primum] Italia in cōspectum vēnit, Anchīsēs__ vīnō implēvit et deōs maris__ [= potestātem habentēs] invocāvit. Trōiānī in terrā Graecōrum__ [< mora] nōlēbant.

Ex Aetnā__ flammaeque surgunt atque saxa__ que__. In ōrā Cyclōpum vir Graecus accessit cum__ [= lacrimīs] precibusque: “Hinc in quās__ terrās abdūcite mē!” Anchīsēs virō__ [= ōrantī] manum dedit. Mōnstrum horrendum erat Polyphēmus, quī in__ obscurō habitābat et carne hūmānā__. Cum ille accēderet, Trōiānī funēs nāvium__ [= secuērunt] et__ [= celeriter] aufūgērunt. Polyphēmus clāmōrem__ [< horrēre] sustulit, quō penitus resonuit mōns__.

In Siciliā Aenēās ossa__ [= patris] suī__. Tum ex Siciliā atque ā__ patris__ est [= discessit].

Fōrma litterae C est līnea _____. Onus grave magnum _____ habet. _____ est parvus flūctus. Chāonia est pars Ēpīrī _____, _____ est bōs iuvenis. Saxa flūctibus pulsāta fragōrem _____.

Synōnyma: (summum) mare et _____; avis et _____; turgidus et _____; pavidus et _____; (urbem) cōstituere et _____; relinquere et _____; arbitrārī et _____; tam valdē et _____; scīlicet et _____; ego (ipse) et _____.

Contrāria: occāsus et _____; (nāvem) dēducere et _____; propinquus et _____; noctū et _____.

PENSVM C

1. Quid Trōiānī profugī sub monte Īdā fēcērunt?
2. Quōmodo rēx Thrāciae aurō Priamī potītus est?
3. Quid deus Apollō Trōiānīs pollicitus est?
4. Cūr Trōiānī in Crētā manēre nōn potuērunt?
5. Cūr Palinūrus rēctum cursum tenēre nōn potuit?
6. Quae insulae in mari Īoniō sitae sunt?
7. Quid fēcit Aenēās in insulā Leucadiā?
8. Ubi Aenēās Andromachēn invēnit?
9. Quid Andromachē Aenēae nārrāvit?
10. Cūr Aenēās per fretum Siculum nāvigāre nōluit?
11. Quid Andromachē Ascaniō dōnāvit?
12. Cūr Trōiānī Italiā reliquērunt?
13. Quid accidit in ōrā Cyclōpum?
14. Num Polyphēmus Trōiānōs fugientēs vīdit?
15. Ubi pater Anchīsēs sepultus est?

CAPITVLVM XXXIX

PENSVM A

Dē cāsū accūsātivō

Trōiānī mult___ iam ann___ per omn___ mar___ errābant. Neptūnus, ut class___ disiect___ vidit, flūct___ sēdāvit, nūb___ collēct___ dispulit sōl___ que redūxit. Aenēas Itali___ nov___ patri___ quaerēns in Āfric___ delātus est. Venus fili___ su___ certior___ fēcit ‘soci___ salv___ esse class___ que in tūt___ loc___ āct___.’ Aenē___ paenitēbat Creūs___ uxōr___ Trōiae reliquisse. Aenēas: “Heu m___ miser___! Numquam dom___ redibō!” Venus Cupidīn___ prō Ascaniō ad Didōn___ ire iussit. Ille, ubi Aenē___ complexus est, rēgīn___ petīvit; quae puer___ osculāta est et in gremi___ accēpit.

Multae viae Rōm___ ferunt. Circus Māximus trecent___ pass___ longus est. Pompēius Iūli___, fili___ Iūlii Caesaris, uxōr___ dūxit. Senātus C. Octāviān___ ‘August___’ nōmināvit. Augustus urb___ Rōm___ in XIV regiōn___ dīvisit. Nerva ann___ tantum et IV mēns___ imperāvit. Nerō, qu___ populus tyrann___ appellābat, dom___ aure___ aedificāvit. Rōmul___ rēg___ nōn pudēbat in casā habitāre. Rōmānī Brūt___ cōsul___ fēcērunt.

Graeci Rōmān___ litter___ et art___ poētic___ docuērunt.

PENSVM B

Iunō irāta erat ob___ Paridis, quī Venerem deam pulcherrimam esse___ [= cēnsuerat]; eius rei___ [= reminiscēns] Trōiānōs ab Italiā___ [= prohibēbat]. Tempestās classem Aenēae___, sed Neptūnus, cum vidēret___ [= mare]___ [= ventis rapidis] turbārī, mōtōs flūctūs___ et nūbēs___ . In litore Aenēas septem___ occīdit; hanc___ sociīs dēspērāntibus dīvisit, dum ipse laetō vultū spem___ . Posterō diē, dum nova loca___, Venus eī___ iit arcum sagittāsque___ [= gerēns] Diānae deae___, quae in silvīs___ solet.

Pygmalion, rēx___ [x pius] et avārus, cum Sychaeum___ [= occultē] necāvisset, scelus diū___ et Didōnem viduam falsā spē___ . Sed eī in somnīs apparuit vir mortuus, quī pectus vulnerātum___ [< nūdus] et rēgis___ occultōs mōnstrāvit. Didō nāvēs aurō___ [< onus] et in Āfricam fugit, nec posteā eam___ ex patriā fugisse.

Dēspiciēns ex colle quī Karthāgini___ Aenēas vidit civēs quī magnā___ [< industrius] novārum aedium___ locābant. Didō rēgīna magnā___ comitāta___ [= prōcessit] et in altō___ cōnsēdit. Quae cum Aenēam cōram aspiceret, primum___, tum sic___ est [= loquī coepit]: “Tūne ille Aenēas quem Anchīsēs et Venus___?”

In rēgiā convīvium___ [= parātur]:___ [= lectī] Tyriā___ sternuntur, ministri mēnsās___ onerant. Lucernae dē tēctō___ et multae___ ārdent. Aenēas omnibus___ [= attentīs] nārrābat dē___ [= dolō] Graecōrum et dē___ [< errāre] suis. Postquam___ patri factum memorāvit, tandem atque___ sē dedit.

Karthāginiēnsēs, hominēs___ [= bellī studiōsī], saepe cum Rōmānis___ [< bella gesserunt]. Tridēns est___ Neptūni. ___ est bēstia quae immolātur, ut___ [= porcus], ovis, taurus. Nūbēs quae terram operit___ dicitur. Trōiānī, sī in Italiā ire nōn possunt, in Siciliā___ ire cupiunt.

Synōnyma: gurgēs et___; saxum et___; pulchritūdō et___; glōria et___; Notus et___; stēlla et___; frequēns et___; nesciēns et___; fēlix et___; pulsāre et___

_____ et _____; circumgere et _____ natāre et _____; ambulāre et _____; accūsāre et _____; subīre et _____; ascendere et _____; auxilium ferre et _____; delēre et _____; cōnārī et _____.

Contrāria: altum et _____; Auster et _____; acūtus et _____; spargere et _____; abdūcere et _____; dispellere et _____; subitō et _____.

PENSVM C

1. Ubi sita est Karthāgō?
2. Quae est Iūnō?
3. Cūr Iūnō Trōiānōs oderat?
4. Quid est Aeolī officium?
5. Quid fēcit Neptūnus cum mare turbārī sentīret?
6. Quō Trōiāni tempestāte delātī sunt?
7. Quid Aenēās sociis suis partītus est?
8. Quōmodo socii vīrēs restituērunt?
9. Quae dea in silvā Aenēae obviam iit?
10. Cūr Aenēās mātrem suam primō nōn agnōvit?
11. Quid Venus filiō suō nārrāvit?
12. Quid vīdit Aenēās ex colle dēspiciēns?
13. Cūr nēmō Aenēam Karthāginem intrantem vīdit?
14. Quae imāginēs in novō templō pictae erant?
15. Quid Ilioneus ā Didōne petīvit?
16. Num urbs Trōia Dīdōni ignōta erat?
17. Quōmodo Dīdō Aenēam et sociōs eius recēpit?
18. Quod cōsiliū Venus excōgitāvit?
19. Quid Cupīdō effēcit in gremiō Dīdōnis sedēns?
20. Quid Dīdō Aenēam hortāta est?

CAPITVLVM XL

PENSVM A

Dē cāsū vocātivō

Aemilia: “Ō lūl __, m __ optim __ marīt __!”

Mārtiālis:

“Semper pauper eris, sī pauper es, Aemiliān __!”

Catullus:

“Cēnābis bene, m __ Fabull __, apud mē.”

Hector: “Heu, fuge, nāt __ deā!”

Hecuba: “Ō miserim __ coniūnx!”

Anchisēs: “Fuge, m __ fil __!”

Aenēās: “Venī mēcum, Achāt __, m __ amīc __!”

Achātēs: “Quid nunc sentīs, Aenē __?”

Didō:

“Perfid __ hospes!” “Dabis, improb __, poenās!”

Cōsul (in senātū): “Quid cēnēs, Mārc __ Tull __? et tū, Lūc __ Cornēl __?”

Spectātōr __, plaudite!

PENSVM B

Didō: “_____ [= utinam] prius Iuppiter mē _____ percutiat quam virī amōri _____ [x resistō]!”
 Anna: “Ō soror mea _____ [= cāra]! Etiamne _____ [= grātō] amōri repugnābis?” Ita animum sorōris amōre _____ [= incendit]. Tempora adeunt ut ā dis _____ petant, nec vērō sacrificia mulierem _____ [= āmentem] iuvant. Poenīs et Trōiānis vēnantibus, tonāre incipit; _____ [= sequitur] imber _____ mixtus, et Didō et Aenēās in eandem _____ dēveniunt. _____ [= statim] Fāma nārrat ‘eōs in māximō _____ vīvere turpī _____ [= cupiditāte] captōs!’

Mercurius Iovis _____ [= imperia] ad Aenēam dēfert: “Quid _____ [= parās]? Nōlī hīc morārī! Italiam pete!” Haec locūtus deus ex oculis eius _____. Aenēās imperiō dīvinō _____ [= stupefactus] _____, tum Trōiānōs prīncipēs _____ iisque _____ [= imperāvit] ut classem clam ōrnārent.

At rēgīna, quae dolum _____, Aenēam appellat: “Spērāsne, _____ hospes, tē tantum _____ [x fās] _____ posse et _____ tempore [= hieme] clam hinc _____ [= excēdere]?” Per _____ [= coniugium] nostrum tē ōrō: _____ mei!” Ita supplex _____. Aenēās: “Numquam tē uxōrem dūxī aut _____ tibi prōmisī. Dēsine _____ tuīs et mē et tē incendere! Nōn meā _____ Italiam petō.” Didō dicta eius nōn _____, sed mediūm sermōnem _____ et virum _____ [= dubiē morantem] relinquit. _____ [= ancillae] eam collāpsam _____.

Iam rēgīna morī cupit: _____ eam vītāe. Annam ōrat ut _____ ērigat et super rogum arma et _____ [= vestimenta] et _____ [= imāginem] Aenēae impōnat. Didō, cum classem abire vidēret, Furiās _____ [< ulciscī] invocāvit. Tum rogum cōnscendit, torō _____ atque ēnsem ē _____ ēdūxit.

Officiūm Rōmānōrum est “parcere _____ et _____ superbōs.”

Synōnyma: palliū et _____; stēlla et _____; āra et _____; lectus et _____; pīlum et _____; virtūs et _____; vigilāns et _____; moriēns et _____; praecipitāns et _____; recipere et _____; āmēns esse et _____; perficere et _____ et _____; properāre et _____; ēlūdere et _____.

PENSVM C

1. Quid Dīdō Annae sorōri fassa est?
2. Cūr Dīdō amōri repugnābat?
3. Quid Anna sorōri suae suāsīt?
4. Quid fāma nārrābat dē Dīdōne et Aenēā?
5. Quis Aenēam ex Āfricā excēdere iussit?
6. Cūr Aenēās classem clam ōrnāvit?
7. Quōmodo Dīdō cōnsilium Aenēae cognōvit?
8. Quid Aenēās rēgīnae implōrantī respondit?
9. Num Dīdō dicta eius refellit?
10. Quid Dīdō Annam facere iussit?
11. Quae rēs super rogum impositae sunt?
12. Quae fuērunt precēs Dīdōnis extrēmae?
13. Quid vidit Aenēās ē nāve respiciēns?
14. Cūr plēraeque fēminae in Siciliā relictae sunt?
15. Quō Sibylla Aenēam dūxit?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XLI

PENSVM A

Dē generibus verbōrum

Verte hās sententiās in genus alterum, āctivum aut passivum:

[Pater filiū laudat:] Filius ā patr___ laud___.

[Tyrannus ferōx ab omnibus metuitur:]

Omnēs.....

[Alta moenia urbem Trōiam cingēbant:]

.....

[Trōia ā Graecis capta et incēnsa est:]

.....

[Graeci equum ligneum fabricāverunt:]

.....

[Cum pars moenium ā Trōiānis dēstructa esset, equus ille in urbem tractus est:]

.....

[Terribile incendium urbem absūmpsit:]

.....

[Creūsa ā maritō quaerēbātur nec inventa est:]

.....

[Karthāginiēnsēs Aenēam cernere nōn poterant, quod nūbēs eum cēlābat:]

.....

[Pueri ā Faustulō inventi et domum lāti sunt:]

.....

[Gemini praedam pāstōribus dīvidēbant:]

.....

[Fluvium Tiberim ōlim Albulam vocābant:]

.....

[Arx ab hostibus numquam expugnābitur:]

.....

[Magister tē laudat, mē reprehendit:]

.....

PENSVM B

Post _____ Aenēae rēx Latīnus, cum _____ suās in aciem ēdūxisset, inter _____ [= p̄ncipēs] p̄cessit ducemque advenārum ad colloquium _____. Ut nōmen Aenēae audīvit, _____ viri gentisque admirātus Trōiānōs in _____ [< socius] recēpit et Aenēae filiam suam in _____ dedit. Rēx Turnus, cui Lāvīnia _____ fuerat, Aenēae Latīnōque bellum _____. Proeliō victus Turnus rēbus suis _____ [x cōnfidēs] ad Etruscōs cōnfūgit. Post proelium Latīnis _____ Aenēās _____ [= nūllō locō] apparuit. Cum Ascanius nōndum ad _____ aetātem pervēnisset, Lāvīnia inter _____ eius rēgnāvit, nec Etruscī nec ūllī aliī _____ inter rēgnum _____ [< mulier] bellum facere ausi sunt.

Rēx Proca Numitōrem et Amūlium _____ [= genuit] atque Numitōri rēgnum _____ [= vetus] _____ [= reliquit]. Amūlius frātre[m] pepulit, frātris filiam Vestālem lēgit: ita eī perpetuā _____ spem _____ [_< parere] adēmit. At Vestālis, vī _____, geminōs peperit, quī _____ rēgis expositi sunt; sed pāstor _____ puerilem audivit et puerōs invēnit cum _____, quae tam _____ fuit ut eōs lacte suō _____ et linguā _____ . Ita ā _____ [_< crudēlis] rēgis puerī servātī sunt.

Rōmulus et Remus, ut primum _____, per _____ vēnābantur et in _____ praedam ferentēs impetūs faciēbant. Latrōnēs Remum captum Numitōri _____ [= trādidērunt], quī cum eum in _____ habēret, nepōtem suum esse _____ [= crēdere incipiēbat]. Amūliō occisō Numitor, _____ advocātō, mala _____ [= maleficia] frātris ostendit et 'sē caedis _____ esse' dixit.

Remus, cum in Aventinō _____, sex _____ vīdit; hōc _____ nūntiātō, _____ numerus [: XII] Rōmulō sē ostendit; is igitur urbem condidit, quae ā nōmine _____ 'Rōma' appellāta est. Remus vērō, cum hoc _____ ferret, novōs mūrōs _____ et ā Rōmulō _____ [= interfectus] est.

Cācus _____ Herculis _____ [= percussus] occidit, cum bovēs in speluncam _____ [= cēlāvisset]. Bove _____ [= ēgregiā] immolātā _____ [= sacrificium] Herculi factum est _____ Graecō.

Oceanus mare _____ [= sine fine] est. Facile est mūnera _____ [= offerendō] animōs populī sibi _____. Ante proelium imperātor auspiciis deōs _____. Difficile est inter geminōs _____ facere. Quī _____ bibere cupit.

Synōnima: liberī et _____; vīrēs et _____; pecus māius et _____; pater patris et _____; frāter patris et _____; piger et _____; ūmidus et _____; turbāre et _____; auxilium ferre et _____ ferre; trepidus esse et _____.

Contrāria: muliebris et _____; āmittere et _____; cōnfidere et _____; cōnsōlārī et _____; ubique et _____; vērē et _____.

PENSVM C

1. Unde Aenēas in Italiam vēnit?
2. Num Aenēas rēgem Latinum proeliō vicit?
3. Cūr Turnus Aenēae Latīnōque bellum intulit?
4. Cūr neuter exercitus laetus ex proeliō abiit?
5. Quōmodo Aenēas animōs Aborigīnum sibi conciliāvit?
6. Quō rēx Turnus victus cōnfūgit?
7. Quam urbem condidit Ascanius?
8. Quod cognōmen rēgibus Albānīs fuit?
9. Quōmodo Amūlius rēgnō Albānō potitus est?
10. Quem Rēa Silvia patrem geminōrum esse dixit?
11. Quōmodo gemelli expositi servati sunt?
12. Cūr Numitor Remum nepōtem suum esse susspicābātur?
13. Quid Rōmulus et Remus fēcērunt cum sē nepōtēs rēgis esse cognōvissent?
14. Ubi Rōmulus urbem condidit?
15. Cūr frātre[m] suum occidit?
16. Quōmodo Herculēs bovēs abditās reperit?
17. Quō ritū Rōmulus sacra Herculi fēcit?

CAPITVLVM XLII

PENSVM A

Dē modis verbōrum

Magister discipulōs tac_____ et aud_____ iubet: "Tac_____, discipulī, et aud_____!" Mārcus nōn tac_____ nec aud_____; magister eum monet ut tac_____ et aud_____: "Tac_____, Mārce, et aud____! Quot sunt bis sēna (2 x 6)?" Magister interrog_____ quot s_____ bis sēna, ac Mārcō imperat ut surg_____ et respond_____: "Surg_____ et respond_____, Mārce, sed cav_____ nē prāvē respond_____!" Mārcus nōn surg_____ nec respond_____. Magister: "Aud_____, Mārce: iubeō tē surg_____ et respond_____." Mārcus: "Nesciō quid respond_____." Magister iubet eum digitīs comput_____: "Digitīs comput_____! Cūrā ut rēctē comput_____!" Mārcus: "Interrog_____ aliōs! Nōlī semper mē interrog_____!" Mārcus magistrum monet ut aliōs interrog_____.

Cicerō cōsul Catilinam ex urbe ēgred_____ et proficisc_____ iussit: "Ēgred_____ ex urbe! Patent portae: proficisc_____!" Cōsul ōrātiōne suā efficit ut Catilina ex urbe ēgred_____ et in Etrūriam proficisc_____.

Latīnus ab Aenēā quaesīvit 'quis es_____ et quid quaer_____': "Tū quis_____ et quid quaer_____?" Ille respondit 'sē es_____ Aenēam Trōiānum novamque sēdem quaer_____': "Ego_____ Aenēas Trōiānus; novam sēdem quaer_____."

PENSVM B

Rōmulus rēx XII _____ sūpsit, quī _____ imperiū, _____ et _____, gererent, et C senātōrēs _____ [= lēgit]. Gentēs _____ [= finitimae] Rōmānōs _____ [= contemnēbant] nec _____ Rōmānam benignē audīverunt. Id Rōmulus _____ passus est, sed _____ suam dissimulāns finitimōs ad _____ [= lūdōs] vocāvit. In mediō _____ [< plaudere] iuvenēs Rōmānī _____ [= clāmantēs] _____ virginibusque manūs _____, ut nārrat Ovidius in 'Arte _____'. Parentēs virginum terrōre _____ [= percussī] _____ [= aufugiunt]. Rōmulus _____ verbīs animōs virginum _____ cōnābātur, sed parentēs civēs suōs contrā Rōmānōs _____. Dum aliū _____ [= tempus idōneum] exspectant, Caenīnēsēs in finēs Rōmānōrum _____, sed Rōmulus _____ [= statim] eōs _____ [= in fugam vertit] et ipse rēgem eōrum occidit et _____; _____ rēgis in Capitōliō ad _____ sacram dēposuit et finēs templō Iovis _____. Mulierēs ōrābant ut parentibus liceret Rōmam _____; quod facile _____.

Tarpēia nōn _____ [= sine poenā] arcem hostibus _____. Rōmulus Iovem ōrāvit ut fugam Rōmānōrum _____. Tum mulierēs sē inter aciēs intulērunt patrēs virōsque ōrantēs 'nē sanguine _____ [= infandō] sē _____!' Movet rēs _____ multitudinem _____ ducēs [= et m. et d.]. Sabīnī _____ [= virīs filiārum] et Rōmānī _____ suis dextrās dant ac ducēs ad _____ faciendum _____ [= prōcēdunt]. Ūnam _____ ex duābus faciunt et rēgnum _____; nōn modo commūne, sed etiam _____ rēgnum eōrum fuit. Rōmulus rēx trēs _____ equitum _____. Ita equitātū Rōmānō auctō cum finitimīs, quī agrōs Rōmānōs _____ [= populābantur], _____ [= pugnāvit] eōsque vīcit. Haec ā Rōmulō domī _____ que gesta sunt. Cum _____ militum haberet, subitō _____ [= ortā] procellā _____ [= ad caelum] raptus est. Proculus Iūlius affīrmāvit 'Rōmulum dē caelō _____ sibi _____ fuisse.'

Post breve _____ populus Numam, quamquam _____ erat, rēgem creāvit et patrēs auctōrēs factī sunt: ergō nōn _____ [= populus], sed patrēs _____ quis Rōmae rēgnāret. Tum _____, capite _____ et _____ (id est baculum _____) tenēs, Iovem precāsus est _____ [= ut] signa certa _____; ita Numa _____ [= auspiciis missis] rēx _____ est.

Numa rēs _____ [< ūtī] instituit: annum in XII mēnsēs _____ et diēs _____ et _____ fēcit; _____ Diālem creāvit ac Vestālēs, Vestae sacerdotēs _____ [= semper praesentēs], quās virginitate _____ fēcit; nec quae _____ virgō Vestālis fieri poterat, sed nōbilissimae tantum. Cum igitur finitimī nefās putārent civitātem sāctam _____, pāx per multōs annōs _____ est.

Iānus clausus pācem esse _____. Quī _____ [= valdē] maeret crīnēs et vestem _____ [= scindit] et ocellōs lacrimīs _____. Prō pecūniā mūtūā _____ dandum est. _____ [< nox] tempore nauta sidera in caelō _____ [= animadvertit].

Synōnima: honōs et _____; templum et aedēs et _____; rēs mirābilis et _____; rūsticus et _____; tardus et _____; fēlix et _____; grātus et _____; iterum facere et _____; tacēre et _____; validus fieri et _____; oppugnāre et _____; aliquantum temporis et _____; dēnuō et dē _____.

Contrāria: victōria et _____; aequus et _____; bellicōsus et _____; internus et _____; concurrere et _____; ērumpere et _____; āvertere et _____; recumbere et _____.

PENSVM C

1. Quae sunt insignia imperiī?
2. Quōmodo Rōmulus civitātem auxit?
3. Cūr novus populus uxōribus carēbat?
4. Quārē Rōmulus finitimōs ad lūdōs vocāvit?
5. Quō rēx victor spolia opīma tulit?
6. Quōmodo Sabīnī arcem Rōmānam cēpērunt?
7. Quārē scūta sua in puellam coniēcērunt?
8. Quid fēcit Rōmulus cum Rōmānī fugerent?
9. Quam ob rem pāx facta est cum Sabīnīs?
10. Cūr Rōmulus Vēiōs expugnāre nōn potuit?
11. Quid accidit cum rēx cōntiōnem militum habēret?
12. Num militēs rēgem in caelum rapī viderunt?
13. Quid Proculus Iūlius nārrāvit?
14. Quōmodo novus rēx creātus est?
15. Uter rēx ferōcior fuit, Rōmulusne an Numa?
16. Quōmodo Numa populum bellicōsum temperāvit?

CAPITVLVM XLIII

PENSVM A

Dē adiectivis

Italiae incolae prim agricolae industri fuerunt. Illi tempus beāt 'aetās aure' dicitur. Dum Latinus in pāce diuturn regnat, Trōia, urbs opulent, ab exercitū Graec capta est. Graeci audac ingent equum ligne militibus armāt complēverunt. Laocoön dē summ arce decurrēns civēs su monuit nē hostibus Graec confiderent, atque omn viribus hastam ingent in latus equi dūr mīsit, sed illa in firm rōbore stetit nec in partem interiōr ad militēs occult penetrāvit. Brev tempore duo anguēs māxim per mare tranquill ad litus propinqu natāverunt et corpus eius medi amplexi sunt. Priamus mult gentium rēx superb fuit.

Prim luce Didō sorōri su "Quāl hospes" inquit "domum nostr intrāvit, quam nōbil, quam fort! Agnōscō veter vestigia flammae!"

Rōmulus ante diem undecim kalendās Māi in colle Palātin nov urbem condidit. Gentēs finitim civēs Rōmān spernēbant. Cum iuvenēs Rōmān virginēs Sabin rapuissent, magn et ācr certāmen ortum est.

Senātus Rōmān constat ex sescent senātōribus, quī summ potestātem in rē public habent. Pontifex māxim est summ sacerdos quī ceter omn sacerdotibus Rōmān praefectus est.

Templum Iovis Optim Māxim magnificent est quā ceter omn templa Rōmān; ex omn templis Rōmān id magnificent est.

Nūll fēmina mortāl pulchr fuit quā Helena; ea pulcher fuit omni fēminārum mortāl.

PENSVM B

Tullus, rēx [= ingeniō] ferōx, Numae fuit. Cum Albānī Rōmānōs rēs dimisissent, Tullus iis bellum. Cupidō imperiū duōs populōs [= ab eōdem ortōs] ad arma [= incitābat]. Etrūscī ambōs exercitūs spectābant, ut pugnā fessōs [= oppugnārent].

Cum duo Rōmānī [= morientēs] concidissent, unus ferrō fuit; is aliquantum aufūgit ac trēs Albānōs magnīs sequentēs occidit. cum soror Horātii suum mortuum [= iterum iterumque] appellāret cum [= lamentātiōne], Horātius eam verbis et gladiō! Itaque accūsātus est, et duumvirī, quī tantum negligere nōn potuerunt, eum; sed Horātius ad populum. In eō iudiciō pater eius 'filiam iure caesam esse'; tum populus Horātium, neque enim [< liberāre] urbis verberātum et arbore infelici vidēre voluit.

Tullus simul cum hostibus et cum [<prōdere] et [<perfidus] sociōrum dimicāvit, nam [x iussū] eius Albānī ex proeliō abiērunt. Hostibus victis, rēx Mettium poenā [= crudeli] affēcit: corpus eius ad duās quadrigās [= vinctum] in [= contrāriās] partēs est. Deinde Alba [= destrūcta] est et Albānī Rōmān sunt. Ita Rōma [< ruere] Albae crēvit, numerus civium [< duplex] est et x equitum exercitū Rōmānō additae sunt.

Bellum est quod inter civēs geritur. Duumvirī sunt sevērissimī. Quī sine est ā iudice absolvitur. dicitur quī centuriae praefectus est.

Synōnyma: servitūs et _____; pallium militis et _____; fūnis et _____; plēbs et _____; cīvēs et _____; metus deōrum et _____; flēns et _____; miserandus et _____; senex fierī et _____; oppōnere et _____; ōrnāre et _____; cingere et _____; laniāre et _____; errāre et _____; lūx fit et _____; ab utrāque parte et _____; nullō modō et _____; paulātim et _____; ubique et _____; esset et _____.

Contrāria: pulchritūdō et _____; libēns et _____; fōrmōsus et _____; placēre et _____; clam et _____.

PENSVM C

1. Quis fuit avus Tullī Hostiliū?
2. Quamobrem Tullus Albānis bellum indixit?
3. Ubi Albāni castra collocāvērunt?
4. Num Rōmāni et Albāni aciē pugnāvērunt?
5. Quōmodo Horātius sōlus trēs Albānōs vicit?
6. Quid tum factum est ante portam Capēnam?
7. Horātiusne condemnātus ac pūnitus est?
8. Quid est 'pōmērium'?
9. Quōmodo Mettius sociōs suōs Rōmānōs prōdidit?
10. Quid fēcit Tullus postquam hostēs fūdīt?
11. Quōmodo duplicātus est cīvium numerus?
12. Quamdiū Alba Longa stetit?
13. Quid Tullus Hostilius aedificāvit?
14. Quandō Tullus deōs colere coepit?
15. Quōmodo ille rēx periit?

CAPITVLVM XLIV

PENSVM A

Dē adverbīs

Tullus lēgātōs Albānōs bland___ ac benign___ recēpit. Rēx Albānus lēgātīs Rōmānīs superb___ ac ferōc___ respondit. Horātīū et Cūriātīū nōn timid___, sed fort___ pugnāvērunt. Duo Horātīū cit___ (celer___) occīsī sunt, trēs Cūriātīū vulnerātī, duo magis aut min___ grav___, tertius lev___ . Subit___ Horātīus, quī fēlic___ incolumis erat, fugere coepit. Albānī nōn aeque___ vēlōc___ sequī potuērunt: quī levissim___ vulnerātus erat, vēlōcissim___ currēbat et continu___ occīsus est, cum long___ abesset ā cēterīs; quī gravissim___ vulnerātus erat, postrēm___ occīsus est. Cert___ Horātīus fort___ ac prūdent___ pugnāvit quam cēterī: is omnium fortissim___ ac prūdentissim___ pugnāvit; sed postquam ita glōriōs___ patriam servāvit, sorōrem suam, quae Cūriātīum flēbil___ nōmināverat, crūdēl___ interfēcit!

Posteā Tullus ēgregi___ cum hostibus pugnāvit, etsī Albānī sociōs Rōmānōs turp___ (foed___) dēseruerant. Tullus ducem Albānum sevēr___ atque atrōc___ pūnīvit. Nēmō Rōmānus hostem sevēr___ aut atrōc___ pūnīvit quam Tullus.

Numa iūst___ et prūdent___ rēgnāvit deōsque dīligent___ coluit. Rōmulus et Tatius commūn___ rēgnāvērunt, nec Rōmulus mortem Tatīi molest___ (aegr___) tulit.

Malus discipulus, quī mal___ ac prāv___ scrībit, rār___ laudātur; bonus discipulus, quī b___ ac rēct___ scrībit nōn sōlum Graec___, sed etiam Latīn___, frequent___ laudātur.

PENSVM B

Ancus itūs___ scrīpsit quō bellum indicitur. Latīnis bellum indictum est, postquam lēgātus deōs___ est populum Latīnum adversus populum Rōmānum___ [= male fēcisse] et plērique senātōrēs___ [= in eandem sententiam iērunt]. Latīnis victīs, Ancus ingentem praedam Rōmam___; nec vērō Medulliam expugnāre potuit propter firmās___ [< mūnīre]. lāniculō adiectō urbem___ [= ampliōrem fēcit].

Patre mortuō, Lucumō, vir___ [= impiger], omnium bonōrum___ factus est. Cum Etrūscī eum spernerent ut___ ortum, uxor Tanaquil, quae virum___ [= decorātum] vidēre cupīvit, eī persuāsit ut Rōmam___ cum omnibus___ [= fortūnis] suis. Aquila eī___ abstulit et___ [= dīvinē] in capite reposuit. Hoc___ Tanaquil, quae rērum caelestium___ erat, laeta accēpit. Rōmae L. Tarquinius, quem dīvitiae___ faciēbant, civēs sibi conciliābat___ [= benignē] invītandō.

Equitātū auctō rēx Tarquinius cum Sabīnis___ . Eō proeliō___ fuit glōria equitum, quī ab lateribus___ ac Sabīnōs fūdērunt. Haec___ [= ferē] est fōrmula___ : “Dēditisne vōs, urbem, agrōs,___, ___ [= fāna], dīvīna hūmānaque omnia in populī Rōmānī___?” “Dēdimus.”

Servius Tullius, quī___ [= ancillā] nātus esse dīcitur, magnā cūrā___ [= docēbātur]. In vestibulō rēgiae duo pāstōrēs___ simulant; vocātī ad rēgem alter rem ex___ ōrditur, alter secūrim in caput rēgis___ . Rēgīna,___ [= testibus] ēiectīs, Servium___ [= celerīter]___ [= arcessīvit]. Populō nūntiat ‘rēgem nōn mortuum, sed___ esse subitō___; interim Servium rēgis officiis___ esse.’ Ita cēlātā morte opēs Servīi___ [< firmus]. Servius rēx populum ex___ [< cēnsēre] in V classēs___ [= descrīpsit]; singulae classēs ex___ et___ cōstant. Quamquam Servius magnō___ [< cōnsentīre] populī rēx___ [< lēx] dēclārātus erat, L. Tarquinius rēgnum___ nōn dēstitit; Tullia,

quācum _____ [< nūbere] iunctus erat, eum _____ [= incitābat]. Postrēmō senātum per _____ in Cūriam coēgit ibique turpissimīs _____ Serviō _____ ōrsus est. Huic ōrātiōnī Servius _____ cum _____ [< favēre] suis, sed Tarquinius eum _____ atque per gradūs _____! Tullia currum suum per corpus patris _____ [= cruentum] ēgisse fertur, neque id ā cēterō scelere _____.

Māne hominēs ē somnō _____ . Senēs māiōrēs _____ sunt quam iuvenēs. Mōtus membrōrum vinculis _____ . _____ est miles captus. Discordia cīvilis _____ dīcitur. Hominēs ferās _____ nōn possunt. Quī sōlus esse vult, locum _____ petit. Caput ārdēns glōriam futūram _____ putābātur. Fabius Pictor est rērum gestārum _____ antiquus. Servius cum pīmōribus Latīnōrum _____ [< hospes] iunctus erat.

_____ est _____ [= currus] quod duās _____ habet; bēstia quae currum vehit _____ dīcitur.

Synōnyma: uxor filiī et _____; dolus malus et _____; insānia et _____; clam factus et _____; idōneus et _____; illūstris et _____; rēgius et _____; acerbus et _____; ēlūdere et _____; quōmodo et quō _____.

Contrāria: vetustās et _____; iuventūs et _____; ēgredi et _____; pūblicē et _____.

PENSVM C

1. Quōmodo fētiālis bellum indicēbat? ...
2. Quārē carcerem aedificāre necesse fuit?
3. Cūr Lucumō domī honōrem adipīscī nōn poterat?
4. Quī rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāvērunt?
5. Quot equitēs tum in exercitū Rōmānō erant?
6. Quibus condiciōnibus pāx cum Sabīnīs facta est?
7. Quāle prōdigium in rēgiā vīsum est?
8. Quid caput Serviī ārdēns portendēre putābātur?
9. Quōmodo rēx Tarquinius occīsus est?
10. Quārē Tanaquil mortem rēgis cēlāvit?
11. Quōs collēs Servius urbī Rōmae adiēcī?
12. Quālēs erant filiae Serviī?
13. Quōmodo Servius rēgnō pulsus est?

CAPITVLVM XLV

PENSVM A

Dē prōnōminibus

Qu___ fuit rēx ill___ ferōx qu___ Rōmā exāctus est? Tarquinius fuit, qu___ Rōmānī ‘Superbum’ appellāvērunt. Is enim e___ cīvēs qu___ timēbat aut qu___ divitiās cupiēbat necāvit. Ill___ tempore nēm___ Rōmae tūtus erat. Cum Lucretia, uxor c___ dam Collātini, ā filiō ill___ rēgis stuprāta esset, Brūtus, c___ frāter ab e___ dem rēge necātus erat, h___ modō iūrāvit: “Per h___ sanguinem iūrō: m___ qu___ cumque vī possim L. Tarquiniū exsecūtūrum nec ill___ nec ali___ qu___ quam rēgnāre Rōmae passūrum!” Tum rēgem ips___ et liberōs e___ exēgit.

Ōrāculum ill___ Delphicum, c___ ips___ deus Apollō praest, clārius est quam ūll___ ali___ ōrāculum neque rēx Tarquinius ūll___ ali___ ōrāculō crēdēbat.

Sextus qu___ dam nūntium ad rēgem mīsīt, nec vērō rēx h___ nūntiō cōnfidēbat. Sextus ab e___ quaesīvit: “Qu___ rēx t___ respondit cum t___ recēpisset?” Nūntius: “In hortum exiit m___ sequente nec qu___ quam m___ respondit.” Nūntius dixit ‘rēgem n___ s___ respondisse.’

Rōmulō mortuō patrēs inter s___ certābant qu___ e___ Rōmae rēgnāret. Omnibus placēbat aliqu___ caput civitātis esse, nec vērō qu___ quam alter___ concēdere volēbat. E___ tempore Numa Curibus habitābat; e___ populus Rōmānus rēgem creāvit, ac patrēs, cum nēmin___ ill___ virō praeferre audērent, e___ rēgnū trādidērunt. Tum augur h___ verba locūtus est: “Iuppiter pater, sī est fās h___ Numam Pompiliū, c___ e___ caput teneō, rēgem Rōmae esse, uti t___ signa certa dēclārēs inter e___ finēs qu___ fēcī!”

PENSVM B

Tarquinius Superbus primōrēs suspectōs et _____ [x dīlētōs] occīdit aut in _____ ēgit; ita senātōrum numerō _____ [= minūtō], senātus _____ potestātis [= sine potestāte] erat, et rēx ipse per sē rem pūblicam _____.

Cum Turnus _____ in rēgem Rōmānum iactāvisset, rēx allātō falsō crimine virum _____ [= sine culpā] oppressit: gladiōs multōs ad eum _____ [= cōnferri] iussit, quibus inventis _____ [x dubia] rēs vīsa est.

Rēx praedam largiendō animōs cīvium _____ [= mītigāre] studēbat, qui sē _____ [= operāriōs] prō _____ factōs esse _____ [= indignum putābant]; sed cum Ardeam vī capere nōn posset, urbem _____ coepit. Ibi cum dē uxōribus _____ facta esset, Collātinus dixit ‘Lucretiam suam _____ esse’; iuvenēs Rōmam properāvērunt, ubi uxōrēs suās in _____ [= cēnā] et luxū tempus _____ invēnērunt; Lucretia vērō nocte _____ inter ancillās labōrābat. Postquam Sextus Tarquinius Lucretiam _____ [= violāvit], Brūtus per sanguinem Lucretiae _____ ‘sē rēgem cum coniuge et _____ [= stirpe] Rōmā _____ esse.’ Ōrātiōne habitā dē vī ac _____ Sex. Tarquiniū, dē _____ Lucretiae nefandō, dē _____ [< saevus] rēgis nōn _____ [= ferendā] ac dē plēbis _____ [< miser], Brūtus haud _____ [x facile] Rōmānis persuāsīt ut imperium rēgī _____.

Hostis _____ [= audāx et superbus] semper parātus est ad _____ [= bellum renovandum]. Cohors cōnstat ex III _____. _____ est locus ubi fātum dīvinitus praedicitur _____. Vir _____ [< honor] nōn _____ [= dēlinquit].

Synōnyma: potentia et _____; iuventūs et _____; pudicitia et _____; culpa et _____; peccātum et _____; fūmus et _____; iactūra et _____; fidus et _____; vacuus et _____; tuērī et _____; interrogāre et _____; cōgitāre et _____; trucidāre et _____; properāre et _____;

fluere et _____; premere et _____; cōsentire cum aliquō et _____ alicui; in eundem locum et _____; profectō et _____; ūllō locō et _____; apud et _____; suā sponte et _____.

Contrāria: stultitia et _____; decus et _____; amicitia et _____; coāctus et _____; pudicus et _____.

PENSVM C

1. Cūr ultimus rēx 'Superbus' appellābātur?
2. Quid Tarquinius Latīnis indixit?
3. Num Latīnī rēgem patienter expectābant?
4. Quōmodo Tarquinius Turnum suspectum fēcit?
5. Quārē Sextus Tarquinius Gabiōs trānsfūgit?
6. Quid Tarquinius nūntiō filiī respondit?
7. Quōmodo Gabiī rēgī Rōmānō traditī sunt?
8. Quod portentum in rēgiā vīsum est?
9. Quōs Tarquinius Delphōs ad ōrāculum mīsit?
10. Quārē Brūtus stultitiam simulābat?
11. Cūr Brūtus terram ōsculātus est?
12. Quam ob rem Tarquinius Ardeam oppugnāvit?
13. Aerāriumne plēnum erat pecūniae?
14. Quōmodo iuvenēs rēgī in castrīs tempus terēbant?
15. Quō iuvenēs rēgī ex castrīs profectī sunt?
16. Quōmodo uxōrēs eōrum tempus terēbant?
17. Quae fuit uxor castissima?
18. Cūr Lucrētia sē ipsa interfēcit?
19. Quid Brūtus per sanguinem Lucrētiaie iūrāvit?
20. Quī primī cōsulēs fuērunt?

CAPITVLVM XLVI

PENSVM A

Dē numeris

Livius scripsit _____ [CXLII] librōs 'Ab urbe conditā', quōrum _____ [XXXV] tantum cōservātī sunt, _____ et _____ [CVII] periērunt.

Tarquinius, _____ [VII] rēx Rōmānus, ā Brūtō expulsus est annō ab urbe conditā _____ [CCXLIV], et prō _____ [I] rēge _____ [II] cōsulēs creatī sunt. Ex eō tempore quotannis _____ [II...] cōsulēs creābantur.

Annō ab urbe conditā _____ [CCCCXC] bellum Pūnicum _____ [I] ortum est. Annō _____ [XXIII] eius bellī Poenī proeliō nāvālī dēvictī sunt: _____ [LXIII] nāvēs eōrum captae sunt, _____ [CXXV] dēmersae, _____ [XXXII] milia hostium capta, _____ [XIII] milia occisa; ex classe Rōmānā _____ [XII] nāvēs dēmersae. Pugnātum est ante diem _____ [VI] idūs Mārtiās, id est diē _____ [x] mēnsis Mārtii.

Legiōnēs Rōmānae in _____ [X...] cohortēs dividuntur, cohortēs in _____ [III...] manipulōs, manipulī in _____ [II...] centuriās. In _____ [I...] legiōnibus sunt _____ [IV...] vel _____ [V...] milia hominum, quibus _____ [VI...] tribūnī militum praefectī sunt.

_____ bīna [2x2] sunt _____ [3x6] sunt _____ [4x5] sunt _____ [5x10] sunt _____.

PENSVM B

Tarquinius Collātīnus, L. Brūtī _____, cum omnī _____ suō Rōmā migrāvit. Brūtus et Arrūnus _____ sē occidērunt. Coriolānus ad quīntum _____ ab urbe prōcessit, sed mātris et uxōris flētū superātus _____ sē recēpit. Cincinnātus, quī agrum IV _____ possidēbat, ab arātrō dictātor factus est (_____ est dignitās māior quam _____); ergō _____ dētorsō togam _____ accēpit. M. Valeriō adversus Gallum prōcēdentī _____ super brachium sēdit atque oculōs Gallī ālis et _____ verberāvit. Ap. Claudius _____ [< cēnsēre] viam Appiam strāvit. Samnitēs Rōmānōs victōs sub _____ misērunt.

Pyrrhus captīvōs Rōmānōs _____ [= magnō honōre] _____, sed senātus eōs _____ habērī iussit. Fabricius medicum, quī sē Pyrrhum _____ occisūrum prōmiserat, _____ [= dīmīsit]; rēx cum hoc _____ [= cognōvisset], _____ [< honestus] Fabriciī valdē admirātus est.

Cōsulēs Rōmānī Poenōs proeliō _____ vicērunt, sed cum _____ classe redeuntēs _____ passī sunt; nec tamen animī Rōmānōrum hāc _____ infractī sunt. Bellō Pūnicō _____ [= peractō], rēx Hierō ducenta milia _____ trītici populō Rōmānō _____ [= praeibuit].

_____ est novus mīles. Pānis albus ex _____ efficitur.

Synōnyma: III annī et _____; IV annī et _____; fērōx et _____; immēnsus et _____; magnus et _____; cōspiciuus et _____; senēscere et _____; ulcisci et _____; pārere et _____; condermāre et _____; fallere et _____.

Contrāria: prōgredi et _____; cessāre et _____.

PENSVM C

1. Quid ēgit Tarquinius Rōmā expulsus?
2. Quōmodo perīit L. Brūtus?

3. Quid trecentis Fabiis accidit?
4. Ubi senatores Cincinnatum invenerunt?
5. Cur decemviris potestas sublata est?
6. Totamne urbem Romam Galli occupaverunt?
7. Quomodo Manlius 'Torquati' cognomen accepit?
8. Quid Ap. Claudius Caecus censor fecit?
9. A quibus Romani sub iugum missi sunt?
10. Cur Pyrrhus Romanos admirabatur?
11. Quid medicus Pyrrhi promisit?
12. Quid egit Regulus postquam Romam missus est?
13. Ubi Carthaginenses devicti sunt?
14. Quando lanus iterum clausus est?
15. Quis spolia optima tertia cepit?

CAPITVLVM XLVII

PENSVM A

Dē modis verbōrum et participiis

Porsenna, rēx Etrūscōrum, cum lāniculum _____ [capere], virtūte Horātiī Coclitis _____ [prohibēre] est nē Tiberim _____ [trānsire]. Quī, cum aliis _____ [imperāre] ut pontem _____ [rescindere], ipse prō ponte _____ [stāre] sōlus Etrūscōs _____ [sustinēre], et ponte _____ [rumpere] in flūmen sē _____ [mittere] ut ad suōs _____ [natāre]. Ob hoc factum statua eī in Comitō _____ [pōnere] est.

Cum Porsenna rēx urbem _____ [obsidēre], C. Mūcius senātum _____ [adire] et patribus _____ [pollicērī] est 'sē rēgem _____ [occidēre] esse'. Cum ad hostēs _____ [trānsfugere] et in castra rēgis _____ [intrāre], ut prōmissum _____ [solvere], alium virum prō rēge _____ [occidēre]. Ā cūstōdibus _____ [apprehendere] et ad rēgem _____ [trahere] dextram ignī _____ [impōnere] _____ [exūrere]; ita manum _____ [pūnire] quae(: cum) in caede _____ [peccāre]. Hāc virī cōstantiā rēx ita _____ [permovēre] est ut Mūcium _____ [liberāre] et Ēgātōs Rōmam _____ [mittere] quī (: ut) pācem _____ [compōnere]. Patrēs Mūciō virtūtis causā trāns Tiberim agrum _____ [dare].

PENSVM B

In hōc _____ A. Gellius collēgit ea quae _____ ex librīs _____ [= chronicis] dē temporibus quibus _____ Graeci Rōmānique illūstrēs.

Ad annum _____ [= CCLX] a.u.c. Aeschylus Athēnis _____ scribere coepit et _____ [= nōbilitātus] est; eōdem tempore Coriolānus, ā tribūnis plēbēs _____ [= male tractātus], ad Volscōs ā Rōmānis _____ . M. Mānlius Gallōs in _____ [< obsidēre] Capitōlii obrēpentēs _____ , sed postea rēgnum affectāvisse _____ est.

Alexander in Asiam _____ est [= trānsiit] et _____ [= māiōre] parte Orientis subāctā mortem _____ .

Cēnsōrēs ad nōmen P. Cornēlii Rūfini _____ apposuērunt et causam _____ 'quod argentī facti X pondō _____ habēret'. Annō _____ [DXIX] a.u.c. Sp. Carvilius Rūga prīmus Rōmae _____ cum uxōre fēcit. Lūcilius aliōs poētās _____ in _____ suis.

Anus, postquam trēs librōs _____ [= deussit], rēgem _____ est 'num reliquōs eōdem pretiō _____ [= emere] vellet?' Rēx, quī prīmō 'anum _____ [= furere]' dixerat, iam _____ [< cōnstāns] et _____ [< cōnfidēns] eius admirābātur.

'Mehercule' est _____ per Herculem.

Synōnima: diūturnus et _____ ; vēdere et _____ ; certē et sine _____ .

Contrāria: cōmicus et _____ ; fertilis et _____ ; sapere et _____ ; cautē et _____ .

PENSVM C

1. Ā quō incipit A. Gellius?
2. Cūr nōn ab Homērō incipit?
3. Quandō Solō lēgēs Athēniēnsibus scripsit?
4. Quid Tarquiniō Superbō rēgnante factum est Athēnis?

5. Quō duce Persae ad Marathōnem victi sunt?
6. Ubi Athēniēnsēs classem Persārum vicērunt?
7. Quot tabulās lēgum decemvirī scrīpsērunt?
8. Quōmodo Sōcratēs mortem obiit?
9. Cūr M. Mānlius capitis damnātus est?
10. Platō et Aristotelēs quī fuērunt?
11. Quō Alexander trānsgressus est et quid ēgit?
12. Cūr P. Cornēlius Rūfinus senātū mōtus est?
13. Quid scrīpsit Menander?
14. Quis Rōmae prīmus dīvortium fēcit et quārē?
15. Plautus quis fuit et quāndō flōruit?

CAPITVLVM XLVIII

PENSVM A

Supplenda sunt themata quae dēsunt:

tegere _____ isse _____ um; cingere _____ isse _____ um; cōnfligere cōn _____ isse cōn- _____ um; extinguere ex _____ isse ex _____ um; stringere _____ isse _____ um; pingere _____ isse _____ um; ērigere ē _____ isse ē _____ um; augēre _____ isse _____ um; dēstruere dē _____ isse dē _____ um; laedere _____ isse _____ um; invādere in _____ isse in _____ um; ēlūdere ē _____ isse ē _____ um; sentire _____ isse _____ um; suādere _____ isse; excēdere ex _____ isse; haerere _____ isse; haurire _____ isse _____ um; manēre _____ isse; opprimere op _____ isse op _____ um; dētergere dē _____ isse dē _____ um; reficere re _____ isse re _____ um; adicere ad _____ isse ad _____ um; recipere re _____ isse re _____ um; adimere ad _____ isse ad _____ um; gignere _____ isse _____ um; accumbere ac _____ isse ac- _____ um; pallēscere _____ isse; sonāre _____ isse; domāre _____ isse _____ um; increpāre in _____ isse; cōnsciscere cōn _____ isse cōn _____ um; inquirere in _____ isse in _____ um; sepelire _____ isse _____ um; colligere col _____ isse col _____ um; exigere ex _____ isse ex _____ um; cōgere co _____ isse co _____ um; fundere _____ isse _____ um; relinquere re _____ isse re _____ um; contingere con- _____ isse con _____ um; incendere in _____ issein- _____ um; tribuere _____ isse _____ um; concurrere con _____ isse con _____ um; pandere _____ isse _____ um; comperire com _____ isse; com _____ um; expellere ex _____ isse ex _____ um; resistere re _____ isse; parere _____ isse _____ um; fallere _____ isse _____ um; ēdere ē _____ isse ē- _____ um; dēlere _____ isse _____ um; complere com- _____ isse com _____ um; dēcernere dē _____ isse dē- _____ um; crēscere _____ isse; colere _____ isse _____ um; cōsulere cōn _____ isse cōn _____ um; corripere cor _____ isse cor _____ um; torrere _____ isse _____ um; fungī _____ um; patī _____ um; ēgredi ē- _____ um; complectī com _____ um; oriri _____ um; experiri ex _____ um; ulcisci _____ um; adipisci ad _____ um; rēri _____ um.

PENSVM B

Hannibal puer, cum patre _____ ut sē dūceret in Hispāniam, iure iurandō _____ est 'sē semper hostem fore Rōmānis'. Patre mortuō Hannibal _____ [= vix adhuc] pūbēs in Hispāniam missus est, ut militiae _____ et in locum patris _____. Omnium _____ [< assentire] dux dēclārātus primum aliās gentēs domuit, tum Saguntum _____ [= obsidēre] coepit. Iam mūrī _____ feriēbantur, sed _____ [= civēs oppidi] fortiter _____ hostēsque _____ [= remōverunt]. Per paucōs diēs obsidiō magis quam _____ fuit, nec vērō ab _____ [< apparāre] mūnitiōnum cessāverunt. Pugnā renovātā, mūrī et turrēs _____ sunt et cum fragōre ingentī _____; utrimque prōcursum est, Poenōs spēs, Saguntinōs _____ incitābat; oppidānis minuēbatur _____ [< exspectāre] opis, cum tam procul Rōma, _____ spēs, esset. Auditūs pācis condiciōnibus, primōrēs in ignem _____ [= sē] ipsi praecipitāverunt; inde cum pavor tōtam urbem _____ ac mūrī sine _____ cūstōdiisque _____ [< solēre] essent, Poenī per ruīnam mūrī impetū factō urbem _____ temporis cēpērunt.

Post _____ Saguntī tantus _____ [< macerēre] et metus dē _____ rērum Rōmānōs cēpit ut trepidārent magis quam _____. Māximis cōpiis _____, bellum Poenīs indictum est. Vēre Hannibal exercitum ex _____ ēdūxit atque Alpēs _____ [= trānsiit]. Post _____ [< trānsire] _____ [= magnī labōris] Rōmānōs _____ [< equus] proeliō vicit. Ad Trasumennum Hannibal, equitibus ad _____ [= angustias] locātis et levī

_____ post montēs circumductā, Rōmānōs _____ [= circumdedit] antequam aciem instruere et arma _____ possent. Rōmae cum turba _____ [= quaereret] 'quae _____ [= repentina] clādēs allāta esset?' M. Pompōnius _____ "Pugnā magnā" inquit "victi sumus." Duae mātēs, cum praeter spem filiōs _____ [= salvōs] vīdissent, gaudiō _____ sunt [= expīrāvērunt]. Fabiō Māximō dictātōrī mandātum est ut praesidia certis locīs _____ et pontēs _____. Fabius novīs cōsulibus suāsīt ut proelium _____, quia sciēbat Hannibalem, ducem _____, aliter vincī _____ [= nōn posse]. Sed ob _____ Varrōnis cōsulis proeliō commissō, Rōmānī _____ [= temere] in medium irruentēs inclūsī et victi sunt. Alter cōsul, quī primō proeliō _____ ictus erat, postrēmō telīs _____ est. _____ [< reliquus] exercitūs Canusium perfūgērunt.

Māgō in senātū Carthāginiēnsī dīxit 'prō victōriis dīs _____ [= grātiās] agendās esse et _____ [< supplēre], pecūniam, _____ Hannibali mittendum'; sed Hannō eī _____ et Hannibalem _____ est [= incūsāvit].

Hannibal revocātus dīxit 'sē _____ atque invidiā senātūs Carthāginiēnsis victum esse', et sic Hannōnem _____ [= reprehendit]: "Nec hāc _____ [= foeditāte] _____ [< redire] mei tam P. Scīpiō _____ quam Hannō..."

Carthāginiēnsibus dēvictis _____ in trēs mēnsēs datae sunt. Pāx facta est hīs lēgibus: ut _____ fugitīvōsque et captīvōs redderent; nāvēs longās praeter X _____ trāderent; X mīlia talentum argentī et C _____ darent.

Quod senātus dēcrēvit senātūs _____ dīcitur. _____ est quī cōsul fuit, quī praetor fuit _____. _____ est magistrātus quī viās, aedēs, lūdōs cūrat. Novī cōsulēs dē prōvinciis _____ [< sors]. Eques properāns equō _____ _____. Difficile est longitudinē flūminis _____.

Synōnima: hostia et _____; virga et _____; mūnitiō et _____; stīpes et _____; memorandus et _____; dēnsus et _____; errāns et _____; lūgubris et _____; tolerandus et _____; operam dare et _____; indūcere et _____; ēminēre et _____; dēfungī et _____; cēnāre et _____; dēterrēre et _____; explōrāre et _____; nēquāquam et _____; sine periculō et _____; nec adhūc et _____; scilicet et _____; num quis et _____; aliō locō et _____.

Contrāria: virtūs et _____; somnus et _____; invītus et _____; remōvēre et _____; sequī et _____.

PENSVM C

1. Quid Hannibal puer iūravit?
2. Cur Rōmānī Poenīs bellum indīxērunt?
3. Quōs montēs Hannibal trāscendit ut in Italiam pervenīret?
4. Quid factum est ad lacum Trasumennum?
5. Quōmodo Rōmānī nūntium clādis accēpērunt?
6. Quōmodo Q. Fabius Māximus Hannibali resistēbat?
7. Ubi Paulus et Varrō cum Hannibale cōnflīxērunt?
8. Cūr pedītēs Rōmānī, quī Gallōs Hispānōsque impulerant, Afrīs resistere nōn potuērunt?
9. Uter cōsul eō proeliō occisus est?
10. Quot equitēs cōsulem fugientem secūtī sunt?

11. Num Hannibal inde exercitum dūxit Rōmam?
12. Quis nūntium victōriae Carthāginem tulit?
13. Quid Māgō ā senātū Carthaginēnsī petīvit?
14. Num omnis senātus Māgōnī assentiēbat?
15. Quis primum Hannibalem vīcit in Italia?
16. Cūr Masinissa Sophonisbae uxōri venēnum mīsit?
17. Quandō Hannibal ex Italiā revocātus est?
18. Ā quō Hannibal victus est in Āfricā?
19. Quid Hannibal in senātū Carthāginiēnsī fassus est?
20. Quibus condiciōnibus pāx composita est?
21. Quō cognōmine nōbilitātus est Scīpiō?

CAPITVLVM XLIX

PENSVM A

Dē praepositionibus

Annō ab urb _____ condit _____ CCLXI, post rēg _____ exāct _____ XVII, Coriolī oppidum Volscōrum captum est ā Cn. Mārci _____, quī cum milit _____ dēlect _____ per patent _____ port _____ irrūpit et propter h _____ fact _____ Coriolānus vocātus est. Ille vērō, etsī bene prō patri _____ pugnāverat, ā civ _____ in exsili _____ pulsus ad ips _____ Volsc _____ cōnfūgit eōsque contrā Rōmān _____ concitāvit. Exercitum adversus patri _____ dūxit et castra posuit prope Rōm _____ iūxtā vi _____ Appi _____. Lēgātī ad e _____ Rōm _____ (ex urb _____ Rōm _____) dē pāc _____ missī sine respōns _____ revertērunt. Postrēmō māter et uxor eius, quae Rōm _____ relictāe erant, cum duōbus parv _____ fili _____ ad castr _____ vēnērunt. Coriolānus, cum mātrēm suam inter uxōr _____ et fili _____ stantem cōspexisset, intrā vāll _____ eōs recēpit. Ob amōr _____ ergā mātr _____ et coniug _____ et liber _____ su _____ Coriolānus iram in patri _____ oblītus est; nēmō praeter mulier _____ animum virī frangere potuit.

Contrāria: ex urb _____ et _____ urb _____; ā vill _____ et _____ vill _____; cum equ _____ et _____ equ _____; ante templ _____ et _____ templ _____; contrā patri _____ et _____ patri _____; extrā moen _____ et _____ moen _____; procul _____ oppid _____ et _____ oppid _____; suprā cael _____ et _____ cael _____; citrā fluvi _____ et _____ fluvi _____; super terr _____ et _____ terr _____.

PENSVM B

In librō suō dē _____ ducibus Cornēlius Nepōs dicit 'populum Rōmānum ceterās _____ fortitudinē _____.'

Hannibal, _____ [= postquam] expugnāvit Saguntum, civitātem _____ [< foedus], Alpēs, quae Galliam ab Italiā _____, trānsiit et identidem cum Rōmānis manū _____ eōsque _____ [= devicit]. Nihilō _____ ā Scīpiōne victus est, cum patriae _____ [= opēs] exhaustae essent. Domī Hannibal novīs _____ pecūniā comparāvit, quae Rōmānis _____ [= solvenda] erat. Cum dēposcerētur, in Syriam profūgit, atque bona eius _____ sunt. Inde in Crētā vēnit, ut _____ [= reputāret] quid ageret. Crētēnsibus avāris sic _____ dedit: _____ fictilēs _____ complēvit, summīs aurō opertīs, et aurum suum in statuās _____ [= aereās] abdidit. Tum ad Prūsiam vēnit, quī _____ [= dissentībat] ā rēge Eumene et saepe cum eō _____ erat et marī et terrā; sed _____ Eumenēs _____ [= validior] erat. Hannibal eum dolō vicit, cum venēnātās _____ in vāsa _____ abditās in nāvēs eius coniēcisset. Nec tum solum, sed saepe _____ Hannibal _____ [= hostēs] pepulit. Dēnique ā Rōmānis circumventus venēnum, quod semper sēcum ferre _____ [= solēbat], sūmpsit, nē _____ Rōmānōrum perīret.

Senātōrēs 'patrēs _____' vocantur. _____ est quod hērēdi lēgātur. Infāns quī nōndum ambulāre didicit manibus et genibus _____. Stēllae _____ sunt [= numerārī nōn possunt]. Ovidius est poēta _____ et urbānus.

Synōnima: mors et _____; damnum et _____; duo diēs et _____; imperium et _____; mōs et _____; magister et _____; antiquus et _____; negāre et _____; egēre et _____; insidiās parāre et _____; ēvenire et _____ venīre; adimere et _____; pererrāre et _____; forte et _____; haud paulum et _____.

Contrāria: fidēs et _____; ōtiōsus et _____; firmāre et _____.

PENSVM C

1. Quam ob rem Hannibal victus est?
2. Quō Hannibal ex patriā profūgit?
3. Quā poenā Poenī eum profugum affēcērunt?
4. Quid Hannibal regi Antiochō suādēbat?
5. Num Antiochus cōnsiliis eius pārui?
6. Quārē Hannibal ē Syriā in Crētā vēnit?
7. Quōmodo pecuniam suam ā Crētēnsibus cōservāvit?
8. Quō Hannibal ē Crētā sē contulit?
9. Quōcum rēx Prūsiās bellum gerēbat?
10. Quōmodo Hannibal classem Eumenis pepulit?
11. Quōmodo Rōmānī Hannibalem in Bithŷniā repperērunt?
12. Num Prūsiās Hannibalem Rōmānīs dēdidit?
13. Quāle erat castellum Hannibalis?
14. Quōmodo Hannibal comperit sē ā Rōmānīs petī?
15. Num Hannibal vīvus captus est ā Flāmininō?
16. Quem Hannibal māximum imperātōrem dūcēbat?

CAPITVLVM L

PENSVM A

Verte orationem rectam in obliquam:

Augustus: "Marmoream relinquo urbem quam latericiam accēpi." Augustus glōriātus est 'Marmoream _____ relinquo _____ urbem quam latericiam accēpi _____'.

Nerō: "Postquam domum mihi aedificāvi, quasi homō tandem habitāre coepi!" Nerō dixit '_____, postquam domum _____ aedificāv _____, quasi homō _____ tandem habitāre coep _____.'

Horātius pater: "Ego filiam meam iure caesam iūdicō, quod hostium mortem lūgēbat." Horātius pater prōclāmāvit '____ filiam _____ iure caesam iūdic _____, quod hostium mortem lūg _____'.

Tarquinius: "Ego nōn rem novam petō, quia duo iam rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāverunt." Tarquinius negāvit '____ rem novam pet____, quia duo iam rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāv_____.'

Tullia: "Nōn mihi defuit vir cum quō tacita serviēbam." Tullia dīcēbat 'nōn _____ defu _____ vir _____ cum quō tacita serv_____.'

Tarpēia: "Mercēdem postulo id quod in sinistrīs manibus habētis." Tarpēia mercēdem ā Sabīnis postulāverat 'id quod in sinistrīs manibus hab_____.'

Hamīlcar: "Tē in castra mēcum dūcam, Hannibal, sī mihi fidem quam postulo dederis." Hamīlcar filiō prōmīsit '____ eum in castra _____ cum duct_____, sī _____ fidem quam postul _____ ded _____.'

Macedonēs: "Quodcumque senātus cēnsuerit, id rēx faciet." Macedonēs prōmīsērunt 'quodcumque senātus cēnsu_____, id rēg _____ fact _____'.

PENSVM B

Philippō victō, in V diēs _____ dēcrētae sunt. X lēgātī mōre _____ in Graeciam missi sunt. Isthmīs praecō in mediam _____ prōcessit atque 'liberōs esse Graecōs' _____. Alii aliōs _____ [= mīrantēs] intuēbantur, tum plausus ortus est. Flāminius in _____ [= conciliō] dixit 'sē exercitum suum ē Graeciā _____ esse'; cūctī eum '_____, 'liberātōrem' que _____. Exercitū in Italiam _____ imperātor _____ [= III diēs] triumphāvit. Antiochus, postquam hiemem in convīviis et vīnum sequentibus _____ trādūxit, intrā saltum Thermopylārum, quī Graeciam _____ [= dīvidit], sē recēpit, et castra duplici vāllō fossāque _____. Aetōlis imperāvit ut _____ montium _____ [= occupārent], nē quās _____ Rōmānī invenirent ad trānsitum. Cōsul Acīlius castra posuit prope _____ calidārum aquārum; propter angustias aciem _____ fronte instrūxit. Eō proeliō Rōmānī recessissent, _____ [= nisi] Catō, dēiectis Aetōlis, _____ vēnisset. Antiochō victō Acīlius Hēraclēam, quae sita est in _____ Oetae montis, _____ est [= inspexit]. Post oppugnātiōnem XXIV diērum Rōmānī integrōs mūrōs _____ trāscendērunt. L. Scipiō, cum Antiochum in Asiā vicisset, _____ accūsātus est, sed tribūnus plēbis prō eō _____.

Perseus, quī nōn _____ rēgnō suō finitimōs oppugnāverat, victus Samothracam cōnfūgit et omnium animōs ā sē _____. Cum Cn. Octāvius Macedonibus _____ libertātemque prōmīsisset, _____ [< trānsire] omnium facta est. Rēx cum tribus _____ fugae ad portum pervēnit nec _____ quō ad Cotym veheretur invēnit. Postquam in templō _____, sē Rōmānīs dēdidit et in nāvem _____ impositus est. Cōsul rēgī praetōrium _____ [= intrantī] dextram _____ eumque in _____ intrōdūxit. Perseus est _____ [= exemplum] _____ [< mūtāre] sortis hūmānae.

_____ est locus quō mercātōrēs conveniunt ut _____ faciant. Victōria est prosperus bellī _____ [= exitus]. _____ est signum rei futūrae. Iuppiter est _____ [= cūstōs] arcis Capitōlinae. Tullus, Numae _____, rēx fuit ācer et _____ [< vis]. Paulus ex magnā _____ [= stirpe] duōs filiōs in _____ dedit.

Synōnima: perfuga et _____; fidēs et _____; vectīgal et _____; fidēs et _____; vectīgal et _____; thēsaurus et _____; oblitus et _____; valdē cupre et _____; continuum facere et _____; amplificāre et _____; dēmittere et _____; properē et _____; tantum et _____; aliter et _____; inter vulgus et _____.

Contrāria: clāmor et _____; insula et _____; nocturnus et _____; nōbilis et _____; accēdere et _____; continuāre et _____; retrō et _____.

PENSVM C

1. Quis rēgem Philippum dēvicit?
2. Post victōriam quid Isthmiīs prōnūntiātum est?
3. Quōmodo Graecī gaudium suum ostendērunt?
4. Quid Flāminius in triumphō trānstulit?
5. Quid rēx Antiochus Chalcide ēgit?
6. Ubi M'. Acilius cum Antiochō congressus est?
7. Cūr Aetōlī rēgī subsidiō nōn vērunt?
8. Quōmodo Rōmānī mūrōs Hēraclēae transcendērunt?
9. Cūr L. Cornēlius Scipiō 'Asiaticus' nōminātus est?
10. Quis successor rēgis Philippī fuit?
11. Ubi et ā quō duce victus est Perseus?
12. Quō Perseus victus cōnfūgit?
13. Quōmodo victōria Aemiliū Paulī Rōmam nūntiāta est?
14. Quōmodo populus Rōmānus dīs grātiās ēgit?
15. Cūr Paulus lēgātōs ^{Persei} Rōmānos sine respōnsō dimisit?
16. Cūr Perseus Rōmānis sē dēdidit?
17. Quōmodo Paulus Perseum victum recēpit?
18. Quid fēcit Paulus ante adventum decem lēgātōrum?
19. Quae mala fortūna felicitātem Paulī turbāvit?
20. Quāndō rēgnum Macedoniae māximum fuit?

CAPITVLVM LI

PENSVM A

Supplenda sunt verba composita:

ab- + agere > _____; ab- + ferre > _____; ab- + tulisse > _____; ad- + currere > _____; ad- + lātum > _____; ad- + pellere > _____; con- + cadere > _____; con- + loquī > _____; con- + pōnere > _____; con- + regere > _____; con- + orīri > _____; dē- + scandere > _____; dē- + salīre > _____; dis- + fluere > _____; dis- + regere > _____; ex- + ferre > _____; ē- + iacere > _____; in- + ruere > _____; in- + premere > _____; in- + lātum > _____; ob- + pōnere > _____; ob- + caedere > _____; re- + statuere > _____; per- + facere > _____; prō- + gradī > _____; prō- + ire > _____; re- + agere > _____; re- + quaerere > _____; sub- + tenēre > _____; trāns- + dare > _____.

Supplenda sunt verba simplicia:

accipere < ad- + _____; contingere < con- + _____; ēdere < ē- + _____; prōicere < prō- + _____; colligere < con- + _____; inquirere < in- + _____; inclūdere < in- + _____.

PENSVM B

Catō, quamquam aliās prōmptus erat ad _____, Scīpiōnem laudāvit. Multī ad Andriscum _____ [= conveniēbant], quī fābulam _____ 'sē esse Perseī filium ex _____ nātum.' Masinissa in summā _____ [= senectūte] mortuus est. Corinthus, urbs _____ [= dīvitissima], diruta est ā L. Mummio, virō _____ [x cupidō]. Mancinus dignitāti populi Rōmāni _____ imposuit: pācem fēcit _____ [= turpem], quam senātus _____ esse vetuit. Viriāthus, ex _____ [< > vērārī] dux factus, ā _____ interfectus est et ā militibus suis multum _____. Scīpiō exercitum _____ [= luxū] corruptum ad veterem disciplinam restituit: multa _____ ē castris eiēcit et milites _____ [VII] _____ portāre coēgit.

Ti. Gracchus, cum lēgem _____ [< ager] _____ [= tulisset], ab _____ occisus est ictus _____ subselliī. Scīpiō, dum _____ agrō dīvidendō creātis _____ [= resistit], dēcessit, sed dē morte eius nūlla _____ ācta est. C. Gracchus, quī orātor _____ fuit quam frāter, lēgem _____ [< frūmentum] tulit et complūrēs _____ dēduxit. Post _____ [< tribūnus] suum _____ [< sēditio] is quoque occisus est. Ti. et C. Gracchus plēbem in libertātem _____ cōnāti sunt, sed nobilitās, quae factiōne magis _____ [= valebat], _____ [< agere] eōrum obviam iit.

Fontēs calidārum aquārum corpori _____ sunt. Servus quī dēliquit sub _____ verberātur. Quī modum nōn excēdit _____ est; quī paulō contentus est _____ esse dicitur.

Synōnima: indignatiō et _____; nimia cōpia et _____; terror et _____; licentia et _____; distāns et _____; peregrīnus et _____; patefacere et _____; passim spargere et _____; praeferre et _____; passim spargere et _____; praeferre et _____; quilibet et _____.

Contrāria: cōnsēnsus et _____; rudis et _____; salūber et _____; ratus et _____; insōns et _____; pūrgāre et _____.

PENSVM C

1. Quid Gulussa Rōmam nūntiāvit?
2. Quid Catō in senātū suādēbat?
3. Quid fierī placuit antequam bellum indicerētur?
4. Cūr Carthāginiēnsēs dēditionē factā rebellāvērunt?
5. Quam fābulam finxit Andriscus?
6. Quibus Masinissa rēgnum suum reliquit?
7. Quamobrem Catō Scīpiōnem laudāvit?
8. Quis imperātor Carthāginem expugnāvit?
9. Num uxor Hasdrubalis Rōmānis sē dēdidit?
10. Cūr Corinthus ā Rōmānis diruta est?
11. Quid L. Mummius in triumphō tulit?
12. Quis fuit Viriāthus?
13. Cūr senātus pācem quam Mancīnus cum Numantīnis fēcerat ratam esse vetuit?
14. Cūr bellum Numantinum trahēbātur?
15. Quārē Scīpiō iūmenta vēnīre iussit?
16. Quid Scīpiō ēgit XIV annō post Carthāginem delētā?
17. Quās lēgēs Ti. Gracchus prōmulgāvit?
18. Num Ti. Gracchus iterum tribūnus creātus est?
19. Quandō Scīpiō mortuus inventus est?
20. Quamobrem suspecta fuit uxor eius?
21. Ā quō C. Gracchus occīsus est?

CAPITVLVM LII

PENSVM A

Supplenda sunt verba facta ex his nōminibus:

- (1) numerus > _____; laus > _____; cūra > _____; verbera > _____; miles > _____; arma > _____; nūntius > _____; dōnum > _____; labor > _____; vulnus > _____; nex > _____; rēgnum > _____; locus > _____; onus > _____; liber > _____; probus > _____; nūdus > _____; firmus > _____; aequus > _____; novus > re _____; prāvus > dē _____; bellum > _____; socius > _____; honōs > _____, nota > _____; sacer > _____.
- (2) comes > _____; minae > _____; glōria > _____; dominus > _____; mora > _____; testis > _____; praeda > _____; merx > _____; crīmen > _____; mīrus > _____; miser > _____; indignus > _____; vagus > _____;
- (3) servus > _____; sitis > _____; vestis > _____; cūstōs > _____; lēnis > _____; rudis > ē _____.
- (4) sors > _____; mēns > _____; blandus > _____.

PENSVM B

Micipsa, _____ [= etsi] nātūram Iugurthae _____ [= violentam] et _____ [= cupidam] imperiū timēbat, tamen eum _____ et hērēdem fēcit. Rēx morfēns Iugurtham _____ est ut amicōs dīvitīs _____ [= praeferebat] et frātrēs eius monuit ut Iugurtham colerent atque _____. Micipsā mortuō, _____ [= rēgis filiū] tempus ad _____ pecūniae cōstituērunt; ibi milītēs Iugurthae Hiempsalem locō _____ [= occultō] latentem occidērunt. Fāma tantī sceleris per Āfricam brevī _____ est. Adherbal, cum rēgnum suum armīs _____ nōn posset, Rōmam contendit et senātum orāvit ut sibi _____. Iugurtha vērō _____ [< largiri] effēcit ut senātōrēs virtūtem eius laudibus _____, scelus et _____ [= turpe factum] omitterent. Ergō potentiā _____ [= cōfidens] ex _____ finēs Adherbalis invāsit. Is victus Cirtam profūgit, quae virtūte Italicōrum _____ [= dēfendebatur]; dēditione factā, Adherbal _____ [= statim] necātus est cum Numidīs et _____ [= mercātōribus] Rōmānis.

Calpurnius, rēgis pecūniā _____ [= corruptus], pācem _____ [= ignōminiōsam] cum Iugurthā fēcit. Cum rēx Rōmam _____ [= arcessitus] esset, ut dēlicta Scaurī aliōrumque patefaceret, _____ [= amicō] suō Bomilcarī imperāvit ut _____ parāret quī Massivam necārent; ūnus vērō dēprehēnsus _____ profitētur et Bomilcar _____ fit. Iugurtha Rōmā ēgressus "Ō, urbem _____" inquit "et _____ peritūram sī _____ invēnerit!"

_____ est aetās inter pueritiā et iuventūtem. Victor ab hostibus victīs _____ solet ut obsidēs dentur. Quī _____ [= sonum] magnum ac molestum facit, _____ dīcitur. Quī multa incipit, rārō _____ suum _____ [= perficere] _____ [= potest]. Nihil meā _____ quid aliī dē mē loquantur!

Synōnima: V anni et _____; casa et _____; inopia et _____; vetus vulnus et _____; ars et _____; asperitās et _____; explōrātor et _____; pulcher et _____; modicus et _____; fessus et _____; equō vehī et _____; explōrāre et _____; adnīti et _____; cūctārī et _____; magnā cum cūrā et _____; celerrimē et _____; nimis et _____.

Contrāria: stultitia et _____; fortitudō et _____; validus et _____; convalēscere et _____.

PENSVVM C

1. Quōs filiōs Micipsa genuit?
2. Cūr Micipsa Iugurtham adoptāvit?
3. Quibus artibus Iugurtha adulēscēns sē exercēbat?
4. Quārē Micipsa Iugurtham in Hispāniam misit?
5. Quālem Iugurtha sē praebuit bellō Numantīnō?
6. Quid Micipsa moribundus filiōs suos monuit?
7. Patre mortuō, dē quibus rēbus rēgulī disseruerunt?
8. Quōmodo Hiempsal interfectus est?
9. Quid fēcit Adherbal post necem frātris?
10. Quōmodo Iugurtha in grātiam nōbilitātis vēnit?
11. Quid senātus dēcrēvit cum lēgātōs audīvisset?
12. Dīvisō rēgnō Numidiae, quid factum est?
13. Quid fēcit Adherbal Cirtae inclūsus?
14. Num Iugurtha Cirtam armīs expugnāvit?
15. Quārē Iugurtha Rōmam arcessitus est?
16. Cūr rēx in cōntiōne interrogātus nōn respondit?
17. Quis fuit Massīva et quid eī accidit?
18. Cūr Iugurtha Rōmam 'urbem vērālem' appellāvit?
19. Quālis imperātor fuit Q. Caecilius Metellus?
20. Cūr Rōmānī nōbilēs C. Mariū contemnēbant?
21. Quōs novōs militēs Marius cōnscrīpsit?
22. Quī rēx Iugurtham adiuvābat?
23. Num Bocchus socius fidus fuit?
24. Quōmodo Iugurtha in potestātem Marii vēnit?
25. Utrī Sallustius favere tibi vidētur, nōbilitāti an plēbī?

CAPITVLVM LIII

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina adiectīva:

- (1) fōrma > _____; pecūnia > _____; perīculum > _____; glōria > _____; ōtium > _____; iocus > _____; studium > _____; pernīciēs > _____; flāgitium > _____; numerus > _____;
- (2) mors > _____; rēx > _____; hospes > _____; nātūra > _____; triumphus > _____; Vesta > _____;
- (3) cōsul > _____; salūs > _____; vulgus > _____; singulī > _____;
- (4) legiō > _____; frūmentum > _____; necesse > _____;
- (5) puer > _____; servus > _____; cīvis > _____; vir > _____; iuvenis > _____;
- (6) nauta > _____; modus > _____; ūnus > _____; poēta > _____; pīrāta > _____; Italia > _____;
- (7) pater > _____; mercātor > _____; gladiātor > _____; rēx > _____; uxor > _____; praetor > _____; noxa > _____; Mārs > _____;
- (8) ferrum > _____; argentum > _____; aes > _____; lignum > _____; marmor > _____; purpur > _____; lapis > _____; nix > _____;
- (9) gemma > _____; arma > _____; aurum > _____; ferrum > _____; āla > _____; aes > _____; rōstra > _____; venēnum > _____; scelus > _____; foedus > _____; fortūna > _____;
- (10) urbs > _____; Trōia > _____; Tūsculum > _____; Alba > _____;
- (11) vicus > _____; repēns > _____; Tiberis > _____; Latium > _____;
- (12) circus > _____; Cannae > _____; Carthāgō > _____.

PENSVM B

Annō _____ undēquīnquāgēsīmō [DCXLIX] a. u. c. Rōmānī ingenti _____ [= strāge] victī sunt ā Cimbrīs et Teutonibus, quōrum cōpia _____ [= sine fine] erat. Bellum gestum cum sociīs, quī libertātem sibi _____ volēbant, bellum _____ dicitur. Marius Rōmam ingressus multōs _____ et domum Sullae _____ Spartacus [$<$ numerus] exercitum _____ [= collēgit] ac variō _____ cum Rōmānīs pugnāvit.

Cicerō adulēscēns ōrātōrēs _____ [= ēloquentēs] audiēbat neque ūllus diēs ab _____ ōrātōriīs vacuus erat. Cum multārum causārum _____ fuisset, Rōmā profectus est ut ōrātiōnī _____ [= ārdentī] _____ Rhodī sē ad Molōnem _____ [= magistrum dicendī] _____ [= II annīs] post revertit ōrātor mūtātus: nōn ācer et _____ [= redundāns], sed remissus et _____ [= placidus]. Duo ōrātōrēs tum _____, Cotta et Hortēnsius. Post _____ Siciliensem _____ [= ars ōrātōria] Cicerōnis _____ esse vidēbātur. In *Brūtō* Cicerō nārrat dē _____ suā iuvenīli: sermōnī eius

_____ est ut industriam et _____ [< assiduus] eius _____ [= plānē videāmus].

Synōnyma: cōgitātiō et _____; laus et _____; licentia et _____; fōrma et _____; dīves et _____; iuvenālis et _____; accūrātus et _____; morārī et _____; exercēre et _____; ēlūcubrāre et nocte _____; praecipuē et _____.

Contrāria: vigor et _____ (corporis); remissiō et _____;

PENSVM C

1. Quid ēgit Marius post bellum Iugurthinum?
2. Unde Cimbrī et Teutonēs vēnerunt?
3. Quī imperātōrēs dē Cimbrīs triumphāvērunt?
4. Quamdiū bellum sociāle prōtractum est?
5. Quis bellō sociālī finem imposuit?
6. Quid Mithridātēs Ephesī imperāvit?
7. Cūr Sulla pācem cum Mithridate fēcit?
8. Quid Sullā absente factum est Rōmae?
9. Ubi Sulla Mariānōs vicit?
10. Quae nova bella exārsērunt cum Sulla rem pūblicam composuisset?
11. Quid Nicomēde mortuō factum est in Asiā?
12. Unde ortum est bellum servile?
13. Quās civitatēs Lūcullus expugnāvit?
14. Ad quem Mithridātēs victus cōnfūgit?
15. Cūr Mithridātēs bellum renovāvit?
16. Num Lūcullus cum Mithridate dēbellāvit?
17. Quōmodo Metellus cognōmen 'Crētici' adeptus est?
18. Cui bellum pirāticum mandātum est?
19. Quis lēgem Māniliam suāsit?
20. Quandō nātus est M. Tullius Cicerō?
21. Quibus magistrīs Cicerō adulēscēns operam dabat?
22. Quandō Cicerō causās agere coepit?
23. Quārē in Graeciam et Asiam profectus est?
24. Ubi Cicerō quaestūram gessit?

CAPITVLVM LIV

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina ē verbis facta:

(1) nāvīgāre > _____; oppugnāre > _____; mūnīre > _____; dīvidere > _____; exspectāre > _____; cōgitāre > _____; admirārī > _____; largīrī > _____; meditārī > _____; dēdere > _____; cōnfītērī > _____; excurrere > _____; colligere > _____; cognōscere > _____;

(2) exīre > _____; dūcere > _____; cadere > _____; ridēre > _____; cōnspicere > _____; gemere > _____; lūgēre > _____; flēre > _____; ūtī > _____; discēdere > _____; parere > _____; vāgīre > _____; apparāre > _____; trānsīre > _____; adīre > _____; redīre > _____; plaudere > _____; sentīre > _____; convenīre > _____;

(3) imperāre > _____; aedificāre > _____; studēre > _____; incendere > _____; sacrificāre > _____; colloquī > _____; indicāre > _____; dēsīderāre > _____;

(4) firmāre > _____; supplēre > _____; vestīre > _____; mūnīre > _____; impedīre > _____; arguere > _____; (-ē- > -u-) monēre > _____; docēre > _____;

(5) dolēre > _____; pudēre > _____; terrēre > _____; horrēre > _____; ardēre > _____; pavēre > _____; vigēre > _____; favēre > _____; clāmāre > _____; maerēre > _____; splendēre > _____; furere > _____; calēre > _____; decēre > _____; errāre > _____;

(6) liberāre > _____ [= quī liberat]; gubernāre > _____; imperāre > _____; condere > _____; ulcīscī > _____; cēnsēre > _____; explōrāre > _____; adhortārī > _____; docēre > _____; servāre > _____; prōdere > _____; emere > _____; succēdere > _____; regere > _____; largīrī > _____; favēre > _____;

(7) mīrārī > _____; memorāre > _____; terrēre > _____; crēdere > in _____; sānāre > in _____; numerāre > in _____;

(8) frīgēre > _____; calēre > _____; valēre > _____; pallēre > _____; turbāre > _____; cupere > _____; rapere > _____; splendēre > _____; pavēre > _____; tumēre > _____; avēre > _____;

(9) capere > _____; vocāre > _____; dare > _____; agere > _____; patī > _____.

PENSVM B

Cicerō Lūcullō magnam laudem _____ [= tribuit]. Is oppida in quibus erant _____ [= domūs] rēgis et aliās urbēs _____ [= plūrimās] cēpit. Ut Mēdēa in fugā membra frātris _____ [= dispersisse] dicitur, sic Mithridātēs fugiēns dīvitiās quās in suum rēgnum _____ [= contulerat] reliquit, quārum _____ [< colligere] Rōmānōs _____. Tigrānēs _____ permōtus rēgem _____ [= perculsum] ērēxit et perditum _____ [= cōfirmāvit].

Mercatōrēs quī in Asiā _____ magnōs _____ faciunt. Asia enim prōvincia tam _____ [= opulenta] est ut _____ agrōrum et varietāte _____ [= frūgum] alijs prōvincijs _____ . Multae mercēs ex Asiā _____ . Equitēs Rōmānī quī vectīgālia exercent _____ : appellantur. Hieme mare nōn est _____ ad nāvīgandum. _____ rei militāris imperātōri necessāria est. Nēmō tam _____ est ut locum _____ [= sacrum] polluat.

Synōnyma: lābēs et _____ ; clēmētia et _____ ; sententia et _____ ; querēlla et _____ ; insōns et _____ ; horribilis et _____ ; prōvocāre et _____ ; arbitrārī et _____ ; sānāre et _____ ; reminiscī et _____ ; obsequī et _____ ; valdē cupere et _____ ; irātus fierī et _____ ; vetus fierī et _____ .

Contrāria: quaestus et _____ ; commodum et _____ ; solitus et _____ ; grātus et _____ ; forte et _____ .

PENSVM C

1. Quae rēs agēbantur in bellō Mithridāticō?
2. Dē quā rē Cicerō primum dicit?
3. Quamobrem Mithridātēs poenam merēbat?
4. Qui imperātōrēs dē Mithridāte iam triumphāverant?
5. Quibus Rōmānī propter sociōs bellum intulērunt?
6. Cūr vectīgālia Asiae māiōra sunt quam cēterārum prōvinciārum?
7. Qui vectīgālia exercent in prōvincijs Rōmānis?
8. Quid ēgit Lūcullus initiō bellī Mithridāticī?
9. Quās rēs Cicerō silentiō praeterit?
10. Cūr haud difficile est imperātōrem dēligere?
11. Quās rēs in summō imperātōre inesse oportet?
12. Quōmodo Pompēius scientiam rei militāris adeptus erat?
13. Quibus bellis Pompēius interfuerat?
14. Quid imperātōrēs in prōvincijs facere cōsuēverunt?
15. Cūr Cicerō timidē et pauca dicit dē felicitāte?

CAPITVLVM LV

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina fēminina facta ex adiectivis:

(1) miser > _____; insānus > _____; superbus > _____; perfidus > _____; audāx > _____; patiēns > _____; potēns > _____; cōnstāns > _____; diligēns > _____; concors > _____; [pluralia:] reliquus > _____; dives > _____; angustus > _____;

(2) trīstis > _____; amīcus > _____; stultus > _____; maestus > _____; saevus > _____; iustus > _____; avārus > _____; pudicus > _____; malus > _____;

(3) foedus > _____; dignus > _____; hūmānus > _____; fēlix > _____; novus > _____; pauci > _____; crūdēlis > _____; gravis > _____; celebrer > _____; ūtilis > _____; [-tās] liber > _____;

(4) longus > _____; altus > _____; pulcher > _____; multī > _____; fortis > _____; sōlus > _____; clārus > _____; amplus > _____; firmus > _____ [= firmitās].

PENSVM B

Tūberō, cum _____ Latinīs Scīpiōnem ōtiōsum _____ esset, dē rēbus caelestibus cum eō _____ coepit. Laelius, quī tālēs _____ nihil ad vītā hūmānam _____ putābat, 'māiōra _____ [= quaerenda] esse' dīxit.

In rēgnō, _____ iustō, populus _____ libertātis nōn est. Saepe _____ [= exoritur] ex rēge tyrannus, quī _____ [= ferocitate] taeterrimās _____ [= ferās] superat, nec enim eī cum hominibus ūlla iūris _____ [< communis] est. Civitās _____ est in quā populus dominātur. Oppidum est _____ tēctōrum delūbris et foris _____.

Rōmulus Sabīnōs in civitātem _____ et sacra eōrum cum Rōmānis _____; cūriās nōminibus Sabīnārum _____ [= nōmināvit]. Sōle _____ Rōmulus nōn _____ [= apparuit]. Post eius _____ [= mortem] populus novum rēgem _____ nōn dēstitit. Rōmulus deō Mārte _____ [= genitus] erat.

Quī iam adolēvit _____ esse dicitur. Quī oppidum oppugnat mūrōs arietibus _____ cōnātur. Hieme sōl nōn tam _____ occidit quam aestāte: aestāte sōl _____ occidit quam hieme. Vītā _____ [= aeternam] nēmō mortālis _____ [= adipisci] potest.

Synōnima: globus et _____; cūnae et _____; ritus et _____; firmus et _____; pēior et _____; pessimus et _____; explorāre et _____; probāre et _____; sustinēre et _____; polluere et _____; pūnīre et _____; paulisper et _____.

Contrāria: opācus et _____; permultī et _____; cōnsentire et _____; illustrāre et _____; mātūrē et _____; prīdiē et _____.

PENSVM C

1. Quādo amīcī ad Scīpiōnem convēnērunt?
2. Eratne Scīpiō occupātus eō diē?
3. Quod prōdigium in caelō vīsum erat?

4. Dē quibus rēbus fuit p̄ima disputātiō?
5. Quōmodo Archimēdēs mōtūs astrōrum dēclārāvit?
6. Cūr Laelius dē rēbus caelestibus disputāre nōluit?
7. Quid tum Laelius Scīpiōnem rogāvit?
8. Quae sunt tria rērum p̄blicārum genera?
9. Quod genus Scīpiō optimum esse putābat?
10. Unde incipit Scīpiō dē rē p̄blicā Rōmānā disputāns?
11. Quibus rēbus Rōmulus rem p̄blicam firmāvit?
12. Quōmodo Numa populum ferōcem mītigāvit?
13. Cuius rēgis vitiō rēs p̄blica Rōmāna ā bonā in dēterrimam conversa est?
14. Quem Cicerō tyrannō immānī oppōnit?

CAPITVLVM LVI

PENSVM A

(1) *Supplenda sunt verba incohātiva:*

patēre > _____; stupēre > ob _____; lūcēre > il _____; ārdēre > ex _____;
 valēre > con _____; pavēre > ex _____; timēre > per _____; horrēre > co _____;
 rigēre > ob _____; tremere > con _____; gemere > in _____; fervere > dē _____;
 [-a- > -i-] tacēre > con _____.

(2) *Hī versūs dividendī sunt in syllabās brevēs et longās notis appositis:*

sīve per Syrtēs ite r aestuōsās

xxxxxxxxxxxxxxxxxxx

sīve factūrus per inhospitālem

Caucasum vel quae loca fābulōsus lambit Hyaspēs.

PENSVM B

_____ [= terra], quae in mediō mundī locō _____ manet, VIII sphaerīs cingitur. In sphaerā summā stēllae _____ sunt; eī _____ sunt VII, quārum infima est lūnae. Infā lūnam nihil est nisi mortāle et _____. Sphaerārum incitissimā _____ magnus sonitus efficitur, sed aurēs hūmānae tam _____ sunt ut eum audire nequeant. Item aurēs eōrum quī Catadūpa _____ propter magnitudinem sonitūs _____.

Terra quinque _____ redimita esse vidētur, quōrum duo extrēmi nive et _____ obrigēscunt, medius sōlis _____ ārdentibus torrētur. Duo sunt _____, alter septentriōnālis, alter _____, cuius incolae Rōmānis adversī aut _____ stant.

Quī rem horribilem videt _____ est amor deōrum, patriae, parentum. Annus aetātis LVI Scīpiōnī _____ fuit. Dī immortalēs _____ sempiternō fruuntur. Ponte ruptō Horātius Tiberim _____ [8x] septēna sunt LVI. _____ [.] est nota minima. Necesse est membrum aegrum cultrō _____ Sagitta ē _____ prōmitur.

Synōnyma: splendor et _____; celsissimus et _____; ruber et _____; siccus et _____ et _____; solvere et _____; movēre et _____; celerius et _____; quamdiū et _____; infā et _____; ex aliō locō et _____.

Contrāria: ultimus et _____; austrālis et _____; hibernus et _____.

PENSVM C

1. Quōmodo Masinissa Scīpiōnem Aemiliānum accēpit?
2. Dē quibus rēbus Masinissa et Scīpiō collocūtī sunt?
3. Quem Scīpiō eā nocte in somnīs vidit?
4. Ubi Scīpiō Āfricānus māior apparuit?
5. Quid nepōtī suō praedixit?
6. Quid eī nārrāvit dē patriae cōservātōribus?
7. Quid Scīpiō ab avō suō quaesīvit?

8. Quem vidit Scīpiō praeter avum suum?
9. Quid Aemilius Paulus filium suum monuit?
10. Ex orbe lacteō quanta vidēbātur terra?
11. Quot sphaerae terram cingunt?
12. Quōmodo efficitur cantus sphaerārum?
13. Cūr sphaera caelestis sonum acūtum efficit?
14. Cūr hominēs cantum sphaerārum nōn audiunt?
15. Quārē hominēs in terrīs glōriam aeternam assequī nōn possunt?

Answer Key

Pars I: Familia Romana

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA
PARS I: FAMILIA ROMANA

CAPITVLVM I

PENSVM A

Nīlus fluvius est. Nīlus et Rhēnus fluvii sunt. Crēta insula est. Crēta et Rhodus insulae sunt. Brundisium oppidum est. Brundisium et Tūsculum oppida sunt.

Rhēnus fluvius magnus est. Tiberis est fluvius parvus. Rhēnus et Dāruvius nōn fluvii parvi, sed fluvii magni sunt. Sardinia insula magna est. Melita insula parva est. Sardinia et Sicilia nōn insulae parvae, sed insulae magnae sunt. Brundisium nōn oppidum parvum, sed oppidum magnum est. Tūsculum et Delphi nōn oppida magna, sed oppida parva sunt.

Crēta insula Graeca est. Lesbos et Chios et Naxos sunt insulae Graecae. In Graeciā multae insulae sunt. In Galliā sunt multi fluvii. In Italiā multa oppida sunt. In Arabiā sunt pauci fluvii et pauca oppida.

A et B litterae Latinae sunt. C quoque littera Latina est. *Multi* et *pauci* vocabula Latina sunt. *Ubi* quoque vocabulum Latinum est. I et II numeri Rōmāni sunt. III quoque numerus Rōmānus est.

PENSVM B

Sicilia insula est. Italia insula nōn est. Rhēnus fluvius est. Brundisium oppidum est. Sicilia et Sardinia insulae magnae sunt. Melita insula parva est. Britannia nōn insula parva, sed insula magna est. Brundisium nōn oppidum parvum, sed oppidum magnum est. Estne Brundisium in Graeciā? Brundisium nōn est in Graeciā, sed in Italiā. *Ubi* est Sparta? Sparta est in Graeciā. Sparta oppidum Graecum est. Delphi quoque oppidum Graecum est. Euboea, Naxos, Lesbos, Chios insulae Graecae sunt. In Graeciā sunt multae insulae.

Quid est III? III numerus est. *Quid* est A? A littera est. A, B, C litterae Latinae sunt. Num Γ littera Latina est? Γ nōn littera Latina, sed littera Graeca est. Insula vocabulum Latinum est.

PENSVM C

1. Ubi est Rōma? Rōma in Italiā est
2. Estne Sparta in Italiā? Sparta in Italiā nōn est.
3. Ubi est Italia? Italia est in Eurōpā.
4. Ubi sunt Syria et Arabia? Syria et Arabia in Asiā sunt.
5. Estne Aegyptus in Asiā? Aegyptus in Asiā nōn est.
6. Ubi sunt Sparta et Delphi? In Graeciā sunt.
7. Ubi est Brundisium? Brundisium est in Italiā.
8. Quid est Brundisium? Brundisium oppidum est.
9. Num Crēta oppidum est? Crēta oppidum nōn est.
10. Estne Britannia insula parva? Britannia nōn insula parva, sed insula magna est.
11. Quid est Tiberis? Tiberis fluvius est.
12. Quid est D? D littera Latina est.
13. Num Δ littera Latina est? Δ nōn est littera Latina, sed littera Graeca.

14. Estne II magnus numerus? II nōn magnus numerus, sed parvus numerus est.

CAPITVLVM II

PENSVM A

Mārcus filius Iūlii est. Iūlia filia Iūlii est. Iūlius est vir Rōmānus. Aemilia femina Rōmāna est. Iūlius dominus, Aemilia domina est. Mēdus servus Graecus est, Dēlia est ancilla Graeca. Sparta oppidum Graecum est.

Iūlius pater Mārci est. Mārcus est filius Iūlii et Aemiliae. Mēdus servus Iūlii est: Iūlius est dominus servi. Iūlius dominus Mēdi et Dāvī est: Iūlius dominus servorum est. Numerus servorum magnus est. Dēlia est ancilla Aemiliae: Aemilia domina ancillae est. Aemilia domina Dēliae et Syrae est: Aemilia domina ancillarum est. In familiā Iūlii est magnus numerus servorum et ancillarum. Aemilia māter Mārci et Quīnti et Iūliae est. Mārcus, Quīntus Iūliaeque sunt liberi Iūlii et Aemiliae. Numerus liberorum est tres. Numerus servorum est centum.

In pāginā primā capituli secundī multa vocabula nova sunt. Numerus capitulorum nōn parvus est.

PENSVM B

Mārcus puer Rōmānus est. Iūlius vir Rōmānus est. Aemilia est femina Rōmāna. Iūlius est pater Mārci et Quīnti et Iūliae. In familiā Iūlii sunt tres liberi: duo filii et una filia. Māter liberorum est Aemilia.

Quis est Dāvus? Dāvus est servus Iūlii. Iūlius dominus Dāvī est. Quae est Syra? Syra ancilla Aemiliae est. Aemilia est domina Syrae.

Cornēlius: "Quot servi sunt in familiā tuā?" Iūlius: "In familiā meā sunt centum [C] servi." Cornēlius: "Familia tua magna est!"

'LINGVA LATINA' est titulus libri tui Latini.

PENSVM C

1. Quis est Quīntus? Quīntus est filius Iūlii.
2. Qui sunt Mēdus et Dāvus? Mēdus est Dāvus servi Iūlii sunt.
3. Mārcusne quoque servus Iūlii est? Mārcus nōn servus, sed filius Iūlii est.
4. Cuius filia est Iūlia? Iūlia est filia Iūlii.
5. Quot liberi sunt in familiā Iūlii? In familiā Iūlii tres liberi sunt.
6. Quot servi in familiā sunt? Centum servi sunt in familiā.
7. Num Syra domina est? Syra domina nōn est, sed ancilla.
8. Quae est domina ancillarum? Domina ancillarum est Aemilia.
9. Estne Cornēlius vir Graecus? Cornēlius vir Graecus nōn est.
10. Num puella vocabulum masculinum est? Puella vocabulum femininum est, nōn masculinum.

CAPITVLVM III

PENSVM A

Cūr Mārcus Iūliam pulsāt? Mārcus Iūliam pulsāt, quia Iūliā cantat. Iūliā plōrat, quia Mārcus eam pulsāt. Iūlia: "Mamma! Mārcus mē pulsāt." Aemilia puellam audīt et venīt. Māter Quintum videt et eum interrogat: "Quis mē vocat?" Quintus respondet: "Iūlia ē vocat."

Iūlius dormit. Quintus Iūlium vocat: "Pater!" Mārcus ridet, quia Iūlius nōn venit. Aemilia Mārcum verberat. Iūlius venīt, quia Mārcus plōrat. Iūlius Aemiliam et Mārcum et Quintum et Iūliam videt. Iūlius: "Puer quī parvam puellam pulsāt improbus est." Iūlius puerum improbum verberat. Quem Iūlius verberat? Puer quem Iūlius verberat est Mārcus. Mārcus plōrat. Puer quī plōrat laetus nōn est. Puella quae cantat laeta est.

PENSVM B

Puella cantat: "Lalla." Puella quae cantat est Iūlia. Iūlia laeta est. Puer improbus puellam pulsāt. Puella plōrat: "Uhuhū!" Puer ridet: "Hahahae!" Puer quī ridet est Mārcus. Iūlia Aemiliam vocat: "Mamma!" Aemilia venīt, et Quintum interrogat: "Cūr Iūlia plōrat?" Quintus respondet: "Iūlia plōrat, quia Mārcus eam pulsāt." Aemilia: "Mārcus puer probus nōn est, puer improbus est! Ubi est pater?" Aemilia Iūlium nōn videt. Quintus: "Pater nōn hic est." Quintus Iūlium vocat: "Pater!" Iūlius Quintum nōn audit. Cūr Iūlius Quintum nōn audit? Iūlius eum nōn audit, quia dormit. Mārcus plōrat, quia Aemilia eum verberat. Iūlius Mārcum audit; iam Iūlius nōn dormit. Quem Aemilia verberat? Aemilia Mārcum verberat. Puer quem Aemilia verberat improbus est. Iūlia laeta nōn est neque ridet.

PENSVM C

1. Quis Iūliam pulsāt? Mārcus Iūliam pulsāt.
2. Cūr Iūlia plōrat? Iūlia plōrat quia Mārcus eam pulsāt.
3. Quāntusne quoque Iūliam pulsāt? Quintus nōn Iūliam pulsāt.
4. Quem Quintus pulsāt? Quintus Mārcum pulsāt.
5. Cūr Aemilia venīt? Aemilia venīt quia Iūlia eam vocat.
6. Quis Iūlium vocat? Quintus Iūlium vocat.
7. Cūr Iūlius Quintum nōn audit? Iūlius eum nōn audit, quia dormit.
8. Quem audit Iūlius? Iūlius Mārcum audit.
9. Cūr Mārcus plōrat? Mārcus plōrat, quia Aemilia eum verberat.
10. Ridetne Iūlia? Nōn ridet.
11. Num Mārcus accūsātīvus est? Mārcus nōn accūsātīvus, sed nōminātīvus est.
12. Num Iūliam nōminātīvus est? Iūliam nōn nōminātīvus, sed accūsātīvus est.
13. Quid est dormit? Dormit est verbum.

CAPITVLVM IV

PENSVM A

Mēdus adest. Dāvus abest. Iūlius imperat: "Vocā Dāvum, Mēde!" Mēdus Dāvum vocat: "Dāve! Venī!" Dāvus venīt neque Iūlium videt. Mēdus: "Salūtā dominum!" Dāvus dominum salūtāt: "Salvē, domine! Quid est?" Dominus: "Tacē, serve! Nummī mei ubi sunt?" Servus tacet neque respondet. Iūlius: "Respondē!" Dāvus: "Interrogā Mēdum!" Iūlius Mēdum interrogat: "Ubi est pecūnia mea, Mēde?" Mēdus: "Dāvus pecūniam tuam habet." Iūlius: "Pōne sacculum tuum in mēnsā, Dāve!" Dāvus paret: sacculum suum in mēnsā pōnit. Dāvus: "Vidē, domine: sacculus meus vacuus est." Iūlius: "Sūme sacculum tuum et discēde, bone serve!" Dāvus sacculum suum sūmit et discēdit.

PENSVM B

In sacculō Iūlii pecūnia est. Iūlius pecūniam suam numerat: "Ūnus, duo, trēs, quattuor, quinque, sex, septem, octō, novem, decem." In sacculō nōn centum, sed tantum decem nummī sunt.

Dāvus dominum salūtāt: "Salvē, domine!" Iūlius imperat: "Pōne sacculum tuum in mēnsā!" Dāvus sacculum suum in mēnsā pōnit. Sacculus Dāvī vacuus est, in sacculō eius [: Dāvī] nūlla pecūnia est. Dāvus sacculum suum sūmit et discēdit.

Iūlius: "Mēde! Venī!" Mēdus nōn venit, quia is [: Mēdus] pecūniam Iūlii habet. Iūlius baculum, quod in mēnsā est, sūmit et discēdit.

Dominus imperat, bonus servus paret.

PENSVM C

1. Quot nummī sunt in sacculō Iūlii? In sacculō eius sunt decem nummī.
2. Adestne Dāvus in scaenā primā? In scaenā primā Dāvus nōn adest, sed abest.
3. Quis Dāvum vocat? Mēdus Dāvum vocat.
4. Suntne nummī Iūlii in sacculō Dāvī? Nummī Iūlii nōn sunt in sacculō Dāvī.
5. Quid Iūlius pōnit in sacculō Dāvī? Iūlius unum nummum in sacculō Dāvī pōnit.
6. Quot nummī iam in sacculō Iūlii sunt? Iam novem nummī sunt in sacculō Iūlii.
7. Estne vacuus sacculus Mēdi? Nōn est, in sacculō Mēdi sunt nummī Iūlii.
8. Cūr Mēdus discēdit? Mēdus discēdit, quia is pecūniam Iūlii in sacculō suō habet.
9. Quem Iūlius vocat? Iūlius Mēdum vocat.
10. Cūr Mēdus Iūlium nōn audit? Mēdus eum nōn audit, quia abest.

CAPITVLVM V

PENSVM A

Iūlius et Aemilia in villā habitant cum liberis et servis. Dominus multos servos et multas ancillas habet.

Aemilia in peristylō est cum Mārce et Quīnto et Iūlio. Iulia multas rosas in hortō videt et ab Aemiliā discēdit. Iam Aemilia puellam nōn videt, neque pueri eam vident. Aemilia: "Mārce et Quīnte! Vocāte Iūliam!" Pueri Iūliam vocant: "Iulia! Veni!" et Iulia pueros vocat: "Mārce et Quīnte! Venite!" Iulia pueros nōn audit, sed pueri Iūliam audiunt. Iulia: "Cūr pueri nōn veniunt?" Iulia ex hortō venit cum v rosas pulchris. Iulia: "Vidē rosas meas, māter! Vidēte, pueri!" Mārcus: "Rosae pulchrae sunt, puella sine rosas pulchra nōn est!" Iulia cum unā rosā discēdit. Pueri rident. Aemilia: "Tacēte, pueri! Sūmīte rosas et discēdite!" Pueri rosas sūmunt et discēdunt; in ātriō aquam sūmunt ex impluviō et rosas in aquā pōnunt.

PENSVM B

Iūlius in magnā villā habitat. Aemilia cum eā [: Iūliō] habitat. Iūlius Aemiliam amat, quia ea [: Aemilia] bona et pulchra femina est.

Aemilia in peristylō est cum liberis suis, sed sine virō suō. Iulia ab Aemiliā discēdit; iam puella in hortō est. Iulia rosas carpit et ex hortō venit cum v rosas. Puella laeta est: rosae eam delectant.

Ubi est impluvium? Id [: impluvium] est in ātriō. In impluviō aqua est. In ātriō nullae fenestrae sunt.

PENSVM C

1. Num Iūlius sōlus in villā habitat? Iūlius nōn sōlus, sed cum familiā suā in villā habitat.
2. Quot filiōs et quot filiās habent Iūlius et Aemilia? Iūlius et Aemilia duos filiōs et unam filiam habent.
3. Ubi est impluvium? Impluvium est in ātriō.
4. Ubi dormiunt servi? Multī servi in unō cubiculō dormiunt.
5. Adestne Iūlius in peristylō cum Aemiliā? Iūlius abest.
6. Ubi est Iūlius? Iūlius in oppidō Tūsculō est.
7. Estne Aemilia sōla in peristylō? Sōla nōn est, liberī cum eā sunt.
8. Quid agit Iulia in hortō? Iulia rosas carpit et pueros vocat.
9. Cūr pueri Iūliam rident? Pueri Iūliam rident, quia improbi sunt. / Quia Iulia puella pulchra nōn est.

CAPITVLVM VI

PENSVM A

Iūlius ab oppidō Tūsculō ad villam suam it. Villa eius prope Tūsculum est. Iūlius in lecticā est inter Ursū et Dāvū. Dominus ā servis portatur. Ursus et Dāvus nōn

saccos portant, saccī ā Syrō et Lēandrō portantur.

Saccus quem Lēander portat nōn tam parvus est quam saccus quī ā Syrō portatur.

Mēdus nōn est apud dominum, nam servus malus dominum timet. Dominus ā servō malō timetur.

Dominus servum malum vocat neque ab eō auditur. Servus malus ā dominō vocatur neque eum audit.

Quō it Mēdus? Rōmam it. Unde venit? Mēdus Tūsculō venit. Ante Mēdum est Rōma, Tūsculum post eum est. Cornēlius nōn Tūsculō Rōmam, sed Rōmā Tūsculum it, nam is Tūsculī habitat. Cornēlius nōn ambulat, sed equō vehitur.

Lȳdia, amīca Mēdi, Rōmae habitat. Iam Mēdus Rōmae apud Lȳdiam est. Mēdus amīcam suam salutāt et ab amīcā suā salutatur, nam Lȳdia Mēdum amat et ab eā amatur.

PENSVM B

Ōstia nōn procul ā Rōmā, sed prope Rōmam est. Unde venit Iūlius? Tūsculō venit et ad villam it. Duo servi eum portant. Syrus et Lēander, quī post lecticam ambulat, duos saccos portant. Saccus Syri nōn tam magnus est quam saccus quī ā Lēandrō portatur, itaque Syrus nōn tam fessus est quam Lēander.

Mēdus apud dominum nōn est, nam Mēdus dominum irātum timet. Mēdus servus malus [= improbus] est; itaque Mēdus et Iūlius nōn amīcī, sed inimīcī sunt. Via Latīna, quae est inter Rōmam et Capuam, nōn tam longa est quam via Appia. Quō ambulat Mēdus? Is Rōmam ambulat, nam amīca eius Rōmae habitat. Cornēlius autem [= sed C.] Rōmā Tūsculum it. Tūsculum est ante eum, post eum est Rōma. Cornēlius equō vehitur, is nōn ambulat. Iūlius et Cornēlius ad villas suas eunt.

PENSVM C

1. Ambulatne Iūlius? Nōn ambulat, lecticā vehitur.
2. Quī Iūlium portant? Dāvus et Ursus Iūlium portant.
3. Quid portant Syrus et Lēander? Syrus et Lēander saccos portant.
4. Unde venit Iūlius et quō it? Iūlius Tūsculō venit et ad villam suam it.
5. Quō it Mēdus? Mēdus Rōmam it.
6. Etiamne Cornēlius Tūsculō Rōmam it? Cornēlius nōn Tūsculō Rōmam, sed Rōmā Tūsculum it.
7. Ubi habitat Cornēlius? Cornēlius Tūsculī habitat.
8. Cūr Mēdus laetus est? Mēdus laetus est, quia Rōmae amīcam habet.
9. Quae est Lȳdia? Lȳdia est amīca Mēdi.
10. Quid habet Mēdus in sacculō suō? In sacculō suō Mēdus nummōs domini habet.
11. Suntne amīcī Iūlius et Mēdus? Iūlius et Mēdus nōn amīcī, sed inimīcī sunt.
12. Num portat verbum passivum est? Portat nōn est verbum passivum, sed activum.

CAPITVLVM VII

PENSVM A

Iūlius Mārcō, filiō suō, mālum dat. Iūlius Mārcō et Quīntō, filiīs suīs, māla dat. Iūlius etiam servīs suīs, Syrō et Lēandrō, māla dat.

Cui Aemilia ōsculum dat? Aemilia virō suō Iūliō ōsculum dat. Iūlius Aemiliae ōsculum dat. Iūlius Iūliae, filiae suae, mālum dat, neque solum Iūliae, sed etiam Syrae et Dēliae, ancillīs suīs. Iūlia mālo suō ōsculum dat!

PENSVM B

Iūlius ad villam advenit. Ōstiārius ōstium aperit et post eum claudit.

Saccī nōn vacuī, sed plēni sunt. Iūlius: "Vidēte, pueri: Hic saccus plēnus mālōrum est. Ecce mālum tuum, Mārcē." Iūlius Mārcō mālum dat. Iūlius filiīs nōn solum māla, sed etiam pira dat. Iam pueri et māla et pira habent, sed servī neque māla neque pira habent. Dominus servōs ad sē vocat et iis quoque māla et pira dat.

Aemilia ad Iūlium adit et eī ōsculum dat. Iūlia abest. Pueri nōn ambulant, sed currunt in hortum. Illic [: in hortō] Iūlia nōn est, ea in cubiculō suō est. Iūlia nōn rīdet, sed lacrimat: in oculis eius sunt lacrimae. Dēlia: "In atrīō pater tuus tē expectat, Iūlia." Iūlia ē [= ex] cubiculō exit, ad Iūlium currit et eī [: Iūliō] ōsculum dat. Iūlia rosam ante Iūlium tenet. Iūlia: "Nōne haec rosa fōrmōsa [= pulchra] est?"

PENSVM C

1. Quem puerī expectant? Pueri Iūlium expectant.
2. Venitne Iūlius Rōmā? Iūlius nōn Rōmā, sed Tūsculō venit.
3. Quis ōstium aperit et claudit? Ōstiārius ōstium aperit et claudit.
4. Quid inest in saccīs? In saccīs māla et pira insunt.
5. Cui Iūlius mālum primum dat? Iūlius Mārcō mālum primum dat.
6. Cui Aemilia ōsculum dat? Aemilia virō suō ōsculum dat.
7. Estne Iūlia in hortō? Iūlia nōn in hortō, sed in cubiculō suō est.
8. Quō it Dēlia? Dēlia in cubiculum Iūliae it.
9. Estne Iūlia sōla in cubiculō suō? Iūlia nōn sōla est illic, Syra apud eam est.
10. Rīdetne Iūlia? Iūlia nōn rīdet, sed lacrimat.
11. Quō Iūlia currit? Iūlia in atrium currit.
12. Quid Iūlius dat filiae suae? Iūlius filiae suae mālum et pirum dat.

CAPITVLVM VIII

PENSVM A

Quis est Albinus? Est tabernārius quī ōrnāmenta vēndit. Quae ōrnāmenta? Ōrnāmenta quae Albinus vēndit sunt gemmae et margaritae. Quid emit Mēdus? Ōrnāmentum emit. Quod ōrnāmentum? Ōrnāmentum quod Mēdus emit est ānulus cuius pretium est HS C. Digitus in quō ānulus pōnitur est digitus quārtus.

Hic servus Mēdus, illē Dāvus est. Lȳdia hunc servum amat, nōn illum. Lȳdia amīca huius servī est, nōn illius. Lȳdia huic servō ōsculum dat, nōn illī. Lȳdia ab hōc servō amātur, nōn ab illō.

Hoc oppidum est Tūsculum, illud est Brundisium. Cornēlius in hōc oppidō habitat, nōn in illō. Viae huius oppidī parvae sunt.

PENSVM B

Gemmae et margaritae ōrnāmenta pulchra sunt. Aemilia multa ōrnāmenta ā Iūliō accipit. Aemilia margaritās in collō et ānulum in digitō habet. Multae fēminae ante tabernam Albīnī cōnsistunt et ōrnāmenta eius aspiciunt. Virī ōrnāmenta emunt et fēminis dant. Ānulus gemmātus centum sēstertiīs cōnstat. Pretium ānuli est centum sēstertiī, sed Mēdus nōnāgintā [XC] tantum habet. Albinus: "Nōnāgintā nōn satis est!" Mēdus: "Accipe nōnāgintā sēstertiōs aut nullōs!" Ānulus ad digitum medium nōn convenit: digitus medius nimis magnus est. Sed ānulus convenit ad digitum quārtum [IV], qui nōn tantus est quantus digitus medius. Lȳdia laeta digitum suum aspicit et cum Mēdō ā tabernā abit. Lȳdia Mēdō viam mōnstrat.

PENSVM C

1. Quid Albinus vēndit? Albinus ōrnāmenta vēndit.
2. Ā quō Aemilia ōrnāmenta accipit? Aemilia ōrnāmenta accipit ā virō suō.
3. Ambulatne Mēdus cum dominō suō? Mēdus nōn cum dominō suō, sed cum amīcā suā ambulat.
4. Ubi Mēdus et Lȳdia cōnsistunt? Mēdus et Lȳdia ante tabernam Albīnī cōnsistunt.
5. Cūr Mēdus margaritās nōn emit? Quia Lȳdia multās margaritās habet.
6. Cūr Lȳdia nullum ānulum habet? Nullum ānulum habet, quia pecūniōsa nōn est.
7. Estne vacuus sacculus Mēdi? Vacuus nōn est, in sacculō eius sunt nōnāgintā sēstertiī.
8. Quot sēstertiīs cōnstat ānulus gemmātus? Ānulus gemmātus cōnstat centum sēstertiīs.
9. Ad quem digitum ānulus convenit? Ānulus ad digitum quārtum convenit.

CAPITVLVM IX

PENSVM A

In Italiā sunt multī pāstōrēs. Numerus pāstōrum magnus est. Pāstor Iūlii unum canem et multās ovēs habet. Pastor est dominus canis et ovium. Canis et ovēs pāstōrem amant. Cibus ovium est herba, cibus pāstōris est pānis. Pāstor pānem ēst.

In colle ūna arbor est. Pāstor cum cane et ovibus ad arborem it. Iam pāstor in umbrā arboris iacet. Arbor pāstōri et canī et ovibus umbram dat, sed ovis nigra in sōle iacet. Nullae nūbēs ante sōlem sunt. In silvā multae arborēs sunt, sub arboribus umbra est. Ovis nigra ā pāstōre cēterisque ovibus discēdit. Canis ovem videt.

PENSVM B

Pāstor et centum ovēs in campō sunt. Pāstor ovibus aquam et cibum dat. Cibus ovium est herba, cibus pāstōris est pānis. Pāstor pānem ēst. Ovēs herbam edunt et aquam bibunt ē rivō.

Sōl lūcet, nulla nūbēs in caelō suprā hunc campum vidētur. In colle ūna arbor est, in silvā multae arborēs sunt. Sub arboribus umbra est. Pāstor ovēs suās ad arborem dūcit. Dum pāstor in umbrā arboris iacet, ovis nigra cēterās ovēs relinquit et silvam petit. In terrā sunt vestigia lupi; lupus ipse nōn procul abest. Lupus in silvā cibum quaerit, dum pāstor et canis ovem quaerunt.

PENSVM C

1. Num pāstor sōlus in campō est? Pāstor nōn sōlus est, canis et ovēs apud eum sunt.
2. Quot ovēs habet pāstor? Pāstor centum ovēs habet.
3. Ā quō canis cibum accipit? Canis cibum accipit ā pāstōre.
4. Suntne montēs prope pāstōrem? Montēs nōn prope pāstōrem, sed procul ā pāstōre sunt.
5. Ubi sunt vallēs? Vallēs sunt inter montēs.
6. Quid est collis? Collis est parvus mōns.
7. Quō it pāstor? Pāstor ad arborem it.
8. Cūr pāstor umbram petit? Umbram petit, quia sōl lūcet.
9. Quō it ovis nigra? Ovis nigra in silvam it.
10. Quid ovis in terrā videt? Ovis vestigia lupi videt in terrā.
11. Cūr lupus ovem nigram nōn ēst? Quia canis accurrit et lupum petit.

CAPITVLVM X

PENSVM A

Avēs in aere volant. Piscēs in aquā natant. Iūlia neque volāre neque natāre potest. Homō duōs pedēs habet, itaque homō ambulāre potest. Homō mortuus sē movēre nōn potest. Spīrāre necesse est hominī, nam sine animā nēmō vīvere potest. Cum homō spīrat, anima in pulmōnēs intrat et ex pulmōnibus exit. Homō quī spīrat mortuus esse nōn potest. Hominēs deōs vidēre nōn possunt. Deī ab hominibus vidēri nōn possunt. Nēmō piscēs numerāre potest. Piscēs numerāri nōn possunt. Sine pecūniā cibus emī nōn potest.

Puerī Iūliam canere audiunt. Mārcus Quīntum ad terram cadere videt. Iūlius Mārcum clamāre audit. Puerī saccum ā Iūliō in mēnsā pōnī et aperīri vident.

PENSVM B

Leō et aquila bēstiae sunt. Virī et fēminae hominēs sunt. Mercurius nōn homō, sed deus est. In aquā sunt piscēs. In aere sunt avēs. Quid agunt piscēs et avēs? Piscēs in aquā natant, avēs in aere volant. Avis duās alās habet, itaque avis volāre potest. Avis quae volat alās movet. Cum homō ambulat, pedēs moventur. Cum homō spīrat, anima in pulmōnēs intrat. Homō quī spīrat vivus est, quī nōn spīrat mortuus est. Nam sine animā nēmō vīvere potest. Spīrāre hominī necesse est.

Iūlia canit [= cantat]. Iūlia vōcem pulchram habet. Puerī nidōs quaerunt. Nidī sunt inter rāmōs et folia arborum. In nidīs avium sunt ova aut pullī. Avēs nōn pullōs vīvōs, sed ova pariunt. Quīntus in arborem ascendit et iv pullōs videt in nidō. Rāmus quī nidum sustinet tenuis est. Rāmus tenuis puerum crassum sustinere nōn potest: Quīntus ad terram cadit. Mārcus eum cadere videt et perterritus est.

PENSVM C

1. Num Neptūnus homō est? Nōn homō, sed deus est Neptūnus.
2. Quis est Mercurius? Mercurius est deus mercātōrum et nūntius deōrum.
3. Quid agunt mercātōrēs? Mercātōrēs emunt et vēndunt.
4. Num necesse est margarītās habere? Id necesse nōn est.
5. Quid est oceanus Atlanticus? Oceanus est magnum mare.
6. Cūr aquila ā parvīs avibus timētur? Quia aquila parvās avēs capere vult.
7. Ubi sunt nidī avium? In arboribus sunt.
8. Quid est in nidīs? In nidīs sunt ova aut pullī.
9. Quae bēstiae ova pariunt? Avēs ova pariunt.
10. Quid agunt puerī in hortō? Puerī nidōs quaerunt.
11. Cūr rāmus Quīntum sustinere nōn potest? Quia Quīntus puer crassus est.

CAPITVLVM XI

PENSVM A

Membra corporis hūmānī sunt duo brachia et duo crūra. In corpore hūmānō unum caput est, nōn duo capita. In capite sunt duae aurēs et unum ōs. In ōre sunt dentēs. In pectore unum cor et duo pulmōnēs sunt.

Medicus Quintum super lectum iacere videt; medicus puerum dormire videt. Medicus: "Quintus dormit." Medicus 'Quintum dormire' dicit. Medicus puerum linguam ostendere iubet, et 'linguam eius rubram esse' dicit. Puer dicit 'pedem et caput dolere.' Medicus Aemiliam pōculum tenere iubet. Syra Quintum spirare nōn audit, itaque Syra eum mortuum esse putat. Sed Quintus vivit. Māter filium vivere gaudet. Necesse est puerum aegrum dormire.

PENSVM B

Corpus hūmānum habet quattuor membra: duo brachia et duo crūra. In brachiis duae manūs sunt, in crūribus duo pedēs. Super collum est caput. In capite sunt duo oculi, duae aurēs, unus nāsus, unum ōs. In ōre sunt dentēs et lingua. Sub collō est pectus. In pectore sunt pulmōnēs et cor. In corde et in vēnis sanguis est. Sanguis per vēnās ad cor fluit.

Aemilia apud lectum Quinti sedet. Syra apud lectum stat. Quintus nōn sanus, sed aeger est. Syrus medicum ex oppidō arcessit. Medicus digitum ad pedem pueri appōnit: medicus pedem eius tangit. Quintus, qui digitum medici in pede sentit: "Ei! Pēs dolet!"

PENSVM C

1. Quae sunt membra corporis hūmānī? Sunt brachia et crūra.
2. Ubi est cerebrum? Cerebrum est post frontem.
3. Quid est in pectore? In pectore sunt pulmōnēs et cor.
4. Ubi est venter? Venter est infā pulmōnēs.
5. Cūr Quintus cibum sūmere nōn potest? Quia aeger est.
6. Estne Quintus sōlus in cubiculō suō? Sōlus nōn est, nam Aemilia et Syra apud eum sunt.
7. Unde medicus arcessitur? Medicus Tusculō arcessitur.
8. Quid videt medicus in ōre Quinti? Medicus dentem nigrum in ōre Quinti videt.
9. Quid Quintus in brachiō sentit? Quintus cultrum medici sentit.
10. Cūr Syra Quintum mortuum esse putat? Quia eum spirare nōn audit.

CAPITVLVM XII

PENSVM A

Pilum ē manū iacitur, sagitta ex arcū. In exercitiis Rōmānīs multī Gallī militānt, quī arcūs ferunt. Equitātūs sine metū impetum in hostēs facit, neque hostēs impetum equitātūs sustinere possunt. Mille passūs sunt

quīnque milia pedum. Via Latīna CL [150: centum quīnquāgintā] milia passuum longa est.

Rāmus tenuis puerum crassum sustinere nōn potest, nam puer crassus gravis est. Unum mālum grave nōn est, nec duo mālā gravia sunt, sed saccus plenus mālōrum gravis est. Lēander saccum magnum et gravem portat. In sacco gravi sunt mālā. Servi saccōs graves portant. In saccis gravis sunt mālā et pira.

Saccus Lēandri gravior est quam Syri, nam mālā graviora sunt quam pira. Via Appia longior est quam via Latīna. Via Appia et via Aurēlia longiores sunt quam via Latīna. Quintus crassior est quam Mārcus. Lēander saccum graviorē quam Syrus portat; in sacco graviorē mālā sunt.

Hoc pilum longius et gravis est quam illud. Haec pila longiora et graviora sunt quam illa.

PENSVM B

Mārcus frater Quinti est. Quintus unum frāterem et unam sororem habet. 'Iulia' nōmen sorōris est. Frater Aemiliae est avunculus liberōrum. Quintus: "Ubi est avunculus noster?" Iūlius: "Avunculus vester est in Germāniā."

Prōvincia est pars imperiū Rōmānī. Rhēnus Germāniā ab imperiō Rōmānō dividit; Rhēnus finis imperiū est. In Germāniā multī militēs Rōmānī sunt, quī contrā Germānōs pugnant; Germānī enim hostēs Rōmānōrum sunt. Militēs Rōmānī scūta et gladiōs et pila ferunt. Militēs in castris habitant. Circum castra est fossa et vallum, quod x pedēs altum est. Militēs patriam ab hostibus defendunt.

PENSVM C

1. Num Mārcus cognōmen est? Mārcus nōn cognōmen, sed praenōmen est.
2. Quot frātrēs habet Aemilia? Unum frāterem habet.
3. Quid agit Aemilius in Germāniā? Aemilius in Germāniā militat.
4. Quae arma pedes Rōmānus fert? Pedes Rōmānus scūtum et gladium et pilum fert.
5. Quam longum est pilum Aemilii? Pilum eius sex pedēs longum est.
6. Ubi habitant militēs Rōmānī? Militēs in castris habitant.
7. Quī sunt Germānī et Gallī? Germānī et Gallī sunt qui Germāniā et Galliā incolunt.
8. Estne Germāniā prōvincia Rōmāna? Nōn est.
9. Quod flūmen Germāniā ā Galliā dividit? Flūmen Rhēnus Germāniā ā Galliā dividit.
10. Cūr hostēs castra expugnare nōn possunt? Quia Rōmānī castra bene defendunt.
11. Num miles fortis ab hoste fugit? Miles fortis nōn fugit, sed impetum in hostēs facit.
12. Cūr hasta procul iaci nōn potest? Quia nimis gravis est.

CAPITVLVM XIII

PENSVM A

Hōrae diē sunt XII. Hōra sexta diem dīvidit in duās partēs: ante meridiem et post meridiem. Sex hōrae sunt dimidia pars diē. Mēnsis Iūnius XXX diēs habet: numerus diērum est XXX. Novus annus incipit ab eō diē quī dicitur kalendae Iānuāriae.

Iūlius mēnsis annī calidissimus est; Iānuārius est mēnsis annī frigidissimus. Mēnsis annī brevissimus est Februārius. Padus est flūmen Italiae longissimum et latissimum. Sōl stēlla clārissima est.

PENSVM B

Iānuārius mēnsis primus est. December est mēnsis duodecimus ac postrēmus. Tempore antiquō September mēnsis septimus erat, nam tunc [= illō tempore] mēnsis primus erat Mārtius. Nunc September mēnsis nonus est. Diēs est tempus ā mane ad vesperum. Mane est initium diēi, vesper finis diēi est et initium noctis. Diēs in XII hōrās dīviditur. Nocte lūna et stēllae lūcent, neque eae tam clārae sunt quam sōl. Sōl lūnam lūce suā illustrat. Ea lūnae pars quae sōle nōn illustratur obscura est.

Vēr et autumnus, aestās et hiems sunt quattuor tempora annī. Aestās ā mēse Iūniō incipit. Hieme nōn solum imber, sed etiam nix dē nūbibus cadit: montēs et campī nive operiuntur. Aqua nōn tam frigida est quam nix.

PENSVM C

1. Quot sunt mēnsēs annī? Mēnsēs anni sunt duodecim.
2. Ā quō Iānuārius nōmen habet? Ā deō Iānō.
3. Quam longus est mēnsis Aprilis? Aprilis trigintā diēs longus est.
4. Ā quō mēnsis Iūlius nōmen habet? Mēnsis Iūlius nōminātur ā Iūliō Caesare.
5. Cūr mēnsis decimus Octōber nōminātur? Quia tempore antiquō mēnsis octāvus erat.
6. Cūr lūna nōn tam clāra est quam sōl? Quod lūna suam lūcem nōn habet, sed sōle illustratur.
7. Quī diēs annī brevissimus est? Diēs annī brevissimus est a. d. VIII kal. Iān.
8. Quī diēs aequinoctia dicuntur? A. d. VIII kal. Apr. et a. d. VIII kal. Oct.
9. Quod tempus annī calidissimum est? Aestās est tempus annī calidissimum.
10. Quandō nix dē nūbibus cadit? Hieme nix dē nūbibus cadit.
11. Quid est imber? Imber est aqua quae dē nūbibus cadit.
12. Ā quō diē incipit novus annus? Novus annus incipit ā kalendis Iānuāriis.

CAPITVLVM XIV

PENSVM A

Puer dormiēns nihil audit. Dāvus puerum dormientem excitat: in aurem pueri dormientis clāmat: "Mārce!" Mārcus oculōs aperiēns servum apud lectum stantem videt. Servus puerō frīgenti vestimenta dat. Parentēs filium intrantem salūtant et ā filiō intrante salūtantur. Filius discēdēns "Valē!" inquit.

Corpus valēns nōn dolet. Medicus caput dolēns sārāre nōn potest. Piscēs sunt animālia natantia.

PENSVM B

Puerī in lectis cubant [= iacent]. Alter puer dormit, alter vigilat; alter valet, alter aegrōtat. Uter puer aegrōtat, Mārcusne an Quīntus? Quīntus aegrōtat.

Servus puerum dormientem excitat et eī aquam affert. Mārcus ē lectō surgit et primum manūs lavat, deinde faciem. Puer vestimenta ā servō poscit, et primum tunicam induit, deinde togam. Iam puer nudus nōn est. Virō togātō [= togam gerenti] brachium dextrum nudum est. Dāvus Mārcum sēcum venire iubet: "Veni mēcum!"

Mārcus Mēdum, quī cum eō ire solet, nōn videt. Mēdus librōs et ceterās rēs Mārcī portāre solet, Mārcus ipse nihil portāre solet praeter mālum. "Hodiē" inquit Iūlius "Mēdus sēcum ire nōn potest." Mārcus sōlus abit librum et tabulam et stilum sēcum ferēns.

PENSVM C

1. Quīntusne bene dormit? Quīntus dormire nōn potest.
2. Uter puer aegrōtat? Quīntus aegrōtat.
3. Estne clausa fenestra Mārcī? Fenestra eius aperta est.
4. Uter ē duōbus puerīs gallum canentem audit? Quīntus, quī vigilat, gallum canentem audit.
5. Quōmodo servus Mārcum excitat? Dāvus in aurem pueri dormientis clāmat: "Māne est!"
6. Tōtumne corpus lavat Mārcus? Nōn tōtum corpus, sed tantum manūs et caput lavat.
7. Cūr Mārcus frīget? Quod nudus est.
8. Quid Mārcus ā servō poscit? Vestimenta sua poscit.
9. Utrum brachium togā operitur? Brachium sinistrum togā operitur.
10. Utrā manū miles scūtum gerit? Miles scūtum gerit manū sinistrā.
11. Quās rēs Mārcus sēcum fert? Mārcus librum, tabulam stilumque sēcum fert.

CAPITVLVM XV

PENSVM A

Mārcus ad lūdum venī nec iānuam pulsā. Magister: “Cūr tū iānuam nōn pulsās, cum ad lūdum venis?”

Mārcus: “Ego iānuam nōn pulsō, cum ad lūdum veniō, quod nec Sextus nec Titus id facit. Audite, Sexte et Tite: vōs iānuam nōn pulsātis cum ad lūdum venitis!”

Sextus et Titus: “Nōs iānuam pulsāmus, cum ad lūdum venimus!” Magister: “Tacete! Aperite librōs!” Titus: “Ego librum nōn habeo.” Magister: “Cūr librum nōn habēs, Tite?” Titus: “Librum nōn habeo, quod Mārcus meum librum habet!” Mārcus: “Sed vōs meās rēs habetis!” Titus et Sextus: “Nōs rēs tuās nōn habemus!”

Magister discipulōs dormire vidēns exclāmat: “O pueri! Dormitis! Ego recito, vōs nōn auditis!” Mārcus: “Ego tē recitare audiō. Nōn dormio.” Titus et Sextus: “Nec nōs dormimus. Tē recitare audimus. Bene recitas, magister.” Magister: “Ego bene recito, at vōs male recitatis! Malī discipulī estis!” Discipulī: “Vērum nōn dicis, magister. Bonī discipulī sumus: in lūdō nec clāmamus nec ridemus, et tē audimus!”

PENSVM B

Māne puerī in lūdum eunt. Puerī qui in lūdum eunt discipulī sunt. Quī lūdum habet magister est. Mārcus magistrum metuit, nam Diodōrus magister severus est quī puerōs improbōs virgā verberat.

Intrat magister. Sextus de sella surgit. Ceterī discipulī nondum adsunt. Magister exclāmat: “O, discipulōs improbōs!” Sextus: “Num ego improbus sum?” Magister: “Tū discipulus improbus nōn es, at [= sed] ceterī discipulī improbī sunt!”

Post Sextum venit Titus, tum [= deinde] Mārcus. Mārcus iānuam [= ostium] nōn pulsat, antequam lūdum intrat, nec magistrum salutāt. Magister: “Discipulus improbus es, Mārce! Statim ad mē veni!” Magister tergum Mārci verberat. Tergum est posterior pars corporis. Magister puerum verberare desinit. Mārcus ad sellam suam redit neque considit. Magister: “Quid [= cūr] nōn considis?” Mārcus: “Sedere nōn possum, quod pars tergi inferior mihi dolet!”

PENSVM C

1. Quō puerī māne eunt? In lūdum eunt.
2. Quis est Diodōrus? Magister est.
3. Cūr puerī magistrum metuunt? Quia severus est.
4. Quis discipulus primus ad lūdum advenit? Sextus primus advenit.
5. Quid facit Titus antequam lūdum intrat? Iānuam pulsat.
6. Cūr Titus librum suum nōn habet? Quod Mārcus librum eius habet.
7. Quis est discipulus improbissimus? Mārcus discipulus improbissimus est.
8. Cūr Quintus in lūdum ire nōn potest? Quia aegrōtat.
9. Cūr magister recitare desinit? Quia discipulī dormiunt.

10. Tūne magister/magistra an discipulus/discipula es?

Ego nōn magister/-tra, sed discipulus/-a sum.

11. Num tū iānuam pulsās antequam cubiculum tuum intrās? Iānuam meam nōn pulsō antequam intrō.

CAPITVLVM XVI

PENSVM A

Nautae, quī Neptūnum verentur, tempestātem opperiantur. Mēdus et Lūdia ex Italiā proficiscuntur. Lūdia Mēdum in puppim ascendentem sequitur. Dum nauta loquitur, Mēdus occidentem intuetur, unde nūbēs ātrae oriuntur. Simul tempestās oritur. Mercātor tristis mercēs suās in mare lābī videt; nēmō eum cōnsolārī potest.

Quī ab amicis proficiscitur laetārī nōn potest.

PENSVM B

Brundisium est oppidum maritimum (in ōrā maritimā situm) quod magnum portum habet. Portus est locus quō nāvēs ad terram adire possunt.

Cum nūllus ventus flat, mare tranquillum est. Tempestās est magnus ventus quī mare turbat et altōs fluctūs facit. Gubernātor est nauta quī in puppī nāvis sedēns nāvem gubernat. Partēs caelī sunt oriēns et occidēns, septentriōnēs et meridiēs. Oriēns est ea caelī pars unde sōl oritur, occidēns est ea pars quō sōl occidit.

Mēdus et Lūdia nāvem cōnscendunt atque ex Italiā proficiscuntur. Ventus secundus est, nāvis plēnis vēllis ex portū egreditur [= exit]; sed in altō marī tempestās oritur: magnus ventus flāre incipit, tōtum mare turbidum fit. Nautae aquam ē nāve hauriunt et mercēs in mare iaciunt. Mēdus Neptūnum invocat: “O Neptūne! Servā mē!” Nāvis fluctibus iactatur nec vērō [= sed nōn] mergitur.

PENSVM C

1. Quae nāvēs Rōmam adire possunt? Parvae tantum nāvēs Rōmam adire possunt.
2. Quid est ‘ostium’ flūminis? Est locus quō flūmen in mare influit.
3. Num Tiberis in mare Superum influit? Tiberis nōn in mare Superum, sed in mare Inferum influit.
4. Quandō nāvēs ē portū egrediuntur? Ventō secundō nāvēs ē portū egrediuntur.
5. Ubi sedet gubernātor et quid agit? Gubernātor in puppī sedēns nāvem gubernat.
6. Quae sunt quattuor partēs caelī? Sunt oriēns et occidēns, meridiēs et septentriōnēs.
7. Quās rēs Mēdus et Lūdia sēcum ferunt? Omnēs rēs suās sēcum ferunt.
8. Quō Mēdus cum amicā suā ire vult? In Graeciam.
9. Cūr tristis est Lūdia? Quod amicās suās relinquit.
10. Quem deum invocant nautae? Deum Neptūnum.
11. Cūr mercēs in mare iaciuntur? Quod nāvis nimis gravis est.
12. Num nāvis eōrum mergitur? Nāvis servatur, nōn mergitur.

CAPITVLVM XVII

PENSVM A

Mārcus ā magistrō nōn laudātur, sed reprehenditur. Mārcus: "Cūr ego semper reprehendor, numquam laudor? Titus et Sextus semper laudantur, numquam reprehenduntur." Magister: "Tū nōn laudāris, sed reprehenderis, quia prāvē respondēs." Mārcus: "Sed ego semper interrogor." Sextus: "Tū nōn semper interrogāris; nōs saepe interrogāmur nec prāvē respondemus: itaque ā magistrō laudāmur, nōn reprehendimur." Mārcus: "At facile est id quod vōs interrogāmini: itaque rēctē respondētis ac laudāmini!" Titus: "Nōs magistrum verēmur. Nōne tū eum verēris?" Mārcus: "Ego magistrum nōn verēor. Cūr vōs eum verēmini?"

PENSVM B

Discipulus est puer quī discit. Vir quī puerōs docet magister est. Magister est vir doctus quī multās rēs scit quās puerī nesciunt. Sextus nec stultus nec piger, sed prudēns atque industrius est. Magister interrogat, discipulus quī respondere potest manum tollit. Nōn oportet respondere antequam magister interrogat. Magister: "Dic numerōs ā decem usque ad centum!" Quisque puer manum tollit, primum Sextus, deinde Titus, postrēmō Mārcus. Sextus numerōs dicit: "XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXX, XL, L, LX, LXX, LXXX, XC, C." Sextus bonus discipulus est, quī semper rēctē respondet; itaque magister eum laudat. Mārcus, quī semper prāvē respondet, ā magistrō reprehenditur: "Numquam rēctē respondēs, Mārce! Cūr nōn cōgitās antequam respondēs?" Mārcus: "Cūr Titum nōn interrogās? Is nōn tam saepe interrogātur quam ego." Magister: "Iam eum interrogō: quot sunt XXI et LXVIII?" Titus: "LXXXVII? an LXXXVIII?" Titus nōn certus, sed incertus est ac magistrō respōnsū incertum dat. Sextus vērō rēctē respondet, quamquam difficile est id quod interrogātur. Quod Mārcus interrogātur nōn difficile, sed facile est.

Unus dēnārius est IV sēstertii, ūnus sēstertius IV assēs.

PENSVM C

1. Quid puerī discunt in lūdō? Puerī litterās et numerōs discunt.
2. Cūr Sextus ā magistrō laudātur? Quia semper rēctē respondet.
3. Cūr Mārcus reprehenditur? Quia prāvē respondet.
4. Estne facile id quod Titus interrogātur? Nōn facile, sed difficile est.
5. Cūr Titus nōn statim respondet? Quia XLVIII numerus difficilis est.
6. Uter rēctē respondet, Titusne an Sextus? Sextus est discipulus qui rēctē respondet.
7. Quot sunt ūndētrīgintā et novem? Sunt duodēquadrāgintā.
8. Trēs sēstertii quot sunt assēs? Trēs sēstertii sunt duodecim assēs.
9. Quot dēnārii sunt octōgintā sēstertii? Octōgintā sēstertii sunt viginti dēnārii.

10. Num facilēs sunt numerī Rōmānī? Nōn facilēs, sed difficilēs sunt numerī Rōmānī.

11. Tūne ā magistrō tuō laudāris? Ā magistrō laudor.

CAPITVLVM XVIII

PENSVM A

Sextus rēctē respondet, Mārcus prāvē respondet et sevērē reprehenditur. Nēmō rēctius aut pulchrius scribit quam Sextus; is rēctissimē et pulcherrimē scribit. Lūna plēna clārē lūcet, sed sōl clārius lūcet quam lūna et cēterae stēllae; sōl clārissimē lūcet.

Hostēs nōn tam fortiter pugnāt quam Rōmānī. Militēs nostrī fortius pugnāt quam hostēs. Nostrī fortissimē pugnāt. Mārcus nimis leviter scribit. Magister breviter scribit 'Mārcum improbum esse'.

PENSVM B

Ex XXIII litteris Latinis VI vōcālēs sunt: A E I O V Y; cēterae sunt cōnsonantēs. Cōnsonāns semper cum vōcālī iungitur. K, Y, Z litterae rārae sunt in linguā Latinā, in linguā Graecā frequentēs. Vocābula ostium et iānuā eandem rem significant; lingua duās rēs variās significat. Magister librōs Latinōs et Graecōs legere potest.

Discipulī hanc sententiā in tabulīs suis scribunt: Homō oculōs et nāsū habet. Magister tabulam cuiusque puerī aspicit, et Sexti et Titī et Mārci. In tabulā Mārci IV litterae dēsunt. Magister litterās quae dēsunt addit; ita [= eō modō] magister mēda Mārci corrigit. Tum Mārcus scribit sic [= hōc modō]: HOMO HOCVLOS... Magister: "O Mārce! Hic nōn deest, immō superest littera H!" Mārcus stilum vertēns H litteram delet. Tum magister calamum et chartam sūmit et epistulam ad patrem Mārci scribit.

Cēra est māteria mollis. Ferrum est māteria dūra.

PENSVM C

1. Quot sunt litterae Latīnae? Sunt viginti trēs.
2. Estne D vōcālis an cōnsonāns? D cōnsonāns est.
3. Quot syllabās habet vocābulum apis? Hoc vocābulum duās syllabās habet.
4. Quōmodo parvus discipulus legit? Parvus discipulus quamque syllabam cuiusque vocābuli legit.
5. Quis discipulus rēctissimē scribit? Sextus est discipulus qui rēctissimē scribit.
6. Quālēs sunt litterae quās Titus scribit? Litterae Titī tam foedae sunt quam Mārci.
7. Quālis discipulus est Mārcus? Est discipulus piger.
8. Cūr Mārcus nōn HOMO, sed OMO scribit? Quia semper 'omō' dicit.
9. Quotiēs Mārcus litteram H scribit? Deciēs.
10. Stilōne in tabulā scribit magister? Magister calamō in chartā scribit.
11. Quid magister scribit? Epistulam ad patrem Mārci.
12. Estne facilis grammatica Latīna? Difficilis est.
13. Tūne rēctius scribis quam Mārcus? Certē rēctius scribō quam ille!

CAPITVLVM XIX

PENSVM A

Ante X annōs Iūlius apud parentēs suōs habitābat nec uxōrem habēbat. Iūlius et Aemilia Rōmae habitābant. Iūlius Aemiliam amābat nec ab eā amābatur. Ea numquam Iūlium salutābat cum eum vidēbat, quamquam ipsa ab eō salutābatur. Aemilia epistulās Iūlii nōn legēbat nec dōna eius accipiēbat, sed omnia remittēbat.

Iūlius: "Tunc ego tē amābam nec ā tē amābar, nam tū alium virum amābas nec ab eō amābaris. Ego miser eram et tū misera erās. Tunc apud parentēs nostrōs habitābamus. Tū et parentēs tui in parvā domō habitābatis. Vōs ā mē salutābamini, quamquam pauperēs erātis."

PENSVM B

Iūlius, quī maritus Aemiliae est, uxōrem suam nec ūllam aliam fēminam amat. Quīntus minor quam Mārcus et māior quam Iūlia est.

Tectum peristylī XVI altīs columnīs sustinētur. Inter columnās III signa stant. Iūnō, coniūnx [= uxor] Iovis, dea matrōnarum est. Nēmō deōrum pēior maritus est quam Iuppiter. Inter omnēs deōs Iuppiter pessimus maritus est.

Ante X annōs Aemilia nōn matrōna, sed virgō erat. Tunc Iūlius adulēscēns XXII annōrum erat. Pater Iūlii vir dives [= pecūniōsus] erat. Quī nōn dives, sed pauper est, in parvā domō habitat. Rōmae multi hominēs habitant, plūrēs quam in ūllā aliā urbe. Rōma est urbs māxima imperiī Rōmāni.

PENSVM C

1. Quae est coniūnx Iovis? Iūnō coniūnx est Iovis.
2. Num Iuppiter bonus maritus est? Immō malus maritus est Iuppiter.
3. Cuius fīlius est Cupidō? Est fīlius Veneris et Mārtis.
4. Estne Quīntus māior quam Mārcus? Quīntus minor est quam Mārcus.
5. Ubi parentēs Iūlii habitābant? Parentēs Iūlii Rōmae habitābant.
6. Cūr Iūlius tunc miser erat? Quia Aemiliam amābat neque ab eā amābatur.
7. Cūr Aemilia Iūlium nōn amābat? Quia alium virum amābat.
8. Num Iūlius Aemiliam propter pecūniam amābat? Nōn ita, nam Aemilia virgō pauper erat.
9. Cūr Aemilia nunc beāta est? Quia bonum maritum habet.
10. Hodiēne Aemilia minus pulchra est quam tunc? Aemilia hodiē tam pulchra est quam tunc erat.

CAPITVLVM XX

PENSVM A

Mox novus infāns in cūnis Aemiliae erit. Aemilia rursus infāntem habēbit. Tum quattuor liberī in familiā erunt. Iūlius et Aemilia quattuor liberōs habēbunt. Aemilia infāntem suum amābit. Iūlius et Aemilia

infāntem suum aequē amābunt. Annō post infāns prīma verba discet et primōs gradūs faciet. Infāns ambulāns ā parentibus laudābitur.

Aemilia: "Ego infāntem meum bene cūrābō: semper apud eum manēbō, numquam ab eō discēdam." Iūlius: "Certē bona māter eris, Aemilia: infāntem tuum ipsa cūrābis nec eum apud nūtricem relinquēs." Aemilia: "Etiam nocte apud infāntem erō, semper cum eō dormiam. Nōs et infāns in eōdem cubiculō dormiēmus." Iūlius: "Nōn dormiēmus, sed vigilābimus! Nam certē ab infānte vāgiente excitābimur!" Aemilia: "Ego excitābor, tū bene dormiēs nec excitāberis!"

PENSVM B

Parvulus puer quī in cūnis iacet infāns appellātur. Infāns quī cibō caret magnā vōce vāgit. Nōn pānis, sed lac cibus infāntium est. Nūtrix est mulier [= fēmina] quae nōn suum, sed aliēnum infāntem alit. Multae matrēs infāntēs suōs ipsae alere nōlunt.

Maritus et uxor iam nōn dē tempore praeteritō colloquuntur, sed dē tempore futurō. Aemilia: "Cūr tū fīlium habēre vis, Iūli? Ego alteram fīliam habēre volō, plūrēs quam duōs fīliōs nōlō [= nōn volō]. Vōs virī fīliōs tantum vultis! Fīliōs magis diligitis quam fīliās!" Iūlius silet [= tacet]. Aemilia irāta gradum adversus ostium facit, sed Iūlius: "Manē hīc apud mē!" inquit, "Nōli discēdere!" Aemilia manet ac loquī pergit: "Bona māter apud infāntem suum manēre debet, hoc matrīs officium est. Nēmō enim infāntem melius cūrāre potest quam māter ipsa."

PENSVM C

1. Ubi parvulus infāns cubat? In cūnis cubat infāns.
2. Quid facit infāns quī cibō caret? Infāns quī cibō caret magnā vōce vāgit.
3. Quid est cibus infāntium parvulōrum? Parvuli infāntēs lacte vivunt.
4. Num omnēs infāntēs ā matrībibus suis aluntur? Multae matrēs infāntēs suōs alere nōlunt.
5. Quae sunt prīma verba infāntis? Prima verba infāntis sunt 'mamma' et 'tata.'
6. Quandō Aemilia novum infāntem habēbit? Post paucōs mēnsēs.
7. Cūr Aemilia ā maritō suō discēdere vult? Quia Iūlius dicit 'sē in aliō cubiculō dormire velle.'
8. Cūr Iūlius in aliō cubiculō dormire vult? Quia ab infānte vāgiente excitārī nōn vult.
9. Quid Aemilia officium matrīs esse dicit? Dicit 'officium matrīs esse infāntem suum cūrāre et alere.'
10. Cūr Syra et Iūlia in hortō nōn manent? Quia caelum nūbibus atris operitur.
11. Cūr Iūlia sorōrem habēre nōn vult? Quia parentēs novam fīliam magis amābunt quam Iūliam.

CAPITVLVM XXI

PENSVM A

Mārcus ūmidus est, quod per imbrem ambulāvit, ac sordidus, quod humi iacuit. Discipuli ūmidī sunt, quod per imbrem ambulāverunt, ac sordidī, quod humi iacuerunt.

Mārcus: "Ā Sextō pulsātus sum." Iūlius: "Nōne tū Sextum pulsāvistī?" Mārcus: "Primum Sextus mē pulsāvit, tum ego illum pulsāvī. Ego et Titus Sextum pulsāvimus." Iūlius: "Quid? Vōs duo ūnum pulsāvistis? Et cūr sordida est vestis tua? Humine iacistī?" Mārcus: "Humi iacui: Sextus mē tenuit."

Aemilia: "Quid magister vōs docuit hodiē?" Mārcus: "Magister aliquid recitāvit, sed ego initium tantum audīvi." Aemilia: "Cūr nōn omnia audīvistī?" Iūlius: "Mārcus in lūdō dormīvit." Aemilia: "Audīse? Pater dicit 'tē in lūdō dormīvisse'. Tūne verē dormīvistī?" Mārcus: "Certē dormīvi, māter. Omnēs dormīvimus! Sed paulō post magister laudāvit litterās meās." Mārcus mātrī litterās quās Sextus scripsit ostendit. Aemilia: "Tūne ipse hoc scripsistī?" Mārcus: "Ipse scripsi. Cēteri puerī prāvē scripserunt."

PENSVM B

Hodiē māne Mārcus mundus erat, vestimenta eius tam candida erant quam nix. Nunc nōn modo vestis [= vestimenta] eius, sed etiam faciēs et manūs et genua sordida sunt, atque cruor [= sanguis] eī dē nāsō fluit. Nam Sextus, quī tam validus est quam bōs, Mārcum pulsāvit sine causā (ut ait Marcus). Mārcus, quī humi iacuit, tam sordidus est quam porcus. Difficile est eum cognoscere.

In cubiculō suō Mārcus lavātur et vestem mutat. Interim [= dum haec aguntur] Aemilia ātrium intrat et vestigia pueri cōspicit. Aemilia: "Quid hoc est? Aliquis pedibus sordidīs in solō mundō ambulāvit!" Mārcus, postquam vestem mutāvit, in ātrium redit. Puer mātrī tabellam [= parvam tabulam] Sexti ostendit et 'sē ipsum eās litterās scripsisse' dicit. Id quod Mārcus dicit nōn verum, sed falsum est; Mārcus mentitur, sed Aemilia filiō suō credit. Iūlius verō dē verbis eius dubitat; Mārcus patrem suum fallere nōn potest.

PENSVM C

1. Cūr Mārcus rediēs ūmidus et sordidus est? Quia per imbrem ambulāvit et humi iacuit.
2. Ā quō pulsātus est? Ā Sextō pulsātus est.
3. Cūr Mārcus sōlus Sextum vincere nōn potest? Quia Sextus validior est.
4. Quōmodo Mārcus sē excūsare cōnātur? Dicit 'sē et Titum cum puerō mātrē pugnāvisse.'
5. Quid agit Mārcus in cubiculō suō? Vestem mutat.
6. Quid Aemilia in solō cōspicit? Vestigia Mārci.
7. Quid tum Iūlius dicit uxōrī? Iūlius 'porcum intrāvisse' dicit.
8. Quid Mārcus parentibus suis ostendit? Mārcus parentibus suis tabellam ostendit.
9. Quis litterās quae in eā tabulā sunt scripsit? Sextus eās litterās scripsit.

10. Cūr Iūlius filiū suū nōn laudat? Iūlius filiō suō nōn credit.

CAPITVLVM XXII

PENSVM A

Hōrā nōnā erus ambulātum ire solet. Tabellārii nōn mittuntur pecūniā postulātum. Hostēs castra expugnātum veniunt. Multi barbarī Rōmam veniunt habitātum.

Syra: "Verba medicī difficilia sunt audīū." Ea rēs est factū facilis. Nōmen barbarum difficile dictū est.

Verba: terrere, terrūisse, territum; claudere, clausisse, clausum; dicere, dixisse, dictum; solvere, solvisse, solūtum; rumpere, rūpisse, ruptum; aperire, aperuisse, apertum; vincere, vinxisse, victum; pellere, pepulisse, pulsum; scindere, scidisse, scissum; venire, vēnisse, posse, potuisse.

PENSVM B

Iānuā cōstat ē duābus foribus, quae in cardinibus vertuntur. Ōstiārius vel iānitor dicitur servus quī hominēs in villam admittit. Canis eius prope tam ferōx quam lupus est; itaque necesse est eum catenā ferreā [< ferrum] vincire. Ānulus Lydiae nōn ex ferrō, sed ex aurō factus est. Servus quī epistulās fert tabellārius dicitur, nam antea epistulae in tabellis scribēbantur.

Tabellārius extrā iānuam stat. Iānitor, quī intrā iānuam sedet, tabellārium dē cane ferōci monet: "Cavē! Canis tē mordēbit!" In solō intrā limen scriptum est 'Cavē canem' infrā imaginem canis. "Nec haec imāgō nec canis verus mē terret" inquit tabellārius, ac propius ad canem accēdit. Canis catenam rumpit et vestem eius dentibusprehendit. Tabellārius neque prōcedere neque recedere audeat. Iānitor: "Quin prōcēdis? Ego tē intrāre sinō." Sic iānitor hominem territum deridet. Ille alterum gradum facit, sed canis eum ex ōstiō pellit. Tlēpolemus tōtō corpore tremēns ex ōstiō cēdit. Tandem [= postrēmō] iānitor canem vincit.

PENSVM C

1. Quid est iānitōris officium? Iānitōris officium est villam cūstōdire.
2. Cūr necesse est canem eius vincere? Quia canis ferōx est.
3. Ex quā materiā cōstat iānuā? Iānuā ē lignō cōstat.
4. Vulcānus quis est? Vulcānus est deus fabrōrum.
5. Quid in solō intrā limen vidētur? Intrā limen vidētur imāgō canis.
6. Quid tabellārius sēcum fert? Tabellārius epistulās fert.
7. Unde venit Tlēpolemus et quem quaerit? Tūsculō venit et Iūlium, patrem Mārci, quaerit.
8. Quōmodo iānitor ē somnō excitātur? Cane latrante excitātur iānitor.
9. Quid agit Iūlius post merīdiem? Post merīdiem Iūlius dormitum it.

10. Cūr canis saliēns catēnā nōn retinētur? Quia catēna rumpitur.

11. Quid facit iānitor antequam tabellārius intrat? Canem vincit.

CAPITVLVM XXIII

PENSVM A

Mārcus: "Posthāc bonus puer futūrus sum et vōbis pāriūrus sum." Mārcus prōmittit 'sē bonum puerum futūrum esse et sē parentibus pāriūrum esse.' Aemilia putat Mārcum ā Iūliō verberātum iri, sed Iūlius 'sē epistolam scriptūrum esse' dicit.

Verba: dūcere, dūxisse, ductum; legere, lēgisse, lēctum; mittere, mīsisse, missum; inclūdere, inclūsisse, inclūsum; facere, fēcisse, factum; ferre, tulisse, lātum; afferre, atūlisse, allātum; trādere, trādidisse, trādītum; perdere, perdidisse; ostendere, ostendisse; fugere, fūgisse.

PENSVM B

Iānitor dominō epistolam trādīt [= dat]. Iūlius signum rumpit; iam signum integrum nōn est. Mārcus pallidus et tremēns vultum patris legentis aspicit. Epistula magistrī omnem rem plānam facit. Iūlius: "Sextī est haec tabula; num hoc negāre audēs?" Puer nihil negat, sed omnia fatētur. Iūlius: "Indignum est factum tuum. Nōne tē puDET factī tuī?" Mārcus, qui paulō ante ob timōrem pallēbat, iam rubet ob puDōrem. Mārcus: "Posthāc semper bonus puer erō, hoc vōbis prōmittō!"

Hodiē Mēdus Mārcum ad lūdum comitāri nōn potuit, nam heri domō fūgit; itaque Mārcus sine comite ambulāvit. Magister pecūniā quam Iūlius eī dēbet postulat. Iūlius: "Magistrō pecūniā solvere nōlō, neque enim is mercēdem meret. Pecūniā meam perdere nōlō."

PENSVM C

1. Ā quō epistula missa est? Ā magistrō Diodōrō.
2. Quōmodo Iūlius epistolam aperit? Signum rumpit.
3. Quid magister scripsit dē Mārcō? Magister 'Mārcum discipulum improbum esse' scripsit.
4. Cuius nōmen in tabulā inscriptum est? Nōmen Sexti inscriptum est in tabulā.
5. Quam ob rem rubet Mārcus? Mārcus rubet ob puDōrem: quia eum pudet factī sui.
6. Negatne Mārcus sē malum discipulum fuisse? Puer 'sē malum puerum fuisse' fatētur.
7. Quid Mārcus parentibus prōmittit? Prōmittit 'sē posthāc bonum puerum futūrum esse.'
8. Quō Dāvus puerum dūcit? Dāvus eum in cubiculum eius dūcit.
9. Quārē Iūlius surgit? Epistolam scriptūrus est.
10. Quid Iūlius magistrō respondēbit? Respondēbit 'sē mercēdem solvere nōlle.'
11. Cūr mercēdem solvere nōn vult? Quia magister mercēdem nōn meruit.

CAPITVLVM XXIV

PENSVM A

Mārcus rediēns sordidus erat quod humi iacuerat et cruentus quod Sextus eum pulsaverat. Puerī in viā pugnaverant. Tergum Mārcō dolēbat quod magister eum verberaverat. Mārcus ā magistrō verberātus erat quod in lūdō dormiverat nec magistrum recitantem audiverat. Mārcus: "Magister mē verberāvit quod in lūdō dormiveram nec eum recitantem audiveram, sed mē laudāvit quod bene computaveram et scripseram."

Verba: lavāre, lavisse, lautum; vidēre, vidisse, visum; mordēre, momordisse, morsum; dare, dedisse, datum; reprehendere, reprehendisse, reprehensum; frangere, frēgisse, fractum; cognōscere, cognōvisse, cognitum; nōscere, nōvisse; lūdere, lūsisse; cadere, cecidisse; ire, īsisse; cupere, cupivisse; velle, voluisse; loquī, locūtum esse; fatēri, fassum esse.

PENSVM B

Puer aegrōus [= aeger] dormire nōn potest sive in latere dextrō iacet sive in laevō [= sinistrō]. Itaque surgere cōnātur, sed in lectō recumbit, nam pēs dēnuō [= rūsus] dolēre incipit. Mārcus clāmat et forem valdē percutit [= pulsat], ita puer inclūsus forem frangere cōnātur. Quīntus clāmōrem et strepitum audit et Syram vocat; quae continuō accurrit. Puer dicit 'pedem sibi dolēre': "Pēs mihi dolet, ob dolōrem dormire nōn possum. Fortasse os crūris fractum est." Syra: "Nōlī flere!" Quīntus: "Nōn fleō, etsi [= quamquam] dolōrem gravem patior."

PENSVM C

1. Cūr Quīntus mirātur pedēs suōs aspiciēns? Quia pēs dexter māior est quam pēs sinister.
2. Quam ob rem pēs eius aegrōtat? Quia dē arbore cecidit.
3. Estne fractum os crūris? Os eius integrum est.
4. Quārē Mārcus forem frangere cōnātur? Ita Mārcus ē cubiculō exire cōnātur.
5. Quid Syra Quīntō nārrat dē Mārcō? Syra nārrat 'Quīntum in cubiculō inclūsum esse.'
6. Cūr Mārcus rediēns cruentus erat? Quia ā Sextō pulsātus erat.
7. Quārē Mēdus ē villā fūgit? Quod amicam suam vidēre cupivit.
8. Quid Syra dē cane iānitoris putat? Syra canem lupō ferōciōrem esse putat.
9. Cūr canis Quīntum diligit? Quia puer cani multa ossa dedit et saepe cum eō lūsit.
10. Cūr Iūlius Mārcum nōn verberāvit? Quia Mārcus iam bis verberātus erat ā magistrō.

CAPITVLVM XXV

PENSVM A

Mēdus (ad Lydiam): "In Graeciam ibō. Comitāre mē!
Proficiscere mēcum! Hoc mihi pollicere! Obliviscere
Rōmae! Ōsculare mē!"

Mēdus (ad nautās): "Iam proficiscimini, nautae!
Ventus secundus est: intuēmini caelum! Laetāmini!"

Verba: trahere, trāxisse, tractum; petere, petivisse, petitum; quaerere, quaesivisse, quaesitum; occidere, occidisse, occisum; relinquere, reliquivisse, relictum; interficere, interfecivisse, interfectum; cōstituere, cōstituivisse, cōstitutum; dēserere, dēseruivisse, dēsertum; cōspicere, cōspexivisse, cōspectum; incipere, coepivisse, coeptum; reddere, reddidivisse, redditum; reperire, repperivisse, reperitum; iubere, iussivisse, iussum; gerere, gessivisse, gestum; iacere, iecivisse, iactum; regere, rexivisse, rectum; cōnscondere, cōnscondivisse; accēdere, accessivisse; proficisci, profecivisse; sequi, secutivisse; obliuisci, oblitum esse.

PENSVM B

Quīntus fābulam dē lupō et agnō audire nōn vult nec fābulam dē Achille, quī Hectorem interfecit et corpus eius mortuum post currum suum circum moenia [= mūrōs] Trōiae trāxit.

Labyrinthus est magnum aedificium unde nēmō exire potest, etsi iānuā patet. Thēseus, quī patrem Mīnōtaurī, taurum album, iam necāverat, Mīnōtaurum ipsum quoque necare [= interficere] cōstituit. Antequam Thēseus, ad pugnam parātus, labyrinthum intrāvit, Ariadna, filia rēgis, eī filium longum dedit. Ita Ariadna Thēseō auxilium tulit, nam ille filium sequēns exitum labyrinthi repperit. Post necem Mīnōtaurī Thēseus cum Ariadnā Naxum nāvigāvit atque ibi [= illic] eam dēseruit [= reliquit]. Ariadna ab altō saxō prōspiciēbat, sed breui [= mox] nāvis Thēsei ē cōspectū eius abiit. Puella misera in litus dēscendit, ubi hūc et illūc currēns capillum scindēbat, ut faciunt eae quae maerent. Thēseus post mortem patris multōs annōs Athēnās rēxit.

PENSVM C

1. Quid fēcit Achillēs? Achillēs Hectorem interfecit.
2. Quid fēcit Rōmulus? Rōmulus primōs mūrōs Rōmānōs aedificāvit.
3. Quālem fābulam Quīntus audire cupit? Fābulam dē mōnstrō ferōci audire cupit.
4. Ubi habitābat Mīnōtaurus? In magnō labyrinthō.
5. Quid est labyrinthus? Labyrinthus est aedificium unde difficile est exire.
6. Quid Mīnōtaurus edēbat? Hominēs edēbat.
7. Cūr tot Athēniēnsēs ad eum mittēbantur? Quia filius Mīnōis ab Athēniēnsibus necātus erat.
8. Quis Athēniēnsēs ā Mīnōtaurō servāvit? Thēseus Mīnōtaurum occidit et civēs suōs servāvit.
9. Quōmodo Thēseus exitum labyrinthi repperit? Thēseus filium Ariadnae secūtus est.
10. Sōlusne Thēseus ē Crētā profectus est? Thēseus nōn sōlus, sed cum Ariadnā profectus est.

11. Ubi Thēseus Ariadnam reliquit? Naxi eam reliquit.

12. Ā quō mare Aegaeum nōmen habet? Ā rēge Aegeō.

CAPITVLVM XXVI

PENSVM A

Nāvēs necessāriae sunt ad nāvigandum. Iūlia dēlectātur in hortō ambulando et flōrēs carpendō. Mēdus cōnsilium fugiendi excōgitāvit; Lȳdia eum iūvit in fugiendō. Paulum satis est ad beātē vīvendum.

Verba: iungere, iunxivisse, iunctum; figere, fixivisse, fixum; mergere, mersivisse, mersum; ūrere, ussivisse, ustum; movēre, mōvivisse, mōtum; capere, cēpivisse, captum; invenire, invēnivisse, inventum; cōnsidere, cōnsēdivisse; iuvāre, iūvivisse; accidere, accidivisse.

PENSVM B

Daedalus exitum labyrinthi invenire [= reperire] nōn poterat nec quisquam [= ūllus homō] eum in fugiendō iuvāre poterat. Quoniam igitur aliae viae clausae erant, vir audāx [= audēns] per āera effugere cōstituit. Cōnsilium patris filium dēlectāvit. Tum Daedalus ālās cōnfēcit ex pennis quās cērā iūnxit et in lacertis fixit. Postquam hoc opus perfēcit, Daedalus filium suum artem volandī docuit: "Imitare mē! Movē ālās sūrsūm deorsum hōc modō! Ars volandī hūd [= nōn] difficilis est. Sed antequam hinc ēvolāmus, hoc tē moneō: nōli volāre in infimō āere prope mare nec in summō āere prope sōlem. Iam sequere mē! Carcerem nostrum relinquimus, liberī sumus!"

Icarus in summum caelum ascendēns nōn solum Graeciam, vērūm [= sed] etiam Asiam ac paene tōtum orbem terrārum dēspiciēbat. Tum vērō id quod pater timuerat accidit [= factum est]: ignis sōlis propinquī cērā mollivit atque pennās ussit.

Ecce fābula mirābilis dē puerō temerāriō quī libertātem quaerēns mortem invēnit.

PENSVM C

1. Quis Daedalum in labyrinthum inclūdī iussit? Rēx Mīnōs eum inclūdī iussit.
2. Quōmodo Daedalus effugere cōstituit? Daedalus per āera effugere cōstituit.
3. Cūr hominēs volāre nōn possunt? Quia ālis carent.
4. Ex quibus rēbus Daedalus ālās cōnfēcit? Ex pennis et cērā ālās cōnfēcit.
5. Cūr ālae Icarum sustinēre nōn poterant? Quia ālās hūc illūc mōvit, nōn sūrsūm deorsum.
6. Quid pater et filius volantēs vidērunt? Multās insulās Graecās vidērunt.
7. Estne Peloponnēsus magna insula? Nōn insula, sed paeninsula est Peloponnēsus.
8. Quārē Icarus in summum caelum ascendit? Icarus sōlem prope aspicere cupivit.
9. Quid tum puerō accidit? In mare cecidit.
10. Ubi corpus pueri inventum est? In insulā Icarīā.
11. Num haec fābula dēlectandī causā modo nārrātur? Fābula dē Icarō etiam monendī causā nārrātur.

CAPITVLVM XXVII

PENSVM A

Iūlius colōnō imperat ut mercēdem solvat. Ille dominum orat ut patientiam habeat: “Nōlī postulāre ut tantam pecūniam statim solvam!” Dominus colōnō imperat ut taceat et surgat, tum “Primum cūrā” inquit “ut uxor et liberī tuī valeant, tum vērō cūrā ut agrōs bene colās et mercēdem solvās!” Dominus colōnōs monet ut laborent nēve quiēscant: “Moneō vōs ut laboretis nēve quiēscatis.”

Māter filiam monet ut cauta sit: “Moneō tē ut cauta sis!” Fābula nōs monet nē temerārīi simus.

Verba: spargere, *sparsisse*, *sparsum*; rapere, *rapuisse*, *raptum*; neglegere, *neglēxisse*, *neglēctum*; dēsīnere, *dēsīsisse*; quiēscere, *quiēvisse*; crēscere, *crēvisse*; poscere, *poposcisse*; prōdesse, *prōfuisse*.

PENSVM B

Mēse Augustō frūmentum metitur, deinde agri arantur et novum frūmentum seritur. Agricola qui arat post aratrum ambulat duōs bovēs prae [= ante] sē agēns; aratrum est *instrūmentum* quō agri arantur. Agricola qui serit nullō instrūmentō utitur et sēmen manū spargit. Qui metit falce utitur. Agricola est vir cuius negotium est agrōs colere. Ex Aegyptō, quae terra fertilis est, magna cōpia frūmenti in Italiam invehitur.

Frūgēs vineārum sunt *ūvae* ex quibus vinum efficitur. Calor sōlis vineis prōdest, frigus [← calor] vineis nocet.

Iūlius in praediō suō Albānō nōn labōrat, sed quiēscit.

Rūs quiētum et amoenum [= pulchrum] eum delectat.

Colōnus aliēnōs agrōs prō dominō absentī colit.

Pāstor est vir qui pecus pascit et cūrat. Cūra pecoris magnum negotium est, nōn otium, ut pigri pāstōrēs existimant [= cēsent]. Pāstōrēs nōn tam industriē labōrant quam agricolae. Pāstōris officium est cūrāre nē ovēs aberrent nēve [= et nē] ā lupō rapiantur.

PENSVM C

1. Quid est negotium agricolae? *Negotium agricolae est agrōs colere.*
2. Quādo frūmentum metitur? *Mēse Augustō metitur.*
3. Num arātor ipse aratrum trahit? *Nōn arātor ipse, sed bovēs aratrum trahunt.*
4. Quid est pābulum pecoris? *Pābulum pecoris est herba.*
5. Unde frūmentum in Italiam invehitur? *Ex Africā invehitur frūmentum.*
6. Quae regiō Africae fertilissima est? *Aegyptus est regiō Africae fertilissima.*
7. Cūr necesse est agrōs rigāre? *Quia solum nimis siccum est.*
8. Quae sunt frūgēs vineārum? *Frūgēs vineārum sunt ūvae.*
9. Num Iūlius ipse in agris labōrat? *Iūliō necesse nōn est in agris labōrare.*
10. Omnēsne colōnī mercēdem solvērunt? *Unus colōnus mercēdem nōndum solvit.*
11. Quot sēstertiōs colōnus Iūliō debet? *Octingentiōs.*

12. Num uxor colōnī officium suum negligit? *Uxor eius officium suum nōn negligit: grāvīda est.*

13. Quid est officium pāstōris? *Officium eius est ovēs pāscere.*

14. Estne Iūlius dominus inhūmānus? *Iūlius dominus sevērū est, nec vērō inhūmānus.*

CAPITVLVM XXVIII

PENSVM A

Servus dominum orabat nē sē verberaret, sed dominus imperavit ut taceret et surgeret, tum aliis servis imperavit ut eum prehenderent et tenerent.

Mēdus ā dominō fugit, ut amicam suam videret et semper cum eā esset. Mēdus: “Ā dominō fugi, ut amicam meam vidērem et semper cum eā essem.”

Mīnōs imperavit ut Daedalus et Icarus in labyrinthum inclūderentur. Icarus: “Quis imperavit ut nōs inclūderemur?” Daedalus: “Mīnōs imperavit ut ego inclūderer et ut tū mēcum inclūdereris.”

Verba: dividere, *divisisse*, *divisum*; ēicere, *ēicisse*, *ēiectum*; prōmere, *prōmpsisse*, *prōmpsum*; vīvere, *vixisse*; discere, *didicisse*; persuādere, *persuāsisse*; surgere, *surrexisse*.

PENSVM B

Lydīa Rōmae vīvere māvult quam in Graeciā, sed Mēdus multis prōmissis eī persuāsit ut sēcum proficisceretur. In Italiā Mēdus dominō sevērō serviēbat.

Nāvis nōndum extrā periculum est. Multa pericula nautis impendent. Praedōnēs maritimī nāvēs persequuntur; nullum mare tutum est ā praedōnibus.

Hominēs mortālēs nascuntur et moriuntur, dii vērō immortālēs sunt. Nullus deus Rōmānus hominem mortuum ab Inferis suscitāre [= excitāre] potest, nē Iuppiter quidem tantam potestatem habet, etsi ille deus māximus habetur [= existimatur]. Trēs dii ūniversum mundum inter sē diviserunt.

Christus in oppidō Bethlehem nātus est. Ille verbis sōlis efficiēbat ut hominēs caeci vidērent, surdi audirent, muti loquerentur, claudi ambulārent.

PENSVM C

1. Fretum Siculum quid est? *Est fretum angustum, quod Siciliam ab Italiā disiungit.*
2. Ubi nātus est Christus? *In oppidō Bethlehem.*
3. Quid Iāirus Christum rogāvit? *Christum rogāvit, ut filiam suam mortuam suscitāret.*
4. Quae pericula nautis impendent? *Tempestātēs, saxa, praedōnēs sunt pericula quae nautis impendent.*
5. Cūr nautae praedōnēs maritimōs metuunt? *Praedōnēs nāvēs persequuntur, ut mercēs et pecūniam rapiant.*
6. Quāli dominō Mēdus in Italiā serviēbat? *Mēdus dominō sevērō serviēbat.*
7. Quāre Mēdus ā dominō suō fugit? *Quia in patriam suam reverti cupivit cum amicā suā.*
8. Num Lydīa laetō animō Rōmā profecta est? *Lydīa tristī animō profecta est, quia amicās suas reliquit.*

9. Quōmodo Mēdus eī persuāsit ut sēcum venīret? Mēdus eī dōnō pulcherrimō persuāsit.
10. Cūr Mēdus nescit quid respondeat? Quia pecūniā domini sui ānulum ēmit.
11. Quem Mēdus accēdere videt? Mercātōrem videt.
12. Tūne in Graeciā vivere māvis quam in patriā tuā? Mālō in patriā meā vivere.

CAPITVLVM XXIX

PENSVM A

Magister puerōs monet ut pulchrē scribant. Sextus tam pulchrē scribit ut magister eum laudet. Magister ipse calamum sūmit, ut litterās scribat.

Daedalus ālās cōnfecit ut ē labyrinthō ēvolāret. Icarus tam altē volāvit ut sōlī appropinquāret, quamquam pater eum monuerat nē temerārius esset.

Herī Quīntus arborem ascendit, ut nidum quaereret, etsi pater eum monuerat ut cautus esset. Medicus Quīntō imperāvit ut oculōs clauderet, nē cultrum medicī vidēret. Quīntus tam pallidus erat ut Syra eum mortuum esse putāret.

Sōl ita lūcēbat ut pāstor umbram peteret, nē in sōle ambulāret.

Tantus atque tālis deus est Iuppiter ut Optimus Māximus appellētur.

Verba: vehere, vēxisse, vectum; pōnere, posuisse, positum; āmittere, āmisisse, āmisum; allicere, allēxisse, allectum; ēripere, ēripuisse, ēreptum; secāre, secuisse, sectum; suādēre, suāsisse; dēsiliire, dēsiliuisse; canere, cecīnisse; crēdere, crēdidisse; cōnfiterī, cōnfessum esse; lābī, lāpsum esse.

PENSVM B

Orpheus, fidicen nōbilis, tam pulchrē canēbat ut ferae appropinquārent [= prope venīrent] ac fluvīi cōsisterent. Etiam ad Inferōs dēscendit, ut inde [= illinc] uxōrem suam redūceret. Nēmō tam ignārus est ut Orpheum ignōret.

Arīōn quoque omnibus nōtus est. Cum ille magnās divitiās sēcum in nāve habēret, nautae pauperēs hominī divitū invidēbant eumque necāre cōstituērunt. Arīōn, cum vītam suam in periculō esse sentīret, pecūniā nautīs dōnāvīt [= dedit] eōsque ōrāvīt ut sibi parcerent. Precibus permōtī nautae eī permisērunt ut ante mortem carmen caneret. Hōc factō Arīōn in mare dēsiliuit; sed delphīnus eum in dorsō sedentem ad lītus vēxit. Ita ille servātus est, cum iam salutē dēsperāret. Nautae, cum Arīōnem appārere [= in cōnspectum venīre] vidērent, prōtinus [= statim] maleficium suum cōnfessi sunt.

PENSVM C

1. Quōmodo mercātōrēs lucrum faciunt? Lucrum faciunt mercēs emendō et māiōre pretiō vēndendō.
2. Cūr mercātōr Rōmānus tristis est? Quia mercēs eius ēiectae sunt.
3. Quārē mercēs ēiectae sunt? Mercēs ēiectae sunt, nē nāvis mergerētur.

4. Quid mercātōr deōs precātur? Deōs precātur ut mercēs sibi reddant.
5. Quārē ad Inferōs dēscendit Orpheus? Ut uxōrem suam inde redūceret.
6. Num nautae Arīōnem gladiis interfēcērunt? Nōn ita, sed imperāvērunt ut in mare dēsiliiret.
7. Quōmodo Arīōn servātus est? Delphīnus eum ad lītus vēxit.
8. Quid nōs monet haec fābula? Fābula nōs monet nē umquam salutē dēsperēmus.
9. Cūr Polycratēs ānulum suum abiēcīt? Quia sē nimis fēlicem existimābat.
10. Ubi ānulus eius inventus est? In ventre piscis.

CAPITVLVM XXX

PENSVM A

Syra: "Iam dormī, Quīte! Cum bene dormīveris, valēbis." Quīntus: "Nōn dormiam antequam tū mihi fābulam nārāveris. Cum fābulam audīverō, bene dormiam. Cum bene dormīverō, brevī sānus erō, nisi medicus mē necāverit!"

Patria salva erit si militēs nostrī fortiter pugnāverint. Dux: "Nisi vōs fortiter pugnāveritis, militēs, hostēs castra nostra expugnābunt." Militēs: "Num quid nōbis dabitur, si fortiter pugnāverimus?"

Verba: induere, induisse, indūtum; ēligere, ēlēgisse, ēlēctum; coquere, coxisse, coctum; sternere, strāvisse, strātum; fundere, fūdisse, fūsum; miscēre, miscuisse, mixtum; exhaurīre, exhausisse, exhaustum; revertī, re vertisse/reversum esse; ōtī, ōsum esse.

PENSVM B

Iūlius Cornēlium et Orontem, amīcōs et hospitēs suōs, cum uxōribus ad cēnam vocāvīt. Cum hospitēs veniunt, Iūlius in balneō lavātur. Aemilia eōs salvère iubet [= salūtāt] et maritum suum tardum excūsāt. Cornēlius ad villam suam reversus ōtīō fruitur. Orontēs, quī ex longō itinere revertit, vītam rūsticā nōn iucundam, sed molestam esse cēnsēt. Hospitēs in ātriō exspectant, dum cibus coquitur. Servus quī in culinā cibum coquit, cocus appellātur. In tricliniō sunt trēs lectī: lectus summus, medius, imus; in singulis lectīs singuli aut binī aut ternī convivae accubant. Rōmānī in lectīs cubantēs cēnant.

Tandem puer 'cēnam parātā esse' nūntiat. In mēnsā sunt vāsa et pōcula ex argentō facta. Cibus omnibus placet, māximē autem carō laudātur. Ministri [= servī] vīnum in pōcula fundunt. Orontēs vīnum merum pōtat [= bibit], cēteri convivae aquam vīnō miscēt.

Sine cibō homō diū vivere potest, sine aquā paulisper tantum. Famēs mala rēs est, sed multō pēior est sitis. Ex malīs minimum ēligere oportet.

PENSVM C

1. Quī sunt Cornēlius et Orontēs? Amīcī et hospitēs Iūlii sunt.
2. Ubi est Iūlius cum hospitēs adveniunt? In balneō.
3. Quid est balneum? Est locus ubi corpus lavātur.

4. Nōne iūcunda est vīta rūstica? Certē vīta rūstica iūcunda est.
5. Quid est cocī negōtium? Cocī negōtium est cibum coquere.
6. Num Rōmānī in sellīs sedentēs cēnant? Rōmānī nōn in sellīs sedentēs, sed in lectīs cubantēs cēnant.
7. Quot lectī sunt in tricliniō? Trēs lectī: summus, medius, imus.
8. Quot convīvae in singulis lectīs accubant? In singulis lectīs singulī aut binī aut ternī convīvae accubant.
9. Ex quā māteriā pōcula et vāsa facta sunt? Ex argentiō.
10. Tūne vīnum aquā calidā mixtum bibis? Vinum merum bibere soleō.

CAPITVLVM XXXI

PENSVM A

In hīs exemplīs syllabae quae dēsunt addendae sunt:

Mercēs ad diem solvenda est. Quī fūrtum fecit pūniendus est. Quidquid dux imperāvit militibus faciendum est. Quid magis optandum est quam vīta beata? E malīs minimum eligendum est. In periculis dēspērandum nōn est. Pater dicit ‘filium pūniendum esse, nōn laudandum.’

Verba: tangere, tēgisse, tāctum; accipere, accēpisse, acceptum; auferre, abstulisse, ablātum; statuere, statuisse, statūtum; bibere, bibisse; audēre, ausum esse.

In exemplīs quae sequuntur vocābula addenda sunt.

PENSVM B

Herī Mēdus ā dominō aufūgit aliquantum pecūniae sēcum auferēns. Mēdus dominum suum nōn amat, sed ōdit. Iūlius, quī eum Rōmae latēre [= occultārī] putat, magnum praemium dabit ei quī eum invēnerit priusquam [= antequam] Italiam reliquerit. Iūlius dicit ‘mulierēs nimis clēmētēs esse ac facile virīs nēquisimīs ignōscere.’ Quidquid dominus imperāvit servō faciendum est. Solō, vir sapiēns, Athēniēnsibus lēgēs optimās scrīpsit. Patrem suum necāre scelus inhūmānum est. Iūlius nōndum senex est ut Nestor, sed adhūc iūvenis ut Paris ille quī Helenam ā maritō abdūxit. “Quisquis amat valeat!” cantat Orontēs, quī ēbrius est quod nimum [= nimis multum] vīnī pōtāvit.

PENSVM C

1. Quis fuit Midās? Midās fuit rēx avārus, quī auri cupidus erat.
2. Quamobrem Midās fame et siti cruciābātur? Quia quidquid tetigerat in aurum mūtābātur.
3. Cūr Iūlius illam fābulam audire nōn vult? Iūlius illam fābulam nōvit.
4. Ubi Cornēlius servum Iūlii vidit? In viā Latīnā eum vidit.
5. Quantum pecūniae Mēdus sēcum abstulit? Nōnāgintā sēstertiōs abstulit.

6. Estne Mēdus adhūc Rōmae? Mēdus Rōmam iam reliquit.
7. Quid faciet Iūlius sī Mēdum invēnerit? Iūlius eum sevērē pūniet.
8. Quōmodo hominēs ā maleficiīs dēterrentur? Poenīs sevēris.
9. Quam fēminam Paris abdūxit? Paris Helenam, fēminam pulcherrimam, abdūxisse nārrātur.
10. Quī hominēs ad bēstiās mittuntur? Hominēs scelestī ad bēstiās mittuntur.
11. Cūr Orontēs pedibus stāre nōn potest? Orontēs sub mēnsam lābitur, quia ēbrius est.

CAPITVLVM XXXII

PENSVM A

Dominus dubitat num pāstor ovēs bene cūrāverit. Dominus: “Dic mihi, pāstor, utrum in campō dormiveris an vigilāveris.” Pāstor: “Miror cūr mē interrogēs utrum dormiverim an vigilāverim. Semper officium meum faciō.” Dominus: “Ergō dic mihi cūr herī ovis ē grege aberrāverit ac paene ā lupō capta sit.” Pāstor mirātur unde dominus hoc audiverit.

Iūlius servōs interrogat num Mēdum viderint. Servi: “Nescimus quō fūgerit, ut tibi diximus. Cūr nōs interrogās num eum viderimus?” Iūlius: “Id interrogō, quia dubitō vērūmne dixeritis.”

Verba: vincere, vīcisse, vīctum; agere, ēgisse, āctum; flectere, flexisse, flexum; offerre, obtulisse, oblātum; redimere, redēmis, redēptum; tollere, sustulisse, sublātum; adesse, affuisse.

PENSVM B

Priusquam Pompēius, dux ēgregius [= optimus], classī Rōmānae praepositus est, cūctia [= omnia] maria ~~re~~ infesta ~~ferre~~ erant praedōnibus, quī Rōmānōs ita contemnēbant ut etiam portūs Italiae oppugnārent. Tanta erat vis praedōnum ut nēmō iis resistere posset. Nēmō sine metū mortis aut servitūtis nāvigābat. Aliquot [= complūrēs] insulae ab incolīs relinquēbantur. Rōmae frūmentum tam cārum erat ut multī pauperēs fame (= inopiā cibī) perirent.

Pirātae, quī aliquandō [= aliquō tempore] Caesarem cēperant, XX talenta seu [= sive] D milia sēstertium ab eō postulāverunt, sed Caesar, vir superbus, L talenta iis obtulit. Tantō pretiō Caesar redēptus est.

Omnēs amicī prō beneficiīs grātiās agunt, sed paucī postea grātiām referre volunt. Vēra amicitiā rāra est. Difficile est beneficiōrum meminisse. Fortēs fortuna adiuvat.

PENSVM C

1. Cūr Pompēius classī Rōmānae praepositus est? Quia dux ēgregius erat.
2. Cūr amicī nostrī ab alterā nāve fugiunt? Eam nāvem praedōnum esse putant.
3. Utrum ventus secundus an adversus est? Ventus secundus est.

4. Quantum gubernātor pīrātīs offerre potest? Decem milia sēstertium.
5. Num ipse tantum pecūniae possidet? Quod ipse nōn possidet amīci prō eō solvent.
6. Quandō vērū amīcus cognōscitur? In rēbus adversis cognōscitur vērū amīcus.
7. Quōmodo Mēdus servus factus est? Cum pecūniam mutuam reddere nōn posset, servus factus est.
8. Cūr Mēdus adhūc nihil nārāvit dē eā rē? Nē quis eum glōriōsum existimāret.
9. Suntne praedōnēs quī eōs persequuntur? Nōn praedōnēs, sed nāvēs longae Rōmānae sunt.
10. Cūr Mēdus etiā nunc perterritus est? Mēdus timet nē ā militibus capiātur.
11. Quō nāvēs longae cursum flectunt? Nāvēs longae ad orientem cursum flectunt.

CAPITVLVM XXXIII

PENSVM A

Magister epistolam ad Iūlium scrīpsit, cum Mārcus in lūdō dormivisset nec magistrō pāruisset. Sī Mārcus bonus discipulus fuisset, magister eum laudavisset nec epistolam scrīpsisset.

Mārcus: "Herī in cubiculō inclūsus sum, cum pater epistolam tuam lēgisset. Nisi tū eam epistolam scrīpsisses, ā patre laudātus essem." Magister: "Epistolam scrīpsī cum in lūdō dormivisses nec mihi pāruisses. Sī industrius fuisses, tē laudavissem nec epistolam scrīpsissem." Mārcus: "Etiam sī industrius fuissem et tibi pāruissem, mē nōn laudavisses!"

Clēmēs est, domine! Patientiam habet! Servōs probōs laudat, sed improbōs punit!

Industrii est, servi! Cum dominus loquitur, tacete et audite! Semper officium facite!

Verba: instruere, instruxisse, instructum; cōgere, cōgisse, cōctum; caedere, cecidisse, caesum; convertere, convertisse, conversum; percutere, percussisse, percussum; intellegere, intellexisse, intellectum; prōcurrere, prōcurrisse; dēsistere, dēstitisse; prōgredi, prōgressum esse.

PENSVM B

Ūna legiō cōstat ex v vel vi milibus hominum, quī in x cohortēs dīviduntur. Exercitus prōcēdēs agmen dicitur. Exercitus ad proelium [= pugnam] instrūctus aciēs appellātur. Post victōriam dux ā militibus 'imperātor' nōminātur. Sī militēs fortiter pugnāvērunt, virtūs eōrum ab imperātore laudātur. Officium militis est sanguinem effundere prō patriā.

Aemilius, quī in capitulō XII commemorātus est, ūnā cum Valeriō, adulēscēte eiusdem aetātis, in Germāniā stipendia meruit. Tabellārius pūblicus XV ferē [= circiter] diēbus Rōmā in Germāniā properāre [= celeriter ire] potest. Difficile est Alpēs trānsire. Militēs Rōmāni citrā Dānuvium sunt, hostēs sunt ultrā Dānuvium.

PENSVM C

1. Quae arma gerunt auxilia? Arma leviōra, ut arcūs sagittāsque, gerunt.
2. Quid est signum legiōnis? Signum legiōnis est aquila argentea.
3. Quōmodo militēs in aciem instruuntur? In trēs ordinēs instruuntur.
4. Ad quod studium pater Aemiliū hortābātur? Pater eum ad studium litterārum hortābātur.
5. Quō Aemilius adulēscēs missus est? In Germāniā ad exercitum missus est.
6. Cūr Aemilius epistolās legēs permovētur? Quia patriam et amīcōs suōs dēsiderat.
7. Quāobrem ipse paucās epistolās scrīpsit? Quia paulum ei otium fuit ad epistolās scribendās.
8. Quī nūntius nocte in castra allātus est? Magnum numerum hostium ad castra prōgredi.
9. Cūr hostēs castra Rōmāna nōn expugnāvērunt? Quia Rōmāni castra sua bene dēfendērunt.
10. Num Tibullus vitam militārem laudat? Tibullus vitam militārem odērat.

CAPITVLVM XXXIV

PENSVM A

Hī versūs in syllabās brevēs et longās et in pedēs dīvidendī sunt notīs appositīs:

Scrībere mē quereris, Vēlōx, epigrammata longa.

— u u | — u u | — | — u u | — u u | — u
Ipse nihil scrībis: tū breviōra facis!

— u u | — | — || — u u | — u u | —

Dās numquam, semper prōmittis, Galla, roganti.

— | — | — | — | — | — | — u u | —

Sī semper fallis, iam rogo, Galla, negā!

— | — | — | — || — u u | — u u | —

Quem reci tās meus est, ō Pīden tīne, libellus.

— u u | — u u | — | — | — | — u u | —

Sed male cum reci tās, incipi esse tuus!

— u u | — u u | — || — u u | — u u | —

Bella's, nōvimu s, et pu ella, vērum'st,

— | — u u | — u u | — | —

et dīves, quis e nim potest negāre?

— | — u u | — u u | — u u | —

Sed cum tē nimium, Fa bulla, laudās,

— | — | — u u | — u u | — | —

nec dīves neque bella nec puella's!

— | — u u | — u u | — u u | —

PENSVM B

Dum gladiātōrēs certant [= pugnant], spectātōrēs dēlectātī manibus plaudunt. Fēminis nōn libet gladiātōrēs spectāre.

Ovidius in circō sedēs ōrābat ut vinceret ille cui amīca eius favēbat. Hoc nārātūr in principiō [= initio] carminis. Cum poēta fatum [= fortunam] Priamī canere

vellet, puella in *gremiō* eius sedit eique mille *bāsia* dedit. Ovidius *ingenium* mulierum bene nōverat.

Lucernis *accēnsis*, Iūlius recitat carmen *bellum* [= pulchrum] dē *passere* Lesbiae mortuō: "*Lūgēte*, o Venerēs...!" Versibus *ultimis* [= postrēmis] dēmōstrātur *ratio* [= causa] doloris. Catullus Lesbiam uxōrem *dūcere* cupiēbat, at illa Catullō *nūbere* nōluit. *Mēns* poētae inter amōrem et *odium* dividēbatur.

PENSVM C

1. Quid Rōmānī in amphitheātrō spectant? *Cursūs equōrum spectant*. Certamina gladiōtorum
2. Quid Fabia in theātrō spectāvit? *Fabia cōmōediam Plauti spectāvit*.
3. Quis fuit Ovidius? *Ovidius fuit poēta Rōmānus*.
4. Quārē Ovidius in circum vēnerat? *Vēnerat, ut cum amicā suā sederet*.
5. Quae carmina recitat Iūlius? *Iūlius carmina Catulli recitat*.
6. Cūr ocelli Lesbiae turgidī rubēbant? *Puella lūgēbat quod passer eius mortuus erat*.
7. Cūr poēta Lesbiam et amābat et ōderat? *Quia Lesbia infida erat*.
8. Num sacculus Catullī plēnus erat nummōrum? *Sacculus eius vacuus erat – sive plēnus arāneārum!*
9. Quid scripsit Mārtiālis? *Epigrammata scripsit*.
10. Cūr librōs suōs nōn misit Pontiliānō? *Nē Pontiliānus suōs librōs mitteret Mārtiāli!*
11. Tūne Cinnam bonum poētā fuisse putās? *Putō eum malum poētā fuisse*.
12. Cūr Laecāniae dentēs nivei erant? *Quia dentēs eius empti erant*.
13. Ex quibus syllabis cōnstat pēs dactylus? *Dactylus cōnstat ex syllabā longā et duābus brevibus*.
14. Ex quibus pedibus cōnstat hexameter? *Ex quinque dactylis et unō spondēō*.

CAPITVLVM XXXV

PENSVM A

Dēclīnā haec vocābula:

[1] *āla*, nōmen fēmininum I dēclīnātiōnis:

Singulāris: nōm. *haec āla*, acc. *hanc ālam*, gen. *huius ālae*, dat. *huic ālae*, abl. *hāc ālā*. Plūrālis: nōm. *hae ālae*, acc. *hās ālas*, gen. *hārum ālārum*, dat. *hīs ālis*, abl. *hīs ālis*.

[2] *pēs*, nōmen masculinum III dēclīnātiōnis:

Singulāris: nōm. *hic pēs*, acc. *hunc pedem*, gen. *huius pedis*, dat. *huic pedi*, abl. *hōc pede*. Plūrālis: nōm. *hi pedēs*, acc. *hōs pedēs*, gen. *hōrum pedum*, dat. *hīs pedibus*, abl. *hīs pedibus*.

[3] *ōrāre*, verbum āctivum I coniugātiōnis (pers. I sing.):

Indicātivus: praes. *ōrō*, imperf. *ōrābam*, fut. *ōrābō*, perf. *ōrāvī*, plūsquamperf. *ōrāveram*, fut. perf. *ōrāverō*.

Coniūctivus: praes. *ōrem*, imperf. *ōrārem*, perf.

ōrāverim, plūsquamperf. *ōrāvissem*.

[4] *dicere*, verbum āctivum III coniugātiōnis (pers. I sing.):

Indicātivus: praes. *dicō*, imperf. *dicēbam*, fut. *dicam*, perf. *dixī*, plūsquamperf. *dixeram*, fut. perf. *dixerō*.

Coniūctivus: praes. *dicam*, imperf. *dicerem*, perf. *dixerim*, plūsquamperf. *dixissem*.

Verba: laedere, *laesisse*, *laesum*; plaudere, *plausisse*, *plausum*; parere, *peperisse*, *partum*; retinere, *retinuisse*, *retentum*; accendere, *accendisse*, *accensum*; dēmere, *dēmpsisse*, *dēmpum*; adicere, *adiēcisse*, *adiectum*; sedere, *sēdisse*; nūbere, *nūpsisse*; sapere, *sapīsisse*.

PENSVM B

Nōmen est pars *ōrātiōnis* quae corpus aut rem significat. *Aemilia* et *Iūlia* nōmina *propria* sunt, *māter* et *filia* sunt nōmina *appellātiva*. *Cāsūs* nōminum sunt nōminātivus, genētivus, cēt. Gradūs *comparātiōnis* sunt trēs: *positivus*, comparātivus, superlātivus. Adiectiva quae comparantur *quālītātem* aut quantitātem significant. *Amāre* est verbum primae *coniugātiōnis*. Interiectiō mentis *affectum*, ut laetitiā vel dolorē, significat. *Ira* est affectus eius quī irātus est. Frātrēs geminī tam *similēs* sunt quam ova.

Synōnima (vocābula quae idem ferē significant): plānum facere et *explānāre*, fortasse et *forsitan*, ideō et *propterea*, citrā et *cis*, ecce et *en*.

Contrāria (vocābula quae rēs contrāriās significant): commūnis et *proprius*, addere et *dēmere*.

PENSVM C

1. Quae sunt partēs *ōrātiōnis*? *Nōmen, prōnōmen, verbum, adverbium, (participium), coniūctiō, praepositiō, interiectiō*.
2. Estne *discipulus* nōmen proprium? *Nōmen appellātivum est*.
3. Cāsūs nōminum quī sunt? *Nōminātivus, accūsātivus, genētivus, dativus, ablātivus, vocātivus*.
4. Quī sunt gradūs comparātiōnis? *Positivus, comparātivus, superlātivus*.
5. Prōnōmen quid est? *Pars *ōrātiōnis* quae prō nōmine pōnitur*.
6. Quot sunt coniugātiōnēs verbōrum? *Sunt quattuor*.
7. Num *intus* et *foris* adverbia temporis sunt? *Nōn adverbia temporis, sed loci sunt*.
8. Cui cāsui iungitur *inter* praepositio? *Inter casul accūsātivō iungitur*.
9. Quae praepositōnēs ablātivō iunguntur? *Praepositōnēs ab/ā, cum, dē, ex/ē, prae, prō, sine, cōram*.
10. Quibus cāsibus iungitur *in* praepositio? *Ablātivō aut accūsātivō*.
11. Interiectiō quid significat? *Interiectiō significat mētis affectum*.

Answer Key

Pars II: Roma Aeterna

CAPITVLVM XXXVI

PENSVM A

Dē cāsū genetiō

Urbs Rōma, quae caput orbis terrarum vocatur, in ripa Tiberis fluminis sita est XVI milia passuum a mari. In Capitoliō est magnus numerus templorum, quorum clarissimum est templum Iovis Optimi Maximi. In cella huius templi simulacrum dei sedentis positum est. Vesta est dea focī ac rerum domesticarum, in cuius aede nullum deae simulacrum inest. Atrium Vestae est domus virginum Vestalium. Regia est domus pontificis maximi, summī sacerdotis populī Rōmāni.

C. Octavianus adulescens XIX annorum dux exercitus fuit; postquam necem Caesaris ultus est, monumentum victoriae suae aedificavit: templum Martis Ultoris. Colossus est statua Solis Rhodi locata; eodem nomine vocabatur statua Neronis quae Romae in vestibulo domus aureae stabat. In hortis illius tyranni erat multitudo omnium generum pecudum ac ferarum.

Titus, filius Vespasiani principis, post expugnationem Hierosolymorum, urbis Iudaeorum nobilissimae, triumphavit. In templo Pacis servantur res sacrae Iudaeorum, in iis tubae et candelabrum magni pretii. Iudaei eas res magni aestimant, etiam plures quam Rōmāni. Novus imperator triumphus cupidus est. Domitianus, qui multorum scelerum accusabatur, prae metu mortis dormire non poterat. Maximum Hadriani opus est templum Veneris et Romae sive Urbis Aeternae.

Romulus rex belli studiosus erat, neque eum pudebat casae suae pauperis.

PENSVM B

Cum rex Tarquinius Romam expulsus esset, duo consules populū Rōmānō praefecti [= praepositi] sunt. Consul Rōmānus aedem [= templum] Iovis sacravit. Domitianus illam aedem incendio [= igne] absumptam restituit [= refecit]. Tectum auro splendet, columnae e marmore factae sunt. In templo Iunonis Monetae, quod locatum [= positum] est in summa Arce, nummi efficiuntur ex auro et argento et aere. Arx firmis [= validis] muris munitur. In aede Vestae, quae formam rotundam habet, ignis aeternus ardet qui numquam exstinguitur. In campo Martio est ara Pacis, ubi sacerdotes et Vestales anniversarium sacrificium faciunt. Augustus templum Martis Ultoris aedificavit postquam necem Caesaris ultus est. Hadrianus pontem Aelium in Tiberi fecit. Titus Iudaeos superavit [= vicit] et res sacras, ut tubas argenteas et candelabrum aureum, iis ademit. In summa Sacra via senatus populusque Rōmānus Divō Titō arcum dedit [= consecravit].

Porticus est ordo columnarum tectus. Mausoleum dicitur amplum [= magnum] monumentum in quo ossa servantur. Aqua Appia est aquae ductus veterrimus, qui

in urbem inductus est ab Appio Claudio. Curia est aedificium quo senatus convenit. Casa est parva domus pauper; regia domus regis est. Pecudes sunt bestiae quibus agricola utitur.

Locus celebris est quo multi conveniunt. Is cui mens sana non est insanus esse dicitur. Aedificium quod stare non potest collabitur. Cicerō est orator Rōmānus praeclarus [= clarissimus].

Synonyma: imago et simulacrum; mater et genitrix; divus et divinus; clarus et illustris; internus et interior; superesse et restare; operire et tegere; praedicere et praecipitare; sacrare et consecrare; aedificare et exstruere; accidere et evenire; urere et cremare; accendere et incendere; deo promittere et votare; gloriosè dicere et gloriarī; intrare et inire; eodem loco et ibidem.

Contraria: puppis et prora; discordia et concordia; plebei et patricii; bona valētudo et morbus; exstruere et destruere; dare et adimere.

PENSVM C

1. Num homines pauperes in Palatio habitant? *Immo vero divitissimi homines in Palatio habitant.*
2. Quis templum Iovis Capitolini aedificavit? *Hoc templum aedificavit L. Tarquinius Superbus.*
3. Templum Iovis a rege dedicatum est? *Non a rege, sed a consule Rōmānō dedicatum est.*
4. Quid facit imperator post triumphum? *Post triumphum imperator Capitolium ascendit.*
5. Quid significat ignis Vestae? *Ignis Vestae significat Rōmam urbem aeternam esse.*
6. Quid est negotium sacerdotum? *Sacerdotum negotium est res divinas curare.*
7. Quot senatores in senatu Rōmānō sunt? *Sescenti senatores sunt in senatu Rōmānō.*
8. Quis fuit M. Tullius Cicerō? *Cicerō fuit orator Rōmānus illustrissimus.*
9. Ubi C. Iulius Caesar necatus est? *Caesar in curia Pompeia ad pedes statuae Pompeii necatus est.*
10. Cur Caesar Divus Iulius appellatur? *Divus appellatur quia post mortem in deorum numero habetur.*
11. Ubi templum Divi Iulii aedificatum est? *Aedificatum est eo loco ubi corpus Caesaris crematum erat.*
12. Quare Augustus Martem 'Ultorem' appellabat? *Quia Martem necem Caesaris ultum esse putabat.*
13. Quando Augustus Ianum clausit? *Ianum clausit postquam M. Antonium vicit et ubique pacem fecit.*
14. Quomobrem Nero urbem incendisse putabatur? *Quia vetera aedificia contemnebat et pulchritudine flammarum delectatus est.*
15. Cur domus Neronis 'aurea' vocabatur? *Quia auro splendebat.*
16. Quid aedificatum est in loco domus aureae? *Ibi thermae Tit et Traiani aedificatae sunt.*
17. Quam gentem Titus in oriente superavit? *Titus Iudaeos vicit.*
18. Ubi mausoleum Hadriani situm est? *Mausoleum Hadriani trans Tiberim situm est.*

CAPITVLVM XXXVII

PENSVM A

Dē cāsū dativō

Aedēs Castoris sacrāta est dijs Castorī et Pollūcī, Iovis filijs geminjs, quī saepius Rōmānjs auxiliq̄ vēnerunt. Octāviānus deq̄ Mārtj templum vōvit.

Rēx Faunus Euandrō, Mercurij filiō, arva dedit. Rēgi Latīnō ūna filia erat, Lāvīnia, iam mātūra virō. Lāvīniae nōn licuit rēgi Turnō nūbere.

Trōiāni equum ligneum Minervae, deae Trōiānis benignae, sacrātum esse putābant, sed sacerdos, cui nōmen erat Lāocoōn, ijs suāsit nē Graecjs cōnfiderent. Cassandra fātum Trōiae civibus suis praedixit, nec vērō Trōiāni eī credidērunt, sed somnō sē dedērunt.

Aenēas iuvenibus Trōiānis suāsit ut hostibus Graecjs resisterent: “Ūna salūs victijs: nūllam spērāre salūtem!” Graeci, quibus dii favēre vidēbantur, nēminj parcēbant.

Venus filiō sē ostendit et eī imperāvit, ut patrī et uxōrī et filiō auxiliū ferret. Ille mātrij suae pārui, neque quisquam eī redeuntj nocuit. Anchīsēs urbī captae superesse nōluit, sed Aenēas “Sī tibi certum est” inquit “Trōiae peritūrae tē addere, patet iānuā mortj. Date mihi arma! Reddite mē Danajs!” Tandem patrī suō senj, cui virēs deerant ad fugiendum, persuāsit ut ex urbe portārētur, nec id onus filiō grave fuit. Aenēas fugiēs nōn sibi, sed patrī ac filiō timēbat. Umbra Creūsae virō mirantj occurrit et “Nōn tibi licet” inquit “mē tēcum dūcere. Diū nāvigandum est tibi, sed in Hesperia nova patria tibi et socijs tuis parāta est.”

PENSVM B

Rēx Faunus quondam [= ōlim] Euandrō, quī profugus [= fugiēs] in Italiam vēnerat, arva colenda dedit. Post Faunum Latīnus rēgnum accēpit; cuius filius in primā iuventute mortuus est. Latīnō rēgnante pāx diūturna [< diū] fuit.

Graeci nōn vī, sed dolō Trōiam intrāvērunt: equum ligneum fabricāverunt [= cōnfēcērunt] et armātis complēverunt. Trōiāni, quī Graecōs in patriam suam āvectōs esse putābant, castra dēserta inspiciēbant et mōlem equī mirābantur. Lāocoōn equum ligneum, ut dōnum suspectum, hastā laesit, sed hasta in firmō robore [= lignō] stetit nec ad militēs occultōs [= latentēs] penetrāvit. Dum Lāocoōn taurum immolat, duo anguēs eum corripunt [= celeriter rapiunt] et corpus eius amplectuntur [= complectuntur], neque ille sē explicāre potest. Trōiāni, novō pavōre perturbātī, conclāmant [= simul clāmant] ‘equum dōnum esse Minervae, deae Trōiānis benignae.’ Equus in urbem trahitur funibus, dum templa velut festō diē fronde [= folijs] ōmantur. Equo patefactō [= apertō] Graeci per funem demissum ad terram lābuntur. Aenēas in somnō Hectorem saucium [= vulnerātum] vidit, quī sordidam barbā et crinēs [= capillōs] cruentōs gerēbat et Aenēae suāsit ut ex urbe flagrantī [= ārdentī] fugeret. Hōc somniō perturbātus Aenēas amēns [= sine mente] arma capit et iuvenēs ad pugnam incitat. Ii strictis

gladijs per hostēs vadunt [= eunt]. Cassandra, quae fātum praedicere poterat, crinibus passis ā templō trahēbātur oculōs ad caelum erigēns [= tollēns], nam tenerae manūs vinculis tenēbantur. Trōiāni hanc speciem ferre nōn poterant et undique [= ex omnibus partibus] in mediōs hostēs ruēbant [= sē praecipitābant]. Ad aedēs [= domum] Priamī ācerrimē pugnābātur. Trōiāni altās turrēs et cubina domōrum dēstruēbant et laterēs trabēsque in hostēs coniciēbant [= iaciēbant]. Fractis cardinibus forēs concidunt [= collābuntur]. Rēx Priamus manibus infirmis [= invalidis] arma capit, sed Hecuba “Iam nōn tēlis egēmus” inquit, “sed auxiliō deōrum. Hūc tandem concēde!” Cum Politēs cōram patre trucidātus [= obruncātus] esset, Priamus ielum [= pilum] in Pyrrhum coniēcit, quod nequiquam [= frūstrā] in clipeō eius haesit. Pyrrhus comam [= capillum] rēgisprehendēs ēnsem in latere eius defixit. Hoc vidēs Aenēas horrōre perfusus est. Anchīsēs filium et nepōtem in fugā comitārī recūsāvit [= nōluit]. Tum lūmen [= lūx] in capite Iūli apparuit atque simul cum hōc prodigiō māximus fragor [= strepitus] caelestis audītus est. Aenēas patrem ex urbe portāvit nec hoc onus filiō grave fuit.

In conviviō famulī [= servj] cum dominis nōn discumbunt [= accumbunt]. In manū senis gladius inutilis est. Quī invocat deōs caelestēs [< caelum], manūs ad caelum tendit [= extendit]. Caelō serēnō nōn tonat [= tonitrus fit]. Manibus cruentis sacra tangere fas nōn est. Nihil ēvenit sine nūmine [= voluntāte] deōrum. Quae lūget ululāre aut gemere solet; ululātū et gemitū [< gemere] significātur lūctus.

Synōnyma: filius et nātus; scelestus et scelerātus; summus et suprēmus; timidus et pavidus; fertilis et ūber; splendēre et fulgēre; extinguere et restinguere; ubi et quā.

Contrāria: dextra et laeva; servire et dominārī.

PENSVM C

1. Aboriginēs quī fuērunt? *Aboriginēs primi Italiae incolae fuērunt.*
2. Quis fuit Latīnus? *Latīnus fuit rēx Latij antiquus.*
3. Quōmodo Graeci in urbem Trōiam penetrāvērunt? *In equō ligneō in urbem penetrāvērunt.*
4. Quid fēcit Lāocoōn et quid eī accidit? *Hastam in equum ligneum misit et anguibz necātus est.*
5. Cuius filius erat Aenēas? *Aenēas erat filius Anchisae et Veneris.*
6. Quid Aenēas in somnō vidit? *Hectorem vidit.*
7. Ubi rēx Priamus interfectus est? *Rēx ante aram interfectus est.*
8. Cūr Aenēae redeuntī nēmō nocuit? *Quia māter Venus eum tuēbātur.*
9. Num Anchīsēs statim filium comitātus est? *Anchīsēs primō ex patriā fugere recūsāvit.*
10. Cum quibus Aenēas ex urbe aufūgit? *Aenēas cum patre et filiō et uxōre aufūgit.*
11. Quāre Creūsa maritum sequi nōn potuit? *Quia Aenēas ē nōtā viā aberrāvit.*

12. Quid Aenēās in urbem reversus vidit? Vidit urbem ā Graecis captam et incēnsam.
13. Quid Creūsa Aenēae abeuntī prōmisit? Creūsa ei rēgnū et novam coniugem prōmisit.
14. Quō socii Aenēae convēnerunt? Extrā urbem ad tumulum templumque Cereris.

CAPITVLVM XXXVIII

PENSVM A

Dē cāsū ablātivō

Graeci, cum Trōiam vī capere nōn possent, dolē ūsi sunt: equum ligneum militibus armatis complēverunt et in litore reliquerunt. Multis spectantibus Lāocoōn omnibus viribus equum hastā percussit. Paulō post duo anguēs rēctā viā eum petunt. Parte mīrorum dēstrūctā equus hostibus plēnus magnō labore in urbem trahitur fūnibus. Velut fēstō diē templa fronde ōnantur. Equō patefactō militēs exeunt; occisus urbis cūstōdibus sociōs suōs recipiunt in urbem quae dēfēnsōribus carēbat. Interim Trōiāni sine cūrā dormiebant, in iis Aenēās, Anchīsē et Venerē deā nātus. Ille clamōre et strepitu ē somnō excitātus est.

Cum Priamus gladiō cingeretur, Hecuba, quae virō prūdentior erat, “Iam nōn telis egēmus” inquit, “sed auxiliō deōrum!” Dūcentē Venerē Aenēās salvus domum rediit eādē viā quā domō exierat. Anchīsēs locō sē movēre nōluit et “Ipse” inquit “mēā manū moriar. Nōlite meā causā hīc morārī!”

Primā aestate Trōiāni duce Aenēā ex Asiā profecti sunt. In mediō mari Aegaeō est insula nōmine Dēlos, quae Trōiānōs tūtū portū recēpit. Dēlō relictā in Crētā vēnerunt. Ibi Trōiāni foedā pestilentia afficiēbantur et agrī sōlē flagrantī torrebantur.

Aedēs Iovis Capitōlini multō magnificentior est ceteris omnibus; ea summō deō digna est. In templum Iovis Statōris senātus eō diē convēnit quō Cicerō, ōratiōne clārrimā habitā, Catilinam Rōmā expulit. Pācē terrā marique factā Iānus clauditur.

Polycratēs tantā felicitate et tantā glōriā erat ut di ei invidērent.

PENSVM B

In Crētā Trōiāni foedā pestilentia afficiēbantur atque agrī sōlē torrebantur. Penātēs noctū [= nocte] visi sunt ante lectum Aenēae adstāre, qui Trōiānis et posteris eōrum novam terram prōmisērunt. Ergō ex insulā excedere cōstituērunt et rūsus in altum prōvecti sunt. Ibi nimbus repentinus [= subitus] sōlem occultāvit ita ut diem noctemque discernere nōn possent ac nāvēs trēs diēs totidemque noctēs caecae errārent, quoad in insulās Strophadēs delātae sunt.

In Epīrō Aenēās famam incredibilem [= vix credendam] audīvit: Helenum parte Epīri potitum esse et Andromachē, viduam Hectoris, uxōrem dūxisse. Andromachē in lūcō [= silvā sacrā] dīs Mānibus sacrificābat.

Helenus laetus Trōiānōs agnōvit [= recognōvit] eōsque ad convīvium invitāvit [= vocāvit].

Charybdis nāvēs in gurgitem [= vorāginem] mergit, et Scylla infōrmis [↔ fōrmōsa] nāvēs in scopulōs periculōsōs trahit. Praestat [= melius est] tōtam Siciliam circumire quam illa mōnstra experiri.

Ut [= ut primum] Italia in cōspectum vēnit, Anchīsēs pateram vīnō implēvit et deōs maris potentēs [= potestatem habentēs] invocāvit. Trōiāni in terrā Graecōrum morārī [< mora] nōlēbant.

Ex Aetnā fūmus flammaeque surgunt atque saxa lapidesque emittuntur. In ōrā Cyclōpum vir Graecus accessit cum flētu [= lacrimis] precibusque: “Hinc in quācumque terrās abdūcite mē!” Anchīsēs virō supplicī [= ōrantī] manum dedit. Mōnstrum horrendum erat Polyphēmus, qui in antrō obscurō habitābat et carne hūmānā vescēbatur. Cum ille accēderet, Trōiāni fūnēs nāvium incidērunt [= secuērunt] et citō [= celeriter] aufūgerunt. Polyphēmus clamōrem horribilem [< horrere] sustulit, quō penitus resonuit mōns cavus.

In Sicilia Aenēās ossa genitōris [= patris] suī sepelivit. Tum ex Sicilia atque ā sepulcrō patris digressus est [= discessit].

Fōrma litterae C est līnea curva. Onus grave magnum pondus habet. Unda est parvus flūctus. Chāonia est pars Epīri extrēma. Iuvenus est bōs iuvenis. Saxa flūctibus pulsāta fragōrem edunt.

Synōnyma: (sumum) mare et aequor; avis et volucris; turgidus et tumidus; pavidus et trepidus; (urbem) cōstituere et condere; relinquere et linqere; arbitrārī et reri; tam valdē et adeō; scilicet et nimirum; ego (ipse) et egomet.

Contrāria: occāsus et ortus; (nāvem) dēducere et subducere; propinquus et longinquus; noctū et interdū.

PENSVM C

1. Quid Trōiāni profugī sub monte Idā fecērunt? Classē viginti nāvium aedificāverunt.
2. Quōmodo rēx Thrāciae aurō Priamī potitus est? Filiū Priamī aurum ferentem interfecit.
3. Quid deus Apollō Trōiānis pollicitus est? Apollō iis novam terram pollicitus est.
4. Cūr Trōiāni in Crētā manēre nōn potuērunt? Quia pestilentia orta est et sōl flagrans agrōs torrebāt.
5. Cūr Palinūrus rēctum cursum tenēre nōn potuit? Quia āter nimbus sōlem et stēllās occultāvit.
6. Quae insulae in mari Ioniō sitae sunt? In mari Ioniō sitae sunt insulae Strophadēs.
7. Quid fecit Aenēās in insulā Leucadiā? Clipeum ad forēs templi fixit et versum inscripsit.
8. Ubi Aenēās Andromachē invēnit? In lūcō extrā Būthrōtum oppidum.
9. Quid Andromachē Aenēae nārrāvit? Nārrāvit ‘sē ā Pyrrhō abductam esse et Helenō nūpsisse’.
10. Cūr Aenēās per fretum Siculum nāvigare nōluit? Quia duo mōnstra, Scyllam et Charybdim, timēbat.

11. Quid Andromachē Ascaniō dōnāvit? Vestem pretiōsam quam suis manibus cōnfecerat.
12. Cūr Trōiānī Italiā relīquērunt? Quod illa terra ā Graecis incolēbātur.
13. Quid accidit in ōrā Cyclōpum? Vir Graecus iis occurrit, qui ex antrō Polyphēmi effūgerat.
14. Num Polyphēmus Trōiānōs fugientēs vidit? Polyphēmus eōs vidēre nōn poterat, quia caecus erat.
15. Ubi pater Anchīsēs sepultus est? In Siciliā in monte Eryce.

CAPITVLVM XXXIX

PENSVM A

Dē cāsū accūsātivō

Trōiānī multōs iam annōs per omnia maria errābant. Neptūnus, ut classem disiectam vidit, fluctūs sēdāvit, nūbēs collēctās dispulit sōlemque redūxit. Aenēas Italiā novam patriam quaerēs in Āfricā delātus est. Venus filium suum certiōrem fēcit ‘sociōs salvōs esse classemque in tūtum locum āctam.’ Aenēam paenitēbat Creūsam uxorem Trōiae relīquisse. Aenēas: ‘Heu mē miserum! Numquam domum redibō!’ Venus Cupīdinem prō Ascaniō ad Didōnem ire iussit. Ille, ubi Aenēam complexus est, rēginam petīvit; quae puerum ōsculāta est et in gremium accēpit.

Multae viae Rōmam ferunt. Circus Māximus trecentōs passūs longus est. Pompēius Iūliam, filiam Iūlii Caesaris, uxorem dūxit. Senātus C. Octāviānum ‘Augustum’ nōmināvit. Augustus urbem Rōmam in XIV regiōnēs divisit. Nerva annum tantum et IV mēnsēs imperāvit. Nerō, quem populus tyrannum appellābat, domum auream aedificāvit. Rōmulum rēgem nōn pudēbat in casā habitāre. Rōmānī Brūtum cōsulem fēcērunt.

Graeci Rōmānōs litterās et artem poēticam docuērunt.

PENSVM B

Iūnō irāta erat ob iudicium Paridis, quī Venerem deam pulcherrimam esse iudicāverat [= cēnsuerat]; eius rei memor [= reminiscēs] Trōiānōs ab Italiā arcēbat [= prohibēbat]. Tempestās classem Aenēae distēcit, sed Neptūnus, cum vidēret pontum [= mare] procellis [= ventis rapidis] turbārī, mōtōs fluctūs sēdāvit et nūbēs dispulit. In lītore Aenēas septem cervōs occidit; hanc praedam sociis dēspērantibus divisit, dum ipse laetō vultū spem simulat. Posterō diē, dum nova loca explōrat, Venus eī obviam iit arcum sagittāsque gestāns [= gerēs] Diānae deae similis, quae in silvīs vēnārī solet.

Pygmalion, rēx impius [↔ pius] et avārus, cum Sychaeum clam [= occultē] necāvisset, scelus diū celāvit et Didōnem viduam falsā spē elūsit. Sed eī in somnis apparuit vir mortuus, quī pectus vulnerātum nudāvit [< nudus] et rēgis thēsaurōs occultōs mōnstrāvit. Didō nāvēs aurō onerāvit [<onus] et in Āfricā fugit, nec postea eam paenitēbat ex patriā fugisse.

Dēspiciēs ex colle quī Karthāginī imminet Aenēas vidit civēs quī magnā industriā [< industrius] novārum aedium fundāmenta locābant. Didō rēginā magnā catervā comitāta incessit [= prōcessit] et in altō solio cōnsēdit. Quae cum Aenēam cōram aspiceret, primum obstupuit, tum sic ōrsa est [= loquī coepit]: ‘Tūne ille Aenēas quem Anchīsēs et Venus genuērunt?’

In rēgiā convīvium apparātur [= parātur]: tori [= lecti] Tyriā purpurā sternuntur, ministri mēnsās dapibus onerant. Lucernae dē tēctō pendent et multae facēs ardent. Aenēas omnibus intentis [= attentis] nārrābat dē insidiis [= dolo] Graecōrum et dē erroribus [< errāre] suis. Postquam finus patrī factum memorāvit, conticuit andem atque quēti sē dedit.

Karthāginiēnsēs, hominēs bellicōsi [= bellī studiōsi], saepe cum Rōmānīs bellāverunt [< bella gesserunt]. Tridēs est scēptrum Neptūnī. Hostia est bēstia quae immolātur, ut sūs [= porcus], ovis, taurus. Nūbēs quae terram operit nebula dicitur. Trōiānī, si in Italiā ire nōn possunt, in Siciliā saltem ire cupiunt.

Synōnima: gurgēs et vertex; saxum et rūpēs; pulchritūdō et decor; glōria et honōs; Notus et Auster; stēlla et sidus; frequēs et creber; nesciēs et inscius; fēlix et fortunātus; pulsāre et impellere et ferire; circumagere et volvere; natāre et nāre; ambulāre et gradi; accūsāre et incūsāre; subire et succedere; ascendere et scandere; auxiliū ferre et succurrere; delēre et abolere; cōnārī et temptāre.

Contrāria: altum et vadum; Auster et Aquilō; acūtus et obtūsus; spargere et colligere; abdūcere et addūcere; dispellere et compellere; subitō et paulatim.

PENSVM C

1. Ubi sita est Karthāgō? In ōrā Āfricae sita est.
2. Quae est Iūnō? Iūnō est Iovis coniūnx, dea mātrōnārum.
3. Cūr Iūnō Trōiānōs ōderat? Ob iudicium Paridis.
4. Quid est Aeolī officium? Aeolī officium est ventōs in vinculis tenēre.
5. Quid fēcit Neptūnus cum mare turbārī sentiret? Fluctūs sēdāvit, nūbēs dispulit sōlemque redūxit.
6. Quō Trōiānī tempestāte delāti sunt? Ad ōram Āfricae delāti sunt.
7. Quid Aenēas sociis suis partitus est? Aenēas sociis suis septem cervōs, quōs occiderat, partitus est.
8. Quōmodo socii virēs restituērunt? Cibō et vinō virēs restituērunt.
9. Quae dea in silvā Aenēae obviam iit? Venus Aenēae filiō suō obviam iit.
10. Cūr Aenēas mātrem suam primō nōn agnōvit? Quia Venus vestem et arma virginis vēnantis gerēbat.
11. Quid Venus filiō suō nārrāvit? Venus ei dē Didōne rēginā nārrāvit.
12. Quid vidit Aenēas ex colle dēspiciēs? Aenēas vidit Tyriōs novam urbem exstruentēs.
13. Cūr nēmō Aenēam Karthāginem intrantem vidit? Quod Venus eum nebula circumfūderat.

14. Quae imāginēs in novō templō pictae erant? Imāginēs belli Trōiāni.
15. Quid Ilioneus ā Didōne petivit? Ilioneus ā Didōne petivit nē Trōiānōs ab orā Afrīcae arceret.
16. Num urbs Trōia Didōnī ignōta erat? Didō urbem Trōiam bene nōverat.
17. Quōmodo Didō Aenēam et sociōs eius recēpit? Aenēam benignē recēpit et convīvium ei apparāvit.
18. Quod cōnsilium Venus excōgitāvit? Ut Cupidō prō filiō Aenēae veniret et rēginam amōre incenderet.
19. Quid Cupidō effecit in gremiō Didōnis sedēns? Memoriam Sychaei abolēvit et animum rēginae vivō amōre incendit.
20. Quid Didō Aenēam hortāta est? Didō eum hortāta est ut sibi dē erroribus suis nārraret.

CAPITVLVM XL

PENSVM A

Dē cāsū vocātīvō

Aemilia: "Ō Iulī, mī optime maritē!"

Mārtialis:

"Semper pauper eris, si pauper es, Aemiliāne!"

Catullus:

"Cēnābis bene, mī Fabulle, apud mē."

Hector: "Heu, fuge, nāte deā!"

Hecuba: "Ō miserrime coniūnx!"

Anchīsēs: "Fuge, mī fili!"

Aenēas: "Venī mēcum, Achātē, mī amīce!" Achātēs:

"Quid nunc sentīs, Aenēā?"

Didō: "Perfidē hospes!" "Dabis, improbe, poenās!"

Cōsul (in senātū): "Quid cēnsēs, Mārcē Tullī? et tū, Lūcē Cornēlī?"

Spectātōrēs, plaudite!

PENSVM B

Didō: "Velim [= utinam] prius Iuppiter mē fulmine percutiat quam virī amōri succumbō [↔ resistō]!" Anna: "Ō soror mea dilēcta [= cāra]! Etiamne placitō [= grātō] amōri repugnābis?" Ita animum sorōris amōre inflammat [= incendit]. Tempa adeunt ut ā dīs veniam petant, nec vērō sacrificia mulierem furētem [= āmentem] iuvant. Poenīs et Trōiānīs vēnantibus, tonāre incipit; insequitur [= sequitur] imber grandine mixtus, et Didō et Aenēas in eandem speluncam dēveniunt. Extemplō [= statim] Fāma nārrat 'eōs in māximō luxū vivere turpī cupidine [= cupiditate] captōs!'

Mercurius Iovis mandāta [= imperia] ad Aenēam dēfert: "Quid struis [= parās]? Nōlī hīc morārī! Italiam pete!" Haec locūtus deus ex oculīs eius evānuī. Aenēas imperiō divinō atonitus [= stupefactus] obmūtuit, tum Trōiānōs prīncipēs advocāvit iisque mandāvit [= imperāvit] ut classem clam ornārent.

At rēgina, quae dolum praesentit, Aenēam appellat: "Spērāsne, perfidē hospes, tē tantum nefas [↔ fās] dis-simulāre posse et hibernō tempore [= hieme] clam hinc

dēcēdere [= excēdere]?" Per cōnūbium [= coniugium] nostrum tē orō: miserere mei!" Ita supplex implōrat.

Aenēas: "Numquam tē uxōrem dūxi aut coniugium tibi prōmisi. Dēsine guerēllis tuis et mē et tē incendere! Nōn meā sponē Italiam petō." Didō dicta eius nōn refellit, sed medium sermōnem abrumpit et virum cūnc-tantem [= dubiē morantem] relinquit. Famulae [= ancillae] eam collāpsam suscipiunt.

Iam rēgina morī cupit: taedet eam vītae. Annam orat ut rogum ērigat et super rogum arma et exuviās [= vestimenta] et effigiem [= imāginem] Aenēae impōnat. Didō, cum classem abire vidēret, Furiās ultrīcēs [< ulciscī] invocāvit. Tum rogum cōnscendit, torō incubuit atque ēnsem ē vāginā edūxit.

Officium Rōmānōrum est "parcere subiectis et dēbellāre superbōs."

Synōnyma: pallium et amictus; stēlla et astrum; āra et altāria; lectus et cubile; pīlum et iaculum; virtūs et fortitūdō; vigilāns et vigil; moriēns et moribundus; praecipitāns et praeceps; recipere et excipere; āmēns esse et furere; perficere et exsequi et peragere; prope-rāre et festināre; elūdere et illudere.

PENSVM C

1. Quid Didō Annae sorōri fassa est? Didō sorōri amōrem suum fassa est.
2. Cūr Didō amōri repugnābat? Quia certum ei erat nulli virō nūbere post mortem Sychaei.
3. Quid Anna sorōri suae suāsīt? Anna ei suāsīt, ut sē cum Aenēā coniungeret.
4. Quid fāma nārrābat dē Didōne et Aenēā? Fāma nārrābat 'eōs in luxū vivere turpī cupidine captōs.'
5. Quis Aenēam ex Africā excēdere iussit? Iuppiter hoc iussit per nūntium suum Mercurium.
6. Cūr Aenēas classem clam ornāvit? Quia iram Didōnis timēbat.
7. Quōmodo Didō cōnsilium Aenēae cognōvit? Fāma ei nārrāvit 'classem armārī et cursum parārī.'
8. Quid Aenēas rēginae implōrantī respondit? Respondit 'deōs sē Italiam petere iussisse.'
9. Num Didō dicta eius refellit? Didō sermōnem ab-rūpit et ab oculis eius aufūgit.
10. Quid Didō Annam facere iussit? Eam iussit rogum ērigere.
11. Quae rēs super rogum impositae sunt? Super rogum imposita sunt arma et exuviae Aenēae et lectus iugālis.
12. Quae fuērunt precēs Didōnis extrēmae? Precāta est ut Aenēas bellō ex finibus suis pellerētur et ante diem caderet insepultus.
13. Quid vidit Aenēas ē nāve respiciēns? Vidit moenia Karthāginis flammis lūcere.
14. Cūr plēraeque fēminae in Siciliā relictāe sunt? Quia nāvēs incenderant.
15. Quō Sibylla Aenēam dūxit? Sibylla Aenēam ad Inferōs dūxit.

CAPITVLVM XLI

PENSVM A

Dē generibus verbōrum

Verte hās sententiās in genus alterum, āctīvum aut passīvum:

[Pater filium laudat:] Filius ā patrē laudātur.

[Tyrannus ferōx ab omnibus metuatur:] Omnēs *tyrannum ferōcem metuunt*.

[Alta moenia urbem Trōiam cingebant:] *Urbs Trōia altis moenibus cingebatur*.

[Trōia ā Graecis capta et incensa est:] *Graeci Trōiam cēperunt et incendērunt*.

[Graeci equum ligneum fabricāverunt:] *Equus ligneus ā Graecis fabricātus est*.

[Cum pars moenium ā Trōiānis dēstrūcta esset, equus ille in urbem tractus est:] *Cum Trōiāni partem moenium dēstrūxissent, equum illum in urbem trāxērunt*.

[Terribile incendium urbem absūmpsit:] *Urbs terribili incendiō absūmpta est*.

[Creūsa ā maritō quaerēbatur nec inventa est:] *Maritus Creūsam quaerēbat nec invēnit*.

[Karthāginiēnsēs Aenēam cernere nōn poterant, quod nūbēs eum cēlābat:] *Aenēas ā Karthāginiēnsibus cerni nōn poterat, quod nūbe cēlābatur*.

[Pueri ā Faustulō inventi et domum lātī sunt:] *Faustus puerōs invēnit et domum tulit*.

[Geminī praedam pāstōribus dividēbant:] *Praeda pāstōribus dividēbatur ā geminīs*.

[Fluvium Tiberim ōlim Albulam vocābant:] *Fluvius Tiberis ōlim Albulam vocābatur*.

[Arx ab hostibus numquam expugnābitur:] *Hostēs numquam Arcem expugnābunt*.

[Magister tē laudat, mē reprehendit:] *Ego ā magistrō laudor, tū reprehenderis*.

PENSVM B

Post *adventum* Aenēae rēx Latinus, cum *cōpiās* suās in aciem edūxisset, inter *primōrēs* [= principēs] prōcessit ducemque advenārū ad colloquium *ēvocāvit*. Ut nōmen Aenēae audīvit, *nōbilitātem* viri gentisque admirātus Trōiānōs in *societātem* [< socius] recēpit et Aenēae filiam suam in *mātrimōnium* dedit. Rēx Turnus, cui Lāvīnia *spōnsa* fuerat, Aenēae Latinōque bellum *intulit*. Proeliō victus Turnus rēbus suis *diffidēns* [↔ cōnfidēns] ad Etruscōs cōnfūgit. Post proelium Latīnis *prosperum* Aenēas *nusquam* [= nullō locō] apparuit. Cum Ascanius nōndum ad *pūberem* aetātem pervēnisset, Lāvīnia inter *pueritiam* eius rēgnāvit, nec Etruscī nec ulli alii *finitimī* inter rēgnum *muliebre* [< mulier] bellum facere ausi sunt.

Rēx Proca Numitōrem et Amūlium *prōcreāvit* [= genuit] atque Numitōri rēgnum *vetustum* [= vetus] *lēgāvit* [= reliquit]. Amūlius frātre[m] pepulit, frātris filiam Vestālem lēgit: ita ei perpetuā *virginitāte* spem *partūs* [< parere] adēmit. At Vestālis, vī *compressa*, geminōs peperit, quī *iussū* rēgis expositi sunt; sed pāstor *vāgitum*

puerilem audīvit et puerōs invēnit cum *lupā*, quae tam *mītis* fuit ut eōs lacte suō *nūtriret* et linguā *lambereit*. Ita ā *crūdēlitāte* [< crūdēlis] rēgis pueri servāti sunt.

Rōmulus et Remus, ut primum *adolēverunt*, per *saltūs* vēnābantur et in *latrōnēs* praedam ferentēs impetūs faciēbant. Latrōnēs Remum captum Numitōri *dēdidērunt* [= trādidērunt], quī cum eum in *cūstodiā* habēret, nepōtem suum esse *suspiciābatur* [= crēdere incipiēbat]. Amūliō occisō Numitor, *conciliō* advocātō, mala *facinora* [= maleficia] frātris ostendit et 'sē caedis *auctōrem* esse' dixit.

Remus, cum in Aventinō *auspicāretur*, sex *vulturēs* vidit; hōc *auspiciō* nūntiātō, *duplex* numerus [: XII] Rōmulō sē ostendit; is igitur urbem condidit, quae ā nōmine *conditōris* 'Rōma' appellāta est. Remus vērō, cum hoc *molestē* ferret, novōs mūrōs *trānsiluit* et ā Rōmulō *interēptus* [= interfectus] est.

Cācus *clāvā* Herculis *ictus* [= percussus] occidit, cum bovēs in spēluncam *abdidisset* [= cēlāvisset]. Bove *eximiā* [= ēgregiā] immolātā *sacrum* [= sacrificium] Herculi factum est *ritū* Graecō.

Ōceanus mare *immēsum* [= sine fine] est. Facile est mūnera *praebendō* [= offerendō] animōs populī sibi *conciliāre*. Ante proelium imperātor auspiciīs deōs *cōnsulit*. Difficile est inter geminōs *discrimen* facere. Quī *sitit* bibere cupit.

Synōnima: liberī et *stirps*; vīrēs et *vigor*; pecus māius et *armentum*; pater patris et *avus*; frāter patris et *patruus*; piger et *sēgnis*; ūmidus et *ūdus*; turbāre et *cōnfundere*; auxilium ferre et *opem* ferre; trepidus esse et *trepidāre*.

Contrāria: muliebris et *virilis*; āmittere et *adipisci*; cōnfidere et *diffidere*; cōnsōlārī et *grātulārī*; ubique et *nusquam*; vērē et *falsō*.

PENSVM C

1. Unde Aenēas in Italiam vēnit? *Aenēas Trōiā vēnit*.
2. Num Aenēas rēgem Latinum proeliō vicit? *Latinus amicitiam et societātem cum Aenēā fecit*.
3. Cūr Turnus Aenēae Latinōque bellum intulit? *Quia Latinus Aenēae in mātrimōnium dederat filiam suam Lāvīniam, quae Turnō spōnsa fuerat*.
4. Cūr neuter exercitus laetus ex proeliō abiit? *Quia alter exercitus victus est, alter ducem suum āmisit*.
5. Quōmodo Aenēas animōs Aboriginum sibi conciliāvit? *Utramque gentem 'Latinōs' appellāvit*.
6. Quō rēx Turnus victus cōnfūgit? *Ad Etruscōs*.
7. Quam urbem condidit Ascanius? *Ascanius novam urbem condidit, quae Alba Longa appellāta est*.
8. Quod cognōmen rēgibus Albānis fuit? *Omnibus rēgibus Albānis cognōmen fuit Silvius*.
9. Quōmodo Amūlius rēgnō Albānō potitus est? *Numitōrem rēgem, frātre[m] suum, expulit*.
10. Quem Rēa Silvia patrem geminōrum esse dixit? *'Deum Mārtem patrem esse' nārrāvit*.
11. Quōmodo gemellī expositi servāti sunt? *Pāstor rēgius eōs invēnit et domum tulit*.

12. Cūr Numitor Remum nepōtem suum esse suspicābātur? *Quia geminōs esse frātrēs audiverat.*
13. Quid Rōmulus et Remus fēcērunt cum sē nepōtēs rēgis esse cognōvissent? *Amūlium necāvērunt.*
14. Ubi Rōmulus urbem condidit? *In monte Palātīnō.*
15. Cūr frātre suum occidit? *Quia Remus mūrōs eius trānsiluerat.*
16. Quōmodo Herculēs bovēs abditās repperit? *Herculēs bovēs in spēluncā Cāci mūgīre audīvit.*
17. Quō ritū Rōmulus sacra Herculi fēcit? *Ritū Graecō.*

CAPITVLVM XLII

PENSVM A

Dē modis verbōrum

Magister discipulōs tacēre et audīre iubet: “Tacēte, discipulī, et audīte!” Mārcus nōn tacet nec audīt; magister eum monet ut taceat et audiat: “Tacē, Mārce, et audī! Quot sunt bis sēna (2×6)?” Magister interrogat quot sint bis sēna, ac Mārcō imperat ut surgat et respondeat: “Surge et respondē, Mārce, sed cavē nē prāvē respondeās.” Mārcus nōn surgit nec respondet. Magister: “Audī, Mārce: iubeō tē surgere et respondere.” Mārcus: “Nesciō quid respondeam.” Magister iubet eum digitīs computāre: “Digitīs computā! Cūrā ut rēctē computēs.” Mārcus: “Interrogā aliōs! Nōlī semper mē interrogāre!” Mārcus magistrum monet ut aliōs interroget.

Cicerō cōnsul Catilinam ex urbe ēgredī et proficiscī iussit: “Egredere ex urbe! Patent portae: proficiscere!” Cōnsul orātiōne suā effecit ut Catilīna ex urbe ēgredētur et in Etrūriam proficisceretur.

Latīnus ab Aenēā quaesīvit ‘quis eset et quid quaereret’: “Tū quis es et quid quaeris?” Ille respondit ‘sē esse Aenēam Trōiānum novamque sēdem quaerere’: “Ego sum Aenēas Trōiānus; novam sēdem quaerō.”

PENSVM B

Rōmulus rēx XII lictōrēs sūmpsit, quī insignia imperiī, fascēs et securēs, gererent, et C senātōrēs creāvit [= lēgit]. Gentēs vicināe [= finitimae] Rōmānōs spernēbant [= contemnēbant] nec lēgatiōnem Rōmānam benignē audīverunt. Id Rōmulus agrē passus est, sed indignātiōnem suam dissimulāns finitimōs ad ludicrum [= lūdōs] vocāvit. In mediō plausū [< plaudere] iuvenēs Rōmāni clamitantēs [= clamantēs] exsiliunt virginibusque manūs iniciunt, ut nārrat Ovidius in ‘Arte amātōriā.’ Parentēs virginum terrōre percussī [= percussī] profugiunt [= auferunt]. Rōmulus blandis verbīs animōs virginum mitigāre cōnābātur, sed parentēs civēs suōs contrā Rōmānōs concitābant. Dum aliī occasiōnem [= tempus idōneum] exspectant, Caenīnēs in finēs Rōmānōrum invādunt, sed Rōmulus cōnfestim [= statim] eōs fugat [= in fugam vertit] et ipse rēgem eōrum occidit et spoliat; spolia rēgis in Capitōliō ad quercum sacram dēposuit et finēs templō Iovis designāvit. Mulierēs orābant ut parentibus liceret Rōmam migrāre; quod facile impetrāverunt.

Tarpēia nōn impūne [= sine poenā] arcem hostibus prōdidit. Rōmulus Iovem orāvit ut fugam Rōmānōrum sisteret. Tum mulierēs sē inter aciēs intulērunt patrēs virōsque orantēs ‘nē sanguine nefandō [= infandō] sē respergerent!’ Movet rēs cum multitūdinem tum ducēs [= et m. et d.]. Sabīni generis [= viris filiārum] et Rōmāni soceris suis dextrās dant ac ducēs ad foedus faciendum prōdeunt [= prōcedunt]. Ūnam civitatem ex duābus faciunt et rēgnum cōnsociant; nōn modo commūne, sed etiam concors rēgnum eōrum fuit. Rōmulus rēx trēs centuriās equitum cōnscript. Ita equitatū Rōmānō auctō cum finitimis, quī agrōs Rōmānōs vāstābant [= populābantur], dimicāvit [= pugnavit] eōsque vicit. Haec ā Rōmulō domī militiaeque gesta sunt. Cum cōntiōnem militum habēret, subitō coortā [= ortā] procellā sublimis [= ad caelum] raptus est. Proculus Iūlius affirmāvit ‘Rōmulum dē caelō dēlapsū sibi obvium fuisse.’

Post breve interrēgnum populus Numam, quamquam peregrinus erat, rēgem creāvit et patrēs auctōrēs facti sunt: ergō nōn plēbs [= populus], sed patrēs decrēverunt quis Rōmae rēgnāret. Tum augur, capite veltāto et lituum (id est baculum aduncum) tenēs, Iovem precātus est uti [= ut] signa certa dēclārāret; ita Numa auspiciātō [= auspiciis missis] rēx dēclārātus est.

Numa rēs utilēs [< ūti] instituit: annum in XII mēnsēs discripit et diēs fastōs et nefastōs fēcit; flāminem Diālem creāvit ac Vestālēs, Vestae sacerdotēs assiduās [= semper praesentēs], quās virginitate sāctās fēcit; nec quaelibet virgō Vestālis fieri poterat, sed nobilissimae tantum. Cum igitur finitimi nefās putārent civitatem sāctam violāre, pāx per multōs annōs conservāta est.

Iānus clausus pācem esse indicat. Quī admodum [= valdē] maeret crīnēs et vestem laniat [= scindit] et ocellōs lacrimis corrumpit. Prō pecūniā mūtūa pignus dandum est. Nocturnō [< nox] tempore nauta sidera in caelō notat [= animadvertit].

Synōnyma: honōs et decus; templum et aedēs et fānum; rēs mirābilis et miraculum; rūsticus et agrestis; tardus et lentus; fēlix et faustus; grātus et acceptus; iterum facere et iterāre; taedēre et pigēre; validus fieri et convalēscere; oppugnāre et adoriri; aliquantum temporis et aliquamdiū; dēnuō et dē integrō.

Contrāria: victōria et cladēs; aequus et iniquus; bellicōsus et imbellis; internus et externus; concurrere et discurrere; erumpere et irrumpere; āvertere et advertere; recumbere et prōcumbere.

PENSVM C

1. Quae sunt insignia imperiī? *Insignia imperiī sunt fascēs et securēs.*
2. Quōmodo Rōmulus civitatem auxit? *Multōs finitimōs in urbem recēpit.*
3. Cūr novus populus uxōribus carēbat? *Quia viris Rōmānis cōnūbium nōn erat cum finitimis.*
4. Quārē Rōmulus finitimōs ad lūdōs vocāvit? *Ut iuvenēs Rōmāni virginēs raperent.*

5. Quō rēx victor spolia opīma tulit? *In Capitōlium.*
6. Quōmodo Sabīni arcem Rōmānam cēpērunt? *Virgō Tarpēia arcem Sabinis prōdidit.*
7. Quārē scūta sua in puellam coniecērunt? *Quia puella postulāverat 'id quod in sinistris manibus habērent.'*
8. Quid fēcit Rōmulus cum Rōmānī fugerent? *Iovem orāvit ut fugam Rōmānōrum sisteret.*
9. Quam ob rem pāx facta est cum Sabīnis? *Quia Sabinae inter exercitiūs pugnantes sē intulērunt.*
10. Cūr Rōmulus Veiōs expugnāre nōn potuit? *Quod urbs firmis mūrīs atque siti ipsō mūnita erat.*
11. Quid accidit cum rēx cōntiōnem militum habēret? *Tempestās cum tonitrū coorta est.*
12. Num militēs rēgem in caelum rapī vidērunt? *Rēgem nōn vidērunt, nam dēnsō nimbō operiebātur.*
13. Quid Proculus Iūlius nārāvit? *Nārāvit 'Rōmulum de caelō lāpsum sibi obvium fuisse.'*
14. Quōmodo novus rēx creātus est? *Populus Rōmānus rēgem creāvit et patrēs auctōrēs facti sunt.*
15. Uter rēx ferōcior fuit, Rōmulusne an Numa? *Ex primis duōbus rēgibus Rōmulus ferōcior fuit.*
16. Quōmodo Numa populum bellicōsum temperāvit? *Numa et pāce et deōrum metū populum temperāvit.*

CAPITVLVM XLIII

PENSVM A

Dē adiectivis

Italiae incolae primū agricolae industrij fuērunt. Illud tempus beātum 'aetās aurea' dicitur. Dum Latīnus in pāce diūturnā rēgnat, Trōia, urbs opulenta, ab exercitiū Graecō capta est. Graeci audacēs ingentem equum ligneum militibus armātis complēverunt. Lāocoōn dē summā arce decurrēns civēs suōs monuit nē hostibus Graecis cōfiderent, atque omnibus viribus hastam ingentem in latus equi dūrum misit, sed illa in firmō rōbore stetit nec in partem interiorem ad militēs occultos penetrāvit. Brevi tempore duo anguēs māximj per mare tranquillū ad litus propinquū natāverunt et corpus eius mediū amplexi sunt. Priamus multarum gentium rēx superbis fuit.

Primā lūce Didō sorōri suae "Qualis hospes" inquit "domum nostram intrāvit, quam nobilis, quam fortis! Agnōscō veteris vestigia flammae!"

Rōmulus ante diem undecimū kalendās Māiās in colle Palātino novam urbem condidit. Gentēs finitimae civēs Rōmānos spernēbant. Cum iuvenēs Rōmāni virginēs Sabinas rapuissent, magnum et acre certamen ortum est.

Senātus Rōmānus cōstat ex sescentis senātoribus, quī summam potestātem in rē publicā habent. Pontifex māximus est summus sacerdos quī ceteris omnibus sacerdotibus Rōmānis praefectus est.

Templum Iovis Optimi Māximj magnificentius est quam cetera omnia templa Rōmāna; ex omnibus templis Rōmānis id magnificentissimum est.

Nulla femina mortalīs pulchrior fuit quam Helena; ea pulcherrima fuit omnium feminarum mortalium.

PENSVM B

Tullus, rēx indole [= ingeniō] ferōx, Numae dissimilis fuit. Cum Albāni Rōmānos rēs repetentes dimisissent, Tullus iis bellum indixit. Cupidō imperiī duōs populōs cognatos [= ab eōdem ortō] ad arma stimulabat [= incitabat]. Etrūsci ambōs exercitiūs spectābant, ut pugnā fessōs aggredierentur [= oppugnarent].

Cum duo Rōmāni expirantes [= morientes] concidissent, ūnus ferrō intactus fuit; is aliquantum spatii aufugit ac trēs Albānos magnis intervallis sequentes occidit. Cum soror Horātiī sponsū suū mortuū identidem [= iterum iterumque] appellaret cum complōratione [= lāmentatiōne], Horātius eam verbis increpuit et gladiō transfixit! Itaque accūsatus est, et duumvirī, quī tantum crimen negligere nōn potuerunt, eum condemnāverunt; sed Horātius ad populum provocāvit. In eō iudiciō pater eius 'filiam iure caesam esse' prōclāmāvit; tum populus Horātiū absolvit, neque enim liberatōrem [< liberāre] urbis verberatum et arbore infelici suspensum vidēre voluit.

Tullus simul cum hostibus et cum prōditione [< prōdere] et perfidiā [< perfidus] sociōrum dimicavit, nam iniussu [= ↔ iussu] eius Albāni ex proeliō abiērunt. Hostibus victis, rēx Mettium poenā atrocē [= crudēli] affecit: corpus eius ad duās quadrigās ligatum [= vinctum] in diversās [= contrāriās] partes distractum est. Deinde Alba diruta [= destrūcta] est et Albāni Rōmam traducti sunt. Ita Rōma ruinis [< ruere] Albae crevit, numerus civium duplicatus [< duplex] est et X equitum turmae exercitiū Rōmāno additae sunt.

Bellum civile est quod inter civēs geritur. Duumvirī sunt iudicēs severissimī. Quī sine culpa est ā iudice absolvitur. Centuriō dicitur quī centuriae praefectus est.

Synōnima: servitūs et servitium; pallium militis et paludamentum; fūnis et restis; plēbs et vulgus; civēs et populārēs; metus deōrum et religio; flēns et flebilis; miserandus et miserabilis; senex fieri et senescere; opōnere et obicere; ornāre et decorāre; cingere et saepire; laniāre et lacerāre; errāre et vagari; lūx fit et illucēscit; ab utrāque parte et utrimque; nullō modō et nequāquam; paulātim et sensim; ubique et passim; esset et foret.

Contrāria: pulchritūdō et foeditās; libēns et invitus; fōrmōsus et defōrmis; placēre et displicēre; clam et palam.

PENSVM C

1. Quis fuit avus Tullī Hostiliī? *Avus eius fuit Hostius Hostilius, qui dux Rōmānōrum fuit bellō Sabinō.*
2. Quamobrem Tullus Albānis bellum indixit? *Quia Albāni ex agrō Rōmāno praedās egerant.*
3. Ubi Albāni castra collocāverunt? *Luxtā viam Appiam haud plūs quīnque milia passuum ab urbe.*

4. Num Rōmānī et Albānī aciē pugnāvērunt? Nōn ita, nam trigeminī Rōmānī et Albānī, utrique prō suā patriā, pugnāvērunt.
5. Quōmodo Horātius sōlus trēs Albānōs vicit? Fugientē pugnam dīvisit, nam Albānī vulnerātī varīs intervāllīs eum secūtī sunt.
6. Quid tum factum est ante portam Capēnam? Horātius sorōrem suam, quae spōnsū suū Albānū lūgēbat, gladiō trānsfixit!
7. Horātiusne condemnātus ac pūnītus est? Ā duumvirīs condemnātus est, sed populū eum absolvit.
8. Quid est 'pōmērium'? Est spatium intrā et extrā moenia quod neque habitārī neque arārī fās erat.
9. Quōmodo Mettius sociōs suōs Rōmānōs prōdidit? Exercitū suū ex proeliō abdūxit, ut cum victōribus sē iungeret.
10. Quid fēcit Tullus postquam hostēs fūdīt? Mettium severissimē pūnivit.
11. Quōmodo duplicātus est cīvium numerus? Albā dirūtā cīvēs Albānī Rōmam trāductī sunt.
12. Quamdiū Alba Longa stetit? Quadringentōs annōs.
13. Quid Tullus Hostilius aedificāvit? Tullus Hostilius cūriam Hostiliam aedificāvit:
14. Quandō Tullus deōs colere coepit? Postquam ipse pestilentīā affectus est.
15. Quōmodo ille rēx periit? Tullus fulmine ictus cum domō suā flagrāvit.

CAPITVLVM XLIV

PENSVM A

Dē adverbīs

Tullus lēgātōs Albānōs blandē ac benignē recēpit. Rēx Albānus lēgātīs Rōmānīs superbē ac ferōciter respondit. Horātii et Cūriatī nōn timidē, sed fortiter pugnāvērunt. Duo Horātii citō (celeriter) occisī sunt, trēs Cūriatī vulnerātī, duo magis aut minus graviter, tertius leviter. Subitō Horātius, qui fēliciter incolumis erat, fugere coepit. Albānī nōn aequē vēlōciter sequī potuerunt: qui levissimē vulnerātus erat, vēlōcissimē currēbat et continuē occisus est, cum longē abesset ā cēteris; qui gravissimē vulnerātus erat, postrēmō occisus est. Certē Horātius fortius ac prūdentius pugnāvit quam cēteri: is omnium fortissimē ac prūdentissimē pugnāvit; sed postquam ita glōriōsē patriam servāvit, sorōrem suam, quae Cūriatium flēbiliter nōmināverat, crudēlīter interfēcit!

Posteā Tullus ēgregiē cum hostibus pugnāvit, etsi Albānī sociōs Rōmānōs turpiter (foedē) dēseruerant. Tullus ducem Albānū severē atque atrociter pūnivit. Nēmō Rōmānus hostem severius aut atrocius pūnivit quam Tullus.

Numa iustē et prūdentē rēgnāvit deōsque diligenter coluit. Rōmulus et Tātius communiter rēgnāvērunt, nec Rōmulus mortem Tatiī molestē (aegrē) tulit.

Malus discipulus, qui malē ac prāvē scribit, rārō laudātur; bonus discipulus, qui benē ac rectē scribit

nōn solum Graecē, sed etiam Latīnē, frequenter laudātur.

PENSVM B

Ancus iūs fētiāle scripsit quō bellum indicitur. Latīnis bellum indictum est, postquam lēgātus deōs testātus est populū Latīnū adversus populū Rōmānū deliquisse [= male fēcisse] et plērique senātōrēs cōnsēserunt [= in eandem sententiam iērunt]. Latīnis victīs, Ancus ingentem praedam Rōmam revēxit; nec vērō Medulliam expugnāre potuit propter firmās mūnitionēs (< mūnīre). Iāniculō adiectō urbem amplificāvit [= ampliōrem fēcit].

Patre mortuō, Lucumō, vir strēnuus [= impiger], omnium bonōrum hērēs factus est. Cum Etrūsci eum spernerent ut exsule ortum, uxor Tanaquil, quae virum honorātum [= decorātum] vidēre cupivit, ei persuāsit ut Rōmam commigrāret cum omnibus bonis [= fortūnis] suis. Aquila ei pilleum abstulit et divinitus [= divinē] in capite reposuit. Hoc augurium Tanaquil, quae rerum caelestium perita erat, laeta accēpit. Rōmae L. Tarquinius, quem divitiae cōspicuum faciēbant, cīvēs sibi conciliābat cōmīter [= benignē] invitandō.

Equitatū auctō rēx Tarquinius cum Sabīnis cōnflīxit. Eō proeliō praecipua fuit glōria equitum, quī ab lateribus incurrērunt ac Sabīnōs fūdērunt. Haec fermē [= ferē] est fōrmula dēditionis: "Dēditisne vōs, urbem, agrōs, terminōs, dēlūbra [= fāna], divīna hūmānaque omnia in populī Rōmānī dīcionem?" "Dēdimus."

Servius Tullius, quī servā [= ancillā] nātus esse dicitur, magnā cūrā erudiēbātur [= docēbātur]. In vestibulō rēgiae duo pāstōrēs rīxam simulant; vocātī ad rēgem alter rem ex compositō orditur, alter securim in caput rēgis dēicit. Rēgina, arbitris [= testibus] ēiectis, Servium properē [= celeriter] accēvit [= arcessivit]. Populō nūntiat 'rēgem nōn mortuum, sed sōptum esse subitō ictū: interim Servium rēgis officiīs fūctūrum esse.' Ita cēlātā morte opēs Servii firmāvit (< firmus). Servius rēx populū ex cēnsū (< cēnsēre) in v classēs distribuit [= descripsit]; singulae classēs ex iūniōribus et seniōribus cōstant. Quamquam Servius magnō cōnsēnsū (< cōnsentīre) populī rēx legitimus (< lēx) dēclārātus erat, L. Tarquinius rēgnū affectāre nōn dēstitit; Tullia, quācum nūptiis (< nūbere) iūctus erat, eum instigābat [= incitābat]. Postrēmō senātum per praecōnem in Cūriam coēgit ibique turpissimis contumēliis Servio maledicere orsus est. Huic orātiōnī Servius intervēnit cum fautoribus (< favēre) suis, sed Tarquinius eum arripuit atque per gradūs dēicēcit! Tullia currum suum per corpus patris sanguinentum [= cruentum] ēgisse fertur, neque id ā cēterō scelere abhorret.

Māne hominēs ē somnō expergiscuntur. Senēs māiōrēs nūti sunt quam iuvenēs. Mōtus membrōrum vinculis impeditur. Captivus est miles captus. Discordia cīvīlis seditiō dicitur. Hominēs ferās domāre nōn possunt. Quī sōlus esse vult, locum sēcrētum petit. Caput ardēns glōriam futūram portendere putābātur. Fabius

Pictor est rerum gestarum *scriptor* antiquus. Servius cum primoribus Latinorum *hospitiis* [< hospes] iunctus erat. *Carpentum* est *vehiculum* [= currus] quod duas *rotas* habet; bestia quae currum vehit *iumentum* dicitur.

Synonyma: uxor filii et *nurus*; dolus malus et *fraus*; insania et *furor*; clam factus et *clandestinus*; idoneus et *aptus*; illustris et *inclutus*; regius et *regalis*; acerbus et *amarus*; eludere et *frustrari*; quomodo et quo *facto*.

Contraria: vetustas et *novitas*; iuventus et *senectus*; egredi et *ingredi*; publice et *privatim*.

PENSVM C

1. Quomodo fetialis bellum indicēbat? *Fetialis hastam sanguineam in fines hostium emittēbat.*
2. Quare carcerem aedificare necesse fuit? *Ut hominēs a sceleribus deterrērentur.*
3. Cur Lucumō domi honorem adipisci nōn poterat? *Quia peregrinus erat.*
4. Qui regēs peregrini Rōmae regnāvērunt? *Tatius et Numa et Tarquinius.*
5. Quot equitēs tum in exercitū Rōmānō erant? *Nongenti tantum, sed Tarquinius numerum duplicāvit.*
6. Quibus condicionibus pax cum Sabinis facta est? *Collatia Sabinis adempta est.*
7. Quale prodigium in regiā visum est? *Caput pueri dormientis arsisse fertur.*
8. Quid caput Serviī ardēs portendere putābatur? *Id eum regem futurum esse portendere putābatur.*
9. Quomodo rex Tarquinius occisus est? *Alter ex duobus pastōribus securim in caput regis dēiecit.*
10. Quare Tanaquil mortem regis celāvit? *Tanaquil mortem regis celāvit, ut opēs Serviī firmāret.*
11. Quos collēs Servius urbi Rōmae adiēcit? *Servius Quirinalē Viminālemque urbi adiēcit.*
12. Quales erant filiae Serviī? *Altera mitis, altera ferōx.*
13. Quomodo Servius regnō pulsus est? *Tarquinius Servium et Curia dēiecit.*

CAPITVLVM XLV

PENSVM A

Dē prōnominibus

Quis fuit rex ille ferōx qui Rōmā exactus est? Tarquinius fuit, quem Rōmāni 'Superbum' appellāvērunt. Is enim eōs civēs quos timēbat aut quorum divitiās cupiēbat necāvit. Illō tempore nēmō Rōmae tūtus erat. Cum Lucretia, uxor cuiusdam Collatini, a filio illius regis stuprāta esset, Brutus, cuius frater ab eodem rege necatus erat, hōc modō iuravit: "Per hunc sanguinem iurō: mē quācumque vi possim L. Tarquinius exsecūtūrum nec illum nec alium quemquam regnare Rōmae passūrum!" Tum regem ipsū et liberōs eius exēgit.

Ōrāculum illud Delphicum, cui ipse deus Apollo praest, clarius est quam ullum aliud ōrāculum neque rex Tarquinius ulli aliī ōrāculō credēbat.

Sextus quendam nūntium ad regem misit, nec verō rex huic nūntiō confidēbat. Sextus ab eō quaesivit:

"Quid rex tibi respondit cum tē recēpisset?" Nūntius: "In hortum exiit mē sequente nec quidquam mihi respondit." Nūntius dixit 'regem nihil sibi respondisse.'

Rōmulō mortuō patrēs inter se certābant quis eorum Rōmae regnāret. Omnibus placēbat aliquod caput civitatis esse, nec verō quisquam alteri concedere volēbat. Eō tempore Numa Curibus habitābat; eum populus Rōmānus regem creāvit, ac patrēs, cum nēmīnem illi virō praeferre audērent, ei regnum tradiderunt. Tum augur haec verba locutus est: "Iuppiter pater, si est fas hunc Numam Pompiliū, cuius ego caput teneō, regem Rōmae esse, uti tū signa certa declārēs inter eōs finēs quos feci!"

PENSVM B

Tarquinius Superbus primorēs suspectōs et invisōs [↔ dilectōs] occidit aut in *exilium* ēgit; ita senātorum numerō *imminūtō* [= minūtō], senātus *expers* potestatis [= sine potestate] erat, et rex ipse per se rem publicam *administrābat*.

Cum Turnus *minās* in regem Rōmānum iactāvisset, rex allātō falsō crimine virum *insontem* [= sine culpā] oppressit: gladiōs multōs ad eum *convehi* [= cōferri] iussit, quibus inventis *manifesta* [↔ dubia] res visa est.

Rex praedam largiendō animōs civium *lenire* [= mitigare] studēbat, qui se *opificēs* [= operarios] prō bellatoribus factōs esse *indignābantur* [= indignum putābant]; sed cum Ardeam vi capere nōn posset, urbem *obsidere* coepit. Ibi cum de uxōribus *mentio* facta esset, Collatinus dixit 'Lucretiam suam *castissimam* esse'; iuvenēs Rōmam properāvērunt, ubi uxōrēs suās in *epulis* [= cenā] et luxū tempus *terentes* invēnerunt; Lucretia verō nocte *serā* inter ancillās labōrābat. Postquam Sextus Tarquinius Lucretiam *stupravit* [= violāvit], Brutus per sanguinem Lucretiae *iuravit* 'se regem cum coniuge et *prole* [= stirpe] Rōmā *exactūrum* esse.' Ōratiōne habitā de vi ac *libidine* Sex. Tarquini, de *stuprō* Lucretiae nefandō, de *saevitiā* [< saevus] regis nōn *tolerandā* [= ferendā] ac de plēbis *miseriis* [< miser], Brutus haud *difficiliter* [↔ facile] Rōmānis persuāsit ut imperium regi *abrogārent*.

Hostis *insolēns* [= audax et superbus] semper parātus est ad *rebellandum* [= bellum renovandum]. Cohors cōnstat ex III *manipulis*. *Ōrāculum* est locus ubi fātum divinitus praedicitur *sortibus*. Vir *honestus* [< honor] nōn *peccat* [= delinquit].

Synonyma: potentia et *auctoritas*; iuventus et *juvenita*; pudicitia et *castitas*; culpa et *noxa*; peccātum et *delictum*; funus et *exsequiae*; iactura et *damnum*; fidus et *fidelis*; vacuus et *inanis*; tueri et *protegere*; interrogare et *sciscitari*; cogitare et *dēliberare*; trucidare et *iugulare*; properare et *maturare*; fluere et *manare*; premere et *urgere*; cōsentire cum aliquō et *assentire* alicui; in eundem locum et *eodem*; profectō et *enimvero*; ullō locō et *usquam*; apud et *penes*; suā sponte et *ultrō*.

Contrāria: stultitia et *prudentia*; decus et *dēdecus*; amicitia et *simulās*; coactus et *voluntarius*; pudicus et *impudicus*.

PENSVM C

1. Cūr ultimus rēx 'Superbus' appellābatur? *Quia sacerum sepeliri vetuit et primōrēs patrum interfecit.*
2. Quid Tarquinius Latīnis indixit? *Iis indixit ut primā luce ad lūcum Ferentinae convenirent.*
3. Num Latīni rēgem patienter exspectābant? *Immō Latīni rēgem impatienter exspectābant.*
4. Quōmodo Tarquinius Turnum suspectum fecit? *In hospitium Turni multōs gladiōs inferrī iussit.*
5. Quārē Sextus Tarquinius Gabiōs trānsfūgit? *Ut ā Gabiōnis dux belli factus civitātem Rōmānis dēderet.*
6. Quid Tarquinius nūntiō filiī respondit? *Nihil verbis respondit, sed summa papāverum capita dēcussit!*
7. Quōmodo Gabiī rēgi Rōmānō trāditi sunt? *Primōribus civitātis interfectis, Gabiī sine pugnā trāditi sunt.*
8. Quod portentum in rēgiā vīsum est? *Anguis ex columnā lignēā elāpsus est.*
9. Quōs Tarquinius Delphōs ad ōrāculum mīsit? *Rēx filiōs Titum et Arruntem cum Brūiō Delphōs mīsit.*
10. Quārē Brūtus stultitiam simulābat? *Stultitiam simulāvit, nē ā Tarquiniō interficeretur.*
11. Cūr Brūtus terram ōsculātus est? *Ita ōrāculō pāruii nam terra 'māter' est omnium mortālium!*
12. Quam ob rem Tarquinius Ardeam oppugnāvit? *Rēx divitiās civitātis cupiēbat.*
13. Aerāriumne plēnum erat pecūniae? *Aerārium exhaustum erat magnificentiā publicōrum operum.*
14. Quōmodo iuvenēs rēgiī in castris tempus terēbant? *Iuvenēs rēgiī conviviis ōtium terēbant.*
15. Quō iuvenēs rēgiī ex castris profecti sunt? *Rōmam profecti sunt et inde Collātiam.*
16. Quōmodo uxōrēs eōrum tempus terēbant? *Nurūs rēgiae in luxū et conviviis tempus terēbant, Collātini uxor lānae dēdita erat.*
17. Quae fuit uxor castissima? *Lucretia, uxor Collātini.*
18. Cūr Lucretia se ipsa interfecit? *Quia stuprum passa erat.*
19. Quid Brūtus per sanguinem Lucretiae iūrāvit? *Iūrāvit 'sē rēgem Rōmā exactūrum esse.'*
20. Quī primī cōsulēs fuērunt? *L. Iūnius Brūtus et L. Tarquinius Collātinus.*

CAPITVLVM XLVI

PENSVM A

Dē numeris

Livius scripsit *centum quadrāgintā duōs* [CXLII] librōs 'Ab urbe conditā', quōrum *trigintā quinque* [XXXV] tantum cōservāti sunt, *centum* et *septem* [CVII] periērunt.

Tarquinius, *septimū* [VII] rēx Rōmānus, ā Brūtō expulsus est annō ab urbe conditā *ducentēsimo quadrāgēsimo quārtō* [CCXLIV], et prō *unō* [I] rēge *duo* [II] cōsulēs creati sunt. Ex eō tempore quotannis *binī* [II...]. cōsulēs creābantur.

Annō ab urbe conditā *quadrīngentēsimo nōnāgēsimo* [CCCCXC] bellum Pūnicum *primū* [I] ortum est. Annō *vicēsimo tertio* [XXIII] eius belli Poeni proeliō nāvāli dēvicti sunt: *sexāgintā trēs* [LXIII] nāvēs eōrum captae sunt, *centum viginti quinque* [CXXV] dēmersae, *trigintā duo* [XXXII] mīlia hostium capta, *trēdecim* [XIII] mīlia occīsa; ex classe Rōmānā *duodecim* [XII] nāvēs dēmersae. Pugnātum est ante diem *sextum* [VI] idūs Mārtiās, id est diē *decimō* [X] mēnsis Mārtiī.

Legiōnēs Rōmānae in *dēnās* [X...] cohortēs dividuntur, cohortēs in *ternōs* [III...] manipulōs, manipulī in *binās* [II...] centuriās. In *singulis* [I...] legiōnibus sunt *quaterna* [IV...] vel *quina* [V...] mīlia hominum, quibus *sēni* [VI...] tribūnī militum praefecti sunt.

Bis bīna [2×2] sunt *quattuor*. *Ter sēna* [3×6] sunt *duodēviginti*. *Quater quina* [4×5] sunt *viginti*. *Quinquies dēna* [5×10] sunt *quinquāgintā*.

PENSVM B

Tarquinius Collātinus, L. Brūtī *collēga*, cum omni *patrimōniō* suō Rōmā migrāvit. Brūtus et Arrūns *invicem* sē occidērunt. Coriolānus ad quintum *miliārium* ab urbe prōcessit, sed mātris et uxōris flētū superātus *retrō* sē recēpit. Cincinnātus, quī agrum IV *iugerum* possidēbat, ab arātrō dictātor factus est (*dictātūra* est dignitās māior quam *cōsulātus*); ergō *sūdore* dētersō togam *praetextam* accēpit. M. Valeriō adversus Gallum prōcēdentī *corvus* super brachium sēdit atque oculōs Gallī ālis et *unguibus* verberāvit. Ap. Claudius *cēnsor* [< cēnsere] viam Appiam strāvit. Sannitēs Rōmānōs victōs sub *iugum* mīsērunt.

Pyrrhus captivōs Rōmānōs *honōrificē* [= magnō honōre] *tractāvit*, sed senātus eōs *infāmēs* habēri iussit. Fabricius medicum, quī sē Pyrrhum *venēnō* occisūrum prōmiserat, *repudiāvit* [= dīmisit]; rēx cum hoc *comperisset* [= cognōvisset], *honestātem* [< honestus] Fabriciī valdē admirātus est.

Cōsulēs Rōmāni Poenōs proeliō *nāvāli* vicērunt, sed cum *victrici* classe redeuntēs *naufragium* passi sunt; nec tamen animī Rōmānōrum hāc *calamitate* infracti sunt. Bellō Pūnicō *trānsactō* [= peractō], rēx Hierō ducenta mīlia *modiōrum* tritici populō Rōmānō *praestitit* [= praebuit].

Tirō est novus miles. Pānis albus ex *tritico* efficitur.

Synōnyma: III annī et *triennium*; IV annī et *quadriennium*; ferōx et *trux*; immēnsus et *infinitus*; magnus et *grandis*; cōspicius et *insignis*; senēscere et *cōsenēscere*; ulcisci et *vindicāre*; pārere et *obsequi*; condemnāre et *damnāre*; fallere et *dēcipere*.

Contrāria: prōgredi et *regredi*; cessāre et *perseverāre*.

PENSVM C

1. Quid ēgit Tarquinius Rōmā expulsus? *Bellum intulit Rōmae, ut in rēgnum restitueretur.*
2. Quōmodo periiit L. Brūtus? *Brūtus et Arrūns in proeliō invicem sē interfecērunt.*

3. Quid trecentis Fabiis accidit? Omnēs praeter unum in proeliō interfecti sunt.
4. Ubi senātores Cincinnātum invēnerunt? Cincinnātum arantem invēnerunt et dictātōrem fecerunt.
5. Cūr decemviris potestās sublāta est? Quia unus ex iis filiam Verginiū stuprāre cōnātus erat.
6. Tōtamne urbem Rōmam Galli occupāverunt? Galli urbem Rōmam praeter Capitōlium occupāverunt.
7. Quōmodo Mānlius 'Torquātī' cognōmen accēpit? Mānlius torquem Gallō occisō adēptum collō suō imposuit.
8. Quid Ap. Claudius Caecus cēnsor fēcit? Ap. Claudius cēnsor aquam Appiam induxit et viam Appiam strāvīt.
9. Ā quibus Rōmānī sub iugum missi sunt? Rōmānī ā Samnitibus victi sub iugum missi sunt.
10. Cūr Pyrrhus Rōmānōs admirābatur? Quia militēs Rōmānōs mortuōs cum adversō vulnere et truci vultū iacere vidit.
11. Quid medicus Pyrrhī prōmisit? Medicus Fabriciō prōmisit 'sē Pyrrhum venēnō occisūrum esse.'
12. Quid ēgit Rēgulus postquam Rōmam missus est? Rōmānis suāsīt nē pācem cum Poenis facerent.
13. Ubi Carthāginiēnsēs dēvicti sunt? Proeliō nāvāli ad Aegātēs insulās dēvicti sunt.
14. Quandō Iānus iterum clausus est? Pāce factā T. Mānliō Torquātō C. Atiliō Bulbō cōnsulibus.
15. Quis spolia opīma tertia cēpit? M. Claudius Marcellus cum rēgem Gallōrum suā manū occidisset.

CAPITVLVM XLVII

PENSVM A

Dē modis verbōrum et participiis

Porsenna, rēx Etruscōrum, cum Iāniculum cēpisset [capere], virtūte Horātii Coclitis prohibitus [prohibere] est nē Tiberim trānsiret [trānsire]. Quī, cum aliis imperāvisset [imperāre] ut pontem rescinderent [rescindere], ipse prō ponte stāns [stāre] sōlus Etruscōs sustinuit [sustinere], et ponte ruptō [rumpere] in flūmen sē misit [mittere] ut ad suōs natāret [natāre]. Ob hoc factum statua eī in Comitio posita [pōnere] est.

Cum Porsenna rēx urbem obsidēret [obsidēre], C. Mūcius senātum adiit [adire] et patribus pollicitus [polliceri] est 'sē rēgem occisūrum [occidere] esse'. Cum ad hostēs trānsfūgisset [trānsfugere] et in castra rēgis intrāvisset [intrāre], ut prōmissum solveret [solvere], alium virum prō rēge occidit [occidere]. Ā cūstōdibus apprehensus [apprehendere] et ad rēgem tractus [trahere] dextram igni impositam [impōnere] exussit [exūrere]; ita manum pūnivit [pūnīre] quae (: cum) in caede peccāvisset [peccāre]. Hāc viri cōstantiā rēx ita permōtus [permovēre] est ut Mūcium liberāret [liberāre] et lēgātōs Rōmam mitteret [mittere] quī (: ut) pācem compōnerent [compōnere]. Patrēs Mūciō virtūtis causā trāns Tiberim agrum dedērunt [dare].

PENSVM B

In hōc commentāriō A. Gellius collēgit ea quae ex-cerpit ex libris annālibus [= chronicis] dē temporibus quibus flōruerunt Graeci Rōmānique illūstrēs.

Ad annum ducentēsimū sexāgēsimum [= CCLX] a.u.c. Aeschylus Athēnis tragoediās scribere coepit et celebrātus [= nōbilitātus] est; eōdem tempore Coriolānus, ā tribūnis plēbis vexātus [= male tractātus], ad Volscōs ā Rōmānis dēscivit. M. Mānlius Gallōs in obsidiōne [< obsidēre] Capitōlii obrēpentēs dēpulit, sed postea rēgnum affectāvisse convictus est.

Alexander in Asiam trānsgressus est [= trānsiit] et plē-rāque [= māiore] parte Orientis subactā mortem obiit.

Cēnsorēs ad nōmen P. Cornēlii Rūfini notam apposuerunt et causam subscripsērunt 'quod argentī facti X pondō librās haberet'. Annō quingentēsimō undēvicēsimō [DXIX] a.u.c. Sp. Carvilius Rūga primus Rōmae divortium cum uxōre fēcit. Lūcilius aliōs poētās obtrectāvit in poēmatīs suis.

Anus, postquam trēs librōs exussit [= deussit], rēgem percontāta est 'num reliquōs eōdem pretiō mercāri [= emere] vellet?' Rēx, quī primō 'anum dēlirāre [= furere]' dixerat, iam cōstantiam [< cōstāns] et cōnfidentiam [< cōnfidēns] eius admirābatur.

'Mehercule' est iūs iūrandum per Herculem.

Synōnima: diūturnus et diūtinus; vēndere et vēnundare; certē et sine dubiō.

Contrāria: cōmicus et tragicus; fertilis et sterilis; sapere et dēsipere; cautē et temere.

PENSVM C

1. Ā quō incipit A. Gellius? Incipit ā Solōne.
2. Cūr nōn ab Homērō incipit? Quia Homērus multis annis ante Rōmam conditam vixisse cōstat.
3. Quandō Solō lēgēs Athēniēnsibus scripsit? Solō lēgēs scripsit Tarquiniō Priscō Rōmae rēgnante.
4. Quid Tarquiniō Superbō rēgnante factum est Athēnis? Eō tempore Harmodius et Aristogitōn Hipparchum tyrannum occidērunt.
5. Quō duce Persae ad Marathōnem victi sunt? Persae Miltiade duce victi sunt ad Marathōnem.
6. Ubi Athēniēnsēs classem Persārum vicērunt? Clas-sis Persārum ad insulam Salamina victa est.
7. Quot tabulās lēgum decemvirī scripsērunt? Decem-viri duodecim tabulās lēgem scripsērunt.
8. Quōmodo Sōcratēs mortem obiit? Sōcratēs capitis damnātus venēnum bibere coactus est.
9. Cūr M. Mānlius capitis damnātus est? Quia rēgnum affectāvisse convictus erat.
10. Platō et Aristotelēs quī fuērunt? Platō et Aristotelēs philosophi Graeci fuērunt.
11. Quō Alexander trānsgressus est et quid ēgit? Trāns-gressus in Asiam magnam Orientis partem subēgit.
12. Cūr P. Cornēlius Rūfinus senātū mōtus est? Quod cēnae grātiā decem pondō librās argentī habēbat.
13. Quid scripsit Menander? Cōmoediās scripsit.

14. Quis Rōmae p̄imus d̄ivortium f̄ecit et quārē? Carvilius Rūga divortium f̄ecit cum uxor sterilis esset.
 15. Plautus quis fuit et quādo fl̄oruit? Plautus poēta cōmicus fuit qui bellō Pūnicō secundō fl̄oruit.

CAPITVLVM XLVIII

PENSVM A

Supplenda sunt themata quae d̄esunt:

tegere tēxisse tēctum; cingere cīnxisse cīnctum; cōnfligere cōnflīxisse cōnflīctum; exstinguere exstīnxisse exstīnctum; stringere strīnxisse strīctum; pingere pīnxisse pīctum; ērigere ērēxisse ērēctum; augere auxisse auctum; d̄struere d̄strūxisse d̄strūctum; laedere laesisse laesum; invadere invāxisse invāsum; ēludere ēlūxisse ēlūsum; sentīre sēnsisse sēnsū; suādere suāxisse; excēdere excēssisse; haerere haesisse; haurire hausisse haustum; manere mānsisse; opprimere oppressisse oppressum; d̄etere d̄etersisse d̄etersum; reficere ref̄ecisse ref̄ectum; adicere adīcisse adīctum; recipere rec̄episse rec̄eptum; adimere ad̄misse ad̄emptum; gignere genuisse genitum; accumbere accubuisse accubitum; pallēscere pallūisse; sonāre sonūisse; domāre domūisse domitum; increpāre increpūisse; cōnsciscere cōnscīvisse cōnscītum; inquirere inquīsivisse inquīsītum; sepelire sepelivisse sepultum; colligere collēgisse collēctum; exigere exēgisse exāctum; cōgere coēgisse coāctum; fundere fudisse fūsum; relinquere relliquisse relictum; contingere contīgisse conīctum; incendere incendisse incēsum; tribuere tribuisse tribūtum; concurrere concurrisse concursum; pandere pandisse passum; comperire comperisse compertum; expellere expulisse expulsū; resistere resistisse; parere peperisse partum; fallere fefellisse falsum; ēdere ēdidisse ēditum; d̄elēre d̄elēvisse d̄elētum; complere complēvisse complētum; d̄ecernere d̄ecrēvisse d̄ecrētum; crēscere crēvisse; colere coluisse cultum; cōnsulere cōnsuluisse cōnsultum; corripere corripuisse correptum; torrere torruisse tōstum; fungī fūnctum; pati passum; ēgredi ēgressum; complectī complexum; orīri ortum; experīri expertum; ulcīscī ultum; adipīscī adeptum; rēri ratum.

PENSVM B

Hannibal puer, cum patrī blandir̄etur ut s̄e d̄uceret in Hispāniam, iūre iurandō adāctus est ‘s̄e semper hostem fore Rōmānis’. Patre mortuō Hannibal vixdum [= vix adhūc] p̄bēs in Hispāniam missus est, ut militiae ad̄suēsceret et in locum patris succēderet. Omnium as̄sēnsū [< assentire] dux d̄clārātus p̄imum aliās gentēs domuit, tum Saguntum circum̄sedere [= obsidēre] coepit. Iam mūrī arietibus feriēbantur, sed oppidāni [= civēs oppidī] fortiter obsistēbant hostēsque submōvērunt [= remōvērunt]. Per paucōs diēs obsidiō magis quam oppugnānīō fuit, nec vērō ab apparātū [< apparāre] mūnitiōnum cessāvērunt. Pugnā renovātā, mūrī et turrēs quassātae sunt et cum fragōre ingenti pr̄cidē-

runt; utrimque p̄cursum est, Poenōs spēs, Saguntīnōs d̄esp̄rātīō incitābat; oppidānis minuēbatur ex̄spectātīō [< exspectāre] opis, cum tam procul Rōma, ūnica spēs, esset. Audītis p̄cis condiciōnibus, p̄mōrēs in ignem s̄emet [= s̄e] ipsī praecipitāvērunt; inde cum pavor tōtam urbem pervāsisset ac mūrī sine statiōnibus cūstōdiisque soliūtis [< solēre] essent, Poenī per ruinam mūrī impetū factō urbem mōmentō temporis cēpērunt.

Post excidiū Saguntī tantus maeror [< maerere] et metus dē summā r̄erum Rōmānōs cēpit ut trepidārent magis quam cōnsultārent. Māximis cōpiīs comparātis, bellum Poenīs indictum est. V̄ere Hannibal exercitum ex hibernīs ēdūxit atque Alpēs trāscendit [= trānsiit]. Post trānsitū [< trānsire] labōriōsum [= magnī labōris] Rōmānōs equestri [< equus] proeliō vicit. Ad Trasumennū Hannibal, equitibus ad faucēs [= angustias] locātis et levī armātūrā post montēs circumductā, Rōmānōs circumv̄enit [= circumdedit] antequam aciem īstruere et arma expedire possent. Rōmae cum turba inquireret [= quaereret] ‘quae repēs [= repentina] clādēs allāta esset?’ M. Pompōnius praetor ‘Pugnā magnā’ inquit ‘victi sumus.’ Duae mātres, cum praeter spem filiōs sōspitēs [= salvōs] vidissent, gaudiō exanimātae sunt [= exsp̄rāvērunt]. Fabiō Māximō dictātōri mandātum est ut praesidia certīs locis dispōneret et pontēs rescinderet. Fabius novīs cōsulibus suāsīt ut proelium differrent, quia sciēbat Hannibalem, ducem callidum, aliter vincī nequire [= nōn posse]. Sed ob impatientiam Varrōnis cōsulis proeliō commissō, Rōmānī incautē [= temere] in medium irruentēs inclūsī et victi sunt. Alter cōsul, quī p̄mō proeliō fundā ictus erat, postremō tēlis obrutus est. Reliquiae [< reliquus] exercitūs Canusium p̄fugērunt.

Māgō in senātū Carthāginiēnsī dixit ‘p̄o victōriīs dīs grātēs [= grātias] agendās esse et supplēmentum [< supplere], pecūniam, commeātum Hannibalī mittendum’; sed Hannō eī contrādixit et Hannibalem criminātus est [= incūsavit].

Hannibal revocātus dixit ‘s̄e obrectātiōne atque invidiā senātūs Carthāginiēnsis victum esse’, et sic Hannōnem castigāvīt [= reprehendit]: ‘Nec hāc dēfōrmitāte [= foeditate] reditūs [< redire] meī tam P. Scīpiō exsultābit quam Hannō...’

Carthāginiēnsibus d̄evictis indūtiaē in trēs mēnsēs datae sunt. Pāx facta est his l̄egibus: ut perfugās fugitivōsque et captivōs redderent; nāvēs longās praeter X trirēmēs trāderent; X mīlia talentum argenti et C obsidēs darent.

Quod senātus d̄ecrēvit senātūs cōnsultum dicitur. Cōnsularis est quī cōsul fuit, quī praetor fuit praetorius. Aedilis est magistrātus quī viās, aedēs, lūdōs cūrat. Novī cōsulēs dē p̄vinciīs sortiuntur [< sors]. Eques properāns equō calcāria subdit. Difficile est longitūdinem flūminis mētiri.

Synōnima: hostia et victima; virga et sarmentum; mūnitiō et mūnimentum; stūpes et pālus; memorandum et memorābilis; d̄ensus et cōnfertus; errāns et vagus;

lūgubris et fūnestus; tolerandus et tolerābilis; operam dare et niti; inducere et intrōducere; ēminere et prō-minere; dēfungi et perfungi; cēnāre et epulāri; dēter-rere et absterrere; explōrāre et speculārī; nēquāquam et haudquāquam; sine periculō et tūtō; nec adhūc et necdum; scilicet et videlicet; num quis et ecquis; aliō locō et alibi.

Contrāria: virtus et vitium; somnus et vigiliae; invitus et libēns; remōvère et prōmovère; sequi et praecedere.

PENSVM C

1. Quid Hannibal puer iūravit? Iūravit 'sē semper hostem fore populō Rōmānō!'
2. Cūr Rōmānī Poenīs bellum indixērunt? Bellum indixērunt cum Poenī Saguntum expugnāvissent.
3. Quōs montēs Hannibal trāscendit ut in Italiam perveniret? Pyrēnaeum et Alpēs trāscendit.
4. Quid factum est ad lacum Trasumennum? Exercitus Rōmānus ab Hannibale victus et C. Flāminius cōsul occisus est.
5. Quōmodo Rōmānī nūntium clādis accēperunt? Concursus populī in forum factus est cum ingentī terrōre.
6. Quōmodo Q. Fabius Māximus Hannibalī resistēbat? Fabius Māximus cum Hannibale cōnfligere nōlēbat.
7. Ubi Paulus et Varrō cum Hannibale cōnflixerunt? Ad Cannās vicum in Āpuliā.
8. Cūr pedītēs Rōmānī, quī Gallōs Hispānōsque impulerant, Āfrīs resistere nōn potuerunt? Quia Rōmānī incautē in medium irruentēs ab Āfrīs circumventī sunt.
9. Uter cōsul eō proeliō occisus est? L. Aemilius Paulus proeliō Cannēnsī occisus est.
10. Quot equitēs cōsulem fugientem secūtī sunt? Alterum cōsulem Venusiam perfugientem quinquagintā ferē equitēs secūtī sunt.
11. Num Hannibal inde exercitum dūxit Rōmam? Hannibal nōn statim adversus Rōmam profectus est, primum in Campāniam exercitum mōvit.
12. Quis nūntium victōriae Carthāginem tulit? Māgō, frāter Hannibalis, victōriam nūntiāvit.
13. Quid Māgō ā senātū Carthāginiēnsī petivit? Petivit ut Hannibali supplēmentum mitteretur.
14. Num omnis senātus Māgōnī assentiēbat? Unus Hannō Māgōnī contrādidit.
15. Quis primum Hannibalem vicit in Italiā? Claudius Mārcellus primum exercitum Hannibalis in Italiā vicit ad Nōlam oppidum.
16. Cūr Masinissa Sophonisbae uxōrī venēnum misit? Masinissa ā Scipiōne castigātus est quod Sophonisbam, filiam Hadrubalis, uxōrem dūxisset.
17. Quandō Hannibal ex Italiā revocātus est? Revocātus est postquam Scipiō Poenōs in Āfricā vicit.
18. Ā quō Hannibal victus est in Āfricā? Victus est ā Scipiōne adiuvante Masinissā.
19. Quid Hannibal in senātū Carthāginiēnsī fassus est? Fassus est 'sē bellō victum esse'.

20. Quibus condiōnibus pāx composita est? Poenīs pāx data est his condiōnibus: ut nāvēs longās trāderent, decem milia talentum solverent, nēve bellum iniussū populi Rōmānī gererent.

21. Quō cognōmine nōbilitātus est Scipiō? Scipiō cognōmine 'Āfricānī' nōbilitātus est.

CAPITVLVM XLIX

PENSVM A

Dē praepositionibus

Annō ab urbe conditā CCLXI, post rēgēs exāctōs XVII, Coriolī oppidum Volscōrum captum est ā Cn. Mārciō, quī cum militibus dēlectis per patentēs portās irrūpit et propter hoc factum Coriolānus vocātus est. Ille vēō, etsi bene prō patriā pugnāverat, ā civibus in exsilium pulsus ad ipsōs Volscōs cōnfūgit eōsque contrā Rōmānōs concitāvit. Exercitum adversus patriam dūxit et castra posuit prope Rōmam iūxtā viam Appiam. Lēgātī ad eum Rōmā (ex urbe Rōmā) dē pāce missi sine respōnsō revertērunt. Postrēmō māter et uxor eius, quae Rōmae relictāe erant, cum duōbus parvis filiis ad castra vēnērunt. Coriolānus, cum māter suam inter uxōrem et filios stantem cōnspexisset, intrā vallum eōs recēpit. Ob amōrem ergā māterem et coniugem et liberōs suos Coriolānus iram in patriam oblītus est; nēmō praeter mulierēs animum viri frangere potuit.

Contrāria: ex urbe et in urbem; ā villā et ad villam; cum equō et sine equō; ante templum et post templum; contrā patriam et prō patriā; extrā moenia et intrā moenia; procul ab oppidō et prope oppidum; suprā caelum et infra caelum; citrā fluvium et ultrā fluvium; super terram et sub terrā.

PENSVM B

In librō suō dē excellentibus ducibus Cornēlius Nepōs dicit 'populum Rōmānum ceterās natiōnēs [= gentēs] fortitudīne antecedere.'

Hannibal, posteaquam [= postquam] expugnāvit Saguntum, civitatem foederatam [< foedus], Alpēs, quae Galliam ab Italiā sēiungunt, trānsiit et identidem cum Rōmānīs manum cōnservit eōsque prōfligāvit [= devicit]. Nihilō sētius/minus ā Scipiōne victus est, cum patriae facultates [= opēs] exhaustae essent. Domī Hannibal novīs vectigalibus pecūniam comparāvit, quae Rōmānīs pendenda [= solvenda] erat. Cum dēposceretur, in Syriam profūgit, atque bona eius pūblicāta sunt. Inde in Crētā venit, ut cōsiderāret [= reputāret] quid ageret. Crētēnsibus avāris sic verba dedit: amphorās fictilēs plumbō complēvit, summīs aurō opertis, et aurum suum in statuās aeneās [= aereās] abdidit. Tum ad Prūsiam vēnit, quī dissidēbat [= dissentīēbat] ā rēge Eumene et saepe cum eō congressus erat et marī et terrā; sed utrobique Eumenēs rōbustior [= validior] erat. Hannibal eum dolō vicit, cum venēnātās serpentēs in vāsa fictilia abdidit in nāvēs eius coniēcisset. Nec tum solum, sed saepe aliās Hannibal adversarios [= hostēs] pepulit. Dēnique ā

Rōmānīs circumventus venēnum, quod semper sēcum ferre cōsuēverat [= solēbat], sūmpsit, nē arbitriō Rōmānōrum periret.

Senātōrēs 'patrēs cōscripti' vocantur. Hērēditās est quod hērēdi lēgātur. Infāns quī nōndum ambulāre didicit manibus et genibus rēpit. Stēllae innumerābilēs sunt [= numerārī nōn possunt]. Ovidius est poēta ēlegāns et urbānus.

Synōnyma: mors et obitus; damnum et dētrimentum; duo diēs et biduum; imperium et praeceptum; mōs et cōsuētūdō; magister et doctor; antiquus et pristinus; negāre et infitiārī; egēre et indigēre; insidiās parāre et insidiārī; evenire et isū venire; adimere et eximere; pererrāre et peragrāre; forte et fortuitō; haud paulum et nōnnihil.

Contrāria: fidēs et suspiciō; ōtiōsus et districtus; firmāre et dēbilitāre.

PENSVM C

1. Quam ob rem Hannibal victus est? Hannibal ob-trectātiōne suōrum civium victus est.
2. Quō Hannibal ex patriā profūgit? In Syriam ad rēgem Antiochum profūgit.
3. Quā poenā Poenī eum profugum affēcērunt? Bona eius publicāverunt, domum disiecērunt et ipsum exsulem iūdicāverunt.
4. Quid Hannibal regī Antiochō suādēbat? Rēgī suādēbat ut bellum Rōmānīs faceret.
5. Num Antiochus cōsiliīs eius pārui? Antiochus Hannibali nōn pārui, et ā Rōmānīs victus est.
6. Quārē Hannibal ē Syriā in Crētā venit? Hannibal verēbātur nē Rōmānīs dēderetur.
7. Quōmodo pecūniam suam ā Crētēnsibus cōservāvit? Amphorās plumbō complēvit summīs aurō opertis, atque aurum in statuās aēneās abdidit.
8. Quō Hannibal ē Crētā sē contulit? Ē Crētā Hannibal in Bithŷniā ad rēgem Prūsiam profectus est.
9. Quōcum rēx Prūsias bellum gerēbat? Prūsias cum Eumene, rēge Pergamī, bellum gerēbat.
10. Quōmodo Hannibal classem Eumenis pepulit? Serpeniēs venēnātās in nāvēs Pergamēnās coniēcit.
11. Quōmodo Rōmānī Hannibalem in Bithŷniā reppe-rerunt? Lēgātus Prūsiae Rōmānīs dixit 'Hannibalem in Bithŷniā esse.'
12. Num Prūsias Hannibalem Rōmānīs dēdidit? Rēx recūsāvit hospitem suum Rōmānīs dēdere.
13. Quāle erat castellum Hannibalis? Castellum eius sic aedificātum erat ut in omnibus partibus exitūs habēret.
14. Quōmodo Hannibal comperit sē ā Rōmānīs peti? Puer ei nūntiāvit 'omnēs exitūs ā militibus occupā-tōs esse.'
15. Num Hannibal vīvus captus est ā Flāmininō? Hannibal circumventus venēnum sūmpsit nē ā Rōmānīs caperetur.

16. Quem Hannibal māximum imperātōrem dūcēbat? Hannibal Alexandrum, Macedonum rēgem, māximum imperātōrem dūcēbat.

CAPITVLVM L

PENSVM A

Verte ōrātiōnem rēctam in obliquam:

Augustus: "Marmoream relinquō urbem quam latericiam accēpī." Augustus glōriātus est 'Marmoream sē relinquere urbem quam latericiam accēpisset'.

Nerō: "Postquam domum mihi aedificāvi, quasi homō tandem habitāre coepī!" Nerō dixit 'sē, postquam domum sibi aedificāvisset, quasi hominem tandem habitāre coepisse.'

Horātius pater: "Ego filiam meam iūre caesam iūdicō, quod hostium mortem lūgēbat." Horātius pater prō-clāmāvit 'sē filiam suam iūre caesam iūdicāre, quod hostium mortem lūgēret.'

Tarquinius: "Ego nōn rem novam petō, quia duo iam rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāverunt." Tarquinius negāvit 'sē rem novam petere, quia duo iam rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāvissent.'

Tullia: "Nōn mihi dēfuit vir cum quō tacita serviēbam." Tullia dīcēbat 'nōn sibi dēfuisse virum cum quō tacita serviret.'

Tarpēia: "Mercēdem postulō id quod in sinistrīs manibus habētis." Tarpēia mercēdem ā Sabīnīs postulāverat 'id quod in sinistrīs manibus habērent.'

Hamilcar: "Tē in castra mēcum dūcam, Hannibal, sī mihi fidem quam postulō dederis." Hamilcar filiō prō-misit 'sē eum in castra sēcum ductūrum esse, sī sibi fidem quam postulāret dedisset.'

Macedonēs: "Quodcumque senātus cēnsuerit, id rēx faciet." Macedonēs prōmiserunt 'quodcumque senātus cēnsuisset, id rēgem factūrum esse.'

PENSVM B

Philippō victō, in v diēs supplicatiōnēs dēcrētae sunt. x lēgātī mōre māiōrum in Graeciam missī sunt. Isthmiīs praecō in mediam āream prōcessit atque 'liberōs esse Graecōs' prōnūntiāvit. Aliī aliōs mirābundī [= mirantēs] intuēbantur, tum plausus ortus est. Flāmininus in conventū [= conciliō] dixit 'sē exercitum suum ē Graeciā dēportātūrum esse'; cūctī eum 'servātōrem' 'liberātōrem' que acclāmāverunt. Exercitū in Italiam trāns-portātō imperātōr trīduum [= III diēs] triumphāvit. Antiochus, postquam hiemem in convīviīs et vīnum sequentibus voluptātibus trādūxit, intrā saltum Thermopylārū, quī Graeciam dīrimī [= dīvidit], sē recēpit, et castra duplici vāllō fossaque perminūvit. Aetōlis imperāvit ut verticēs montium insiderent [= occupārent], nē quās callēs Rōmānī invenirent ad trānsitum. Cōsul Acilius castra posuit prope fontēs calidārū aquārū;

propter angustiās aciem artā fronte instrūxit. Eō proeliō Rōmānī recessissent, nī [= nisi] Catō, dēiectis Aetōlīs, subsidiō vēnisset. Antiochō victō Acīlius Hēraclēam, quae sita est in rādicibus Oetae montis, contemplātus est [= inspexit]. Post oppugnātiōnem XXIV diērum Rōmānī integrōs mūrōs scālis trāscendērunt. L. Scīpiō, cum Antiochum in Asiā vicisset, peculātūs accūsātus est, sed tribūnus plēbis prō eō intercessit.

Perseus, qui nōn contentus rēgnō suō finitimōs oppugnāverat, victus Samothrācam cōnfūgit et omnium animōs ā sē abalienāvit. Cum Cn. Octāvius Macedonibus incolumitātem libertātemque prōmīssisset, trānsitiō [< trānsire] omnium facta est. Rēx cum tribus cōnsciis fugae ad portum pervēnit nec lembum quō ad Cotym veherētur invēnit. Postquam in templō dēlituit, sē Rōmānīs dēdidit et in nāvem praetōriam impositus est. Cōnsul rēgī praetōrium introeuntī [= intrantī] dextram porrēxit eumque in tabernāculum intrōdūxit. Perseus est documentum [= exemplum] mūtātiōnis [< mūtāre] sortis hūmānae.

Mercātus est locus quō mercātōrēs conveniunt ut mercātūrās faciant. Victōria est prosperus bellī ēventus [= exitus]. Omen est signum rei futūrae. Iuppiter est praeses [= cūstōs] arcis Capitōlinae. Tullus, Numae successor, rēx fuit ācer et violentus [< vīs]. Paulus ex magnā prōgeniē [= stirpe] duōs filiōs in adoptiōnem dedit.

Synōnyma: perfuga et trānsfuga; fidēs et fidūcia; vectigal et tribūtum; thēsaurus et gaza; oblitus et immemor; valdē cupere et avēre; continuum facere et continuāre; amplificāre et ampliāre; dēmittere et submittere; properē et raptim; tantum et tantummodo; aliter et secus; inter vulgus et vulgō.

Contrāria: clāmōr et murmur; insula et continēns; nocturnus et diurnus; nōbilis et ignōbilis; accēdere et abscedere; continuāre et intermittere; retrō et porrō.

PENSVM C

1. Quis rēgem Philippum dēvicit? T. Quīnctius Flāminius Philippum in Thessaliā dēvicit.
2. Post victōriam quid Isthmiīs prōnūntiātum est? 'Civitatēs Graecās liberās esse' prōnūntiātum est.
3. Quōmodo Graecī gaudium suum ostendērunt? Māximō cum clāmōre plausus ortus est.
4. Quid Flāmininus in triumphō trānstulit? In triumphō tēla signaque, aurum argentumque trānstulit.
5. Quid rēx Antiochus Chalcide ēgit? Nūptiās celebrāvit et hiemem in convivīs luxūque trādūxit.
6. Ubi M'. Acīlius cum Antiochō congressus est? Ad Thermopylās in mediā Graeciā.
7. Cūr Aetōlī rēgī subsidiō nōn vēnērunt? Quia M. Porcius Catō eōs ab iugō Callidromī dēiēcerat.
8. Quōmodo Rōmānī mūrōs Hēraclēae trāscendērunt? Integrōs mūrōs scālis trāscendērunt.
9. Cūr L. Cornēlius Scīpiō 'Asiāticus' nōminātus est? Ita nōminātus est cum Antiochum in Asiā vicisset.

10. Quis successor rēgis Philippī fuit? Perseus filius rēgi Philippō successit.

11. Ubi et ā quō duce victus est Perseus? Perseus in Macedoniā ad Pvdnam victus est ā L. Aemiliō Paulō.

12. Quō Perseus victus cōnfūgit? Perseus in insulam Samothrācam cōnfūgit.

13. Quōmodo victōria Aemiliī Paulī Rōmam nūntiāta est? Ā lēgātīs O. Fabiō, L. Lentulō, O. Metellō tabellārius praemissus est cum litteris laureātis.

14. Quōmodo populus Rōmānus dīs grātiās ēgit? Supplicātiōnibus et sacrificiis populus Rōmānus dīs grātiās ēgit.

15. Cūr Paulus lēgātōs Rōmānōs sine respōnsō dīmīsit? Quia lēgātī litterās attulērunt in quibus Perseus sē 'rēgem' appellāvit.

16. Cūr Perseus Rōmānīs sē dēdidit? Quia Macedonēs omnēs ad Rōmānōs trānsiērunt.

17. Quōmodo Paulus Perseum victum recēpit? Paulus Perseō introeuntī dextram porrēxit eumque in cōnsiliō cōnsidere iussit.

18. Quid fēcit Paulus ante adventum decem lēgātōrum? Paulus Graeciam peragrāvit.

19. Quae mala fortūna fēlicitātem Paulī turbāvit? Duo Paulī filii mortui sunt alter quīnque diēbus ante triumphum, alter trīduō post.

20. Quāndō rēgnum Macedoniae māximum fuit? Alexandrō Magnō rēgnante.

CAPITVLVM LI

PENSVM A

Supplenda sunt verba composita:

ab- + agere > abigere; ab- + ferre > aufferre; ab- + tulisse > abstulisse; ad- + currere > accurrere; ad- + lātum > allātum; ad- + pellere > appellere; con- + cadere > concidere; con- + loquī > colloqui; con- + pōnere > componere; con- + regere > corrigerere; con- + orīri > conoriri; dē- + scandere > dēscendere; dē- + salire > dēsilire; dis- + fluere > diffluere; dis- + regere > dirigere; ex- + ferre > efferre; ē- + iacere > ēicere; in- + ruere > irruere; in- + premere > imprimere; in- + lātum > illātum; ob- + pōnere > oppōnere; ob- + caedere > occidere; re- + statuere > restituere; per- + facere > perficere; prō- + gradī > prōgredi; prō- + ire > prōdīre; re- + agere > redigere; re- + quaerere > requirere; sub- + tenēre > sustinēre; trāns- + dare > trādere.

Supplenda sunt verba simplicia:

accipere < ad- + capere contingere < con- + tangere; ēdere < ē- + dare; prōicere < prō- + iacere; colligere < con- + legere; inquirere < in- + quaerere; inclūdere < in- + claudere.

PENSVM B

Catō, quamquam aliās prōmptus erat ad vituperandum, Scīpiōnem laudāvit. Multī ad Andriscum coibant [=

conveniēbant], quī fabulam finxerat 'sē esse Persei filium ex paelice nātum.' Masinissa in summā senectā [= senectūte] mortuus est. Corinthus, urbs praedives [= divitissima], diruta est ā L. Mummiō, virō abstinenti [↔ cupidō]. Mancinus dignitātī populi Rōmāni lābem imposuit: pācem fēcit ignōminiōsam [= turpem], quam senātus ratam esse vetuit. Viriāthus, ex vēnātōre [< vēnārī] dux factus, ā prōdiōribus interfectus est et ā militibus suis multum complōrātus. Scīpiō exercitum luxuriā [= luxū] corruptum ad veterem disciplinam restituit: multa scortā ē castris eiēcit et militēs septēnōs [VII] vallōs portāre coēgit.

Ti. Gracchus, cum lēgem agrāriam [< ager] prōmulgāvisset [= tulisset], ab optimātibus occisus est ictus fragmentis subsellii. Scīpiō, dum triumviris agrō dividendō creātis adversātur [= resistit], dēcessit, sed dē morte eius nūlla quaestiō ācta est. C. Gracchus, quī orātor eloquentior fuit quam frāter, lēgem frūmentāriam [< frūmentum] tulit et complūrēs colōniās dēdūxit. Post tribūnātum [< tribūnus] suum sēditiosum [< sēditio] is quoque occisus est. Ti. et C. Gracchus plēbem in libertātem vindicare cōnātī sunt, sed nōbilitās, quae factiōne magis pollēbat [= valēbat], actiōnibus [< agere] eōrum obviam iit.

Fontēs calidārum aquārum corpori salubrēs sunt. Servus quī delīquit sub furcā verberātur. Quī modum nōn excēdit moderātus est; quī paulō contentus est modestus esse dicitur.

Synōnyma: indignatiō et offēnsa; nimia cōpia et abundantia; terror et formidō; licentia et lascivia; distāns et remōtus; peregrinus et extrāneus; patefacere et dētegere; passim spargere et dispergere; praeferre et antepōnere; quilibet et quivis.

Contrāria: cōnsēnsus et dissēnsiō; rudis et eruditus; salūber et perniciōsus; ratus et irritus; insōns et noxius; pūrgāre et polluere.

PENSVM C

1. Quid Gulussa Rōmam nūntiāvit? Gulussa nūntiāvit 'Carthāgine bellum parārī.'
2. Quid Catō in senātū suādēbat? Catō suādēbat ut cōnfestim bellum indicerētur Carthāginiēnsibus atque ut delērētur Carthāgō.
3. Quid fierī placuit antequam bellum indicerētur? Placuit ut Carthāginiēnsēs classem exūrarent et exercitum dimitterent.
4. Cūr Carthāginiēnsēs dēditōne factā rebellāverunt? Quia iussi sunt Carthāgine relictā novum oppidum condere.
5. Quam fabulam finxit Andrisus? Fabulam finxit 'sē esse Persei regis filium ex paelice nātum.'
6. Quibus Masinissa rēgnum suum reliquit? Masinissa tribus filiis commūne rēgnum reliquit.
7. Quamobrem Catō Scīpiōnem laudāvit? Catō Scīpiōnem ob virtūtem eius in senātū laudāvit.
8. Quis imperātor Carthāginem expugnāvit? Scīpiō Aemiliānus Carthāginem expugnāvit atque delēvit.

9. Num uxor Hasdrubalis Rōmānis sē dēdidit? Uxor Hasdrubalis ex arce in mediās flammās sē praecipitāvit cum duōbus liberis.
10. Cūr Corinthus ā Rōmānis diruta est? Corinthus diruta est quod ibi lēgātī Rōmāni ab Achaeis pulsātī erant.
11. Quid L. Mummius in triumphō tulit? L. Mummius signa aerea marmoreaque et tabulās pictās in triumphō tulit.
12. Quis fuit Viriāthus? Viriāthus fuit dux exercitūs Hispanōrum qui tōtam Lusitāniam occupāvit et quattuordecim annōs cum Rōmānis bellum gessit.
13. Cūr senātus pācem quam Mancinus cum Numantīnis fēcerat ratam esse vetuit? Quia Mancinus pācem ignōminiōsam fēcerat cum Numantīnis.
14. Cūr bellum Numantīnum trahēbātur? Bellum Numantīnum vitiō ducum trahēbātur.
15. Quārē Scīpiō iūmenta vēnīre iussit? Scīpiō omnia iūmenta vēndidit nē militēs suos exonerarent.
16. Quid Scīpiō ēgit XIV annō post Carthāginem delētā? Scīpiō Numantiam quoque expugnāvit atque delēvit.
17. Quās lēgēs Ti. Gracchus prōmulgāvit? Ti. Gracchus lēgēs agrāriās prōmulgāvit.
18. Num Ti. Gracchus iterum tribūnus creātus est? Ti. Gracchus ab optimātibus occisus est cum iterum tribūnus plēbis creārī vellet.
19. Quāndō Scīpiō mortuus inventus est? Scīpiō māne mortuus in cubiculō inventus est, cum pridē C. Gracchō adversātus esset.
20. Quamobrem suspecta fuit uxor eius? Suspecta fuit quod soror erat Gracchōrum.
21. Ā quō C. Gracchus occisus est? C. Gracchus ā L. Optimiō cōnsule occisus est.

CAPITVLVM LII

PENSVM A

Supplenda sunt verba facta ex his nōminibus:

- (1) numerus > numerāre; laus > laudāre; cūra > cūrāre; verbera > verberāre; miles > militāre; arma > armāre; nūntius > nūntiāre; dōnum > dōnāre; labor > labōrāre; vulnus > vulnerāre; nex > nequāre; rēgnum > rēgnāre; locus > locāre; onus > onerāre; bellum > bellāre; socius > sociāre; honōs > honōrāre; nota > notāre; sacer > sacrāre; liber > liberāre; probus > probāre; nūdus > nūdāre; firmus > firmāre; aequus > aequāre; novus > renovāre; prāvus > dēprāvāre.
- (2) comes > comitārī; minae > minārī; glōria > glōriārī; dominus > dominārī; mora > morārī; testis > testārī; praeda > praedārī; merx > mercārī; crimen > crimīnārī; mīrus > mīrārī; miser > miserārī; indignus > indignārī; vagus > vagārī.
- (3) servus > servīre; sitis > sitīre; vestis > vestīre; cūstōs > cūstōdīre; lēnis > lēnīre; rudis > erudīre.
- (4) sors > sortīrī; mēns > mentīrī; blandus > blandīrī.

PENSVM B

Micipsa, tametsi [= etsi] nātūram Iugurthae vehementem [= violentam] et avidam [= cupidam] imperii timēbat, tamen eum adoptāvit et hērēdem fēcit. Rēx moriēns Iugurtham obtestātus est ut amicōs divitiis anteferret [= praeferret] et frātēs eius monuit ut Iugurtham colerent atque observarent. Micipsā mortuō, rēguli [= rēgis filiī] tempus ad divisiōnem pecūniae cōstituērunt; ibi militēs Iugurthae Hiempsalem locō abditō [= occultō] latentem occidērunt. Fāma tantī sceleris per Āfricam brevī divulgāta est. Adherbal, cum rēgnum suum armīs iūtārī nōn posset, Rōmam contendit et senātum orāvit ut sibi subveniret. Iugurtha vērō largitiōne [< largiri] effēcit ut senātorēs virtūtem eius laudibus extollerent, scelus et flāgitium [= turpe factum] omitterent. Ergō potentiā frētus [= cōfidēns] ex imprōvisō finēs Adherbalis invāsit. Is victus Cirtam profūgit, quae virtūte Italicōrum dēfensābatur [= dēfendebatur]; dēditiōne factā, Adherbal ilicō [= statim] necātus est cum Numidis et negōtiātōribus [= mercātōribus] Rōmānis.

Calpurnius, rēgis pecūniā dēprāvātus [= corruptus], pācem flāgitiōsam [= ignōminiōsam] cum Iugurthā fēcit. Cum rēx Rōmam accessitus [= arcessitus] esset, ut dēlicta Scauri aliōrumque patefaceret, familiārī [= amīcō] suō Bomilcari imperāvit ut insidiātōrēs parāret quī Massīvam necārent; ūnus vērō dēprehēnsus indiciūm profitētur et Bomilcar reus fit. Iugurtha Rōmā egressus “Ō, urbem vēnālem” inquit “et mātūrē peritūram si ēmptrēm invēnerit!”

Adulēscētia est aetās inter pueritiā et iuventūtem. Victor ab hostibus victis paciscī solet ut obsidēs dentur. Quī sonitum [=sonum] magnum ac molestum facit, streperē dicitur. Quī multa incipit, rārō inceptum suum patrāre [= perficere] quit [= potest]. Nihil meā refert quid aliī dē mē loquantur!

Synōnyma: V anni et quinquennium; casa et tugurium; inopia et pēnūria; vetus vulnus et cicātrix; ars et artificium; asperitās et difficultās; explorātor et speculātor; pulcher et decōrus; modicus et mediocris; fessus et dēfessus; equō vehī et equitare; explorāre et scrūtārī; adniti et ēniti; cūctārī et haesitāre; magnā cum cūrā et accūrātē; celerrimē et ocissimē; nimis et abundē.

Contrāria: stultitia et sapientia; fortitūdō et ignāvia; validus et imbēcillus; convalēscere et tābēscere.

PENSVM C

1. Quōs filiōs Micipsa genuit? Micipsa Adherbalem et Hiempsalem genuit.
2. Cūr Micipsa Iugurtham adoptāvit? Micipsa Iugurtham adoptāvit ob virtūtem eius.
3. Quibus artibus Iugurtha adulēscēns sē exercēbat? Equitandō, iaculandō, currendō cum aliis certābat.
4. Quārē Micipsa Iugurtham in Hispāniā mīsīt? Spērābat eum ostentandō virtūtem occāsūrum esse.
5. Quālem Iugurtha sē praebuit bellō Numantīnō? Iugurtha sē fortissimum praebuit.

6. Quid Micipsa moribundus filiōs suōs monuit? Filiōs monuit ut amicitia et concordia iungerentur.
7. Patre mortuō, dē quibus rēbus rēguli disseruērunt? Rēguli dē administrandō imperiō aliisque negōtiis disseruērunt.
8. Quōmodo Hiempsal interfectus est? Hiempsal in oppidō Thirmidā ā militibus Iugurthae occisus est et caput eius ad Iugurtham relātum.
9. Quid fēcit Adherbal post necem frātis? Parābat sē dēfendere, sed victus Rōmam contendit.
10. Quōmodo Iugurtha in grātiā nōbilitātis vēnit? Mūnera largiendō in grātiā nōbilitātis vēnit.
11. Quid senātus dēcrevit cum lēgātōs audivisset? Senātus dēcrevit ut decem lēgātī rēgnum inter Iugurtham et Adherbalem dividerent.
12. Divisō rēgnō Numidiae, quid factum est? Adherbal ā Iugurthā victus Cirtam profūgit.
13. Quid fēcit Adherbal Cirtae inclūsus? Adherbal duōs Numidās cum litteris Rōmam mīsīt.
14. Num Iugurtha Cirtam armīs expugnāvit? Iugurtha Cirtam nōn expugnāvit, sed Adherbal oppidum Iugurthae dēdidit.
15. Quārē Iugurtha Rōmam arcessitus est? Iugurtha Rōmam arcessitus est, ut eius indicio patefierent dēlicta eōrum qui pecūniae acceptae accūsābantur.
16. Cūr rēx in cōntiōne interrogātus nōn respondit? Quia C. Baebius tribūnus plēbis eum tacere iussit.
17. Quis fuit Massīva et quid ei accidit? Massīva, Gullussae filius, iussū Iugurthae insidiis occisus est.
18. Cūr Iugurtha Rōmam ‘urbem vēnālem’ appellāvit? Quod facile erat Rōmānōs pecūniā corrumpere.
19. Quālis imperātor fuit Q. Caecilius Metellus? Metellus bonus imperātor fuit, qui disciplinam exercitūs restituit et Iugurtham duōbus proeliis fūdīt.
20. Cūr Rōmānī nōbilēs C. Mariūm contemnēbant? Quia Marius ‘homō novus’ erat.
21. Quōs novōs militēs Marius cōscripsit? Marius quōslibet virōs cōscripsit, etiam capite cēsōs.
22. Quī rēx Iugurtham adiuvābat? Bocchus, rēx Maurētāniae, quī cum Iugurthā Rōmānis bellum intulit.
23. Num Bocchus socius fidus fuit? Immō infidus fuit, nam proeliō victus amicitiam cum Rōmānis petivit.
24. Quōmodo Iugurtha in potestātem Mariī vēnit? Sulla et Bocchus Iugurtham ex insidiis cēpērunt et vincitūm Mariō tradidērunt.
25. Utrī Sallustius favere tibi vidētur, nōbilitātī an plēbī? Sallustius mihi plēbī favere vidētur.

CAPITVLVM LIII

PENSVM A

Supplenda sūnt nōmina adiectiva:

- (1) fōrma > fōrmōsus; pecūnia > pecūniōsus; pericūlum > periculōsus; glōria > glōriōsus; ōtium > ōtiōsus; iocus > iocōsus; studium > studiōsus; perniciēs > perniciōsus; flāgitium > flāgitiōsus; numerus > numerōsus;

(2) mors > mortalis; rēx > rēgālis; hospes > hospitālis; nātūra > nātūrālis; triumphus > triumphālis; Vesta > Vestālis;

(3) cōsul > cōsulāris; salūs > salūtāris; vulgus > vulgāris; singulī > singulāris;

(4) legiō > legiōnārius; frūmentum > frūmentārius; necesse > necessārius;

(5) puer > puerilis; servus > servilis; civis > civilis; vir > virilis; iuvenis > iuvenilis;

(6) nauta > nauticus; modus > modicus; ūnus > ūnicus; poēta > poēticus; pirāta > pirāticus; Italia > Italicus;

(7) pater > patrius; mercātor > mercātōrius; gladiātor > gladiātōrius; rēx > rēgius; uxor > uxōrius; praetor > praetōrius; noxa > noxius; Mārs > Mārtius;

(8) ferrum > ferreus; argentum > argenteus; aes > aereus; lignum > ligneus; marmor > marmoreus; purpur > purpureus; lapis > lapideus; nix > niveus;

(9) gemma > gemmātus; arma > armātus; aurum > aurātus; ferrum > ferrātus; āla > ālātus; aes > aerātus; rōstra > rōstrātus; venēnum > venēnātus; scelus > scelerātus; foedus > foederātus; fortūna > fortūnātus;

(10) urbs > urbānus; Trōia > Trōiānus; Tūsculum > Tūsculānus; Alba > Albānus;

(11) vīcus > vīcinus; repēns > repentinus; Tiberis > Tiberinus; Latium > Latīnus;

(12) circus > circēnsis; Cannae > Cannēnsis; Carthāgō > Carthāginiēnsis.

PENSVM B

Annō sescentēsimō ūndēquinquāgēsīmō [DCXLIX] a.u.c. Rōmānī ingentī interniciōne [= strāge] victī sunt ā Cimbrīs et Teutonibus, quōrum cōpia infinīta [= sine fine] erat. Bellum gestum cum sociīs, quī libertātem sibi asserere volēbant, bellum sociāle dīcitur. Marius Rōmānī ingressus multōs prōscripsit et domum Sullae ēvertit. Spartacus numerōsum [< numerus] exercitum congregāvit [= collēgit] ac variō successū cum Rōmānīs pugnavit.

Cicerō adulēscēns ōrātōrēs disertōs [= ēloquentēs] audiēbat neque ūllus diēs ab exercitātiōnibus ōrātōriīs vacuus erat. Cum multārum causārum patrōnus fuisset, Rōmā profectus est ut ōrātiōnī ferventī [= ārdentī] moderārētur. Rhodī sē ad Molōnem rhētorem [= magistrum dicendī] applicāvit. Bienniō [= II annīs] post revertit ōrātor mūtātus: nōn ācer et abundāns [= redundāns], sed remissus et lēnis [= placidus]. Duo ōrātōrēs tum excellēbant. Cotta et Hortēnsius. Post quaestūrā Siciliēnsē ēloquentia [= ars ōrātōria] Cicerōnis perfecta esse vidēbātur. In Brūtō Cicerō nārrat dē doctrinā suā iuvenīlī: sermōnī eius prōpositum est ut industriam et assiduitātem [< assiduus] eius perspiciāmus [= plānē videāmus].

Synōnyma: cōgitātiō et meditātiō; laus et commendātiō; licentia et impūnitās; fōrma et figūra; dīves et locuplēs; iuvenālis et iuvenilis; accūrātus et exquisitus;

morārī et commorārī; exercēre et exercitāre; ēlūcubrāre et nocte ēlabōrāre; praecipuē et praesertim.

Contrāria: vigor et infirmitās (corporis); remissiō et contentiō.

PENSVM C

1. Quid ēgit Marius post bellum Iugurthīnum? Post bellum Iugurthīnum Marius cōsul bellum gessit contrā Cimbrōs et Teutonēs.
2. Unde Cimbrī et Teutonēs vērērunt? Cimbrī et Teutonēs ex Germāniā et Galliā vērērunt.
3. Quī imperātōrēs dē Cimbrīs triumphāvērunt? Q. Lutātius Catulus et C. Marius dē Cimbrīs triumphāvērunt.
4. Quāmdīū bellum sociāle prōtractum est? Bellum sociāle quadriennium prōtractum est.
5. Quis bellō sociālī finem imposuit? L. Cornēlius Sulla cōsul bellō sociālī finem imposuit.
6. Quid Mithridātēs Ephesī imperāvit? Mithridātēs imperāvit ut omnēs civēs Rōmānī quī in Asiā essent ūnō diē occiderentur.
7. Cūr Sulla pācem cum Mithridāte fēcit? Pācem fēcit ut in Italiā ad bellum civile reverterētur.
8. Quid Sullā absente factum est Rōmae? Marius et Cinna Rōmānī ingressi senātōrēs nobilissimōs interfēcērunt et Sullae domum ēvertērunt.
9. Ubi Sulla Mariānōs vicit? Sulla Mariānōs magnō proeliō vicit ad portam Collinā.
10. Quae nova bella exārsērunt cum Sulla rem pūblicā composuisset? In Hispaniā. In Pamphiliā et Ciliciā, in Macedoniā nova bella exārsērunt.
11. Quid Nicomēde mortuō factum est in Asiā? Mithridātēs pācem rūpit et Bithyniā invāsīt, ubi Cottam vicit, sed ā Lūcullō victus est.
12. Unde ortum est bellum servile? E lūdō gladiātōriō Capuae bellum servile ortum est duce Spartacō.
13. Quās civitātēs Lūcullus expugnāvit? Lūcullus civitātēs Sinōpēn et Amisum in Pontō, Tigrānocertam et Nisibin in Armeniā expugnāvit.
14. Ad quem Mithridātēs victus cōnfūgit? Mithridātēs ad Tigrānem, rēgem Armeniāe, cōnfūgit.
15. Cūr Mithridātēs bellum renovāvit? Bellum renovāvit, cum milītēs Rōmānī in Pontō relicti seditiōnem fēcissent.
16. Num Lūcullus cum Mithridāte dēbellāvit? Lūcullus nōn dēbellāvit cum Mithridāte, nam successor ei missus est M'. Acilius Glabriō.
17. Quōmodo Metellus cognōmen 'Crētici' adeptus est? Hoc cognōmen accēpit cum Crētā insulam expugnāvisset.
18. Cui bellum pirāticum mandātum est? Bellum pirāticum Cn. Pompēiō mandātum est.
19. Quis lēgem Māniliā suāsīt? M. Tullius Cicerō praetor clārissimā ōrātiōne lēgem Māniliā suāsīt.

20. Quandō nātus est M. Tullius Cicerō? Cicerō nātus est a. d. III nōn. Iān. O. Serviliō Caepiōne C. Atiliō Serrānō cōsulibus.
21. Quibus magistrīs Cicerō adulēscēns operam dabat? Cicerō adulēscēns O. Mūciō Scaevolae, M. Antōniō, O. Hortēnsiō operam dabat.
22. Quandō Cicerō causās agere coepit? Viginti sex annōs nātus Cicerō causās agere coepit.
23. Quārē in Graeciam et Asiam profectus est? Cicerō in Asiam profectus est ut sē recreāret atque genus dicendī mūtiāret.
24. Ubi Cicerō quaestūram gessit? Cicerō Lilybaei in Sicilia quaestor fuit.

CAPITVLVM LIV

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina ē verbis facta:

- (1) nāvigāre > nāvigātiō; oppugnāre > oppugnātiō; mūnīre > mūnitiō; dīvidere > dīvisiō; exspectāre > exspectātiō; cōgitāre > cōgitātiō; admirārī > admirātiō; largīrī > largitiō; meditārī > meditatiō; dēdere > dēditiō; cōnfītērī > cōfessio; excurrere > excursiō; colligere > collectiō; cognōscere > cognitiō;
- (2) exīre > exitus; dūcere > ductus; cadere > cāsus; rīdēre > risus; cōspicere > cōspectus; gemere > gemitus; lūgēre > lūctus; flīere > flētus; ūtī > ūsus; discēdere > discessus; parere > partus; vāgīre > vāgitus; apparāre > apparātus; trānsīre > trānsitus; adīre > aditus; redīre > reditus; plaudere > plausus; sentīre > sēnsus; convenīre > conventus;
- (3) imperāre > imperium; aedificāre > aedificium; studēre > studium; incendere > incendium; sacrificāre > sacrificium; colloquī > colloquium; indicāre > indiciū; dēsiderāre > dēsiderium;
- (4) firmāre > firmāmentum; supplēre > supplēmentum; vestīre > vestimentum; mūnīre > mūnimentum; impedīre > impedimentum; arguere > argūmentum; (-ē- > -u-) monēre > monumentum; docēre > documentum;
- (5) dolēre > dolor; pudēre > pudor; terrēre > terror; horrēre > horror; ardēre > ardor; pavēre > pavor; vigēre > vigor; favēre > favor; clāmāre > clāmor; maerēre > maeror; splendēre > splendor; furere > furor; calēre > calor; decēre > decor; errāre > error;
- (6) liberāre > liberātor [= quī liberat]; gubernāre > gubernātor; imperāre > imperātor; condere > conditor; ulcīscī > ultor; cēnsēre > cēnsor; explōrāre > explōrātor; adhortārī > adhortātor; docēre > doctor; servāre > servātor; prōdere > prōditor; emere > ēmpitor; succēdere > successor; regere > rēctor; largīrī > largitor; favēre > fautor;
- (7) mirārī > mirābilis; memorāre > memorābilis; terrēre > terribilis; crēdere > incrēdibilis; sānāre > Insānābilis; numerāre > innumerābilis;

- (8) frīgēre > frigidus; calēre > calidus; valēre > validus; pallēre > pallidus; turbāre > turbidus; cupere > cupidus; rapere > rapidus; splendēre > splendidus; pavēre > pavidus; tumēre > tumidus; avēre > avidus;
- (9) capere > captivus; vocāre > vocātivus; dare > dativus; agere > activus; patī > passivus.

PENSVM B

Cicerō Lūcullō magnam laudem impertivit [= tribuit]. Is oppida in quibus erant domicilia [= domūs] rēgis et aliās urbēs permultās [= plūrimās] cēpit. Ut Mēdēa in fugā membra frātris dissipāvisse [= dispersisse] dicitur, sic Mithridātēs fugiēns dīvitiās quās in suum rēgnum congesserat [= contulerat] reliquit, quārum collectiō [< colligere] Rōmānōs tardāvit. Tigrānēs misericiordiā permōtus rēgem afflictum [= perculsum] ērēxit et perditum recreāvit [= cōfirmāvit].

Mercātōrēs quī in Asiā negōtiantur magnōs quaestūs faciunt. Asia enim prōvincia tam opima [= opulenta] est ut ūbertate agrōrum et varietate fructuum [= frūgum] aliīs prōvinciīs antecellat. Multae mercēs ex Asiā exportantur. Equitēs Rōmānī quī vectīgālia exercent pūblicānī appellantur. Hieme mare nōn est tempestivum ad nāvigandum. Scientia rei militāris imperātōrī necessāria est. Nēmō tam impudēns est ut locum religiōsum [= sacrum] polluat.

Synōnima: lābēs et macula; clēmētia et mānsuētūdō; sententia et opīniō; querēlla et querimōnia; īnsōns et innocēns; horribilis et taeter; prōvocāre et laccessere; arbitrārī et opīnārī; sānāre et medērī; remīnīscī et recordārī; obsequī et obsecundāre/obtemperāre; valdē cupere et concupiscere; īrātus fierī et īrāsci; vetus fierī et inveterāscere.

Contrāria: quaestus et sūptus; commodum et incommodum; solitus et insolitus; grātus et īngrātus; forte et cōsultō.

PENSVM C

1. Quae rēs agēbantur in bellō Mithridāticō? In bellō Mithridāticō agēbantur haec: populī Rōmānī glōria; salūs sociōrum; vectīgālia; bona multōrum civiū.
2. Dē quā rē Cicerō prīmum dicit? Cicerō prīmum dicit dē genere belli.
3. Quamobrem Mithridātēs poenam merēbat? Quia multōs civēs Rōmānōs necandōs cūrāverat.
4. Quī imperātōrēs dē Mithridāte iam triumphāverant? Sulla et Mūrēna dē Mithridāte triumphāverant.
5. Quibus Rōmānī propter sociōs bellum intulērunt? Rōmānī Antiochō, Philippō, Aetōlis, Poenis propter sociōs bellum intulērunt.
6. Cūr vectīgālia Asiae māiōra sunt quam cēterārum prōvinciārum? Quia Asia prōvincia fertilissima et dīvitiissima est.

7. Quī vectīgālia exercent in prōvinciis Rōmānis? Iti quī vectīgālia exercent 'pūblicāni' appellantur.
8. Quid ēgit Lūcullus initiō bellī Mithridāticī? Lūcullus magnās hostium cōpiās multīs proeliis dēlēvit et multās urbēs cēpit et rēgem fugāvīt.
9. Quās rēs Cicerō silentiō praeterit? Cicerō silentiō praeterit calamitātem Rōmānōrum: quod Mithridātēs bellum renovāvīt et exercitum Rōmānum vicīt.
10. Cūr haud difficile est imperātorem dēligere? Quia Cn. Pompēius omnēs virtūte superat.
11. Quās rēs in summō imperātore inesse oportet? In summō imperātore hās rēs inesse oportet: scientiam rei militāris, virtūtem, auctoritātem, felicitātem.
12. Quōmodo Pompēius scientiam rei militāris adeptus erat? Pompēius ā primā adulēscentiā magnīs exercitiis imperāvīt.
13. Quibus bellis Pompēius interfuerat? Pompēius bellō civili, Africānō, Hispāniēnsi, servili, pirāticō interfuerat.
14. Quid imperātōrēs in prōvinciis facere cōsuēverunt? Imperātōrēs avāri sociis Rōmānōrum maxīmās calamitātēs afferre solent.
15. Cūr Cicerō timidē et pauca dicit dē felicitāte? Quia eam praestāre dē sē ipsō nēmō potest.

CAPITVLVM LV

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina fēminina facta ex adiectivis:

- (1) miser > miseria; insānus > insānia; superbus > superbia; perfidus > perfidia; audāx > audācia; patiēns > patientia; potēns > potentia; cōstāns > cōstantia; dīligēns > diligentia; concors > concordia; [plūrālia:] reliquus > reliquiae; dives > divitiae; angustus > angustiae;
- (2) trīstis > tristitia; amīcus > amicitia; stultus > stultitia; maestus > maestitia; saēvus > saevitia; iūstus > iustitia; avārus > avaritia; pudīcus > pudicitia; malus > malitia;
- (3) foedus > foeditās; dignus > dignitās; hūmānus > hūmānitās; fēlix > felicitās; novus > novitās; pauci > paucitās; crūdēlis > crūdēlitās; gravis > gravitās; celebrer > celebritās; ūtilis > ūtilitās; [-tās] līber > libertās;
- (4) longus > longitūdō; altus > altitūdō; pulcher > pulchritūdō; multi > multitūdō; fortis > fortitūdō; sōlus > sōlitūdō; clārus > clāritūdō; amplus > amplitūdō; firmus > firmitūdō [= firmitās].

PENSVM B

Tūberō, cum feriis Latīnis Scīpiōnem ōtiōsum nactus esset, dē rēbus caelestibus cum eō disputāre coepit. Laelius, quī tālēs disputatiōnēs nihil ad vitam hūmānam attinēre putābat, 'māiōra conquirenda [= quae-renda] esse' dixit.

In rēgnō, quamvis iūstō, populus particeps lībertātis nōn est. Saepe existit [= exoritur] ex rēge tyrannus, quī immānitāte [= ferocitate] taeterrimās bēluās [= ferās] superat, nec enim eī cum hominibus ūlla iūris commūniō [< commūnis] est. Cīvitās populāris est in quā populus dominātur. Oppidum est coniunctiō tēctorum dēlūbrīs et forīs distincta.

Rōmulus Sabīnōs in cīvitātem ascīvit et sacra eōrum cum Rōmānis commūnicāvit; cūriās nōminibus Sabīnārum nūncupāvit [= nōmināvit]. Sōle obscurātō Rōmulus nōn compāruit [= apparuit]. Post eius excessum/interitum [= mortem] populus novum rēgem flāgitāre nōn dēstitit. Rōmulus deō Mārte generātus [= genitus] erat.

Quī iam adolēvit adultus esse dicitur. Quī oppidum oppugnat mūrōs arietibus labefactāre cōnātur. Hieme sōl nōn tam sērō occidit quam aestāte: aestāte sōl sērius occidit quam hieme. Vitam sempiternam [= aeternam] nēmō mortālis assequī [= adipīsci] potest.

Synōnima: globus et sphaera; cūnae et cūnābula; ritus et caerimōnia; firmus et stabilis; pēior et dēterior; pessimus et dēterrimus; explorāre et investigāre; probāre et approbāre; sustinēre et fulcire; polluere et maculāre; pūnire et multāre; paulisper et parumper.

Contrāria: opācus et apricus; permulti et perpauci; cōnsentire et dissentire; mātūrē et sērō; prīdiē et postridiē. illūstrāre et obscurāre.

PENSVM C

1. Quāndō amīci ad Scīpiōnem convēnerunt? Feriis Latīnis C. Tudītānō M'. Agūliō cōsulibus amīci Cicerōnis ad eum convēnerunt.
2. Eratne Scīpiō occupātus eō diē? Eō diē Scīpiō ōtiōsus erat et in hortis esse cōstituerat.
3. Quod prōdigium in caelō visum erat? Multī dicēbant 'sē duōs sōlēs vidisse.'
4. Dē quibus rēbus fuit prima disputātiō? Prima disputātiō fuit dē rēbus caelestibus.
5. Quōmodo Archimēdēs mōtūs astrōrum dēclārāvit? In globō aēneō.
6. Cūr Laelius dē rēbus caelestibus disputāre nōluit? Laelius eius modī disputatiōnēs inūtilēs cēnsēbat.
7. Quid tum Laelius Scīpiōnem rogāvit? Scīpiōnem rogāvit ut explicāret quem optimum esse statum cīvitātis existimāret.
8. Quae sunt tria rērum pūblicārum genera? Rēgnum et cīvitās optimātium et cīvitās populāris.
9. Quod genus Scīpiō optimum esse putābat? Scīpiō nullum hōrum trium perfectum esse existimābat, sed genus rei publicae ex his tribus mixtum optimum esse putābat.
10. Unde incipit Scīpiō dē rē pūblicā Rōmānā disputāns? Scīpiō ā Rōmulō, primō rēge Rōmānōrum, incipit.
11. Quibus rēbus Rōmulus rem pūblicā firmāvit? Rōmulus auspiciis et senātū rem pūblicā firmāvit.

12. Quōmodo Numa populum ferōcem mitigāvit? Religiōne atque clēmētiā Numa populum ferōcem mitigāvit.
13. Cuius rēgis vitiō rēs pūblica Rōmāna ā bonā in dē-
terrīmā conversā est? Vitiō rēgis Tarquinii Superbi genus rei pūblicae ex bonō in dēterrīmum conversum est.
14. Quem Cicerō tyrannō immānī oppōnit? Cicerō tyrannō oppōnit bonum et sapientem rēctōrem civitātis.

CAPITVLVM LVI

PENSVM A

(1) *Supplenda sunt verba incohātiva:*

patēre > patēscere; stupēre > obstupēscere; lūcēre > ilūcēscere; ārdēre > exārdēscere; valēre > convalēscere; pavēre > expavēscere; timēre > pertimēscere; horrēre > cohorrēscere; rigēre > obrigēscere; tremere > contremēscere; gemere > ingemēscere; fervere > dēfervēscere; [-a- > -i-] tacēre > conticēscere.

(2) *Hī versūs dividendī sunt in syllabās brevēs et longās notīs appositīs:*

sīve per Syrtēs ite r̂aestuōsās
 — u | — — | — uu | — u | — —
 sīve factūrus per īnhospitālem
 — u | — — | — u u | — u | — —
 Caucasum vel quae loca fābulōsus
 — u | — — | — uu | — u | — —
 lambit Ĥydaspēs.
 — u u | — —

PENSVM B

Tellūs [= terra], quae in mediō mundi locō immōbilis manet, VIII sphaeris cingitur. In sphaerā summā stēllae infixae sunt; ei subiectae sunt VII, quārum infima est lūnae. Infrā lūnam nihil est nisi mortāle et cadūcum. Sphaerārum incitissimā conversīōne magnus sonitus efficitur, sed aurēs hūmānae tam hebetēs sunt ut eum audire nequeant. Item aurēs eōrum quī Catadūpa accolunt propter magnitudinem sonitūs obsurduerunt.

Terra quīnque cingulis redimīta esse vidētur, quōrum duo extrēmī nive et pruinā obrigēscunt, medius sōlis radiis ārdentibus torrētur. Duo sunt habitābilēs, alter septentrionālis, alter austrālis, cuius incolae Rōmānis adversī aut trānsversī stant.

Quī rem horribilem videt cohorrēscit. Pietās est amor deōrum, patriae, parentum. Annus aetātis LVI Scīpiōnī fātālis fuit. Dī immortālēs aevō sempiternō fruuntur. Ponte ruptō Horātius Tiberim trānatāvit. Octiēs [8×] septēna sunt LVI. Pūctum [-] est nota minima. Necesse est membrum aegrum cultrō amputāre. Sagitta ē pharetrā prōmitur.

Synōnima: splendor et fulgor; celsissimus et ex-celsus; ruber et rutilus; siccus et torridus et āridus;

solvere et laxāre; movēre et ciēre; celerius et ōcius; quamdiū et quōūsq̄ue; infrā et subter; ex aliō locō et aliunde.

Contrāria: ultimus et citimus; austrālis et septentrionālis; hibernus et aestivus.

PENSVM C

1. Quōmodo Masinissa Scīpiōnem Aemiliānum ac-
cēpit? Masinissa Scīpiōnem complexus est eumque rēgiō apparātū accēpit.
2. Dē quibus rēbus Masinissa et Scīpiō collocūtī sunt? Masinissa et Scīpiō dē Scīpiōne Africānō māiore collocūtī sunt.
3. Quem Scīpiō eā nocte in somnīs vidit? Scīpiō avum suum Scīpiōnem Africānum in somnīs vidit.
4. Ubi Scīpiō Africānus māior apparuit? Ille apparuit inter stēllās in excelsō et clārō quōdam locō.
5. Quid nepōti suō praedixit? Africānus nepōti suō praedixit 'eum Karthāginem et Numantiā expugnātūrum esse.'
6. Quid eī nārāvit dē patriae cōservātōribus? Nārāvit 'iis omnibus certum locum in caelō dēfinitum esse ubi beātī vitā sempiternā fruerentur.'
7. Quid Scīpiō ab avō suō quaesivit? Scīpiō ab avō suō quaesivit 'viveretne ipse et alii quōs nōs exstinctōs arbitrāremur.'
8. Quem vidit Scīpiō praeter avum suum? Patrem suum L. Aemiliū Paulum vidit.
9. Quid Aemilius Paulus filium suum monuit? Pater filium monuit ut iūstitiam et pietātem coleret.
10. Ex orbe lacteō quanta vidēbātur terra? Terra tam parva Scīpiōnī vidēbātur ut eum imperii Rōmāni paenitēret.
11. Quot sphaerae terram cingunt? Terra octō sphaeris cingitur.
12. Quōmodo efficitur cantus sphaerārum? Conversīōne sphaerārum efficitur cantus.
13. Cūr sphaera caelestis sonum acūtum efficit? Quia conversiō illius sphaerae concitātissima est.
14. Cūr hominēs cantum sphaerārum nōn audiunt? Aurēs hominum propter magnitudinem sonitūs obsurduerunt.
15. Quārē hominēs in terris glōriam aeternam assequi nōn possunt? Propter eluviōnēs exustiōnēsque terrārum.

Exercitia Latina Solvta

Pars I: Familia Romana

CAPITVLVM I

Exercitium 1

1. est
2. est
3. sunt
4. est
5. est
6. est
7. sunt
8. est
9. sunt

Exercitium 2

1. in, quoque
2. et
3. -ne, nōn
4. ubi
5. sed
6. nōn, sed
7. fluvius

Exercitium 4

1. insula, insulae
2. fluvius, fluvii
3. oppidum, oppida
4. magna
5. magnus
6. magnum
7. oppidum magnum, oppidum parvum
8. insula magna, insula parva
9. fluvius magnus, fluvius parvus
10. magnū
11. magnae
12. magna

Exercitium 5

1. insulae
2. fluvii sunt
3. oppida sunt
4. insula
5. fluvius est
6. oppidum est

Exercitium 6

1. Rōmānum
2. Graecum
3. num
4. quid
5. paucī
6. prōvincia
7. multae
8. imperium

Exercitium 8

1. numerus. numeri Rōmānī
2. vocābulum, vocābula Latīna
3. littera, litterae Graecae
4. Latīnae, littera Latīna
5. vocābula, vocābulum Latīnum
6. ūnus, duo, trēs, numerus
7. sex, trēs syllabae, prīma, secunda, tertia
8. mille

Exercitium 10

1. Italia
2. Italiā

3. Italia, Graecia, Eurōpā

4. Graeciā, Italiā
5. imperium Rōmānum
6. imperio Rōmāno
7. prōvincia
8. prōvinciā
9. vocābulum
10. vocābulō
11. capitulum
12. capitulō prīmō

Exercitium 11

1. plūrālis
2. singulāris
3. sing., plūr.
4. fluvii
5. insula
6. oppida
7. numerus
8. litterae
9. vocābulum
10. insulae magnae
11. oppidum magnum
12. numeri Rōmānī
13. littera Graeca
14. vocābula Latina
15. exemplum

CAPITVLVM II

Exercitium 1

1. puella
2. fēmina
3. puer
4. puerī
5. virī, vir
6. fēminae, fēmina

Exercitium 2

1. māter
2. filii
3. liberī
4. filia
5. filius
6. Mārci
7. Quintī
8. Iūliae
9. Mārci, Quintī
10. Iūliae
11. Iūlii, Aemiliae
12. Mārci, Quintī, Iūliae
13. Mārci, Quintī, Iūliae

Exercitium 3

1. quis
2. quis
3. quae
4. quae
5. quī
6. quid
7. quid

Exercitium 4

1. litterae numeri que
2. Mārcus Quintus que
3. puerī puellae que
4. fēminae et puerī

5. servī et ancillae
6. ūna filia et duo filiī

Exercitium 5

1. servus
2. ancilla
3. dominus, domina
4. servī
5. ancillae
6. servī
7. servōrum
8. ancillae
9. ancillarum
10. liberī
11. servōrum, liberōrum

Exercitium 7

1. multōrum servōrum
2. servōrum
3. multarum ancillarum
4. servōrum, ancillarum
5. servōrum, ancillarum
6. liberōrum
7. liberōrum
8. insularum
9. fluviōrum
10. oppidōrum

Exercitium 8

1. magnus numerus insularum
2. parvus numerus fluviōrum
3. magnus numerus oppidōrum
4. parvus numerus liberōrum
5. multa vocābula
6. multae litterae
7. pauca exempla

Exercitium 9

1. quot, centum
2. duo
3. duae
4. duo
5. quot, trēs
6. duae, ūna
7. ūnus, duo
8. tria
9. trēs, duo, ūnus
10. tria, duo, ūnum
11. trēs, duae, ūna
12. quot, mille

Exercitium 10

1. tuus
2. meus
3. tua
4. mea
5. tuae
6. meae
7. tuī
8. meī
9. tuā
10. meā, meōrum, mea
11. tuōrum

Exercitium 11

1. ecce, libri, antiquus, novus
2. librorum
3. titulus libri

4. páginae, capitula, cētera
5. capitulōrum
6. capitulum
7. capitulī
8. multa vocābula
9. vocābulōrum
10. vocābulum, capitulī primī
11. vocābulī

Exercitium 12

1. fēmininum, neutrum
2. masculinum
3. masculina, vocābulum masculinum
4. fēminina, vocābulum fēmininum
5. neutra, vocābulum neutrum
6. Rōmānus
7. fēmina Rōmāna
8. imperium Rōmānum

Exercitium 13

1. genetivus
2. gen.
3. gen.
4. gen. plūr.
5. gen. sing.
6. gen. plūr.
7. gen. sing.
8. gen. plūr.
9. servī, servōrum
10. ancillae, ancillārum
11. capitulī, capitulōrum

CAPITVLVM III

Exercitium 1

1. scaenā, persōnae
2. cantat, laeta
3. irātus
4. pulsat
5. iam, plōrat
6. ridet
7. videt
8. vocat
9. venit

Exercitium 2

1. Iūliam
2. Quīntum, Mārcum
3. puellam
4. Mārcum, Quīntum
5. Aemiliam
6. Aemiliam
7. Iūliam
8. mē

Exercitium 3

1. cantat, pulsat
2. cantat, plōrat
3. videt, vocat
4. venit, interrogat
5. respondet, dormit
6. vocat
7. dormit, audit
8. ridet, venit
9. verberat

Exercitium 4

1. interrogat
2. respondet, tē
3. interrogat, cūr
4. respondet, quia, eam
5. improbus
6. hīc, hīc
7. eum, audit
8. dormit
9. neque
10. verberat
11. audit, dormit
12. probus

Exercitium 5

1. ... quia Iūlia cantat
2. ... quia Mārcus eam pulsat
3. ... quia Iūlia plōrat
4. ... quia parva puella est
5. ... quia Iūlia eam vocat
6. ... quia dormit
7. ... quia puer improbus est
8. ... quia māter eum verberat
9. ... quia Marcum audit

Exercitium 6

1. Mārcus, Iūliam, Iūlia
2. Iūlia, eam
3. Aemiliam, Aemilia
4. Aemilia, Quīntum, eum, mē
5. Quīntus, Iūlia, tē
6. Aemilia, Iūlium
7. Quīntus, Iūlium
8. Iūlius, Quīntum
9. Aemilia, Mārcum
10. Mārcus, Aemilia, eum
11. Iūlius, Mārcum
12. Aemiliam, Mārcum, Quīntum, Iūliam
13. Mārcus, improbus
14. Mārcus, parvam puellam
15. Iūlius, irātus, puerum improbum
16. Iūlia, puella proba

Exercitium 7

1. quae
2. quī
3. quae
4. quī
5. quam
6. quem
7. quae
8. quam
9. quae
10. quem
11. quī
12. quem
13. quem
14. quī
15. quem

Exercitium 9

1. quis
2. quis
3. quem
4. quis
5. quem

6. quis

7. quem
8. quem

Exercitium 10

1. accūsātivus
2. nōminātivus
3. nōm., acc.
4. acc., nōm.
5. Mārcum
6. Aemiliam
7. Iūlius
8. Iūlia
9. puerum improbum
10. parvam puellam

CAPITVLVM IV

Exercitium 1

1. ūnus
2. duo
3. trēs
4. quattuor
5. quīque
6. sex
7. septem
8. octō
9. novem
10. decem

Exercitium 2

1. quattuor
2. trēs et trēs sunt sex
3. quattuor et quattuor sunt octō
4. quīque et quīque sunt decem
5. duo et trēs sunt quīque
6. trēs et quattuor sunt septem
7. quattuor et quīque sunt novem

Exercitium 3

1. pecūnia
2. habet
3. eius, nummī
4. numerat
5. tantum
6. rūrsus
7. sacculō, tantum
8. suum, abest
9. adest
10. adsunt, absunt
11. salūtat
12. salve
13. tacet

Exercitium 5

1. eius
2. suam
3. eius
4. eius
5. suum
6. suum
7. suum
8. eius, eius
9. suō
10. eius
11. suum
12. suam, suō

Exercitium 6

1. Dāve
2. Mēde
3. Dāve
4. domine
5. serve
6. Dāve
7. domine
8. bone serve
9. Mēde, improbe serve

Exercitium 7

1. nūllum
2. accūsāt
3. ecce, mēnsā
4. vacuus
5. bonus
6. pōnit
7. sūmit, discēdit
8. baculum
9. quod
10. is

Exercitium 8

1. vocā
2. vocat, venī, venit
3. salūtā, salūtāt
4. tacē, audī, tacet, audit
5. respondē, respondet
6. pōne, pōnit
7. vidē, videt
8. sūme, discēde, sūmit, discēdit

Exercitium 10

1. vocātivus
2. voc.
3. Dāve
4. domine
5. Mēdus
6. serve
7. Mārce
8. Quīntus
9. -e

Exercitium 11

1. imperātivus
2. indicātivus
3. imp.
4. imp., ind.
5. vocā
6. vidē
7. pōnit
8. venit
9. audī
10. sūme
11. -ā
12. -ē
13. -it
14. -it

CAPITVLVM V

Exercitium 1

1. servus, servum
2. servī, servōs
3. ancilla, ancillam
4. ancillae, ancillās

5. Mārcus, Quīntus, filiī
6. ūnum filium, filiōs
7. filia
8. filiās, ūnam filiam
9. nummōs suōs, nummī
10. ūnum nummum
11. ūnus nummus
12. ūnum nummum, multōs nummōs
13. baculum, baculum
14. nūllum verbum
15. multae rosae, multa lilia
16. multās rosās, multa lilia

Exercitium 2

1. villā
2. hortō
3. cum, habitat
4. rosae, lilia
5. pulcher
6. foedus
7. pulchra, nāsum
8. amat, ea
9. sōlus
10. ōstia
11. fenestrae
12. ātriō, aqua
13. peristylō
14. cubiculō, etiam

Exercitium 3

1. habitat
2. habitant
3. habet
4. habent
5. amat, amat
6. amant
7. salūtant, salūtāt
8. imperat, pārent
9. cantat, cantant, rident
10. dormit
11. dormiunt

Exercitium 4

1. magnā villā, Aemiliā, liberis, servis
2. Mārcō, Quīntō, Iūliā, villā
3. magnō, hortō
4. hortō
5. multis rosīs
6. Italiā, magnis hortis
7. hortis
8. villis
9. magnō ātriō
10. ātriō, impluviō
11. Aemiliā, magnō cubiculō
12. parvis cubiculis

Exercitium 6

1. eius
2. eōrum
3. eum
4. eōs
5. eius
6. eārum
7. eam
8. eās
9. ea, eā
10. is, eō

11. ea
12. eius, eā
13. ī
14. eōrum, iis, ea, iis
15. eō
16. id, eō
17. eā
18. eōrum
19. ea

Exercitium 7

1. discēdit, discēdunt
2. vocāte
3. vocant, venī
4. audit, venit
5. vocat, venite
6. audiunt, discēdunt
7. carpe, carpit, venit
8. vidē, vidēte
9. vident
10. audite
11. videt
12. plōrat, rīdet, tacē
13. tacet, ridet
14. tacēte, tacent
15. sūme, pōne
16. agit, sūmit, discēdit
17. discēdite, agite, sūmite, pōnite
18. sūmunt, discēdunt, pōnunt
19. venite, veniunt
20. agunt, age, discēde, interrogā

Exercitium 8

1. in peristylō, cum liberis, sine virō suō
2. in hortō, ab Aemiliā
3. cum Aemiliā, ab eā
4. ex hortō, cum rosīs
5. cum unā rosā, ab iis
6. in villā, cum impluviō
7. in ātriō, ex impluviō, in aquā
8. in oppidō, cum servis, sine Aemiliā

Exercitium 9

1. accūsātivus, acc.
2. acc. plūr.
3. sing.
4. acc.
5. acc. sing., acc. plūr.
6. acc., nōm., acc.
7. sing.
8. nōm., acc. plūr.
9. servum
10. servōs
11. ancillam
12. ancillās
13. cubiculum
14. cubacula

Exercitium 10

1. ablātivus
2. abl., abl. plūr.
3. sing., abl. plūr.
4. abl. sing., abl. plūr.
5. servō
6. servis
7. ancillā

8. ancillīs
9. cubiculō
10. cubiculīs

Exercitium 11

1. imperātivus plūrālis
2. singulāris, indicātivus
3. imp. sing., imp. plūr.
4. ind. sing., ind. plūr.
5. tacē, age, audī
6. cantāte, tacēte, agite, audīte
7. tacet, agit, audit
8. cantant, tacent, agunt, audiunt

CAPITVLVM VI

Exercitium 1

1. via, inter
2. prope, procul
3. ad
4. it
5. ante, post
6. eunt
7. ambulat, lecticā
8. portant
9. saccōs, umerīs
10. unde
11. quō
12. vehunt
13. nam, apud
14. itaque
15. timet
16. malus, autem
17. amicus
18. inimicī
19. longa
20. mūrō, duodecim portae
21. circum, tam, quam

Exercitium 3

1. ā, ab
2. ab, ā
3. ab, ā
4. ā, ab
5. ab, ā
6. ab, ā

Exercitium 4

1. Rōmam, Brundisium
2. oppida, oppida
3. oppidum, Tūsculum
4. oppidum, villam
5. oppidō, Tūsculō, villam suam
6. lecticā, duōs servōs
7. dominum, eum
8. dominum, dominō
9. villā, virō suō Iūliō
10. Aemiliam, eā
11. hortō, Aemiliam, rosīs
12. litteras

Exercitium 5

1. quī
2. quōs
3. quem
4. quī
5. quem

6. quī
7. quōs
8. quī
9. quōs
10. quōs

Exercitium 6

1. Rōmam, Rōmae
2. Rōmā
3. Tūsculum, Tūsculī
4. Tūsculō
5. Tūsculō Rōmam
6. Rōmā Tūsculum
7. Rōmae
8. Tūsculī

Exercitium 7

1. ambulat, portātur
2. amat, amātur
3. amant, amantur
4. timent, timentur
5. videt, vidētur
6. pulsat, pulsātur
7. vocat, audītur
8. vocant, audiuntur
9. vehit, vehitur
10. vehuntur, ambulat
11. dēlectantur
12. pōnit, numerat
13. pōnuntur, numerantur

Exercitium 8

1. ab ancillā salūtātur
2. dominum salūtant
3. servī ā dominō interrogantur
4. Mēdus Dāvum accūsāt
5. sacculus in mēnsā pōnitur ā Dāvō
6. Mēdus Iūlium timet
7. Mēdus ā Iūliō vocātur
8. puerī Iūliam vocant
9. puerī ā Iūliā nōn audiuntur
10. Iūlia puerōs vocat
11. dominus irātus ā servis improbis timētur
12. dominus irātus servōs improbōs verberat

Exercitium 9

1. equō
2. lecticā
3. verbīs
4. baculō
5. umerīs
6. lecticā
7. viā Latīnā

Exercitium 10

1. equō
2. ubi
3. fessī
4. amīca
5. pulsāt, intrā
6. per

Exercitium 12

1. passivum
2. activum
3. act., pass.

4. pass.
5. act., pass.
6. vocat, timet, vehit, audit, vocant, timent, vehunt, audiunt
7. vocātur, timētur, vehitur, auditur, vocantur, timentur, vehuntur, audiuntur

CAPITVLVM VII

Exercitium 1

1. exspectat
2. tenet
3. lacrimat, oculis, lacrimae
4. speculum, sē
5. aperit
6. claudit
7. immō, fōrmōsus
8. vertit
9. tergē, es

Exercitium 3

1. eam
2. sē, sē
3. sē
4. eam, sē
5. sē, eam
6. sē, eam
7. sē
8. eum
9. sē, eum

Exercitium 4

1. cubiculō suō
2. cubiculum
3. hortum, hortō
4. villā
5. villam, ātriō
6. ātrium

Exercitium 6

1. solum, etiam
2. et, et
3. sed etiam
4. et, et, neque, neque
5. neque, neque
6. nōn solum
7. et, et
8. sed etiam
9. et, et, neque, neque
10. neque, neque

Exercitium 7

1. Mārcō, filiō
2. filiīs
3. eī
4. Syrō, servō suō
5. iīs
6. Syrō, Lēandrō, servis suis
7. eī
8. Iūliō, virō suō
9. Aemiliae, Iūliae, filiae suae
10. mālō suō
11. eī
12. Dēliae, ancillae suae
13. iīs
14. Dēliae, Syrae, ancillis suis

15. servō
16. cui, cui
17. cui, cui

Exercitium 8

1. hic
2. haec
3. hoc
4. quae, haec
5. quod, hoc
6. quī, hic

Exercitium 9

1. advenit, salvēte
2. ōstiariō
3. māla, pira
4. plēni
5. inest, īnsunt
6. dat
7. adit, ōsculum
8. illīc
9. ē, exit, exeunt
10. currit
11. nōnne

Exercitium 11

1. dativus, dat.
2. sing.
3. dat., dat. plūr.
4. servō
5. servīs
6. ancillae
7. ancillīs
8. oppidō
9. oppidīs
10. ei
11. iīs

CAPITVLVM VIII

Exercitium 1

1. tabernā, gemmae, margarītae, ōrnāmenta
2. vēndit
3. aliī
4. quī, tabernārius
5. cōsistunt
6. emunt
7. quae, aspiciunt, abeunt
8. accipit
9. ānulum, collō
10. ōrmant
11. digitus
12. pecūniōsus

Exercitium 3

1. nummum accipit ā Iūliō
2. Iūlius Aemiliae ānulum dat
3. fēminae ōrnāmenta accipiunt ā virīs
4. dominus servō mālum dat
5. Lȳdia rosam accipit ā Mēdō
6. dominus servīs nummōs dat

Exercitium 4

1. advenit, adveniunt
2. exit
3. adit

4. abit, abeunt
5. exeunt
6. adeunt, abeunt
7. inest, īnsunt
8. adsunt, absunt
9. adest, abest

Exercitium 5

1. num
2. nōnne
3. nōnne
4. nōnne
5. num
6. nōnne
7. num
8. num
9. nōnne

Exercitium 6

1. clāmat
2. illam
3. mōnstrat
4. quam, illa
5. ostendit
6. cōnstat, gemmātus
7. pretium, sēstertiī, octōgintā
8. tanta, convenit

Exercitium 8

1. aspice, aspicit
2. aspiciunt
3. aspicite
4. aspice, aspicit
5. accipe, accipit
6. accipite, accipiunt

Exercitium 9

1. quanta, nōnāgintā
2. satis
3. nimis, aut
4. mediō, quārtō
5. tantus, quantus
6. vīgintī

Exercitium 10

1. nummīs
2. sēstertiīs
3. sēstertiīs
4. quantō pretiō
5. sēstertiīs
6. sēstertiīs
7. magnō pretiō

Exercitium 12

1. quis, quī/quis, quī
2. cuius, cuius, eius
3. quem, quem, eum
4. cui, cui, ei
5. quō, quō, eō
6. quī, quī, iī
7. quōrum, quōrum, eōrum
8. quōs, quōs, eōs
9. quibus, quibus, iīs
10. quibus, quibus, iīs

Exercitium 13

1. quae, quae, ea
2. cuius, cuius, eius
3. quam, quam, eam

4. cui, cui, ei
5. quā, quā, eā
6. quae, quae, eae
7. quārum, quārum, eārum
8. quās, quās, eās
9. quibus, quibus, iīs
10. quibus, quibus, iīs

Exercitium 14

1. quid, quod, quod, id
2. quid, quod, quod, id
3. cuius, cuius, eius
4. cui, cui, ei
5. quō, quō, eō
6. quae, quae, ea
7. quae, quae, ea
8. quōrum, quōrum, eōrum
9. quibus, quibus, iīs
10. quibus, quibus, iīs

Exercitium 15

1. hic, ille
2. hunc, illum
3. hic, hōc, ille, illō
4. huius, illius
5. hōc, illō
6. huic, illī
7. haec, illa
8. hanc, illam
9. hāc, illā
10. huius, illius
11. huic, illī
12. hōc, illud
13. huius, illius
14. hōc, illō
15. illā, illōs, illās, illī, illae
16. haec, hōs, hās, hī, hae
17. hōrum, hārum
18. hīs, illīs

CAPITVLVM IX

Exercitium 1

1. canē, ovibus
2. canem, ovēs
3. canis, ovium
4. canī, ovibus
5. canis, ovēs, pāstōre
6. pāstōris
7. pāstōrī
8. pāstōrem, pāstōrēs
9. pāstōrum
10. pāstōribus
11. pāstōrēs
12. pāstōribus

Exercitium 2

1. campō, canē, ovibus
2. nigra, albae
3. pāstor, cibum
4. herba, edunt, bibunt, rīvō
5. pānis, ēst
6. montēs, vallēs
7. collis, arbor
8. silvā
9. lupī
10. sōl, caelō

11. suprā
12. terrā
13. lūcet, nūbēs
14. sub, umbra
15. petit
16. dūcit
17. iacent

Exercitium 4

1. bonus
2. bonum
3. bonī
4. bonō
5. bonō
6. bonī, suīs
7. multōs
8. multōrum
9. suīs
10. suīs
11. multae, albae, ūna, nigra
12. multās, albās, ūnam, nigram
13. albārum, nigrae
14. albīs, nigrae
15. multīs, albīs, ūnā, nigrā

Exercitium 5

1. nūbēs
2. nūlla nūbēs
3. nūllam
4. collīs parvus, magnā arbore
5. collīs, parvus
6. magnī montēs
7. parvō collē, ūna
8. multae arborēs
9. ovēs suās, parvum collem
10. fessus, ovibus suīs, magnae arboris
11. pāstōrī fessō, ovibus fessīs

Exercitium 6

1. dominum suum relinquit
2. ā dominīs suīs nōn abeunt
3. tabernam relinquunt
4. Aemiliam et puerōs relinquit
5. ā pāstōre suō abit
6. pāstōrem nōn relinquit
7. ab ovibus albīs abit
8. ovem et canem relinquit

Exercitium 7

1. dum
2. lātrat
3. relinquit
4. errat
5. vestigia, ipse
6. quaerit
7. reperit
8. ululat, bālat
9. dum
10. ut
11. dentēs
12. accurrit, petit timōre
13. clāmōrem
14. impōnit

Exercitium 9

1. -a -ae
2. -am -ās
3. -ae -ārum
4. -ae -īs
5. -ā -īs
6. nōm.
7. abl.
8. gen., dat., nōm.
9. acc. sing.
10. gen. plūr.
11. acc. plūr.
12. dat., abl. plūr.

Exercitium 10

1. -us -ī -um -a
2. -um -ōs -um -a
3. -ī -ōrum -ī -ōrum
4. -ō -īs -ō -īs
5. -ō -īs -ō -īs
6. -e
7. voc.
8. gen., nōm.
9. dat., abl.
10. dat., abl.
11. gen. plūr.
12. acc. plūr.
13. acc. sing.
14. nōm. sing.
15. nōm., acc.
16. gen.
17. nōm., acc. sing.

Exercitium 11

1. - -ēs -is -ēs
2. -em -ēs -em -ēs
3. -is -um -is -ium
4. -ī -ibus -ī -ibus
5. -e -ibus -e -ibus
6. nōm.
7. abl. sing.
8. acc. sing.
9. nōm., acc.
10. dat. sing.
11. dat., abl.
12. gen. sing.
13. nōm., gen.
14. gen. plūr.

CAPITVLVM X

Exercitium 1

1. bēstiae
2. hominēs
3. fera, leō
4. ferae
5. piscēs, natant
6. avēs, volant
7. aquila, capit
8. mouet, caudam
9. pedēs
10. cum
11. āere, ālae
12. potest
13. quod
14. possunt

15. facit
16. asinus
17. deus, nūntius
18. mercātor

Exercitium 3

1. leonēs
2. leōnum
3. hominēs
4. hominum
5. hominis, leōnis
6. leōnem, hominem
7. homine, homō, leōne
8. leōnēs, hominibus, hominēs, leōnibus

Exercitium 4

1. volāre, natāre
2. ambulāre, currere
3. audire, videre
4. numerāre
5. movēre
6. spirāre
7. vivere
8. dūcere
9. habēre
10. facere

Exercitium 5

1. portāre
2. portārī
3. videre, audire
4. vidērī, audīrī
5. numerāre, numerārī
6. emere
7. emī
8. vehere
9. vehī
10. aperire, claudere
11. aperīrī, claudī

Exercitium 6

1. flūmen
2. mare
3. vivunt
4. spirat, pulmōnēs
5. anima
6. vivus, mortuus
7. nēmō
8. necesse
9. animālia
10. nīdōs
11. rāmōs, folia
12. ōva
13. pariunt, pulli
14. parit
15. volunt

Exercitium 7

1. magnum flūmen
2. magna flūmina
3. flūmine
4. flūminis
5. flūmina, flūminī
6. magnum mare
7. multa maria
8. maribus

9. flūminibus
10. marium, flūminum
11. animālia, marī
12. quod
13. animālium
14. parva animālia, animālibus

Exercitium 8

1. vult, lūdere
2. canere
3. vocem, vōx
4. perterritae, enim
5. occultant
6. ascendit, audet
7. crassus, sustinētur
8. tenuis
9. cadit
10. ergō, esse
11. lectō

Exercitium 9

1. Iūliam, canere
2. Iūliam, pulsārī
3. Iūliam, plōrāre, Mārcum, ridēre
4. Aemiliam, venīre
5. Aemiliam, irātam, esse
6. pullōs, mortuōs, esse
7. Dāvum, interrogārī, accūsārī
8. Mēdum, vocārī, eum, venīre

Exercitium 11

1. īnfinītīvus
2. īnf.
3. intrāre
4. tacēre
5. discēdere
6. venīre
7. īnf.
8. īnf. passīvī
9. vocāre, vocārī
10. vidēre, vidērī
11. pōnere, pōnī
12. audīre, audērī

CAPITVLVM XI

Exercitium 1

1. corpore, ūnum, crūra
2. corpus hūmānum, crūra
3. crūrībus
4. corpore, ūnum, capita
5. capite, ūnum, ōra
6. capita, ōra, corpora

Exercitium 2

1. corpore, membra, bracchia, crūra
2. manus
3. capite, aurēs, ōs
4. labra, lingua
5. rubra
6. frōns, īnfra, genae
7. super,
8. capillus
9. bene
10. male
11. pectus, cor
12. sanguis, color

13. vēnās, fluit
14. venter
15. iecur, viscera
16. sānus, aeger
17. medicus, sānat
18. sedet
19. stat
20. pōculō, atque

Exercitium 4

1. pulchra, pulcher
2. nigra
3. niger
4. aeger, aegra
5. aegrō, rubrum
6. nigrum
7. niger, aeger
8. ruber, niger

Exercitium 5

1. aperī, ostende, puerum, aperīre, ostendere
2. cōsiste, aspice, Mēdum, cōnsistere, aspicere
3. currīte, puerōs, currere
4. curre, Mārcum, currere
5. aperīte, ancillās, aperīre
6. claude, dormī, Quīntum, claudere, dormīre
7. tergē, Iūliam, tergēre, esse

Exercitium 6

1. -2. dormīt, puerum, dormīre
- 3.-4. lingua, rubra, linguam, rubram, esse
5. dolet, pedem, dolēre
6. dolet, pedem, dolēre
7. -8. clāmant, ridēt, servōs, clāmāre, ridēre
- 9.-10. sacculus, vacuus, sacculum, vacuum, esse

Exercitium 8

1. canīt, eam, canere
2. Quīntus, mortuus, Quīntum, mortuum
3. medicum, stultum, esse
4. Quīntus, claudīt, dormīt, Quīntum, claudere, eum, dormīre
5. Mēdum, habēre
6. pretium, magnum, esse
7. ānulum, gemmaum, pulchrum, esse
8. nāsum, foedum, esse
9. via, longa, viam, longam, esse
10. deum, Neptūnum, vīvere, Mercurium, volāre

Exercitium 9

1. arcessit
2. revenit
3. aegrōtat
4. spectat
5. tangit
6. sentit
7. dolet, dīcit
8. cultrum
9. appōnit

10. dē, horrent, palpitat
11. quīētus, nec, putat
12. gaudet
13. dēterget
14. noster, modo

Exercitium 10

1. medicum, abesse
2. Mēdum, venīre
3. Dāvum, servum, probum, esse
4. Mēdum, habēre
5. Iūlium, adesse
6. ovem, nigram, vīvere

Exercitium 12

1. - -a -e -ia
2. - -a -e -ia
3. -is -um -is -ium
4. -ī -ibus -ī -ibus
5. -e -ibus -ī -ibus
6. nōm., acc.
7. abl. sing.
8. dat. sing.
9. dat., abl.
10. gen. sing.
11. gen. plūr.
12. nōm., acc.
13. dat., abl.

Exercitium 13

1. accūsātīvus, īnfinītīvus
2. accūsātīvus, īnfinītīvō
3. vidēre, audīre, sentīre, dīcere, putāre, gaudēre, necesse
4. iubet
5. putat
6. audit, videt
7. dīcit
8. sentit
9. gaudet
10. necesse

CAPITVLVM XII

Exercitium 1

1. Iūliō trēs liberī sunt
2. Aemilia ūnum frātre habet
3. Dāvō multī amicī sunt
4. Homō improb paucōs habet amicōs
5. Homīnī duo oculī et duae aurēs sunt
6. Corpus hūmānum quattuor membra habet
7. Homīnibus ālae nōn sunt
8. Mercurius ālās in pedibus habet
9. Virō Rōmānō tria nōmīna sunt
10. Rōmānī multōs deōs habent

Exercitium 2

1. pater, māter, frāter
2. patrem, mātre, frātre
3. frātrēs, frātrēs
4. frātrum
5. mātrī, frātribus
6. mātre, frātribus
7. patri, pater

8. patrem, patre
9. frāter, patris, mātris
10. mātribus, patribus

Exercitium 3

1. soror
2. frātrēs
3. nōmen, avunculus
4. praenōmen, praenōmina
5. cognōmen
6. trīstis
7. vester
8. miles, gladium, fert
9. scūtum, pīlum, arma
10. armātus

Exercitium 5

1. mīles
2. mīlite
3. militis
4. militēs, peditēs, equitēs
5. militum, peditum, equitum
6. eques, miles, pedes
7. peditis, equitis
8. peditē, equite

Exercitium 6

1. longus, levis, brevis
2. brevis, gravis, longa
3. magnus, gravis, parvus, levis
4. crassus, tenuis
5. laeta, trīstis
6. brevis, longus
7. longa, tenuis
8. brevis, crassa

Exercitium 7

1. via Appia longior est quam via Latīna
2. Iūlius pecūniōsior est quam Cornēlius
3. Aemilia fōrmōsior est quam Syra
4. Mārcus levior est quam Quīntus
5. saccus Lēandrī gravior est quam Syrī
6. capillus Mārcī brevior est quam Iūliae
7. Dāvus probior est quam Mēdus
8. digitus medius longior et crassior est quam digitus quārtus

Exercitium 8

1. vocābuli
2. corporis hūmāni
3. bracchiū, crūris
4. villae Rōmānae
5. nōminis Rōmāni
6. Āfricae
7. Eurōpae

Exercitium 9

1. servō, dominō suō
2. ancillae, dominae suae
3. Mēdō, eī
4. sorōri suae, frātri suō
5. militibus, duci suō
6. Gallis, Rōmānis
7. cui, cui

Exercitium 10

1. exercitus
2. exercitū
3. exercitūs, exercitum
4. exercitui
5. exercitūs, exercitūs
6. exercitibus
7. exercitibus
8. exercituum

Exercitium 11

1. pignant
2. pugnīs
3. eques
4. pedes
5. fertur, gravis, brevis
6. levis
7. ferre
8. barbarī, ac, incolunt
9. pars
10. dīvidit
11. finis
12. patria
13. contrā, hostēs, bellum
14. metuunt
15. dux
16. exercitū, militānt, arcūs, sagittās

Exercitium 13

1. fortis, brevem, levem
2. forti, Rōmānō, brevis, levis
3. Rōmānus, brevi, levi
4. fortēs, brevēs, levēs
5. fortibus, Rōmānis, brevēs, levēs
6. Rōmāni, brevibus, levibus
7. magna, gravis
8. magnam, gravem
9. magnā, gravi
10. magnae, gravis
11. multās, gravēs
12. gravium
13. longum, breve, brevi
14. longa, brevia

Exercitium 14

1. longior, lātior
2. longiōrēs, lātiōrēs
3. levior
4. leviōrem
5. leviōre
6. brevius
7. longiōra
8. breviōribus, leviōribus
9. fortiōrēs, fortiōri
10. fortior, fortiōribus
11. fōrmōsiōrem, fōrmōsiōris
12. pulchriōrem
13. pulchrius

Exercitium 15

1. castris
2. fossa
3. altum, mīlia, passuum
4. dīvidit, lāta
5. oppugnant, vāllum
6. expugnāre, dēfendunt
7. iacere

8. equitātus, impetum
9. fugiunt
10. fortis, metū
11. altum

Exercitium 17

1. manus manūs
2. manum manūs
3. manūs manuum
4. manui manibus
5. manū manibus
6. dat., abl.
7. abl.
8. dat. sing.
9. acc. sing.
10. nōm. sing.
11. gen., nōm., acc.
12. gen. plūr.

Exercitium 18

1. adiectivum
2. -us -a -um -ī -ae -a
3. -um -am -um -ōs -ās -a
4. -ī -ae -ī -ōrum -ārum -ōrum
5. -ō -ae -ō -īs -īs -īs
6. -ō -ā -ō -īs -īs -īs
7. -e
8. nōm. sing., acc. sing., acc., gen., nōm., voc. sing.
9. nōm., acc., acc. plūr., gen., dat., nōm. plūr., abl. sing., gen. plūr.
10. nōm., acc., nōm., acc.
11. gen., dat., abl., gen. plūr.
12. dat., abl.

Exercitium 19

1. tertiae
2. -is -e -ēs -ia
3. -em -e -ēs -ia
4. -is -is -ium -ium
5. -ī -ī -ibus -ibus
6. -ī -ī -ibus -ibus
7. nōm., gen., acc. sing., nōm., acc.
8. nōm., acc., nōm., acc., gen.
9. dat., abl.
10. dat., abl.
11. gen. plūr.

Exercitium 20

1. comparātivus
2. - - -ēs -a
3. -em - -ēs -a
4. -is -is -um -um
5. -ī -ī -ibus -ibus
6. -e -e -ibus -ibus
7. nōm., acc. sing., nōm., acc.
8. nōm., acc., nōm., acc.
9. abl.
10. dat. sing.
11. dat., abl.
12. gen. sing.
13. gen. plūr.

CAPITVLVM XIII

Exercitium 1

1. Iānuārius, p̄rimus
2. Februārius, secundus
3. Mārtius, tertius
4. Aprīlis, quārtus
5. Māius, quīntus
6. Iūnius, sextus
7. Iūlius, septimus
8. Augustus, octāvus
9. September, nōnus
10. Octōber, decimus
11. November, undecimus
12. December, duodecimus

Exercitium 2

1. annus
2. mēnsis
3. postrēmus
4. trecentī, sexāgintā, diēs
5. saeculum, ducentī
6. vel, tempus
7. nōminātur
8. faciēs
9. erat
10. tunc
11. nunc, igitur
12. duodētrīgintā, undētrīgintā
13. undecim
14. trīgintā, item
15. dīmidia
16. māne
17. vesperum
18. nox
19. initium, finis
20. hōrās
21. merīdiēs, aequās

Exercitium 4

1. annōs
2. ducentōs annōs
3. annōs
4. multās hōrās
5. mēnsēs
6. diēs, noctēs
7. paucās hōrās

Exercitium 5

1. brevior, brevissimus
2. clārior, clārissima
3. longius, lātius, longissimum, lātissimum
4. fortiōrēs, fortissimī
5. longius, longissimum
6. breviōra, brevissima
7. altior, altissimus
8. fōrmōsissima, probissima

Exercitium 6

1. diēs
2. diem
3. diēi
4. diēi
5. diē
6. diēs
7. diēs, diērum
8. diēbus
9. diēbus

Exercitium 7

1. lūna, stēllae
2. lūx, clāra
3. illūstrat
4. tōta, obscūra
5. exigua
6. fōrma
7. kalendae, nōnae, idūs
8. aequinoctia, atque
9. aestās, hiems
10. vēr, autumnus, incipit
11. frīgidum, calidum
12. urbem
13. imber, nix
14. lacūs, operiuntur
15. glaciem

Exercitium 9

1. erat
2. est, erat
3. erat, est
4. erant, sunt
5. erat

Exercitium 10

1. aestāte, hieme
2. mēse Mārtiō, mēse Septembrī
3. hōrā sextā, merīdiē
4. nocte
5. diē, octāvō
6. vēre
7. eō tempore

Exercitium 12

1. diēs diēs
2. diem diēs
3. diēi diērum
4. diēi diēbus
5. diē diēbus
6. abl.
7. dat., abl.
8. gen., dat.
9. acc. sing.
10. gen. plūr.
11. nōm., nōm., acc.

Exercitium 13

1. comparātivus, superlātivus
2. -us -a -um
3. -ior -ior -ius
4. -issimus -issima -issimum
5. -is -is -e
6. -ior -ior -ius
7. -issimus -issima -issimum

CAPITVLVM XIV

Exercitium 1

1. alter, alter
2. uter, uter
3. uterque, neuter
4. altera, altera
5. utra
6. utraque, neutra
7. alterum, alterum
8. utrum
9. utrumque, neutrum

Exercitium 2

1. cubat
2. an
3. vigilat
4. valet
5. apertam
6. clausa
7. gallum
8. quōmodo, hodiē
9. habet, mihi

Exercitium 4

1. plōrāns, plōrantēs
2. ridēns, ridentēs
3. palpitāns, palpitantia
4. currēns, currentēs
5. dormiēns, dormientēs
6. errāns, errantēs
7. lātrāns, lātrantēs
8. volāns, volantia
9. lūcēns, lūcentēs

Exercitium 5

1. adhuc
2. excitat
3. surgit, afferre
4. affert, lavat
5. sordidae, pūrae
6. deinde
7. mergere
8. māne
9. solet
10. inquit, tibi
11. frīget, nūdum
12. vestimenta
13. poscit, tunicam, togam, vesti
14. primum, induit

Exercitium 7

1. canēns, ridēns, dormiente
2. dormiēns, canentem, ridentem, clāmāntem
3. clāmāns, dormientem
4. dormiēns, canente, ridente, clāmante
5. canentis, ridentis, clāmantis
6. canentēs, ridentēs, dormientibus
7. dormientēs, canentēs, ridentēs, clāmāntēs
8. clāmāntēs, dormientēs
9. dormientēs, canentibus, ridentibus, clāmāntibus
10. canentium, ridentium, clāmantium
11. valentī, aegrōtantī
12. imperantī, imperantibus
13. dolēns, dolēns
14. aegrōtans, dolentia
15. volantia, volāns

Exercitium 8

1. gerunt
2. dextrā, sinistrā
3. togātus
4. calceōs
5. sē-, -cum
6. parentēs
7. multum, nihil
8. tabulam, stilum

9. tē-
10. rēs
11. praeter
12. valē

Exercitium 9

1. rēs
2. rem
3. reī
4. reī
5. rē
6. rēs
7. rēs
8. rērum
9. rēbus

Exercitium 11

1. participium
2. patricia
3. volāns
4. sedēns
5. dūcere
6. venīre
7. facere; capere, iacere, fugere, parere, accipere, aspicere
8. -āns -āns -antēs -antia
9. -antem -āns -antēs -antia
10. -antis -antis -antium -antium
11. -antī -antī -antibus -antibus
12. -ante/ī -ante/ī -antibus -antibus
13. -ēns -ēns -entēs -entia
14. -entem -ēns -entēs -entia
15. -entis -entis -entium -entium
16. -entī -entī -entibus -entibus
17. -ente/ī -ente/ī -entibus -entibus
18. nōm., acc. sing., nōm., acc.
19. nōm., acc., nōm., acc.
20. abl. sing.
21. dat., abl., dat., abl. plūr.
22. gen. sing., gen.

CAPITVLVM XV

Exercitium 1

1. sum, es
2. ego, sum, es
3. sum, is, est, ego, sum
4. habet, ea, est
5. habēs
6. habet
7. habēs
8. habet, sum, tū, habēs, es

Exercitium 2

1. magister, discipulus
2. virgā, pūnīre
3. sevērus
4. lūdum
5. cōnsīdere, cōnsīde
6. tum, sellā
7. tacitus
8. at, nōndum
9. exclāmat
10. iānuam, antequam
11. statim

Exercitium 4

1. portat, portat
2. portant
3. portās, portō
4. portātis, portāmus
5. canit, canunt, ridet, audiunt, putant
6. ridētis, audītis, putātis
7. ridēmus, audīmus, putāmus
8. rideō, audiō
9. audis, ridet, audit, ridēs, putās
10. putō, canis
11. canō, canitis
12. canimus

Exercitium 5

1. vōs
2. vērum, nōs
3. quod
4. tergum
5. posterior
6. convenit
7. dēsinit, redit
8. quid, inferior
9. domī
10. sē
11. sī
12. reddere
13. nisi

Exercitium 7

1. sunt
2. iī, sunt
3. sumus, estis
4. nōs, sumus, vōs, estis
5. sumus, est
6. is, est
7. is, potest
8. possunt
9. sumus
10. sumus, possumus
11. potestis
12. possumus, es
13. sum, est
14. est, potes
15. sum, possum
16. tū, es, sumus
17. sum, estis, ego, sum, vōs, estis

Exercitium 8

1. recitāre
2. omnēs
3. lectulīs
4. priōrem
5. nōs
6. vōs, vōs
7. licet

Exercitium 10

1. persōna
2. persōna secunda
3. persōna tertia
4. prima, persōna prima
5. persōna, singularis, pers. III. plūr.
6. tertia singularis, pers. III. plūr.
7. -ō -āmus -eō -ēmus -iō -īmus
8. -ās -ātis -ēs -ētis -īs -ītis
9. -at -ant -et -ent -it -iunt

10. -ō -imus -iō -imus sum sumus
11. -is -itis -is -itis es estis
12. -it -unt -it -iunt est sunt

CAPITVLVM XVI

Exercitium 1

1. interest
2. situm, Superum, sive, appellatur
3. Inferum
4. paulum
5. nāvēs
6. maritimum, portum
7. orā
8. locus, influit
9. mercēs
10. ventus, tranquillum
11. flat, turbidum
12. tempestās
13. turbat, fluctūs, implēre
14. mergitur
15. nautae, nāvīgāre
16. opperitur
17. secundus
18. egrediuntur
19. vēla

Exercitium 3

1. ventō secundō
2. plēnīs vēlīs
3. marī tranquillō, marī turbidō
4. fenestrā apertā, fenestrā clausā
5. oculīs clausīs
6. pedibus nudis
7. manibus sordidis
8. Fitō incertō Quintō aegrō
9. patrē vivō
10. lūnā plēnā

Exercitium 4

1. opperiri
2. opperuntur
3. veretur, proficiscī
4. egreditur
5. oritur, orientem, intuentur
6. laetatur, proficiscitur
7. proficiscēns, laetari, labuntur
8. complectitur, cōnsolatur
9. opperitur
10. laetantur
11. sequuntur, sequitur
12. verentur
13. intuērī

Exercitium 5

1. solē oriente, multis hominibus spectantibus
2. magistrō recitante
3. plōrante sorōre
4. solē lūcente
5. pāstōre dormiente, lātrante cane
6. ceteris tacentibus, audientibus
7. gallō canente

Exercitium 6

1. puppis
2. gubernātor, gubernat

3. oriēns, oritur
4. occidēns, occidit
5. contrāriae
6. merīdiēs
7. septentrionēs, semper
8. sinistrā, dextrā
9. serēnō, simul
10. cōnscendunt, proficīscuntur
11. sequitur
12. laetātur, verētur
13. intuētur, lābuntur
14. complectitur, cōnsōlātur
15. cernī

Exercitium 8

1. aquae
2. pecūniae
3. herbae
4. pānis
5. sanguinis
6. temporis

Exercitium 9

1. multum, paulum
2. multō, paulō
3. paulō
4. multō
5. multō, paulō
6. multum
7. paulō
8. multō, paulō

Exercitium 10

1. loquitur
2. ātrae
3. invocat
4. fulgur, tonitrus
5. fit
6. iactātur, vix
7. haurīre
8. propter
9. servā
10. cōnātur, vērō
11. iterum, fierī

Exercitium 12

1. passivum
2. dēpōnēns, dēpōnentia
3. passivī
4. -ārī, -ērī, -ī, -īrī
5. passivī
6. -ātur, -ētur, -itur, -ītur; -antur, -entur, -untur, -iuntur
7. āctīvī
8. -āns, -ēns, -ēns, -iēns

CAPITVLVM XVII

Exercitium 1

1. trēdecim
2. quattuordecim
3. quīdecim
4. sēdecim
5. septendecim
6. duodēvigintī
7. ūndēvigintī
8. duodētrīgintā

9. ūndētrīgintā

10. trīgintā

Exercitium 2

1. discit
2. docet
3. doctus, scit
4. indoctī, nesciunt
5. piger
6. prūdēns, industrius
7. ūsque
8. quisque, tollit, postrēmō
9. interpellat
10. quemque, quadrāgintā, quīnquāgintā, septuāgintā
11. tot
12. centēsimum, quadringentī, quīngentī, sescentī, septingentī, nōngentī
13. quadrāgintā, quīnquāgintā
14. rēctum
15. respōnsum, prāvum
16. rēctē, prāvē

Exercitium 4

1. salūtat, videt, salūtātur, vidētur
2. salūtō, videō, salūtor, videor
3. salūtor
4. salūtāris, vidēris, salūtās, vidēs
5. salūtant, vident, salūtantur, videntur
6. salūtāmus, vidēmus, salūtāmur, vidēmur
7. salūtātis, vidētis, salūtāminī, vidēminī

Exercitium 5

1. vocātur
2. Iūlia ā Syrā quaeritur nec reperitur
3. ā Syrā vocor
4. ā Syrā quaeror nec reperior
5. ā Syrā vocāris
6. ā Syrā quaereris nec reperīris
7. puerī ā Syrā vocantur
8. puerī ā Syrā quaeruntur nec reperiuntur
9. ā Syrā vocāmur
10. ā Syrā quaerimur nec reperimur
11. ā Syrā vocāminī
12. ā Syrā quaeriminī nec reperiminī

Exercitium 6

1. laudat, numquam
2. reprehenditur
3. facile
4. quamquam, cōgitat
5. difficile, saepe
6. duodēquadrāgintā, ūndēquadrāgintā

Exercitium 8

1. proficiscitur, opperitur
2. proficisceris, opperiris
3. proficiscor, opperior
4. proficiscuntur, opperuntur
5. proficisciminī, opperiminī

6. proficiscimur, opperimur

7. laetatur, veretur

8. laetor, vereor, laetāris, verēris

9. laetantur, verentur

10. laetāminī, intuēminī, verēminī

11. laetāmur, verēmur, intuēmur

Exercitium 9

1. sē ... canere
2. sē ... vēndere
3. sē fessum esse
4. sē fessos esse
5. sē ... opperiri
6. sē ... vereri
7. filium suum aegrōtare
8. sē ... suum ... habere
9. sē laudari ... suō
10. sē ... suō pārere
11. sē ... suō proficisci
12. sē ... suam dēfendere

Exercitium 10

1. absēns
2. oportet
3. prōmit, assem, dēnārium
4. computat
5. certus, incertus
6. repōnit
7. largus, largitur
8. quārē
9. dēmōnstrāre, partiris

Exercitium 12

1. pīma
2. secunda
3. tertia
4. -ris, -minī, -or, -mur
5. -or -āmur -eor -ēmur
6. -āris -āminī -ēris -ēminī
7. -ātur -antur -ētur -entur
8. -or -imur -ior -imur
9. -eris -iminī -īris -īminī
10. -itur -untur -ītur -iuntur
11. pīma
12. secunda
13. tertia
14. -or -āmur -eor -ēmur
15. -āris -āminī -ēris -ēminī
16. -ātur -antur -ētur -entur
17. -or -imur -ior -imur
18. -eris -iminī -īris -īminī
19. -itur -untur -ītur -iuntur

CAPITVLVM XVIII

Exercitium 1

1. eiusdem
2. eundem
3. idem
4. eidem
5. eodem
6. eiusdem
7. eandem
8. eadem
9. eidem
10. eadem
11. idem

12. idem
13. eiusdem
14. eīdem
15. eōdem

Exercitium 2

1. vōcālēs, cōnsonantēs
2. linguā, frequēns, rāra
3. iungitur
4. coniunguntur, sententiae
5. erus, significant
6. legere
7. intellegit
8. scribunt, dictat
9. ita
10. sic
11. variae

Exercitium 4

1. facere
2. fieri
3. facit
4. fit
5. fiunt
6. faciunt
7. fit

Exercitium 5

1. quisque
2. quemque
3. cuiusque
4. cuique
5. quamque, cuiusque, quamque, cuiusque
6. quodque, quōque
7. quaeque, quāque
8. cuique

Exercitium 6

1. piger
2. pigrior
3. pigerrimus
4. pulcher
5. pulchrior
6. pulcherrimum
7. niger
8. nigrior
9. nigerrimus

Exercitium 7

1. stultus
2. stultē
3. rēctum
4. rēctē
5. pulchrae, foedae (turpēs)
6. pulchrē, foedē (turpiter)
7. Latinōs, Graecōs
8. Latinē, Graecē
9. levī, leviter
10. fortēs, fortiter
11. longē
12. aequē
13. certē
14. aequē
15. malās, male
16. bonōs, bene

Exercitium 9

1. clārē, clārius
2. fortiter, fortius
3. graviter, gravius
4. pulchrē, pulchrius
5. stultē, sevērē, stultius, sevērius
6. foedē, leviter, foedius, levius

Exercitium 9

1. clārior, clārissima
2. clārius, clārissimē
3. stultior, stultissimus
4. stultius, stultissimē
5. fortiorēs, fortissimī
6. fortius, fortissimē
7. rēctius, pulchrius, rēctissimē, pulcherrimē
8. turpius, prāvius, turpissimē, prāvissimē

Exercitium 10

1. comparat
2. quālēs, turpēs
3. tālēs
4. exaudītur
5. menda, dēsunt
6. addit, corrigit
7. cērā, māteria, apēs, bēstiolae
8. dūra, mollis
9. ferrum, efficiuntur
10. premere

Exercitium 12

1. quotiēs, quīnquiēs, sexiēs, septiēs, octiēs, noviēs, deciēs
2. totiēs
3. quotiēs, semel, semel
4. quotiēs, bis
5. ter
6. quater
7. semel, ter

Exercitium 13

1. superest
2. dēlet
3. animadvertit
4. epistolās
5. impiger
6. calamō, chartā
7. papȳrus
8. mercēdem
9. imprimit, signat

Exercitium 15

1. adverbium
2. adiectiva
3. adiectiva, adverbia
4. rēctē
5. fortiter
6. longus -a -um
7. gravis -e
8. pulchrē

Exercitium 16

1. comparātivus, superlātivus
2. rēctius, rēctissimē
3. levius, levissimē
4. pulchrius, pulcherrimē

CAPITVLVM XIX

Exercitium 1

1. melior, optimus
2. pēior, pessimus
3. māior, māxima
4. minor, minima
5. minor, māior, minimus
6. māius, minus
7. plūrēs, plūrimōs

Exercitium 2

1. uxor, marītus
2. tēctō
3. columnās, signa
4. coniūnx, dea
5. amōris, pulchritūdinis, ūlla, pulchritūdō
6. amantibus
7. mātṛōna, virgō, domō
8. adulēscēns
9. vocātur
10. templum
11. magnifica
12. forum, conveniunt

Exercitium 4

1. duās, ūnam
2. duōs, ūnum
3. ūnus, duo, duae, ūna
4. trēs, duo, ūna
5. trium, duōrum, ūnius
6. tribus, duābus
7. duōbus
8. tria, ūnum, duo
9. duārum, ūnius
10. trium, tribus
11. trēs
12. trium, tribus

Exercitium 5

1. pāret, computat, scribit, dormit
2. laudātur, reprehenditur
3. erat, habitābat
4. erat, est
5. pārebāt, computābat, scribēbat, dormiēbat
6. audiēbantur
7. laudābātur, reprehendēbātur
8. dormiunt, computant, scribunt, pārent
9. reprehenduntur, verberantur
10. erant, habitābant
11. erant, sunt
12. computābant, scribēbant, pārebant
13. dormiēbant, clāmābant, ridēbant
14. audiēbātur
15. timēbant, reprehendēbantur, verberābantur
16. timēbātur, timēbantur

Exercitium 6

1. dives
2. pauper, possidēbat
3. tamen, dōna, cotidiē
4. remittēbat
5. beātus, miser
6. flōrēs, mittere

Exercitium 8

1. dormiēbat, clāmābat, ridēbat, agēbat
2. laudābatur, reprehendēbatur, pūniēbatur
3. discēbat, docēbatur
4. erās
5. eram
6. dormiēbās, clāmābās, ridēbās, agēbās
7. dormiēbam, clāmābam, ridēbam, agēbam
8. discēbam, docēbar, reprehendēbar, pūniēbar, laudābar
9. reprehendēbāris, pūniēbāris, laudābāris, docēbāris
10. erant, dormiēbant, clāmābant, ridēbant, agēbant
11. laudābantur, reprehendēbantur, pūniēbantur
12. discēbant, docēbantur
13. erātis
14. erāmus
15. dormiēbātis, clāmābātis, ridēbātis, agēbātis
16. dormiēbāmus, clāmābāmus, ridēbāmus, agēbāmus
17. discēbāmur, docēbāmur, reprehendēbāmur, pūniēbāmur, laudābāmur
18. reprehendēbāminī, pūniēbāminī, laudābāminī, docēbāminī

Exercitium 9

1. Cornēlī
2. Iūlī, mī
3. Aemilī, mī
4. mī filī

Exercitium 10

1. osculātur
2. ergā, minuitur, augētur
3. dē
4. dignus
5. minus gracilis
6. plūs, opus

Exercitium 12

1. praesēns
2. praeteritum
3. -bās, -bātis, -ēbās, -ēbātis; -bam, -bāmus, -ēbam, -ēbāmus
4. -bam -bāmus -bam -bāmus
5. -bās -bātis -bās -bātis
6. -bat -bant -bat -bant
7. -ēbam -ēbāmus -ēbam -ēbāmus
8. -ēbās -ēbātis -ēbās -ēbātis
9. -ēbat -ēbant -ēbat -ēbant
10. erās, erat, erāmus, erātis, erant
11. praeteritum
12. -bāris, -bāminī, -ēbāris, -ēbāminī; -bar, -bāmur, -ēbar, -ēbāmur
13. -bar -bāmur -bar -bāmur
14. -bāris -bāminī -bāris -bāminī
15. -bātur -bantur -bātur -bantur
16. -ēbar -ēbāmur -ēbar -ēbāmur
17. -ēbāris -ēbāminī -ēbāris -ēbāminī
18. -ēbātur -ēbantur -ēbātur -ēbantur

CAPITVLVM XX

Exercitium 1

1. erat, timēbat, habitābat
2. erit, habitābit, timēbit
3. erant, timēbant, habitābant
4. erunt, habitābunt, timēbunt

Exercitium 2

1. pugnābit, pārēbit, dormiet, audiet
2. computābit, scribet
3. reprehendētur, verberābitur, pūniētur
4. pugnābunt, pārēbunt, dormient, audient
5. computābunt, scribent
6. reprehendentur, verberābuntur, pūnientur

Exercitium 3

1. fārī, infāns
2. cūnis
3. parvulus, somnus, necessarius
4. caret, vāgit, postulat
5. lacte
6. alere ~~7. nūtrīcibus~~
8. mulier, aliēnum
9. gradūs
10. mox

Exercitium 5

1. erit, geret
2. pugnābit, timēbit, fugiet
3. reveniet
4. erō, geram, pugnābō, timēbō, fugiam, reveniam
5. eris, gerēs, pugnābis, timēbis, fugiēs, reveniēs
6. erunt, gerent, pugnābunt, timēbunt, fugient, revenient
7. erimus, gerēmus, pugnābimus, timēbimus, fugiēmus, reveniēmus
8. eritis, gerētis, pugnābitis, timēbitis, fugiētis, reveniētis
9. servābit, vehet
10. servābor, vehar
11. servāberis, vehēris, servābuntur
12. servābimur, vehēmur
13. servābiminī, vehēminī

Exercitium 6

1. colloquuntur, futūrīs
2. profectō
3. filiolum
4. magis
5. rārō
6. adversus
7. nōlī
8. manet, pergit
9. colloquium, sermō
10. dēbet, officium
11. cūrāre

Exercitium 8

1. volunt
2. vultis
3. volumus
4. vultis

5. nōlumus
6. volō, nōlō, velle, nōlle
7. vīs, volō
8. vult
9. nōlī
10. nōlite
11. volunt, nōlunt

Exercitium 9

1. occurrit
2. ūnā
3. silent, silentium
4. crās, domum, revertētur
5. diligunt
6. decet
7. ūmidus
10. advehunt

Exercitium 11

1. praesēns
2. praeteritum
3. futūrū
4. -bis, -bitis, -ēs, -ētis; -bō, -bimus, -am, -ēmus
5. -bō -bimus -bō -bimus
6. -bis -bitis -bitis
7. -bit -bunt -bit -bunt
8. -am -ēmus -am -ēmus
9. -ēs -ētis -ēs -ētis
10. -et -ent -et -ent
11. eris, erit, erimus, eritis, erunt
12. futūrū
13. -beris, -biminī, -ēris, -ēminī; -bor, -bimur, -ar, -ēmur
14. -bor -bimur -bor -bimur
15. -beris -biminī -beris -biminī
16. -bitur -buntur -bitur -buntur
17. -ar -ēmur -ar -ēmur
18. -ēris -ēminī -ēris -ēminī
19. -etur -entur -etur -entur

CAPITVLVM XXI

Exercitium 1

1. verberāvit
2. lacrimāvit
3. lacrimāverunt
4. ambulāvit
5. iacuit, tenuērunt, tenuit
6. ambulāverunt, iacuērunt
7. excitāvit
8. excitāverunt
9. dormiuit
10. dormiuerunt
11. vocāvit, audiuerunt
12. vocāverunt, audiuit
13. docuit

Exercitium 2

1. puer ā servō excitātus est
2. Iūlia ā Mārcō pulsāta est
3. ancillae ā dominā vocātae sunt
4. servī ā dominō interrogātī sunt
5. Dāvus ā Mēdō accūsātus est
6. vōx dominī ā Mēdō audīta nōn est
7. litterae Sextī ā magistrō laudātae sunt

8. discipulus piger ā magistrō pūnitus est
9. oppidum hostium ā Rōmānis expugnātum est
10. castra Rōmāna ab hostibus oppugnāta sunt
11. Aemilia verbis Iūlii dēlectāta est
12. caelum fulgure illūstrātum est
13. Iūlia ā pueris vocāta est nec eōs audīvit
14. Iūlia puerōs vocāvit nec ab iis audīta est

Exercitium 3

1. mundus
2. candida
3. vestis
4. genua, humi
5. humus
6. cognōscit
7. fert, angusta

Exercitium 5

1. cornū, cornua
2. cornua
3. cornuum
4. cornūs
5. cornū
6. cornibus
7. genū
8. genua, genibus
9. genua, genū, genū
10. genuum

Exercitium 6

1. vocāvī
2. vocāvīstī, audīvī, audīvērunt
3. vocāvīt
4. audīvīstis
5. audīvimus, vocāvīstī
6. vocāvīmus
7. vocāvīstis, audīvī, audīvīt
8. vocāvērunt
9. audīvīstī
10. audīvī, vocāvīstis
11. pulsāvīt, pulsātus est, pulsātī sunt
12. pulsāvīmus, pulsātī sumus
13. pulsāvīstis, pulsātī estis
14. pulsātus sum
15. pulsātus es
16. pulsāta est
17. pulsāta es
18. pulsāta sum
19. pulsātae sunt
20. pulsātae estis
21. pulsātae sumus

Exercitium 7

1. cruōrem, cōspicit
2. causā
3. validus, vincere
4. excūsāre
5. bōs, cornua
6. porcus
7. pugnā
8. nārrāre, indignā
9. pōnit, mūtāt
10. interim

11. sordēs
12. aliquis, solō
13. ait
14. ais, aiō
15. ain'

Exercitium 9

1. Mārcum intrāvisse
2. puerōs, pugnāvisse, iacuisse
3. Iūliam, pulsātam esse
4. sē pāruisse
5. sē laudātum esse
6. Quīntum, vigilāvisse, dormīvisse
7. sē, dormīvisse, excitātum esse
8. sē, excitātam esse
9. discipulōs, laudātōs esse
10. Mārcum, laudātum, pūnitum esse
11. Mārcum, scripsisse
12. eās litterās, scriptās esse
13. Mārcum, puerum improbum, fuisse
14. epistulam suam, scriptam, signātam esse

Exercitium 10

1. scripsit, pārui, scripsī
2. numerāvīt, pāruiistī, scripsistī, numerāvī, audīvistī, dixī
3. audīvī, dixistī, numerāvīstī
4. audīvistis
5. audīvimus, numerāvērunt, numerāvīmus
6. numerāvīstis
7. pāruiimus
8. pāruiistis, scripsistis
9. scripsimus
10. pārūrunt, scripsērunt
11. pārūt, scripsit
12. pāruisse, scripsisse, numerāvisse
13. audīvisse, audīvērunt
14. fuistī
15. fui, fuimus
16. fuistis
17. fuisse, fuit, fuērunt

Exercitium 11

1. postquam
2. multā, aliquid
3. tabellam
4. inter
5. falsum, mentitur
6. crēdit, dubitat
7. fallere
8. omnia, nobis
9. vōbīs

Exercitium 13

1. praeteritum, praeteritum
2. imperfectum
3. perfectum

Exercitium 14

1. vocāvīsse, pāruisse, scripsisse, audīvisse
2. -istī, -it, -imus, -istis, -ērunt
3. 6. -ī -imus
4. 7. -istī -istis
5. 8. -it -ērunt

9. vocātum esse, audītum esse
10. sum -ī sumus sum -ī sumus
11. -us es -ī estis -us es -ī estis
12. -us est -ī sunt -us est -ī sunt
13. vocātus, audītus, vocāta, audīta, vocātum, audītum

CAPITVLVM XXII

Exercitium 1

1. aureus
2. ligneum
3. ferrea
4. aureī
5. ex/ē ferrō factus
6. ex aurō factum
7. ē/ex lignō factae

Exercitium 2

1. cōstat, foribus, cardinibus
2. limen
3. iānitor, admittit
4. cūstōdit
5. ferōx, vincitur
6. anteā
7. catēna, inter sē
8. aurō
9. pretiī
10. lignō, sicut
11. tabellārius
12. heus, quīn, quis
13. tandem, rogāt
14. prius, posteā
15. intrā, extrā
16. fabrōrum

Exercitium 4

1. ambulātum
2. lavātum
3. dormītum
4. salūtātum
5. habitātum
6. oppugnātum
7. postulātum
8. auditū
9. dictū
10. scītū

Exercitium 5

1. ferre
2. fert
3. ferunt
4. fers
5. ferō, fertis
6. ferimus
7. ferte
8. ferre, fer
9. ferrī, fertur
10. feruntur

Exercitium 6

1. foris, fremit
2. mordere, retinetur
3. monet, cavē
4. resistit
5. solvere
6. imāgō

7. accēdere, terret
8. rumpit, prehendit
9. pallium, nūper, scinditur
10. cēdere
11. prōcedere, recēdere
12. sinit
13. dēridet
14. pellit
15. istum, tremēns
16. arbitrārī
17. removet
18. sine, forās

Exercitium 8

1. supīnum, supīnum
2. ~tum, ~tū
3. īre
4. facilis

Exercitium 9

1. praesentis, perfectī, thema supīnī
2. terrē-, terru-, territ-
3. dīc-, dīx-, dīct-
4. pūnī-, pūnīv-, pūnīt-

Exercitium 10

1. aperuisse, apertum
2. clausisse, clausum
3. ēmissee, ēemptum
4. pepulisse, pulsūm
5. potuisse
6. rūpisse, ruptum
7. scidisse, scissum
8. solvisse, solūtum
9. vīnxisse, vīnctum
10. vēnisse

CAPITVLVM XXIII

Exercitium 1

1. scripsit, scripta
2. mīsit, missus
3. tulit, lāta
4. scidit, scissum
5. rūpit, ruptum
6. lēgit, lēctae
7. dīxit, dictum
8. sūmpsit, sūmpta
9. terruit, territus

Exercitium 2

1. illinc, trādīt
2. -nam, -nam
3. hinc, dīmīttit
4. signum
5. integrum
6. dēbeō, continēre
7. fortasse
8. salūtem
9. umquam
10. vultus
11. pallidum
12. pallet, ob

Exercitium 4

1. neque
2. neque ūllum
3. neque umquam

4. neque ūlla
5. neque
6. neque umquam

Exercitium 5

1. litteris
2. plānam
3. plānē
4. laudem
5. āvertit
6. īnscriptum, superiōre
7. negat, fatētur
8. factum
9. rubet, pudōrem
10. pudet
11. solvere, meret/meruit
12. perdere

Exercitium 7

1. verberātūrus
2. verberātūrum
3. futūrus
4. futūrum, pulsātūrum
5. factūrum
6. verberātūrus
7. pāritūrī
8. pāritūrōs
9. factūrōs
10. scriptūrus
11. scriptūrus
12. scriptūrum, scriptūrus
13. futūram
14. habitūram
15. sānātum

Exercitium 8

1. epistolā trādītā
2. iānitōre dīmissō
3. signō ruptō
4. nōmine ... audītō
5. Mārcō ... ductō, inclūsō
6. litteris ... lēctis
7. hōc dictō

Exercitium 9

1. dīc
2. dūc
3. fac
4. ēs, fer
5. es

Exercitium 10

1. posthāc, prōmittō
2. prōmissum
3. antehāc
4. verbera
5. inclūdīt
6. clāvem
7. comitārī, herī, comite
8. nōlle
9. perdere

Exercitium 12

1. futūrī
2. amātūrus, monitūrus, lēctūrus, auditūrus
3. futūrus
4. scriptūrus sum, scriptūrus es,

scriptūrus est

5. īnfinītīvus
6. vocātūrum
7. īnfinītīvus
8. īnfinītīvus futūrī
9. mūtātum īrī

Exercitium 13

1. attulisse, allātum
2. dūxisse, ductum
3. tulisse, lātum
4. fēcisse, factum
5. fūgissee
6. inclūsisse, inclūsūm
7. lēgissee, lēctum
8. mīsisse, missum
9. ostendisse
10. perdidisse
11. trādīdissee, trādītum

CAPITVLVM XXIV

Exercitium 1

1. ego, vōs. vōbīs
2. nōs, tībī, tū
3. vōs, mīhi, mē
4. tē, tē
5. mē, sē
6. nōs, tībī
7. sē, sē
8. tē
9. mē, mē, mīhi
10. sībī
11. vōbīs, vōbīs
12. nōbīs, tē, nōbīs, nōbīs

Exercitium 2

1. aegrōtus, convertit, latere, laevō
2. continuō, recumbit
3. dēnuō, dolōrem
4. mirātur, parēs, imparēs
5. sonus, subitā
6. subitō, strepitū
7. percutere
8. valdē
9. frangere, aliter
10. iūxtā
11. os, ossa
12. flēre, etsī, patitur
13. ignōrat
14. intus, nōscere, cupit

Exercitium 4

1. laetāre
2. cōnsōlārī, loquī, cōnsōlāre, loquere
3. comitārī, comitāre
4. intuērī, intuēre
5. opperīrī, opperīre

Exercitium 5

1. ambulāverat, iacuerat
2. pugnāverant, iacuerant
3. pulsāverat, pulsātus erat
4. verberātī erant, dormīverant
5. lēgerat, scripserat
6. miserat
7. laudāta erat

8. laudātae erant
9. frāctum ... erat

Exercitium 6

1. comitātus est
2. verītus est
3. ōsculātus est, ōsculāta est
4. arbitrāta est
5. cōnsōlātī sunt
6. cōnātus es
7. cōnātum esse, cōnātus sum
8. mentītus est
9. locūtus est
10. mentītum esse, fassus est, mentītus sum, locūtus sum
11. locūtī sumus, mentītī sumus
12. locūtōs esse, mentītōs esse

Exercitium 7

1. verberātus erat
2. fuerat, dormīverat, pugnāverat, dixerat, mentītus erat
3. verberātus eram, pūnītus eram
4. verberātus erās, fuerās, dormīverās, pugnāverās, dixerās, pūnītus erās
5. fueram, dormīveram, pugnāveram, dixeram
6. fuerant, dormīverant
7. fuerāmus, dormīverāmus, fuerātis, audiverātis
8. appellātī erant
9. pulsātī erātis
10. appellātī erāmus

Exercitium 8

1. digitō mediō
2. monte Vesuviō
3. cēterīs viīs
4. Venere
5. ānulō gemmātō
6. Mārcō
7. lupō
8. nive
9. ōceanō
10. sōle

Exercitium 9

1. perfectum, plūsquamperfectum
2. perfectī
3. ~erās, ~erat, ~erāmus, ~erātis, ~erant
4. ~eram ~erāmus ~eram ~erāmus
5. ~erās ~erātis ~erās ~erātis
6. ~erat ~erant ~erat ~erant
7. ~eram ~erāmus ~eram ~erāmus
8. ~erās ~erātis ~erās ~erātis
9. ~erat ~erant ~erat ~erant
10. fueram, fuerās, fuerat, fuerāmus, fuerātis, fuerant
11. plūsquamperfectum
12. themate, imperfectō
13. ~us eram ~ī erāmus
14. ~us erās ~ī erātis
15. ~us erat ~ī erant

Exercitium 10

1. cecidisse
2. cognōvisse, cognitum
3. cupīvisse

4. dedisse, datum
5. fassum
6. frēgisse, frāctum
7. iisse
8. lāvisse, lautum/lavātum
9. locūtum
10. lūsisse
11. momordisse, morsum
12. nōvisse
13. redīisse
14. reprehēdisse, reprehēsum
15. volūisse
16. vidisse, vīsum

CAPITVLVM XXV

Exercitium 1

1. agnus, forte
2. trahunt, regere
3. currum
4. moenia, interfēcit
5. aedificāvit, humilēs
6. fābulam
7. mōnstrō, vorat
8. saevum, timidus
9. ōlim, terribile, taurī
10. complūrēs, quotannis
11. aedificium, patet
12. mīrābilēs

Exercitium 3

1. hīc, hīnc
2. hīnc, hūc
3. illūc, illīc
4. illīnc, hūc
5. illīnc

Exercitium 4

1. rēx
2. expugnātiōnem
3. mōrtē
4. cupidus
5. glōriae, necāre, cīvēs, cōstituit
6. parātus
7. filum, auxilium
8. brevī, polliceor
9. morā, occīdit
10. exitum

Exercitium 6

1. comitāminī, opperīminī
2. pollicēre
3. proficīscere, comitāre
4. intuēminī, proficīsciminī
5. sequere
6. laetāminī, sequiminī, revertiminī
7. verēre, opperire

Exercitium 7

1. necem, solvit
2. dēseruit
3. litore
4. saxum, prōspiciēs
5. cōspectū, dēscendit
6. ibi, maerent
7. rēxit
8. nārrātiōnis
9. oblīviscī

Exercitium 8

1. urbem, urbis
2. vocābula Latīna, vocābulōrum Latīnōrum
3. patriam, glōriam, patriae, glōriae
4. mōrtē, mōrtis
5. patriae, glōriae, Mīnōtaurum
6. Mīnōtaurī
7. Mārcum, Mārcī

Exercitium 10

1. imperātīvus
2. imperātīvus, plūrālis
3. cōnāre, cōnāminī
4. verēre, verēminī
5. loquere, loquiminī
6. partīre, partīminī

Exercitium 11

1. accessisse
2. cōnscēdisse
3. cōnspexisse, cōnspectum
4. cōstituisse, cōstitūtum
5. dēseruisse, dēsertum
6. gessisse, gestum
7. iēcisse, iactum
8. coepisse, coeptum
9. interfēcisse, interfectum
10. iussisse, iussum
11. oblītum
12. occīdisse, occīsum
13. petīvisse, petītum
14. profectum
15. quaesīvisse, quaesītum
16. reddīdisse, reddītum
17. rēxisse, rēctum
18. reliquisse, relictum
19. repperisse, reperitum
20. secūtum
21. trāxisse, tractum

CAPITVLVM XXVI

Exercitium 1

1. celer
2. celeris
3. celer
4. celeris
5. celer
6. celere

Exercitium 2

1. persecūtus
2. celeris
3. cōsequī
4. cōnfēcērat, carcerem
5. haud, cōsūmpsit
6. vērū, reliquam
7. fugā
8. invenīre, quisquam, iūvit
9. quoniam, audāx, effugere
10. cōnsilium
11. paene

Exercitium 4

1. nāvigandū
2. nārandī, nārandō

3. audiendī, dormiendum
4. scribendum
5. scribendō, legendō, computandō, discendī
6. scribendō, scribendī
7. navigandō
8. ambulandō, aspiciendō
9. fugiendī
10. volandī, volandī
11. vivendum
12. audiendō, imitandō

Exercitium 5

1. liber
2. trāns
3. orbem
4. excōgitāverat, ēvolāre
5. opus, ingentēs, pennīs, fixit
6. quidem, nātūram
7. perfectum, artis, imitārī
8. studiōsus, levāre
9. sūrsum, deorsum, tamquam
10. infimō, summō, ignis, mollīre, ūrere, cautus
11. lacertus

Exercitium 7

1. persecūtus
2. osculātus
3. locūtus
4. secūtus
5. veritus
6. arbitrātus

Exercitium 8

1. paenīnsula
2. libertāte, multitudinē
3. suspiciēns, orbem, dēspiciēns
4. temerārius
5. accidit, propinquus
6. quatiēns
7. vērum, causā
8. cāsū, māximē
9. revocat
10. videntur
11. vidētur
12. sīn
13. aberrāre

Exercitium 10

1. gerundium
2. genetīvus, ablātīvus
3. vocandum, vocandī, vocandō
4. videndum, videndī, videndō
5. legendum, legendī, legendō
6. audiendum, audiendī, audiendō

Exercitium 11

1. accidisse
2. cēpisse, captum
3. cōnsēdisse
4. -fēcisse, -fectum
5. fixisse, fixum
6. invēnisse, inventum
7. iūnxisse, iūnctum
8. iūvisse, iūtum
9. mersisse, mersum
10. mōvisse, mōtum

11. -spexisse, -spectum
12. ussisse, ustum

CAPITVLVM XXVII

Exercitium 1

1. stilō
2. stilō, tabulā
3. gladiō, scūtō, aliīs armīs
4. gladiō, scūtō, aliīs armīs
5. nāve, currū, equō
6. ālis, pedibus
7. linguā, auribus

Exercitium 2

1. amoenus, cingitur
2. frūmentum, agrī
3. negōtium, agricola
4. arat, ūtitur
5. instrūmentum
6. arātor, arātrum, prae, agit
7. spargit
8. crēscit, sēminibus
9. metere, mātūrūm
10. falx
11. serunt, dēnique, colunt
12. frūgēs, fertilēs
13. pāscuntur
14. pecus
15. parum, cōpia, invehitur
16. -ve
17. regiō
18. rudēs
19. vītēs
20. vīnum, ūvae

Exercitium 4

1. cōnsidant et taceant
2. magister Mārcō imperat ut surgat et respondeat
3. domina ancillae imperat ut intret
4. gubernātor nautis imperat ut aquam hauriant
5. dominus servīs imperat ut industriē labōrent
6. Iūlius iānitōri imperat ut vigilet et domum bene cūstōdiat
7. dux militibus imperat ut oppidum hostium oppugnet
8. Iūlius servō imperat ut medicum arcessat
9. medicus Quīntō imperat ut ōs aperiat et linguam ostendat
10. medicus Iūliō imperat ut brachium pueri teneat
11. Iūlius servīs imperat ut cōnsistant et maneant

Exercitium 5

1. praedium
2. labōrant, labōrem, existimant
3. suburbānō, quiēscit
4. prae, cēnset
5. urbāna, ōtium
6. circā
7. rūs
8. colōnus, prō

9. quīdam
10. ut, abs
11. nē ... quidem, prōicit, ōrat
12. patiēns
13. rapere
14. precibus, gravidam, tricēsimum
15. cūra, patientiam
16. negligit

Exercitium 7

1. solvat, solvās
2. solvam
3. pugnent, vincant, pugnētis, vincātis
4. pugnēmus, vincāmus
5. scribās, veniās, valeās, amēs
6. sim, sītis
7. sīs, sīmus

Exercitium 8

1. vocētur, interrogētur (vocārī, interrogārī)
- 2.prehendātur, teneātur (prehendī, tenērī)
3. prohibeantur
4. ēgrediātur, mittātur
5. videāris, audiāris
6. lavētur, lavēris, proficiscāris
7. laver, proficiscar
8. laventur, lavēminī, proficiscāminī
9. lavēmur, proficiscāmur

Exercitium 9

1. rūsticis
2. calor
3. prōdest, quidquam, nocet, frīgus
4. siccum
5. grex
6. nē, nēve
7. nēquam
8. immātūrūm, prohibēre
9. nē
10. inhūmānus

Exercitium 11

1. praesēns
2. coniūctīvus
3. coniūctīvus praesentis
4. -ēs, -ētis, -ās, -ātis; -em, -ēmus, -am, -āmus
5. -em -ēmus -am -āmus
6. -ēs -ētis -ās -ātis
7. -et -ent -at -ant
8. -am -āmus -am -āmus
9. -ās -ātis -ās -ātis
10. -at -ant -at -ant
11. sīs, sīt, sīmus, sītis, sīnt
12. coniūctīvus
13. coniūctīvus praesentis passīvi
14. -ēris, -ēminī, -āris, -āminī; -er, -ēmur, -ar, -āmur
15. -er -ēmur -ar -āmur
16. -ēris -ēminī -āris -āminī
17. -ētur -entur -ātur -antur
18. -ar -āmur -ar -āmur
19. -āris -āminī -āris -āminī
20. -ātur -antur -ātur -antur

Exercitium 12

1. crēvisse
2. dēsīisse
3. neglēxisse, neglēctum
4. poposcisse
5. prōfuisse
6. quīēvisse
7. rapuisse, raptum
8. sparsisse, sparsum

CAPITVLVM XXVIII

Exercitium 1

1. trīgintā, tricēsīmō
2. quadrāgintā, quadrāgēsīmō
3. quīnquāgintā, quīnquāgēsīmō
4. sexāgintā, sexāgēsīmō
5. septuāgintā, septuāgēsīmō
6. octōgintā, octōgēsīmō
7. nōnāgintā, nōnāgēsīmō
8. centum, centēsīmō
9. ducentīs, ducentēsīmō
10. trecentīs, trecentēsīmō
11. quadringentīs, quadringentēsīmō
12. quīngentīs, quīngentēsīmō
13. sescentīs, sescentēsīmō
14. septingentīs, septingentēsīmō
15. octingentīs, octingentēsīmō
16. nōngentīs, nōngentēsīmō
17. mille, millēsīmō

Exercitium 2

1. fretum, disiungit
2. ēicere
3. animus
4. utrum, oboedire
5. nātus, eō, velut, adōrāvērunt
6. turba
7. ūniversā, fāmam
8. mortālis, immortalis
9. nāscuntur, moriuntur
10. caecus, surdus, mūtus, claudus
11. extendit, libellum, apprehendit
12. dicta, memorat

Exercitium 4

1. surgeret, ambulāret
2. aperīret, ostenderet
3. pugnārent, timērent
4. mitterentur
5. cavēret, occiderētur
6. opperīrētur
7. inclūderētur
8. esset
9. vidērent, audīrent, loquerentur, essent

Exercitium 5

1. rogat
2. ēvolvit, principe, suscitāvit
3. per, potestātem
4. mundum
5. habētur
6. rēgnat, Inferōs, animae, versārī
7. vigiliā, nāviculā
8. cōstantēs
9. salvum
10. cessāvit

Exercitium 7

1. essem
2. manērem, venīrem
3. manērēs, venīrēs
4. ascenderētis
5. essēmus, ascenderēmus, ascenderem
6. ascenderēs, essēs, facerēs
7. essētis, servārēminī
8. servārēris, servārer
9. servārēmur

Exercitium 8

1. ut scribat
2. ut ... faciant
3. nē ... ambulet
4. nē frīgeant
5. ut ... servāret
6. ut ... ēvolāret
7. nē ... vidēret
8. ut ... sārārentur

Exercitium 9

1. salvā, perīmus
2. tranquillitās
3. perīcula, impendent
4. praedōnēs
5. tūtum
6. perīculōsum
7. vorāgō
8. vītare
9. spērat
10. māvult, servīre, eundī
11. mälle, mälō
12. potius, pervenient
13. persuādēre
14. admirātur
15. attentus
16. pecūlium

Exercitium 11

1. coniūctivus
2. coniūctivus imperfecti
3. -rēs, -ret, -rēmus, -rētis, -rent
4. -rem -rēmus -rem -rēmus
5. -rēs -rētis -rēs -rētis
6. -ret -rent -ret -rent
7. -erem -erēmus -rem -rēmus
8. -erēs -erētis -rēs -rētis
9. -eret -erent -ret -rent
10. essēs, esset, essēmus, essētis, essent
11. coniūctivus
12. coniūctivus imperfecti passivi
13. -rēris, -rētur, -rēmur, -rēminī, -rentur
14. -rer -rēmur -rer -rēmur
15. -rēris -rēminī -rēris -rēminī
16. -rētur -rentur -rētur -rentur
17. -erer -erēmur -rer -rēmur
18. -erēris -erēminī -rēris -rēminī
19. -erētur -erentur -rētur -rentur

Exercitium 12

1. didicisse
2. divīsisse, divīsum
3. ēiēcisse, ēiectum
4. mortuum

5. nātum

6. persuāsisse
7. prōmpsisse, prōmptum
8. surrēxisse
9. vīxisse

CAPITVLVM XXIX

Exercitium 1

1. faciam, alam, vivāmus
2. respondeam, dicam, taceam, excūsem
3. respondeat
4. agam, vertam, petam, invocem
5. faciāmus, inveniāmus, petāmus
6. maneam, proficiscar, rideam, plōrem, rideat, plōret

Exercitium 2

1. fundō
2. nōnnūlli, dēterrentur
3. remanent
4. aestimāre
5. lucrum, spēs
6. queritur, āmisī
7. fēlicēs, nostrum, vītam
8. maestum, frūstrā
9. iactūrā, divitiās
10. vestrum, mirum
11. laetitia, afficit, trīstitia
12. perturbātus, precātur
13. adicitur

Exercitium 4

1. illūstret
2. discat
3. laudētur
4. crēdat
5. timeant
6. cognōscat eret
7. accēderent
8. appellārētur
9. remanērent
10. operīrētur

Exercitium 5

1. nōtus, ignārus
2. nōbilis
3. ignōtus
4. rapidī, cantum
5. parcerent, permittite
6. permōtī, abstinērent
7. dēsilit, fidēs, celsā, carmen
8. allectus, subiit, dorsō, exposuit
9. inde, prōtinus
10. quasi, fallācem
11. repente, apparuit
12. malefīcium, cōfessī
13. salūte
14. dēspērāre

Exercitium 7

1. nāvigāret, habēret
2. dormīret
3. vidēret
4. appropinquāret
5. intellegeret

6. amāret
7. habēret, relinqueret
8. iacāretur
9. vidērent
10. esset, metueret
11. habeam

Exercitium 8

1. plōret
2. sit
3. dolēret
4. diceret
5. doleat
6. habeat
7. habēās
8. esset
9. scīrent, esset, faceret
10. vīveret

Exercitium 9

1. fūrem, surripuit
2. fūrtum, dōnāret
3. dētrahit, abiciat
4. fēlicitās, invidērent
5. pretiōsum, invidiam, sēsē
6. secābat
7. nōnnumquam, finītur
8. fortūnam
9. vēlōcem, appropinquāre, suādet
10. rēmīs
11. beneficium

Exercitium 11

1. allēxisse, allectum
2. āmīsisse, āmissum
3. cecinisse
4. cōfessum
5. crēdidisse
6. dēsīluisse
7. ēripuisse, ēreptum
8. lāpsum
9. posuisse, positum
10. secuisse, sectum
11. suāsisse
12. vēxisse, vectum

CAPITVLVM XXX

Exercitium 1

1. prūdentē
2. diligentē
3. neglegentē
4. frequentē
5. cōstanter, patienter

Exercitium 2

1. cēna, circiter
2. hospitēs, recipiuntur, balneō
3. tardum, diū
4. dēmum, salvēre
5. vīsere
6. fruitur, requiēscit
7. iūcundam, molestam
8. itinere, nūntiāre
9. diligēns
10. praeest
11. contrahit

Exercitium 4

1. laborāvit
2. labōrāverat
3. labōrāverit
4. labōrāvērunt
5. labōrāverant
6. labōrāverint

Exercitium 5

1. parāverit, exōrnāverint
2. exōrnātum erit
3. ambulāverint
4. pulsātae erunt
5. dormīverit, ambulāverit
6. pugnāverint
7. fuert, laudātus erit

Exercitium 6

1. cēnant
2. famem, sitim
3. paulisper
4. equidem, bonum
5. ēligere
6. culīna, coquitur
7. parat, cocus
8. ministrī
9. convīvium, exōrnātur, sternitur
10. triclīniō, īmus
11. convīvae, accubant, singulī, binī, ternī
12. pridem

Exercitium 8

1. fuert, computāverit, scripserit, dormīverit
2. fuertis, dormīveris
3. fuero, computāverō, scripserō, dormīverō
4. computāveris, scripseris
5. fuertint, computāverint, scripserint, dormīverint
6. fuertitis, dormīveritis
7. fuertimus, computāverimus, scripserimus
8. computāveritis, scripseritis
9. pulsātus eris
10. pulsātus erō
11. pulsātī eritis
12. pulsātī erimus

Exercitium 9

1. ambulēmus
2. gaudeāmus
3. bibāmus, canāmus
4. exhauriāmus
5. cōnscendāmus, proficiscāmur

Exercitium 10

1. accumbunt
2. vāsa, argentea, argentō
3. apportant
4. holeribus, carō, genera, appōnuntur
5. acūtō
6. gustāvit, aspergit, sale, placet
7. miscēre, merum, pōtat
8. libertīnus, liberātus
9. mel

10. acerbum, dulce
11. prōferre, fundere
12. exhausit
13. complentur
14. sānē, sententiam
15. glōriōsus

Exercitium 12

1. futūrum, perfectum
2. perfectī
3. ~eris, ~erit, ~erimus, ~eritis, ~erint
4. 7. ~erō ~erimus
5. 8. ~eris ~eritis
6. 9. ~erit ~erint
10. fuertis, fuertit, fuertimus, fuertitis, fuertint
11. futūrum, perfectum passivī
12. thematē, futūrō
13. ~us erō ~ī erimus
14. ~us eris ~ī eritis
15. ~us erit ~ī erunt

Exercitium 13

1. coxisse, coctum
2. ēlēgisse, ēlēctum
3. exhausisse, exhaustum
4. fūdisse, fūsum
5. indūisse, indūtum
6. miscuisse, mixtum
7. revertisse/reversum
8. strāvisse, strātum
9. ūsum

CAPITVLVM XXXI

Exercitium 1

1. quādam, quīdam
2. quaedam
3. quandam
4. quoddam
5. cuidam, cuidam
6. quendam
7. cuiusdam, quōdam
8. quōdam
9. quīdam, quibusdam
10. quibusdam
11. quāsdam
12. quibusdam
13. quaedam
14. quōrundam, quārundam

Exercitium 2

1. memoria
2. avārus, optat
3. quidquid
4. mūnus
5. pōtiō
6. impatiens, asininīs
7. aufūgit, aliquantum, abstulit
8. quantum
9. fidēbat, fidum, infidōs, fidē
10. cōnfidet
11. praesentem
12. quamobrem
13. simul atque
14. infēlix

Exercitium 4

1. quam
2. quot
3. quanta
4. quantum
5. quot, quot, tot
6. quālis
7. quot, tot

Exercitium 5

1. latēre
2. praemium, retrāxerit, priusquam
3. fugitivus, cruce, cruciatur, ideō
4. clēmēns, ignōscit
5. iustus
6. iniustus, iniūriam
7. odērunt
8. scelus, supplicio, iūs
9. scelestōs
10. sapiēns, lēgēs, poenam, statuit
11. crūdēlis, cōram
12. vetat
13. nimium
14. iuvenis

Exercitium 7

1. laudandī, pūniendī
2. interrogandus
3. corrīgenda, vertendus
4. dēlendae
5. dicendum
6. ferendī
7. scribendae
8. lavandās
9. mittendōs
10. solvendam
11. bibendum, dormiendum
12. tacendum
13. cōsōlanda
14. sequendum
15. dicendum, mentiendum

Exercitium 8

1. iānitōrī
2. servō
3. nōbīs
4. mihī
5. mihī, tibi
6. nōbīs, vōbīs
7. cui
8. cēterīs
9. omnibus

Exercitium 9

1. dēbilēs, mōs
2. super, rūmor
3. educātus
4. abduxit, namque
5. senex, nōnāgēsimum
6. funditus
7. quisquis
8. ebrius, nimium
9. fabulatur
10. nūgās
11. vetus
12. quidquid
13. invalidus

Exercitium 11

1. gerundivum
2. laudandus, monendus, legendus, audiendus
3. scribenda est

Exercitium 12

1. accēpisse, acceptum
2. ausum
3. abstulisse, ablātum
4. bibisse
5. statuisse, statūtum
6. tetigisse, tāctum

CAPITVLVM XXXII**Exercitium 1**

1. cūncta, ~~referta~~ infesta
2. servitūtem
3. incolis
4. vīs, audācia, contemnerent
5. praepositus, ēgregius, ubīque
6. victōriā, populō, grātus
7. cārūm, aliquot, inopiā, vīle
8. victōrem
9. proximum
10. classis, percurrit, mercātōriās, tuētur
11. gentēs
12. cōmmūnia
13. nūbilum, adversus
14. vīribus, rēmigāre

Exercitium 3

1. ā servis quaerit
2. ā nautīs quaesivit
3. ab Aemiliā quaerēbat
4. ā Syrā petit
5. ab amicā petivit
6. mē rogās/ōrās

Exercitium 4

1. verberātus sit, verberātus sis
2. verberātus sim
3. dixerit, fuertit, pauerit
4. fuertis, paueris
5. fuertim, pauerim
6. dixeris
7. dixerim
8. verberātī sint, verberātī sitis
9. verberātī simus
10. dixerint, fuertint, pauerint
11. fuertitis, paueritis
12. fuertimus, pauerimus
13. dixeritis
14. dixerimus

Exercitium 5

1. neu
2. edūcit, inermis, dissuādet, resistat
3. donec
4. intereā, flexīs, voluntās
5. offerre, praefert
6. redimere, grātiam
7. reminiscitur, poēta
8. meminit

9. deest, amicitia
10. grātiam, agere, referre

Exercitium 7

1. nē plōrāveris
2. nē clāmāveritis
3. nē timueritis
4. nē ... fēceris
5. nōlite fugere
6. nōlī ... relinquere

Exercitium 8

1. aliquandō
2. mūtuam, condiōne
3. utinam
4. pirātae, talenta
5. superbus, minātus
6. armāvit
7. dēsistunt
8. nē, amphitheātrō
9. cursum
10. etiamnunc

Exercitium 9

1. valeat, pereat
2. dent
3. valeant, sint
4. perdat
5. errēs
6. revertar
7. mergatur, prohibeant

Exercitium 10

1. nē ... aberrent
2. nē ... accidat
3. nē ... occiderētur
4. nē ... appropinquāret
5. nē mergerētur
6. nē ... vitent

Exercitium 12

1. coniūctivus
2. perfecti
3. ~eris, ~erit, ~erimus, ~eritis, ~erint
4. ~erim ~erimus ~erim ~erimus
5. ~eris ~eritis ~eris ~eritis
6. ~erit ~erint ~erit ~erint
7. ~erim ~erimus ~erim ~erimus
8. ~eris ~eritis ~eris ~eritis
9. ~erit ~erint ~erit ~erint
10. fuertis, fuertit, fuertimus, fuertitis, fuertint
11. coniūctivus perfecti
12. themate, coniūctivō
13. ≈us sim ≈i simus
14. ≈us sis ≈i sitis
15. ≈us sit ≈i sint

Exercitium 13

1. affuisse
2. ēgisse, āctum
3. flexisse, flexum
4. obtulisse, oblātum
5. redēmissee, redēptum
6. sustulisse, sublātum
7. vīcisse, victum

CAPITVLVM XXXIII

Exercitium 1

1. bīna
2. terna
3. quaterna
4. quīna
5. sēna
6. dēna
7. dēnās
8. quaterna, quīna, sēna
9. singulis, singulī, binī, ternī
10. dēnōs, quīnī
11. bīnae, binī

Exercitium 2

1. legiō, cohortēs
2. adiunguntur, auxilia
3. ōrdine
4. prōgreditur, agmen
5. signum, argentea
6. idōneum, instruuntur
7. proelium, aciēs
8. hortātur
9. prōcurrunt, caedunt
10. imperātor
11. circumdantur, mūnīta
12. commemorātur, virtūs
13. nātus, aetātis
14. militārem, studēbat, studium, cōgere
15. stipendia
16. praecipuē, publicis, privātis
17. prīdiē, posterō
18. fatigātur

Exercitium 4

1. nārrandum, fābulam nārrandam
2. nārrandī, nārrandō, fābulae nārrandae, fābulā nārrandā
3. scribendum, scribendās
4. scribendō, scribendīs
5. discendum, discendam, discendā
6. legendī, legendōrum
7. cūstōdiendarum
8. cūstōdiendās
9. cūstōdiendīs
10. persecuendōs
11. patriae videndae

Exercitium 5

1. arduī
2. ferē, properāre
3. trānsferre
4. longē, dēsiderat
5. gaudiō, valētūdine
6. effundere
7. citrā, ultrā, amnem, trānsire
8. tamdiū, quamdiū
9. praestāre
10. trīnās, ūnās
11. ridiculum

Exercitium 7

1. dormivisset, scripsisset, paruisset
2. accēpisset, lēgisset, fuisset
3. negāvisset, fuissēs, paruisēs, scripta ... esset

4. audivissēs, scripsissēs, laudātus essēs, accēpissēm
5. fuisset, paruissem, laudātus ... essem, audivissem, scripsissem, accēpissēs
6. dormivissent, scripsissent, paruisissent
7. accēpissent, lēgissent, fuissent
8. negāvisset, fuissetis, paruissetis, scriptae ... essent
9. audivissetis, scripsissetis, laudātī essētis, accēpissēmus
10. fuissēmus, paruissemus, laudātī ... essēmus, audivissemus, scripsissemus, accēpissetis
11. aedificāvisset, necāvisset

Exercitium 8

1. habērem, habērem, ambulārem
2. scīrem, essem, legerem, scīrem
3. essem
4. fēcissem, viveret, fēcissem, viveret
5. essem, essēs, essēmus, irēmus
6. ascendissem, essem, cubārem, ascendissem, essem

Exercitium 9

1. ratibus, cōpulātis, secundum
2. convocātī, excurrere
3. ērupētur
4. diūtius, etenim
5. rīpam, ulteriōrem, ceteriōre
6. caedem
7. vulnerātus, vulnus
8. plērique, incolumēs
9. lēgātōs, pācem
10. fore
11. diram, ēnsēs, horrendōs
12. ōtiōsus

Exercitium 10

1. estō, pārētō
2. estōte, pārētōte
3. respondētō, dicitō
4. facitōte
5. venītō
6. nūntiātō
7. scribitō

Exercitium 12

1. coniūctivus
2. perfecti
3. ~issēs, ~isset, ~issēmus, ~issetis, ~issent
4. 7. ~issem ~issēmus
5. 8. ~issēs ~issetis
6. 9. ~isset ~issent
10. fuisset, fuissēs, fuisset, fuissēmus, fuissetis, fuissent
11. coniūctivus plusquamperfecti
12. themate, coniūctivō imperfecti
13. =us essem =ī essēmus
14. =us essēs =ī essētis
15. =us esset =ī essent

Exercitium 13

1. futūrī
2. imperātivus, imperātivus futūrī plūrālis
3. praesentis
4. amātō, amātōte
5. monētō, monētōte
6. legitō, legitōte
7. auditō, auditōte
8. estō, estōte

Exercitium 14

1. cecidisse, caesum
2. coegisse, coactum
3. destitisse
4. effudisse, effusum
5. instruxisse, instructum
6. percussisse, percussum
7. intellexisse, intellectum
8. procurrisse
9. progressum

CAPITVLVM XXXIV

Exercitium 1

1. fore, futurum
2. fore, futuram
3. fore, futurōs
4. fore
5. fore

Exercitium 2

1. operam
2. scalpellō, misellō, laesit
3. lūdum, certāmen
4. dummodo, certet
5. gladiātōrēs, spectātōrēs, plaudunt
6. rētia
7. implicāre
8. plērumque, favent, palmam
9. libet, circō, scaenicōs, theatrō
10. aurīga, circēnsibus,
11. lūgent
12. cōmoediam, acrī, geminōs
13. ingenium, ratiōnem, iuvat

Exercitium 4

1. nōvisse
2. nōvisse, nōvī
3. nōvit
4. nōverat
5. ōdī
6. ōdisse
7. ōderunt
8. ōderat
9. meministi
10. meminērunt
11. meminisse

Exercitium 5

1. poēticae, principium, libenter
2. venustā, gremiō, bāsia
3. fātō
4. tenebrae, accendunt
5. lucernīs, passere, dēliciae
6. bella, dēvorāre
7. ultimī, ocellis, turgidīs

8. perpetuum, affirmābat, dūcere, nūbere
9. mēns, dubia, odium
10. sēria, arāneārum

Exercitium 7

1. multīs servīs, dominō suō
2. dominō sevērō, eī
3. puerō, eī
4. Lȳdiae
5. nautīs, iīs
6. Arionī, eīque, sibi, mihi, mihi
7. castrīs Rōmānīs, castrīs, militibus suīs
8. amīcō, tibi
9. Mēdō, praedōnibus
10. gladiātōribus, quibus
11. litterīs, eī
12. omnibus, omnibus
13. Catullō, amīcae suae

Exercitium 8

1. iocōsī, risum
2. epigrammata
3. sinū
4. ōscitāre
5. versiculōs
6. nīl
7. nivea
8. anus
9. sapit
10. ērubēscit
11. testibus, prōsiliunt
12. opēs

Exercitium 10

1. syllabīs, brevēs
2. vōcālem
3. longa, diphthongum, cōnsonantem
4. na, mo, sa, bi, ce, re; nō, tē, dī, nec, pos, sum, dī, quā, rē

5. im-pli-cy-it-que-su-ōs-cir-cum-me-a-col-la-la-cer-tōs

6. quis-qui-s-a-mat-va-le-at-pe-re-at-qui-nes-ci-t-a-mā-re

7. ō-d'e-f-a-mō-quā-r'id-fa-ci-am-for-tas-se-re-qui-ris

8. pedēs

9. nō-n'a-mo, tē-sa-bi-, dī-ce-re; -dī- nec-, pos-sum, quā-rē

10. dactylus

11. spondēus

12. trochaeus

13. hexameter, spondēi, dactylus, spondēus

14. pentameter

15. hendecasyllabus

16. nīl mihi| dās vī|vus dī|cis post| fāta da|tūrum

laudat a|mat cant|at nos|trōs me|

Rōma lī|bellōs

cui lē|gisse sa|tis nō|n'est epi|

grammata|centum

nīl il|lī sati|s'est || Caedici|āne

ma|lī

Exercitium 11

1. accendisse, accēsum
2. dēlēvisse, dēlētum
3. implicuisse, implicitum
4. laevisse, laesum
5. peperisse, partum
6. plausisse
7. retinuisse, retentum
8. sapiisse
9. sēdisse

CAPITVLVM XXXV

Exercitium 1

1. ōrātiōnis, coniūctiō, interiectiō
2. propria, appellātiva
3. sacerdōs
4. quālitātem, comparārī
5. gradūs, positīvus
6. genera
7. cāsūs
8. persōnālia
9. possessīva
10. dēmōnstrātīva
11. relātīvum
12. interrogātīva
13. inflectere

Exercitium 2

1. modī
2. persōna, dēmitur
3. significātiōnem, explānat
4. cōpulātīva, disiūctīva, causālis
5. praepositīōnēs
6. quāndō
7. mentiōnem
8. affectūs, īra, admīrātiō
9. similēs

Exercitium 3

1. dēclīnātiōnēs, -ī, -ae, -is, -ūs, -ēī
2. *via viam viae...*, *annus, annum, annī.....*
3. coniugātiōnēs, -āre, -ēre, -ere, -īre
4. *laudō laudās laudat...*, *claudō claudis claudit.....*
5. indēclīnābilēs, *celerius, celerrimē*
6. synōnyma, *forsitan*
7. *dēmpsisse, dēemptum; adiēcisse, adiectum*

Exercitia Latina Solvta

Pars II: Roma Aeterna

CAPITVLVM XXXVI

Exercitium 1

1. templum Iovis magnō incendiō cōsumptum est
2. tectum templi columnis pulcher-
rimis sustinetur
3. forum signis deorum exornatur
4. palus cloacā siccata est
5. populus nuntiō victōriae delectatur
6. Rōmānī clamōre hostium excitati
sunt
7. exercitus fugā celerī servatus est
8. hominēs scelesti poenā severā
deterrentur
9. timōre mortis perturbamur
10. cantū avium delector

Exercitium 2

1. quadrata, restat
2. casa, tegitur
3. arx, firmis
4. praecipitabantur
5. sacrum
6. expulsus, cōsulēs
7. augustum, sacratum
8. incendiō, refectum, cōsecratum
9. splendet, marmore
10. cellā, simulacrum, sede
11. triumphō
12. sacrificium
13. locatum, metallis
14. aes
15. Tabularium, amplum, servantur
16. palus
17. subterrāneā, dēducta, siccatum
18. basilicis
19. Cūria, exstructum, senatus
20. senatōribus
21. ceber
22. vīcus
23. vēneunt

Exercitium 3

1. dicunt 'Iulium dominum severum
esse': Iulius dominus severus esse
dicitur
2. 'Iānum duās faciēs habere' dicunt:
Iānus duās faciēs habere dicitur
3. 'Rōmulum Palātium mūnīvisse'
dicunt/narrant: Rōmulus Palātium
mūnīvisse dicitur/narratur
4. dicunt 'primōs mūrōs Rōmānōs
quadrātōs fuisse': primī mūrī Rō-
mānī quadrātī fuisse dicuntur
5. 'Cinnam versiculōs in mē scri-
bere' narrant: versiculōs in mē
narratur scribere Cinnā
6. dicunt 'Solōnem virum sapientem
et iustum fuisse': Solō vir sapiens
et iustus fuisse dicitur

Exercitium 4

1. sacer, sacrum
2. Sacra, sacra
3. sacris, sacerrimum
4. ceber, celeberrimus
5. ceberis, celeberrima
6. ceber

7. ācer

8. ācerima, ācerimum

9. ācerimum

Exercitium 6

1. in mediō forō
2. medium forum
3. in mediō marī
4. medius diēs
5. mediō diē
6. mediā nox
7. postrēmū mēnsis, primā aestās
8. summus mōns
9. in summō montē
10. in infimō Capitoliō
11. ad infimum Argiletum
12. in postrēmā cōmoediā
13. in postrēmō librō

Exercitium 7

1. oratōrēs
2. rōstris, prōris
3. illustrissimus
4. destrūcta
5. foci
6. aede, rotundam, ardet
7. exstinguitur, aeternam
8. rēgia, pontificis. praefectus
9. divinas
10. Divus
11. cremare
12. restituit
13. aerarium, depōnitur
14. discordia, factiōnēs, patriciōs,
plēbēiōs
15. concordia
16. vetustate, collāpsa, faciem
17. odor
18. dēdicata
19. porticū, aurata
20. clivō, triumphantēs
21. boariō, pecudēs
22. āra
23. prōmunturium, ēminet

Exercitium 8

1. diis, deabus
2. tribus sororibus, Iūnōne, Cerere,
filiis, Mārte, Apollīne, duabus
filiabus, Venere, Iovis
3. coniūnx
4. Iūnōnis, Cereris
5. gemini
6. domesticarum
7. duabus deabus
8. sapientiae
9. Iuppiter, Iūnō, Vesta, Cerēs, Nep-
tūnus, Mārs, Mercurius, Vulcānus,
Apollō, Minerva, Diāna, Venus,
Saturnus

Exercitium 9

1. interiecta
2. renovatus
3. superavit
4. genetricis
5. statuae
6. ulcisci, commisit
7. voverat, incohavit

8. monumentum, Ultōris

9. marmorea, lateribus

10. glōriatus, latericiam

11. mausolēo

12. balneae, thermae

13. ibidem, exercent

14. ductus, inductus, longitudinem

15. arcuati

16. bibliothēca

Exercitium 10

1. ... theātrum aedificandum cūravit
2. ... Circum Māximum renovan-
dum cūravit
3. ... viam Appiam mūniendam
cūravit
4. ... aedēs collāpsās reficiendās
cūravit
5. ... novum forum faciendum cūravit
6. ... novam domum aedificandam
cūrare
7. ... sacrificia facienda cūrare

Exercitium 12

1. flammae
2. absumeret, iniit
3. insānus, incendisse
4. splendidam
5. vestibulō, aerea, collocata
6. probavit/probabat, stāgnī
7. delēvit, adēmit
8. laurus
9. morbus
10. candēlabrum
11. tubae/tubarum
12. pontem
13. praeclearum
14. origine, magnitudinem

Exercitium 13

1. annō ducentēsimo vicēsimo,
eōdem tempore
2. Idibus Octōbribus, annō septuāgē-
simō, unum et quinquāgintā annōs
3. eō diē quō
4. novem annōs
5. Idibus Mārtilis quārtō annō
6. undēviginti annōs
7. annum, quattuor mēnsēs
8. primā luce, diē nocteque, paucās
hōrās nocte

Exercitium 14

1. Iūnō | Vesta | Minerva | Cerēs | Di-
āna | Venus | Mārs
Mercurius | Iovi | Neptū | nus | Vul-
cānus | Apollō
2. Hic | ubi | nunc | Rō | ma | st | orbis
caput | arbor | et | herbae
et | pau | cae | pecu | dēs | et | casa | rāra
fuit
3. Iuppiter | arce | suā | cum | tō | tum |
spectat | in | orbem
nil | nisi | Rōmānum | quod | tue | ā-
tur | habet

Exercitium 16

1. grant
2. valē
3. ferōx
4. ingēns
5. palūs
6. palūdis
7. similis
8. servilis
9. antīqua
10. Augustus
11. convenit
12. convēnit
13. appārere
14. trīgintā
15. amicus
16. pūblicus
17. imperium
18. circumdare
19. interficit
20. interfectus
21. senātor
22. senātōrēs
23. intēgra
24. celerrimus
25. pontifex
26. mūnitus
27. priusquam
28. iuventūs
29. sacerdōs
30. cōstituit
31. īstituere
32. Neptūnus
33. genetrix
34. theātrum
35. illius
36. interior
37. triumphus
38. cōnsequī
39. cōnsequitur
40. salūtātus
41. salūtāns
42. intelligit
43. intellēxit
44. referre
45. recipere
46. recipit
47. duodecim
48. ducentū

Exercitium 17

1. servōs fidōs
2. opera difficilia
3. diēbus longis
4. bēstiis feris
5. magnae partēs
6. collēs altōs
7. meīs sorōribus
8. militum fortium
9. litteris Graecis
10. virīs sapientibus
11. hostēs superbī
12. vōcibus clārīs
13. versibus brevibus
14. nautās Rōmānōs
15. currūs novōs
16. passuum

Exercitium 18

1. adēmisse, adēptum
2. auxisse, auctum
3. collāpsum
4. cōstituisse, cōstitūtum
5. dēlēvisse, dēlētum
6. dēstrūxisse, dēstrūctum
7. expulisse, expulsū
8. exstīnxisse, exstīnctum
9. exstrūxisse, exstrūctum
10. incendisse, incēsum
11. operuisse, opertum
12. ortum
13. praefēcisse, praefectum
14. refēcisse, refectum
15. restituisse, restitūtum
16. tēxisse, tēctum
17. ultum
18. vēniisse
19. vōvisse, vōtum

CAPITVLVM XXXVII

Exercitium 1

1. iūstitiā, rēgnum
2. fēsti, discumbunt
3. profugo, arva
4. iuventūte
5. diūturna
6. dolō, fabricāvērunt
7. benigna
8. āvectōs, cūrā, mōlem
9. dēcurrēns, suspectum
10. penetrāvit, occultōs, rōbore
11. anguēs, immolat
12. amplectuntur, explicāre
13. corripiunt, tenera
14. clipeum, cōnfugiunt, contingere
15. pavōre, conclāmant
16. īnsānia, fronde
17. penitus, sonāre, īspicere
18. praedicēbat/praedixit
19. suprēmum
20. patefactō, fūnem, dēmissum
21. cūstōdēs
22. māchina
23. scelerāta

Exercitium 2

1. mercēs eīci iussit *ubet*
2. servum improbum pūniri iussit
3. Daedalum in l. dūci iussit
4. novam Cūriam aedificāri iussit
5. lānum tertium claudī iussit
6. equum in arce locārī iussērunt
7. eum in m. prōici aut ūri iussērunt
8. interiōrem equi partem īspicī iussērunt

Exercitium 4

1. barbam, crinēs
2. gemēns, flagrantī
3. nāte, ruit, culmine
4. somniō, āmēns, strīnxit, incitāvit
5. sacra, tēlis, elāpsus
6. dominantur, gemitū
7. moritūrī, vādunt
8. passis, vinculis, ērigere
9. speciem, undique, ruēbant
10. aedēs
11. trabēs, coniciēbant
12. ululātū, resonābat/resonat
13. concidunt
14. dēfēsōrēs, trucidant
15. īfirmī, inūtile
16. pavidis, egēmus, concēde
17. nēquiquam, haesit
18. laevā, comam, dēfixit
19. quondam
20. turris

Exercitium 5

1. Latīnō in Italiā rēgnante
2. pueris puellisq̄ue canentibus
3. Trōiānis dormientibus
4. hominibus perterritis clāmantibus
5. Priamō spectante
6. Venere dūcente/duce
7. Nerōne imponente
8. multis plaudentibus

Exercitium 6

1. rēge Tarquiniō expulsō
2. multis domibus privatis dēstrūctis
3. Titō mortuō
4. equō ligneō in litore collocātō
5. equō hastā percussō
6. rēge Priamō occisō
7. nocte iam cōsumptā
8. Ariadnā Naxī relictā
9. lucernis accēnsis
10. ālis cōfectis
11. ēiectis mercibus

Exercitium 8

1. ferentēs
2. ārdentibus
3. praedicentī
4. gemēns, flagrantī
5. prōcurrentibus
6. ascendentēs
7. tremementem, labentem
8. abeuntis
9. portāns, dūcēns
10. aberrantem
11. stupentī
12. lacrimantem, volentem
13. effugientem

Exercitium 9

1. obtruncātum, horrōre, perfūsus
2. recūsāvit, nepōs
3. efferre, īnstaūrāta, revisam, inultī
4. prōdigium, lūmen
5. restinguunt, tonat, fragōre, fulgēns
6. tendit, alloquitur, quā, patrii, nepōtem
7. piō, onus
8. famulōs, tumulum
9. pariter
10. dūdum, commovēbātur, aurā
11. ubi, micantēs, respexit
12. sociōs, repetīvit, quīn
13. cōnferēbant
14. ūberem, rēgiam, vāsta
15. comprehendere

Exercitium 10

1. moenibus
2. rēgnō
3. domibus
4. arce suā
5. his, flammis
6. dolis
7. tēlis, auxiliō
8. locō

Exercitium 12

1. urbs f: urbis gen sg, urbe abl sg, urbium gen pl
2. mōns m: montem acc sg, montibus dat/abl pl
3. annus m: annōs acc pl, anni gen sg aut nōm pl
4. scelus n: scelus nōm/acc sg, scelerum gen pl
5. via f: viā abl sg, viās acc pl, viārum gen pl

6. nauta *m*: nautae *gen/dat sg* aut *nōm pl*, nautis *dat/abl pl*
 7. templum *n*: templō *dat/abl sg*; templi *gen sg*, templa *nōm/acc pl*
 8. rēx *m*: rēgī *dat sg*, rēge *abl sg*; rēgēs *nōm/acc pl*
 9. portus *m*: portūs *gen sg* aut *nōm/acc pl*
 10. porta *f*: portās *acc pl*, portis *dat/abl pl*
 11. tempus *n*: temporī *dat sg*, temporibus *dat/abl pl*
 12. amicus *m*: amicō *dat/abl sg*, amīce *voc sg*
 13. rēs *f*: rēi *gen/dat sg*, rēs *nōm sg* aut *nōm/acc pl*
 14. avis *f*: avī *dat sg*, ave *abl sg*, avēs *nōm/acc pl*
 15. carmen *n*: carmine *abl sg*, carmina *nōm/acc pl*
 16. manus *f*: manū *abl sg*, manum *acc sg*; manuum *gen pl*
 17. collum *n*: collī *gen sg*, colla *nōm/acc pl*, collis *dat/abl pl*
 18. collis *m*: collis *nōm/gen sg*, collī *dat sg*, collēs *nōm/acc pl*

Exercitium 13

1. mors	13. aes	25. rēx
2. pōns	14. iūs	26. pontifex
3. flōs	15. bōs	27. arx
4. eques	16. iter	28. prīnceps
5. portus	17. senex	29. virtūs
6. comū	18. hiems	30. palūs
7. pecus	19. mare	31. flūmen
8. caput	20. faciēs	32. orīgō
9. lectus	21. opera	33. liberī
10. tēctum	22. opus	34. thermae
11. ager	23. aedēs	35. castra
12. theātrum	24. sēdēs	36. moenia

Exercitium 14

- attigisse, attāctum
- complēvisse, complētum
- contulisse, collātum
- coniēcisse, coniectum
- cōstitisse
- contigisse, contāctum
- corripuisse, correptum
- ēgressum
- ērēxisse, ērēctum
- haesisse
- occidisse
- pandisse, passum
- perfūdisse, perfūsum
- recessisse
- respexisse
- revisisse
- sonuisse
- strīnxisse, strictum
- stetisse
- suāsisse
- tonuisse
- vāsisse

CAPITVLVM XXXVIII

Exercitium 1

- quam multī virī petēbant
- cui rēx Faunus arva colenda dedit
- qui eum hortātus est ut fugeret
- quam speciem civēs ferre nōn poterant
- quod cum coniūnx eius vidēret...
- cui Pyrrhus “nunc morere!” inquit
- quae cum ... occidisset...
- quā rē perturbātus... discessit
- quod cum diū fecisset...
- quōs omnēs sēcum dūxit
- quō factō patrem certiōrem fecit

Exercitium 2

- pondere, potītus
- condere
- citō, prōvectī
- posteris
- subductae, pestilentia
- adeō, torrēbat
- noctū, adstāre, sēdem, longinquā, cōsideret
- stupefactus, parentem, certiōrem
- aequor, nimbus, repentīnus
- discernere
- interdiū
- totidem, quoad, delātae
- curvus, tumidus, volucris, unda, sacrificāre, linqere

Exercitium 3

- ūsī sunt
- ultus est
- glōriātus est
- profectī sunt
- complexī sunt, passus est
- lapsī sunt
- orta est
- allocūtus est
- ēgressus est
- potītus est
- pollicitus est
- cōsōlātī sunt, secūtī sumus

Exercitium 5

- Augustus: “urbem marmoream relinquo” Augustus dixit ‘sē urbem marmoream relinquere’
- Nerō: “quasi homō tandem habitāre coepī” Nerō dixit ‘sē quasi hominem tandem habitāre coepisse’
- Lāocoön: “timeō Danaōs...” Lāocoön dixit ‘sē Danaōs timēre’
- Aenēas dixit ‘sē patrem suum portātūrum esse, nec sibi grave fore id onus’
- Aenēas dixit ‘sē filium suum sēcum ductūrum esse’
- Aenēas interrogāvit ‘ubi esset uxor sua? cūr sē nōn sequeretur?’
- Andromachē Aenēam orāvit ut sibi diceret ubi Hector suus esset
- Andromachē nārrāvit ‘sē et Helenum in Ēpirum abductōs esse; postea vērō Helenum Chāoniā portūrum esse et sē uxōrem dūxisse’

- Aenēas ab Helenō quaesivit ‘quae pericula sibi vitanda essent?’
- Aenēas orat ut di immortalēs sē et sociōs suos servent

Exercitium 6

- incrēdibile
- extrēmā, viduam
- lūcō, Mānēs
- ut, agnōvit, exterrita, palluit, rēbātur
- cāsū, invitāvit
- iuvencōs,
- antrō, gurgitem
- praestat, circumīre, experīri
- vātēs
- dīgressī, occāsum
- aurōra
- pateram, potentēs
- morārī

Exercitium 8

- omnēs dēspērābant, cum subitō prōdigium vīsum est
- iam portis appropinquābant, cum Anchīsēs exclāmat...
- Aenēas dormiēbat, cum Hector ei apparuit
- Aenēas diū uxōrem vocāverat, cum imāgō Creūsae ei apparuit
- Trōiāni iam arva nova colēbant, cum pestilentia eōs afficere coepit
- iam aurōra rubēbat, cum procul humilēs collēs apparuerunt
- vix haec dixerat, cum Polyphēmum vidērent

Exercitium 9

- horribilis, scopulī, edēbant
- nīmīrum
- fūmus
- lapidēs, ēmittēbantur/ēmittuntur
- ~~occāsum~~, cōnfectus
- contulit, flētū
- supplex, quāscumque
- terror, infandō, vescēbātur
- egomet
- acūtam
- trepidī, infōrme
- incidērunt, incitāvērunt
- contremuit, cavus
- concurrērunt
- genitor, sepultus
- sepulcrum

Exercitium 11

- hic haec hoc hī hae haec
- hunc hanc hoc hōs hās haec
- huius huius huius hōrum hārum hōrum
- huic huic huic hīs hīs hīs
- hōc hāc hōc hīs hīs hīs
- hōc modō, hōc prōnōmen
- huius prōnōminis
- haec prōnōmina
- hīs prōnōminibus
- hōrum prōnōminum
- huic libellō
- hic libellus
- haec pāgina, hōc prōnōmine

14. hōc libellō

15. hunc libellum, haec exercitia

Exercitium 12

1. dolet praes ind, colet fut, ambulet praes coni

2. scribet fut, habet praes ind, turbet praes coni

3. movet praes ind, vīvet fut, servet praes coni

4. gaudet praes ind, claudet fut, laudet praes coni

5. vocet praes coni, docet praes ind, dūcet fut

6. manet praes ind, canet fut, cēnet praes coni

7. amet praes coni, timet praes ind, sūmet fut

8. aget fut, neget praes coni, auget praes ind

9. pāret praes ind, ōret praes coni, curret fut

10. portet praes coni, patet praes ind, mittet fut

11. iaciet fut, cruciet praes coni, sciet fut

12. nūntiet praes coni, sentiet fut, rapiet fut

13. fatētur praes ind, ūtētur fut, mūtētur praes coni

14. fruētur fut, tuētur praes ind, statuētur fut

Exercitium 13

1. agnōvisse

2. concurrisse

3. condidisse, conditum

4. contremuisse

5. digressum

6. ēdidisse, ēditum

7. extulisse, elatum

8. excessisse

9. incīdisse, incīsum

10. liquisse, lictum

11. palluisse

12. prōcessisse

13. restitisse

14. sēnsisse, sēsum

15. sepelivisse, sepultum

16. torruisse, tōstum

CAPITVLVM XXXIX

Exercitium 1

1. rēgīna, iūdicium, iūdicāverat

2. memor, arcēbat

3. mōlis

4. disiceret

5. impulit, volvunt

6. crēbra

7. rīgent

8. abripiuntur, vadum

9. feritur, verticem

10. nantēs

11. sēdāvit, dispulit

12. collēgit, sinum

13. tridēs, scēptrum, ponti

14. bellicosus

Exercitium 2

1. pecūniam, cupidus pecūniae

2. patriam, amāns patriae

3. viam, viae ignārus

4. litteras, studiōsus litterarum

5. vinō, plēnus vinī

6. marī, maris potēs

7. dī maris et terrae tempestātumque potentēs

8. iūdicij/iūdicium, iūdicij memor

Exercitium 4

1. paucī vigilant

2. vīta rūstica mihi iūcunda est

3. servus semper adest

4. hiems est tempus frigidum

5. frigus vineis nocet

6. māne sōl oritur

7. discipulus industrius laudatur

8. nōn omnēs pauperēs miserī sunt

9. agricola in umbrā quiescit

10. in vallem dēscende!

11. hieme nāvēs subducuntur

12. prōra est pars nāvis prior

13. puer versus intellegit etsi/quamquam difficilēs sunt

Exercitium 5

1. cervōs

2. praedam

3. animōs, forsan

4. discrimina, tendimus, resurgere

5. dūrāte, vōsmet

6. explōrāre

7. comitātus, graditur

8. obviam, gestāns, simulābat, vēnārī

9. aprum

10. quaecumque, fēlix, ōrīs

11. hostiās

12. honōre vit

13. clam, cēlāre

14. nūdāvit, patefēcit

15. thēsaurōs, onerāret

16. impium, dēvēnit

17. appulsum

18. decōre, incūsāvit, ēlūdis

19. nebula

Exercitium 6

1. fōrmā pulcherrimam

2. mente sānus

3. alterō pedē claudus

4. numerō superiōrēs

5. numerō septem

6. nōmine Minōtaurus

7. aliās viās longitūdine superat

8. aetāte māior

9. pār pulchritūdine

10. meā sententiā V. et O. ingeniō comparandī nōn sunt

Exercitium 8

1. ut... caperet, fugeret

2. ut... dēfenderet

3. ut... arment, praecipitent

4. ut... fugeret

5. nē... perderet

6. ut... proficiscerentur

7. nē... nāvīgāret

8. ut... disiceret

9. ut... explōrāret

10. ut... excēderet

11. nē... arceās, ut... faciāmus, ut... liceat

12. nē... posset

13. nē... recūsāret, nē recūsāveris!

14. nē dubitāret, nē dubitāveris!

Exercitium 9

1. scandunt, imminet

2. industriam, fundāmenta

3. fortunātī, lūstrat

4. pictae

5. bellantēs, perfūdit

6. instāret

7. incessit, catervā, soliō

8. addūcī

9. Austrō, compulsōs

10. ōrsa, obtūnsa

11. statuō

12. saltem

13. paenitet

14. superbia

Exercitium 11

1. sīdera

2. cōram, obstupuit

3. genuērunt, succēdite, succurrere

4. apparāvit

5. torī, pictā, purpurā

6. praemīsīt

7. faciē

8. ministrae, dapēs

9. pendēbant, faciēs

10. īnschia

11. paulātīm, abolēre, temptāvit

12. libāvit

13. conticuērunt, intentī, ut, īnsidiūs

14. errōrēs, fūnus, quietī

Exercitium 12

1. Tyriī discumbere iubentur

2. Daedalus inclūdī iussus est

3. Catilīna ex urbe ēgredi iubebatur

4. Gallī arma pōnere iussī sunt

Exercitium 14

1. volat ind, colat coni

2. ēdūcat coni, ēducat ind

3. sentiat coni, nūntiat ind

4. nārrat ind, currat coni

5. cōgat coni, rogat ind

6. dōnat ind, pōnat coni

7. emat coni, amat ind

8. sacrificat ind, perficiat coni

9. occīdat coni, trucidat ind

10. negat ind, legat coni

11. vertat coni, certat ind

12. canat coni, cēnat ind

13. cūrat ind, ūrat coni

14. vivat coni, servat ind

Exercitium 15

1. plaudit, plaudunt, plaudere

2. audit, audiunt, audire

3. pūnit, pūniunt, pūnīre

4. pōnit, pōnunt, pōnere

5. alit, alunt, alere

6. salit, saliunt, salire
7. tollit, tollunt, tollere
8. mollit, mollunt, mollire
9. discit, discunt, discere
10. efficit, efficiunt, efficere
11. gerit, gerunt, gerere
12. parit, pariunt, parere
13. perit, pereunt, perire
14. aperit, aperiunt, aperire
15. redit, redeunt, redire
16. reddit, reddunt, reddere

Exercitium 16

1. accubuisse
2. appulisse, appulsum
3. collēgisse, collēctum
4. compulisse, compulsum
5. conticuisse
6. dilēxisse, dilēctum
7. disiēcisse, disiectum
8. dispulisse, dispulsum
9. elūsisse, elūsum
10. genuisse, genitum
11. impulisse, impulsum
12. incessisse
13. obstupuisse
14. pīnxisse, pictum
15. restitisse

CAPITVLVM XL

Exercitium 1

1. placidum
2. coniugiō, succubuit
3. quīn, velim, fulmine
4. dilēctam, placitō, veniam
5. inflammāre
6. furēs
7. ostentat, incumbit
8. extemplō, grandine, insequitur
9. spēluncam
10. vigilēs, plūmae
11. concubuisse, luxū, cupīdine
12. respicit
13. caprae
14. praeterit
15. invicti
16. cinis
17. potentia

Exercitium 2

1. dubitō num/an fābula vēra sit
2. nōn dubitō quīn fābula vēra sit
3. dubitō num Neptūnus marī impē-
rāre possit
4. nōn dubitō quīn Deus nōs servā-
verit
5. dubitō num Nerō urbem incenderit
6. nōn dubitō quīn gēns Iūlia ā Ve-
nere orta sit
7. nōn dubitō quīn deā nātus sit

Exercitium 4

1. Trōiāni classem XX nāvium habē-
bant
2. Didōni coniūnx erat Sychaeus
3. “rēgem habēbāmus Aenēam”
4. Aenēae vestis pretiōsa erat
5. Habēbat ēnsem gemmīs fulgentem

6. Aenēae in animō erat Didōnem
dēserere
7. “tē uxōrem nōn habeō”
8. “sī saltem infāns mihi esset dē tē”
9. “dīvinam nōn habēs parentem!”
10. quot caelum stellās, tot habet tua
Rōma puellās
11. fāma est mōnstrum cui tot oculi,
tot linguae, tot aurēs sunt quot plū-
mae in corpore

Exercitium 5

1. struit, mandātum
2. nectit, ālātīs, dēferat
3. amictū, attonitus, obmūtuit
4. ēvānuīt
5. advocāvit, mandāvit, ōrnārent
6. praesēnsit
7. nefās, dissimulāre, hibernō, dē-
cēdere
8. miserērētur, infēnsīs
9. quī, aulā, omnīnō
10. meritam, cōnūbium
11. querēllīs, sponte
12. refellit, poenās
13. cūnctātur, abrumpit
14. famulae, suscipiunt
15. quotiēs, astra, admonet
16. subicerent
17. tigris
18. ūbera, admovet
19. perfidus
20. thalamus, dēmēns, moribundus,
excipere

Exercitium 7

1. quam, quantus
2. quālis, quam, quam, quae
3. quālis, quantum
4. quot
5. quanta, quanta
6. quō, quōs

Exercitium 8

1. sōlārī
2. iussa, exsecūtī sunt
3. implōrat
4. obstant
5. taedet
6. reputat, praedictīs
7. divō, rogum, exuviās, iugālem
8. exsolvi
9. peragit
10. effigiem, altāria
11. discessum
12. aethere, festināret
13. ovantēs, vāgīnā
14. ārdōre
15. mūtābilis
16. carina
17. praeceps, collūcēre, fervēre

Exercitium 10

1. Didō: “Nōli mei obliviscī!” Didō
timet nē Aenēās sui obliviscātur
2. Aenēās: “Numquam tui oblivis-
car. Semper tui meminērō. Sed
amor tui mē hīc tenēre nōn potest”
3. “Miserēmini nostrī, pīrātae!”

“Nōs vestri nōn miserēmur.” Pīrātae
nautārum nōn miserentur.

4. Ariadna: “Nēmō mei miserētur!”
Bacchus: “Ego tui misereor. Ob
amōrem tui tē hīc mēcum dūcam”
5. Didō: “Utinam infāntem dē tē ha-
bērem, quī memoriā tui referret
mihi!” Filius memoriā patris re-
ferre potest
6. Syra: “Nōlō in speculō imāginem
aspicere mei”
7. “magna mei sub terrās ibit imāgō”

Exercitium 11

1. prō, advena
2. illūsisse
3. ultricēs
4. insepultus, exoriātur
5. sanguineōs, cubilī
6. novissima
7. praeteriisset
8. iaculum
9. fortitudinem
10. colōnus
11. ūsum
12. mementō, impōnere, dēbellāre

Exercitium 12

1. Didō: “Taedet mē vivere” =
“Taedet mē vītae”
2. Didōnem vivere taedēbat = Didō-
nem vītae taedēbat
3. Militēs Rōmānōs fūgisse pudet =
militēs Rōmānōs fugae suae pudet
4. Cōsulem paenitet iniūriāe fēcisse
= Cōsulem paenitet iniūriāe suae
5. Discipulum prāvē scripsisse pudet;
discipulus, quem mendī sui pudet,
sē excūsāt
6. Fēminās Trōiānās longē errāre
taedēbat. Fēminae, quās longī er-
roris taedēbat, nāvēs incendērunt
7. Fēminae in Siciliā relictāe sunt,
etsī eās male fēcisse paenitēbat =
etsī eās maleficiū sui paenitēbat

Exercitium 14

1. Valē, mī marīte! Valēte, mei liberī!
2. Heu fuge, nāte deā! Fugite,
Trōiāni!
3. Tacē et audī, Sexte! Tacēte et
audīte, discipulī!
4. Tū sequere mē, serve! Sequimini
mē, servī!
5. Age, curre, Mārce! Agite, ō tēctīs,
iuvenēs, succēdite nostrīs!
6. Intuēre caelum, nauta! Intuēmini
caelum, nautae!
7. Manē! nōlī abire, Iūlī! Manēte!
nōlite abire, socii!
8. Servā mē, Neptūne! Dī immortā-
lēs, servāte nōs!
9. Partire mēcum, Lūcī! Partimini
praedam, militēs!
10. Laetāre, Tite, mī fili! Laetāmini,
civēs mei!
11. Fer mihi vinum, Dāve! Arma,
virī, ferte arma!

12. Dic quid cēseās, Cornēlī!
Dicite quid cēseātis, amīcī!
13. Domine! saluum mē fac! Impe-
tum facite, militēs!
14. Duc puerum hūc, Achātē! Sub-
ducite nāvēs, Trōiānī!
15. Aequō animō es, Aenēā! Este
clēmētēs, victōrēs!

Exercitium 15

1. flagrat: 3 sg praes ind āct
2. successit: 3 sg perf ind āct
3. nātus sit: 3 sg perf coni dēp
4. nārrābat: 3 sg imperf ind āct
5. potuī: 1 sg perf ind āct
6. agnōscō: 1 sg praes ind āct
7. velim: 1 sg praes coni āct
8. dēvoret: 3 sg praes coni āct
9. habeat: 3 sg praes coni āct
10. agēs: 2 sg fut ind āct fut perf ind
11. nōveris: 2 sg perf coni āct
12. dīmīsistī: 2 sg perf ind āct
13. repugnābis: 2 sg fut ind āct
14. cingant: 3 pl praes coni āct
15. minātur: 3 sg praes ind dēp
16. reor: 1 sg praes ind dēp
17. coniūxeris: 2 sg fut perf ind āct
18. nāviget: 3 sg praes coni āct
19. morāris: 2 sg praes ind dēp
20. agat: 3 sg praes coni āct
21. ōment, pārent: 3 pl praes coni āct
22. ōnās, properās: 2 sg praes ind āct
23. ōdērunt: 3 pl perf ind āct
24. exstīnxī: 1 sg perf ind āct
25. habērem: 1 sg imperf coni āct
26. vidērer: 1 sg imperf coni āct pass
27. loquar: 1 sg fut ind dēp
28. vīdī: 1 sg perf ind āct
29. dabis: 2 sg fut ind āct
30. cōnferunt: 3 pl praes ind āct
31. afficiēbātur: 3 sg imperf ind pass
32. vidēret: 3 sg imperf coni āct
33. doceat: 3 sg praes coni āct
34. terrent: 3 pl praes ind āct
35. reddat: 3 sg praes coni āct
36. perī: 1 sg perf ind āct
37. volō: 1 sg praes ind āct
38. comitābor: 1 sg fut ind dēp
39. merita es: 2 sg perf ind dēp
40. potes: 2 sg praes ind āct
41. vidēbis: 2 sg fut ind āct
42. attigerit: 3 sg fut perf ind āct
43. pāreāmus: 1 pl praes coni āct
44. abībit: 3 sg fut ind āct
45. illūserit: 3 sg fut perf ind āct
46. capient: 3 pl fut ind āct
47. tulissem: 1 sg plusqperf coni āct
48. implōret: 3 sg praes coni āct
49. exoriātur: 3 sg praes coni dēp
50. dabuntur: 3 pl fut ind pass

Exercitium 16

1. concubuisse
2. evānuisse
3. excēpisse, exceptum
4. fefellisse, falsum
5. flexisse, flexum

6. illūsisse
7. meritum
8. nexuisse, nexum
9. obmūtuisse
10. refellisse, refūsum
11. subiēcisse, subiectum
12. succubuisse

CAPITVLVM XLI

Exercitium 1

1. cōnstat
2. primōrēs, ēvocāvit
3. nobilitātem, societātem
4. mātrimonium
5. stirps, virilis
6. adventum, spōnsa
7. molestē
8. diffidēbat, intulit
9. conciliāvit
10. opulentō, opēs
11. iūnxit
12. cōpiās
13. prosperum, nusquam
14. pūbēs
15. muliebre, pueritiam, finitima
16. auctōrem
17. sitū

Exercitium 2

1. vivāmus, amēmus
2. sis, doceās
3. ferant
4. habeat, servet
5. nāviget
6. pareāmus
7. implōret videatque
8. fruātur, cadat

Exercitium 4

1. prōcreāvit, cāsū
2. adeptus
3. ictus, lēgāvit
4. interēmit, lēgit
5. virginitāte, partūs
6. compressam
7. crūdēlitās
8. iussū
9. alveus
10. lupa, sitiēns, vāgītum, puerilem
11. mītis, praebēret, lamberet
12. ambō
13. adolēverunt, saltibus, sēgnēs
14. latrōnēs
15. insidiūs, falsō, hostilem
16. dēditus
17. cūstōdiā, suspiciābātur
18. necessitāte
19. servile
20. avum, grātulantēs
21. conciliō
22. sōlitūdīnēs
23. vetustum
24. stabulum

Exercitium 5

1. ēiectum, āmissam, locūta
2. collāpsam
3. admirātus

4. factus
5. conditām
6. nātus
7. ictus
8. sepultus
9. compressa
10. genitī, educātī
11. āmissam
12. captus, coāctus
13. profectus
14. prōgressī
15. conditā
16. nātum

Exercitium 7

1. cōsulere, discrīmen
2. convēnit, auspiciārētur
3. vulturēs, auspiciū, duplex
4. ferret, trānsiluit
5. inde, conditōris
6. sacra, ritū
7. armentō
8. abdidit
9. cōnfūsus, abigere
10. mūgīrent
11. clāvā, interiit
12. facinus
13. eximiā
14. trepidāre

Exercitium 8

1. quicumque est
2. quodcumque accidet
3. quaecumque es
4. in quascumque terrās
5. quocumque modō
6. quocumque tempore
7. ubicumque, quācumque mātrem
8. quicumque trānsiliet moenia mea

Exercitium 10

1. patruus
2. ēdidit
3. lacrimōsum
4. nescioquem, vigōris
5. opem, orba
6. gemellis, ūdis
7. dēficiente, limō, opacā
8. fēta, nūtrivit
9. linter
10. tumet
11. arguitur

Exercitium 11

1. nōtum est veterēs Rōmānōs
crūdēlēs fuisse
2. ignis Vestae Rōmam urbem
aeternam esse significat
3. Augustus glōriātus est 'marmo-
ream sē relinquere urbem'
4. Venus prōmisit sē ipsam filium ad
limen domūs patriae ductūram esse'
5. Nōn fās est tē hinc comitem
portāre Creūsam
6. Anchīsēs terram illam longin-
quam quaerendam esse cēnsuit
7. Fateor 'mē Ilium bellō petivisse'
8. Vidēsne omnia tūta esse et clas-
sem sociōsque servātōs...?

9. Fāma nārābat Aenēam Trōiā vēnisse et cum Didōne concubuisse; eōs nunc rēgnī oblitōs in luxū vivere turpī cupidine captōs'
10. Fāma rēgīnae dētulit 'armārī classem cursumque parārī'
11. Crēdisne cinerem aut Mānēs sepultōs fidem nostram cūrāre? Ego reor nūmine deōrum Trōiānōs hūc vēnisse
12. Numquam negābō 'tē bene meritam esse dē mē', neque ego spērvā hanc fugam cēlārī posse
13. Anna nōn intellegit sorōrem furentem fūnus parāre
14. Cōstat Aenēam domō profugum primō in Macedoniam vēnisse, inde in Siciliam delātum esse, ab Sicilia ad Latium tenuisse
15. Turnus molestē ferēbat advenam sibi praelātum esse
16. Mezentius rēbātur opēs Latīnōrum nimis crēscere
17. Faustulō spēs erat rēgiam stirpem apud sē educārī, nam iussū rēgis infantēs expositōs esse sciēbat
18. Silvia, cum geminōs peperisset, 'Māterem patrem esse' affirmāvit
19. Numitor, cum audīvisset geminōs esse frātēs, nepōtēs suōs servātōs esse suspicābātur
20. Herculēs, cum partem gregis abesse sēnsisset, pergit ad proximam spēluncam
21. Herculēs 'sē fātum implētūrum esse' ait
22. Euander: "Māter mea 'tē deōrum numerum auctūrum esse' cecinit, 'tibi que āram hīc dicātum īrī'"
23. Quis crēdat puerīs nōn nocuisse feram?
24. Paris Venerem deam pulcherrimam esse iudicāvit

Exercitium 13

1. classe: *abl sg 3 f*
2. agrum: *acc sg 2 m*
3. arma: *acc pl 2 n*
4. nāvēs: *acc pl 3 f*
5. rēx: *nōm sg 3 m*
6. advenārum: *gen pl 1 m*
7. aciēs: *nōm pl 5 f*
8. signum: *nōm sg 2 n*
9. ducem: *acc sg 3 m*
10. Trōiānōs: *acc pl 2 m*
11. sēdem: *acc sg 3 f*
12. gentis: *gen sg 3 f*
13. bellō: *dat sg 2 n*
14. dextrā: *abl sg 1 f*
15. societātem: *acc sg 3 f*
16. spem: *acc sg 5 f*
17. uxōris: *gen sg 3 f*
18. stirps: *nōm sg 3 f*
19. adventum: *acc sg 4 m*
20. certāmine: *abl sg 3 n*
21. rēbus: *dat pl 5 f*
22. opēs: *acc pl 3 f*

23. cōpiās: *acc pl 3 f*
24. sitū: *abl sg 4 m*
25. flūminī: *dat sg 3 n*
26. filiae: *dat sg 3 f*
27. partūs: *gen sg 4 m*
28. frātribus: *dat pl 3 m*
29. pecus: *acc sg 3 n*
30. nāte: *voc sg 2 m*

Exercitium 14

1. abdidisse, abditum
2. abēgisse, abāctum
3. adeptum
4. adolēvisse
5. arcessivisse, arcessitum
6. compressisse, compressum
7. crēvisse
8. coēgisse, coāctum
9. cōnfūdisse, cōnfusum
10. consuluisse, cōsultum
11. dēdidisse, dēditum
12. icisse, ictum
13. intulisse, illātum
14. īstituisse, īstitūtum
15. interēmissee, interēptum
16. mānsisse
17. oppressisse, oppressum
18. recubuisse
19. spopondisse, spōnsum
20. trāsiluisse

CAPITVLVM XLII

Exercitium 1

1. ... quō Rhēnum trānsīret
2. ... quibus nova urbs dēfenderētur
3. ... quī fascēs et secūrēs gererent rēgīque anteirent
4. ... quī societātem novō populō peterent
5. ... quī lūdōs spectārent
6. ... quī Ascaniō haec nūntiet eumque in urbem dūcat
7. ... quī in Tiberim expōnerentur
8. ... quā amīcae suae dōnum emeret
9. ... quae alterī saeculō prōsint

Exercitium 2

1. rīte, iūra, agrestēs, coalēscere
2. līctōrēs, fascibus, secūribus, anteirent, creāvit
3. insignia
4. asylum, quilibet, perfugere
5. cum, tum
6. civitās, vicinīs
7. spernerent, lēgatiō
8. aegrē, lūdīcrum, hospitaliter
9. spectāculum, discurrerunt
10. profūgērunt
11. indignatiōnem, mītigābat, blandīs
12. proinde
13. admodum, concitābant
14. lentē, occasiōnem
15. vāna, fugat/-āvit, spoliat/-āvit
16. ēscendit, spolia
17. quercum, dēsīgnāvit
18. opīma, decus

Exercitium 4

1. ubi, unde, quō
2. illīc, illīnc, illūc, hīnc, ibi
3. hūc, illūc
4. eō
5. hīc, inde, hūc, hīnc, hīc

Exercitium 5

1. invāsērunt
2. clādēs, migrāvērunt
3. prōdidit, armillās, impūne
4. reciperārent, iniquō
5. effūsōs
6. dēmeret, sisteret
7. cōnfestim, iterāvērunt, prōvolāvit
8. clāmītābat, imbellēs, globō
9. aegrē, ēvasit
10. fundere
11. pigēbat, īnfestās, nefandō, respargerent
12. impetrāvērunt
13. foedus, prōdiērunt
14. cōsociāvērunt, concors
15. cūrīās, centuriās, cōscripsit
16. Quiritēs

Exercitium 7

1. antequam Rōmam condidit
2. priusquam urbs R. validior esset
3. priusquam equitēs impetum facerent
4. antequam sōl ortus est
5. priusquam portae clauderentur

Exercitium 8

1. concursū, īnsperāta
2. convalēscere
3. immīsērunt, vāstārētur
4. populābātur
5. īnsidiīs, excīvī
6. modicum
7. percussī
8. oppōnerentur, irrūpērunt
9. dīmīcāvērunt
10. militiae, acceptus
11. cōntiōnem, coorta, dēnsō
12. aliquamdiū
13. patrēs, sublimem
14. plēbe, arguēbant
15. hodiernā, delāpsus, obvius
16. fānum
17. praesidium

Exercitium 9

1. ut pācem petant peterent
2. quī pācem petant peterent
3. ad pācem petendam
4. pācem petitum
5. pācis petendae causā

Exercitium 11

1. auxiliū ferendū
2. puerō intuentō
3. ad arcendam vim
4. novae urbis videndae
5. ad rapiendās virginēs
6. eius decoris adipiscendū
7. aurō pollicendō
8. arcis reciperandae

9. rēgis creandī
10. dē sacrīs faciendīs
11. ad sacerdotēs creandōs
12. ad rēs divīnās cūrاندās
13. ad turbandam omnium pācem
14. in dijs colendis, in pāce cōn-servandā

Exercitium 12

1. peregrīnum
2. externī, adorirentur
3. deinceps, imperitabant, inter-rēgēs, interrēgnum
4. concesserunt, decrēverunt, auctōrēs
5. faustum
6. augure, lituum, aduncum
7. vclātō, uti, declāret
8. dē integrō
9. indicāvit
10. discrīpsit, fāstōs, nefāstōs, ūtilēs
11. iniceret, monitū, nocturnōs
12. mirāculō
13. assiduus, flāmen
14. ancīlia, saltāre
15. sāctās
16. generum, mandāvit
17. cōservāta, violāre, dīligentiā, coleret
18. temperātā
19. advertē

Exercitium 14

1. notant
2. plausū
3. exsiliunt
4. columbae, agna, novella, cōstitit
5. faciēs, laniat
6. geniālis
7. corrumpere
8. commoda
9. tubicen
10. nātae, pignora
11. prōcumbit
12. socer

Exercitium 15

1. in litore, in insulam propinquam
2. in latus, in firmō rōbore, in partem interiōrem
3. in summam arcem, sub clipeō
4. in faciem, in gremium suum, in gremiō (/super gremiū)
5. super lectum medium, super Priamō, super Hectore
6. sub tectum, in speluncam
7. in sinistrīs manibus, in eam, super Tarpēiā

Exercitium 17

1. ā + abl: ā senātū
2. ab + abl: ab urbe
3. ad + acc: ad villam
4. adversus + acc: adversus ōram
5. ante + acc: ante templum
6. apud + acc: apud medicum ^{collem}
7. circum + acc: circum digitum
8. citrā/cis + acc: citrā Tiberim
9. contrā + acc: contrā nātūram
10. cōram + abl: cōram populō

11. cum + abl: cum uxōre
12. dē + abl: dē caelō
13. ē + abl: ē castrīs
14. ergā + acc: ergā parentēs
15. ex + abl: ex urbe
16. extrā + acc: extrā moenia
17. in + abl/acc: vidē ex. 15!
18. infrā + acc: infrā lūnam
19. inter + acc: inter manūs
20. intrā + acc: intrā vāllum
21. iuxtā + acc: iuxtā viam
22. ob + acc: ob timōrem
23. per + acc: per fenestram
24. post + acc: post tergum
25. prae + abl: prae dolōre
26. praeter + acc: praeter ūnum
27. prō + abl: prō patriā
28. prope + acc: prope oppidum
29. propter + acc: propter iram
30. secundum + acc: s. flūmen
31. sine + abl: sine cūrā
32. sub + abl/acc: vidē ex. 15!
33. super + acc/abl: vidē ex. 15!
34. suprā + acc: suprā terram
35. trāns + acc: trāns Rhēnum
36. ultrā + acc: ultrā mare

Exercitium 18

1. timēre inf, timuere perf
2. necāvere perf, cavere inf
3. fēcere perf, decere inf
4. vidēre perf, ridere inf
5. fūgere perf, augere inf
6. audere inf, dedere perf
7. tulere perf, dolere inf
8. movere inf, mōvere perf
9. egere perf, egere inf

Exercitium 19

1. cōstitisse
2. convaluisse
3. coortum
4. decrēvisse, decrētum
5. ēscendisse
6. fūdisse, fūsum
7. invāsisse, invāsum
8. perculisse, percussum
9. prōcubuisse
10. prōdidisse, prōditum

CAPITVLVM XLIII

Exercitium 1

1. indole, dissimilis
2. avitā, stimulābatur
3. repeterent
4. renūtiāvērunt
5. interfuērunt
6. pūrgāre, invitū, displiceret
7. indicere
8. utrimque
9. cognātōs, civīli
10. statīva, spatium
11. dictātorem
12. pertinēbat
13. aggrederentur
14. trigeminī
15. disparēs

16. ictum
17. abolēvit
18. senēscere
19. quō, eō

Exercitium 2

1. tantīs... ut... posset
2. ita... ut... nōminārētur
3. ita... ut... diceret
4. tantā... ut... serviret
5. adeō... ut... posset
6. tanta... ut... implevisset
7. tantum... ut... ausi sint
8. adeō... ut... praebēret
6. adeō... ut... esset
10. tantum... ut... habēret
11. tam... ut... abstulerit
12. ita... ut... esset
13. convēnit ut... auspicārētur
14. ēvēnit ut... agerent
15. mōs est ut... accumbant
16. ut... veniat, incendat
17. ita... ut... daret, retinēret
18. hīs lēgibus ut... imperitāret

Exercitium 4

1. uter
2. uterque, neuter
3. utrīque, alterōrum
4. utrimque
5. uter, alterius
6. utrimque
7. utrīusque, utrī utris
8. utrōque, utrīque
9. neutri
10. alteri
11. utrīque
12. alter, alter
13. utrīque

Exercitium 5

1. adhortantur
2. prō, servitiō
3. increpuere, mōtus, agitātiō anceps
4. exspirantēs, integer
5. nēquāquam
6. inērvāllis
7. inclāmat
8. intāctus
9. strāgem, obiectus
10. dēfūctus, iugulō
11. dēspōnsa
12. palūdāmentum, flēbiliter
13. complōrātiōne, increpat /in-crepuit, trānsfigit/trānsfixit
14. atrōx, duumvirīs
15. perduelliōnem, obnūbitō, reste, suspenditō, pōmērium
16. geminātur

Exercitium 7

1. "ego filiam meam iure caesam iudicō"
2. "ad vōs trānsībō, Fidēnātēs!"
3. "abeunt Albānī!"
4. "redī in proelium!"
5. "meō iussu circumducitur Albānus exercitus"
6. "iniussū suō Albānōs subiisse..."

7. 'unde venirent et quid quaererent':
"unde venitis et quid quaeritis?"

8. 'sē Trōiā venire et novam sēdem
quaerere': "Trōiā venimus et
novam sēdem quaerimus"

Exercitium 8

1. iudicēs, condemnāvērunt
2. colligāre, laqueum
3. prōvocāvit
4. prōvocātiōne, prōclāmāvit
5. decorātum, cruciātus, dēfōrme
6. crīmen, liberātōrem, absolvit
7. foeditate
8. vulgī, populārium, reconciliāre
9. palam, prōditiōnem
10. dēficerent
11. cōfluunt
12. cornū, dirēxit
13. sēnsim
14. circumducī
15. intercluderentur
16. trepidātiōne
17. citātus

Exercitium 10

1. voluissent, servāvissent
2. invēnerimus
3. esset, succumberem
4. coniūxeris
5. habērem, lūderet, vidēret
6. fuisset, tulissem, delēvissem,
extinxissem, iēcissem
7. tetigissent
8. capta esset, volverentur
9. esset, ferret
10. ferret, egēret
11. sēnsisset
12. creāveritis
13. dederis
14. victus esset, dīvisisset
15. voluisssem, fēcissētis
16. possēs, docuisssem

Exercitium 11

1. grātulātus
2. illūxit
3. hesternō, cōntiōnantem
4. circumstant
5. iniussū
6. culpa, ductor, ruptor
7. perfidiā, dimicātiōnem
8. centuriōnēs, saepiunt, insānābile,
at, violāta
9. ligātus, quadrigae, dīversās, lace-
rātum
10. distractum
11. trādūcere
12. diruta
13. maestitia, vagārentur
14. pulvis
15. continēns, miserābilium
16. passim
17. occupāta, ēdictum
18. duplicātus, ruīnis
19. turmās
20. effringere
21. supplenda

Exercitium 13

1. tempestāte, secundum
2. ope
3. dēvicit, invectūs
4. suscepant, cultum
5. militiā, dōnec
6. religiōne
7. statum
8. cōnflagrāvit
9. inventiōne, orātōriae, argūmentis
10. causam
11. reciperet, identidem, lāmentātiōne
12. intentiō
13. dēpulsio
14. quaestiō
15. ratiō
16. infirmātiō, indemnātam
17. iudicātiō

Exercitium 15

1. parāre, parere, reperire
2. dōnāre, pōnere, pūnire, cōnārī
3. claudere, laudāre, plaudere, audire
4. sentire, nūntiāre, mentiri
5. redire, ridere, reddere
6. educāre, educere, docere
7. parere, perire, aperire, procreare
8. conciliāre, desilire, spoliare
9. cōficere, cōsociare, convenire
10. fugāre, fugere, vāgare
11. servāre, servire,olvere
12. oriri, mori, glōriārī, morārī
13. complecti, comitari, potiri
14. cūstodire, ordiri, progredi
15. nescire, nasci, nōscere, secare
16. abigere, navigāre, corrigere, ligare
17. venire, vēnire, vēndere, vēnārī
18. vincere, vincire, cruciare, efficere
19. vertere, certare, nudare, ludere
20. indicāre, indicere, dēdicāre, necare
21. appellāre/-ere, colligāre/-ere
22. trucidāre, occidere

Exercitium 16

1. abolēvisse
2. aggressum
3. dēfūctum
4. despondisse, despōsum
5. dirēxisse, dirēctum
6. diruisse, dirutum
7. effrēgisse, effrāctum
8. illūxisse
9. increpisse
10. ratum
11. saepissime, saeptum
12. senuisse
13. supplēvisse, supplētum

CAPITVLVM XLIV

Exercitium 1

1. comitia
2. incursiōnem
3. fētiāle
4. ingreditur, postulāta
5. exposcit, fermē
6. terrestres, infēni, testor, per-
solvere

7. fētiālis, māiōres nātū, quō pactō
8. duellō, cōnsentiō, cōnsciscō
9. ferrātam, deliquerant
10. institutum
11. dēmandātā
12. mūnitiōnibus, firmāta
13. quāndō
14. amplificāvit, clandestinis
15. prolātum, salinae
16. lēgātur
17. compos

Exercitium 3

1. sēditiōnem, commigrāvit
2. hērēs, dēcesserat, nurum
3. testāmentō
4. locō, honōrātum
5. exsule, indignitatem
6. bonis, maternā, amigrāret
7. apta, strēnuō
8. carpentō, pileum, volitāns
9. perita, alitem, nūntiam, divinitus
10. augurium, cōgitātiōnibus
11. novitatem, cōspiciuus, cōmiter
12. tūtor
13. cōnsensū, compositam
14. accitū
15. funguntur

Exercitium 4

1. "relinquō, accēpi", "sē relinquere,
accēpisset"
2. "Laocoontem, dedisse, laeserit"
3. "Aenēam, venisse, concubisset"
4. "sē, essent, instituisse"
5. "sē, cōnsperxissent, facerent"
6. "sit, futurum locum"
7. "petō, regnāvērunt", "sē, petere,
regnāvissent"
8. "fungantur, sē, vixisse"

Exercitium 6

1. vī, dolō ūsi sunt
2. pāce fruuntur
3. officiō iudicis fungēbātur
4. regnō potitus est
5. carne hūmānā vescēbātur

Exercitium 7

1. captivōs, revēxit
2. forī
3. lapideum, coeptis, intervēnit
4. cōnflīxērunt
5. praeterquam, impedivērunt
6. praecipua, incurrentēs
7. formula, dēditiōnis
8. terminōs, delūbra, ditiōnem
9. domuit
10. exōrdium, convallēs
11. ferunt, experrēctus
12. sēcrētum
13. ērudire, ēvāsīt
14. servā

Exercitium 9

1. secūrim
2. secūri
3. puppim, puppi
4. turri

5. turrim
6. sitim, siti
7. febrim, febrī
8. Tiberim
9. Tiberī
10. Charybdim

Exercitium 10

1. fraude
2. rixam
3. coercitū
4. ex compositō, dēiēcit
5. exsanguem, arbitrōs, properē
6. portendērent
7. sōpītus, ictū
8. dictō audientem
9. mūneribus
10. exsulātum
11. probātus
12. cēnsus, virītim, habitū, distribuerentur
13. cēnsuit, classēs, centuriās
14. seniōrēs, iūniōrēs
15. pedester
16. immūnēs, prōlētārii
17. tribūs
18. cornicen

Exercitium 12

1. condidit, suovetaurilibus, lūstrāvīt
2. lūstrō, scriptor
3. dignitās
4. aggere
5. privātim, hospitia, inclutum
6. perpulit
7. cōnfessiō
8. affectābat
9. ārdentis, īnstīgābat, temeritate
10. parricidiis, nūptiis
11. continua, conquiēscere
12. accingerētur, rēgāle
13. facesse
14. furōre, īnstinctus, contumēliis
15. senectūs
16. grātuīta
17. frūstrā~~re~~ tor

Exercitium 13

1. admirārī, dīcere, spernere
2. parcere
3. spectāre
4. patī
5. circumīre, conciliāre
6. admonēre, repeterē, allicere

Exercitium 14

1. puerō egenti post avī mortem nātō 'Egeriō' nōmen datum est
2. 'sibi nōmen esse Tarquiniō'
3. cui Serviō Tulliō fuit nōmen
4. ultimō rēgī Rōmānō 'Superbō' cognōmen datum est
5. nōmen Mercuriō est mihi

Exercitium 16

1. bellō pār
2. cum indole tum spē ... ferōcior
3. nec aetate nec viribus disparēs
4. nec spē nec viribus parēs

5. glōriā pār
6. neque quisquam ... ūllā arte cum Serviō cōnferri potuit
7. disparēs moribus
8. et aetate et viribus validior

Exercitium 17

1. sēdit, praecōnem, praeparātī
2. maledicere, suffrāgium
3. intervēnit, corripere, potiōrem
4. fautōrēs, arripuit, gradūs
5. cōmitātū, admonitū, abhorret
6. profundēns
7. sanguinulentum, fertur
8. pietate, paternō, tinxit
9. lēgitima, licētia
10. amāre~~s~~ a
11. vehiculum, rotārum, iumentis

Exercitium 19

1. avītae *gen sg f 1*
2. proximus *nōm sg m 2*
3. publica *acc pl n 2*
4. cupidīs *dat pl m 2*
5. otiosum *acc sg m 2*
6. medium *nōm sg n 2*
7. necessariam *acc sg f 1*
8. ferōci *abl sg m 3*
9. compotem *acc sg m 3*
10. paucis *abl pl n 2*
11. caelestēs *voc (nōm) pl m 3*
12. infernī *voc (nōm) pl m 2*
13. iniūstum *acc sg m 2*
14. nostrum *acc sg n 2*
15. pūrō, piō *abl sg n 2*
16. māior *nōm sg f 3*
17. praesentibus *abl pl m 3*
18. priōrum *gen pl m 3*
19. omnem *acc sg f 3*
20. veterum *gen pl m 3*
21. novae *dat sg f 1*
22. variā *abl sg f 1*
23. ingenti *abl sg f 3*
24. potēns *nōm sg m 3*
25. impiger *nōm sg m 2*
26. omnibus *abl pl n 3*
27. magnī *gen sg m 2*
28. humiliōrem *acc sg m 3*
29. aptissima *nōm sg f 1*
30. fortī *dat sg m 3*
31. cupidō *dat sg m 2*
32. privātis *dat pl n 2*

Exercitium 20

1. arripuisse, arreptum
2. coluisse, cultum
3. cōnflixisse, cōnflīctum
4. cōnscivisse, cōnscītum
5. cōsuluisse, cōnsultum
6. dēiēcisse, dēiectum
7. dēlēgisse, dēlēctum
8. dēliquisse, dēlictum
9. distribuisse, distribūtum
10. domuisse, domitum
11. experrēctum
12. fūctum
13. incurrisse
14. ingressum

15. īnstīgāvissime, īnstīgātum/īnstinctum
16. nūpsisse, nūptum
17. perpulisse, perpulsum
18. portendisse, portentum
19. retinuisse, retentum
20. sēdisse
21. sīvisse, situm
22. solitum
23. tinxisse, tīnctum

CAPITVLVM XLV

Exercitium 1

1. ... Rōmānis auxiliō vērunt
2. cum victōria Horatiō honōrī et glōriae esset, nex sorōris eī crīminī fuit
3. rapīna Sabīnārum iuvenibus Rōmānis magnō fuit gaudiō, at magnō dolōrī fuit parentibus, quibus fortuna filiārum cordī erat
4. ... dea cui coniugia cūrae sunt
5. "memor estō hās duās aciēs spectaculō fore Etrūscīs"
6. Lucumō ... civibus invidiae erat
7. comitia rēgī creandō
8. Servius cēnsus instituit, id quod rēi publicae magnō ūsuī erat et rēgī magnō honōrī
9. Tarquinius Superbus dīxit 'moram suam salutī sibi atque illis fuisse'
10. ... ea rēs eī crīminī fuit
11. Mīnōtaurus odiō erat Athēniēnsibus, Daedalus iis admiratiōnī erat
12. Didō Aenēae insem mūnerī (= dōnō) dederat.

Exercitium 2

1. invisōs, exsilium
2. dicitāret
3. imminuit, paucitate, contēptus
4. administrābat
5. nūptum, auctōritās
6. invectī
7. īsolēns, quicquam
8. eōdem
9. invidiā, minās, iactāvīt
10. māchinātus
11. hospitium
12. prōtraherentur, enimvērō, manifestā
13. īnsōns, crāte
14. collaudātis, difficulter
15. manipulis

Exercitium 4

1. adulēscēns ūniūs et vīginti annōrum
2. frātēs geminī eiusdem aetātis sunt
3. longitudinem passuum XI milium CXC (opus arcuātum passuum LX)
4. classem vīginti nāvium
5. virī omnis generis
6. armillās magnī ponderis
7. eius modī ānulus magnī pretiī est
8. huius modī litterae, ars scribendī
9. rēx ingenīj bellicōsī
10. quadringentōrum annōrum opus

11. iuvenis indolis rēgiae
12. civēs primae classis, cēsum centum milium habent
13. civēs infimī ordinis
14. altera ferōcis animī erat, altera mītis ingenī
15. mōrem senātum dē rē publicā cōsulendī solvit
16. nūntius dubiae fidei vidēbatur
17. opera labōris māioris
18. tantae molis erat...

Exercitium 5

1. aequābat
2. talenta
3. trānsfugere, saevitiam
4. usquam
5. prōtegerent
6. assentire, rebellandum
7. prudentiam, assūpsit
8. prōmptissimis, praedatum
9. ad ultimum, obibat, tolerābat
10. sciscitatum
11. dēliberāre
12. inambulāns, papāverum, dēcussit
13. imperfectā, praeciperet
14. operārīi, indignābantur
15. pererrābat

Exercitium 7

1. tantā audaciā erant
2. tantā iūstitiā fuisse dicitur
3. bovēs mirā speciē
4. māximā caritāte erat
5. bonō animō esse
6. equum ingentī magnitudīne
7. filia inhūmānā crudelitāte
8. dea mirābilī pulchritūdine

Exercitium 8

1. portentum, anxius
2. orāculum
3. specū
4. stultitiam
5. ludibrium
6. sorti
7. aliō
8. praepotentī
9. dītārī, magnificentiā
10. lēnīre
11. obsidēre
12. iuvenālibus, terēbant
13. incaluerant, mentiō
14. castissimam
15. praestāre
16. iuventae, invīsimus
17. āvolant
18. aequālibus
19. sērā
20. castitāte, penes
21. libidō, stuprandae
22. expers

Exercitium 10

1. multī Trōiānī duce Aenēā ē patriā profectī sunt
2. Ascaniō puerō Lāvinia rēgnāvit
3. Rōmulō rēge numerus civium Rōmānōrum duplicātus est

4. nōn auctōribus patribus rēgnāvit
5. Brūtus dīs testibus iūrāvit
6. T. Mānliō cōsule lānus clausus est
7. servī rēgis ūdis genīs redierunt
8. dubiā victōriā, magnā caede
9. mē vivō
10. dictis factisque omnibus ad fallendum aptis, insciā multitudīne
11. rē imperfectā
12. insciō Collātinō
13. patre et virō praesentibus

Exercitium 11

1. hospitālī
2. pudicae, inclinārī
3. dēdecus
4. iugulātum, adulteriō
5. obstināta
6. fidēlibus, mātūrātō, incidisse
7. obortae
8. satin', pudicitia
9. dexterās, adulterō
10. noxam, dēlictī
11. peccat
12. peccātō, impudica
13. prōlāpsa
14. mānantem, extractum
15. iūrāvit, exsecūtūrum
16. victrix
17. pestifer, pestem

Exercitium 13

1. pugnābatur
2. pugnātum est
3. dimicātum est
4. certātum erat
5. ventum est
6. reditum est
7. curritur, ventum est
8. rēgnātum est
9. nunc est bibendum, dormiendum nōn est

Exercitium 14

1. concientur
2. inertēs, castigāvit, voluntārīi
3. quācumque
4. tribūnum, magistrātū
5. stuprō, orbitāte, miserā/miseriis
6. opificēs, bellātōribus
7. abrogāret
8. ultrō, praefectō
9. exsecrantur
10. mōfūs, comprimeret, exāctus
11. simultātem, rapinīs
12. centuriātis

Exercitium 16

1. aerātā
2. epulās, errōris
3. nūptae, pudicae
4. pavet, dēprehēnsa, infestō
5. palmīs, urgentur
6. grandaevum
7. exsequiās
8. reticet, pudibunda, perennis
9. eloquī, mātūrōnālēs
10. veniam dant

11. damnū, generōsō, stillantem, prōle
12. sēmianimis, concussā, impavida
13. ināne
14. honestī, annum

Exercitium 18

1. superbē	15. postrēmō
2. iūstē	16. ferōciter
3. leviter	17. libenter
4. celeriter	18. facile
5. pulchrē	19. difficulter
6. acriter	20. gravius
7. subitō	21. fortissimē
8. benignē	22. melius
9. cōmiter	23. prius
10. falsō	24. male
11. pariter	25. bene
12. sapienter	26. quinquies
13. publicē	27. sexies
14. privātum	28. decies

Exercitium 19

1. concivisse, concitum
2. concussisse, concussum
3. dēcussisse, dēcussum
4. dēpreñsisse, dēpreñsum
5. erubuisse
6. exēgisse, exāctum
7. fāvisse
8. incaluisse
9. obsēdisse, obsessum
10. oppressisse, oppressum
11. praestitisse
12. prōlāpsum

CAPITVLVM XLVI

Exercitium 1

1. ducentēsīmō, coerceret
2. placuit, diūturnitās, redderet
3. privātōs
4. patrimonīō
5. collēgam
6. commōvit, restitueretur
7. invicem
8. cōsensuit
9. vindicāret, dictātōr
10. dictātūra, cōsulātus
11. magister equitum, obsequitur
12. tribūnōs plēbis
13. contendit, miliārīum
14. repudiāvit, dēprecātiōne
15. omnīnō
16. iūgerum, sūdōre, praetextam
17. trecentēsīmō, decemvirī
18. damnātus, cōsulāre
19. excisae
20. dītissimam
21. labōrarent, regressi
22. supervēnit

Exercitium 2

1. nē vāna urbis magnitūdō esset
2. nē quis impūne ... prōderet
3. nē ... sacra neglegerentur
4. nē quandō ea arx hostium esset
5. nē ipse rem tam tristē iudicāret
6. nē obvius fieret

7. nē stuprum ā decemvirō sustinēret
8. nē Capitōlium obsidērent
9. nē cōsulēs longius imperium habērent, nē insolentiōrēs redderentur
10. nē sē orbū liberis facerent
11. nē inultam mortem esse sinat

Exercitium 4

1. sexagēsimo, tribūnī militārēs
2. perseverāvērunt, quadriennium
3. praesūmpsērunt, triennium
4. honor
5. singularī, torquem
6. tūrōnibus, amplius
7. corvus, unguibus
8. prōvocāverat, meritum
9. subactī, perdomitī
10. iugum
11. cēnsor, strāvit
12. tribūnī militum
13. lēgātus

Exercitium 6

1. ante diē undecimū kalendās Māias annō septingentesimō quinquagēsimo tertio a.C.n.
2. annō ducentēsimo quadragesimo quīnto a.u.c. sive annō quingentesimō nōnō a.C.n. rēgēs exactī sunt
3. sexto decimo annō post rēgēs exactōs tribūnī plēbis creatī sunt
4. annō a.u.c. trecentēsimo sexagesimo quarto Rōma ā Gallīs capta est
5. L. Genūciō Q. Serviliō cōsulibus mortuus est Camillus
6. T. Veturio Sp. Postumio cōsulibus annō quadragesimo tricesimo tertio a.u.c. ...
7. Ap. Claudio M. Fulvio cōsulibus annō a.u.c. quadragesimo nōnagesimo ...
8. ante diē quartū idūs Mārtias annō quingentesimo tertio decimo a. u.c. Q. Lutatio A. Manlio cōsulibus
9. idibus Mārtiis annō quadragesimo quarto a.C.n., id est a.u.c. septingentesimo decimo
10. ante diē tertium nōnās Iānuāriās annō sescentēsimo duodequingentesimo a.u.c., centēsimo sexto a.C.n.

Exercitium 7

1. transmarinus
2. elephantōrum, incognitās
3. contigit
4. honorificē, tractāvit
5. infāmēs
6. comperisset, sollicitāvit
7. aequis, remandātum
8. venēnō
9. honestāte
10. obtinuit
11. quadragesimo, septuagesimo
12. expāvērunt
13. truci
14. adversō
15. explorātor

Exercitium 9

1. A. = Aulus	9. M'. = Mānius
2. Ap. = Appius	10. P. = Pūblius
3. C. = Gāius	11. Q. = Quīntus
4. Cn. = Gnaeus	12. Sex. = Sextus
5. D. = Decimus	13. Ser. = Servius
6. K. = Kaesō	14. Sp. = Spurius
7. L. = Lūcius	15. T. = Titus
8. M. = Mārcus	16. Tib. = Tiberius

Exercitium 10

1. rōstrātis, nāvālī
2. dēceptus
3. retrō
4. fidem, castella
5. perniciē, refūgērunt, coniectus
6. dēmersit, pugnatōribus
7. naufragium, calamitāte, infractus
8. pompā
9. permūtatiōnem
10. negāvit
11. complexū
12. infīnitum, redactum
13. tractum
14. trānsactō, tribūta
15. fiscō
16. modiōrum
17. trīticum
18. contigerat
19. historicus
20. grandem
21. perēmisset, stīpiti
22. insignis, ingreditur, superēminet

Exercitium 12

1. pectus -oris n; lectus -i m; fluctus -ūs m
2. sonus -i m; onus -eris n; genus -eris n
3. pontus -i m; pondus -eris n; mundus -i m
4. nīdus -i m; sīdus -eris n; gradus -ūs m
5. rītus -ūs m; litus -oris n; frīgus -oris n
6. latus -eris n; status -ūs m; metus -ūs m
7. lupus -i m; opus -eris n; foedus -eris n
8. corpus -oris n; hortus -i m; portus -ūs m
9. tempus -oris n; campus -i m; pignus -oris n
10. vultus -ūs m; vulnus -eris n; mūnus -eris n
11. dolus -i m; holus -eris n; scelus -eris n
12. facinus -oris n; asinus -i m; manus -ūs f
13. porticus -ūs f; dēdecus -oris n; pecus -oris n

Exercitium 13

1. cessisse
2. comperisse, compertum
3. cōsensuisse
4. contēmpsisse, contēptum
5. contēdisse

6. dēcēpisse, dēceptum
7. excīdisse, excīsum
8. expāvisse
9. flūxisse
10. infūgisse, infractus
11. lūxisse
12. perrēxisse
13. perēmissee, perēptum
14. redēgisse, redactum
15. rettulisse, relatum
16. regressum
17. subēgisse, subactum
18. trānsēgisse, trānsactum
19. tribuisse, tributum

CAPITVLVM XLVII

Exercitium 1

1. commentārius, flōruērunt
2. excerpisit, chronicī, annālēs
3. cōspectum, incōspectum, temere
4. cognōmentum
5. poēmata
6. obiit
7. tragoediās, exagitātus, vexātus. dēscivit
8. cōscripsērunt, philosophiae, nātūrālī
9. tragicī, nōbilitātī
10. philosophus, convictus
11. obsidiōne, obrēpentēs, dēpulit
12. coniecturam

Exercitium 3

1. decem milia sēstertium/nummum
2. Iuppiter, pater deum hominumque
3. Cincinnātus agrum IV iūgerum colēbat
4. Sp. Carvilius iūrāvit 'uxōrem sē habēre liberum quaerundōrum causā'

Exercitium 4

1. trānsgressus, orientālēs
2. diūtīnō, circumvallātī
3. notam, subscripsērunt, pondō, librās
4. celebrātus
5. quīngentesimo, divortium, sterilis
6. cōmicus, prōposuit
7. obtrectāvit
8. historia, prōdit
9. hospita, vēnundare
10. percontātus, dēsipere
11. foculō, deussit, subinde
12. dēlirāre
13. exussit, ecquid
14. cōstantiam, cōfidentiam, mercātus
15. sacrāriū, conditī
16. quīndecimvirī, cōflictātur
17. dēiūrant, scriptīs
18. mecastor, iūs iūrāndum, meherc(u)le
19. edepol

Exercitium 6

1. exire = ēgredī; exit = ēgreditur; exeunt = ēgrediuntur; exiit = ēgressus est; exit = ēgredere!
2. timere = verēri; timeo = vereor; timemus = verēmur; timēbamus = verēbāmur
3. exspectare = opperiri; exspectate! = opperimini!
4. occidere ↔ oriiri; occidēs ↔ oriēs
5. temptare = cōnāri; temptabat = cōnābatur; temptavit = cōnātus est; temptāturus = cōnāturus
6. cēnsere = arbitrāri = rēri; cēseō = arbitror = reor; cēnsēbat = arbitrābatur = rēbatur
7. ambulare = gradī; ambulat = graditur; ambulabat = gradiēbatur
8. amittere ↔ adipisci; amittit ↔ adipiscitur; amisit ↔ adepus est
9. errare = vagāri; errāns = vagāns; errābam = vagābar; errābō = vagābor
10. interrogare = percontāri; interrogant = percontantur; interrogāvērunt = percontātī sunt
1. 1. orare = precāri; orābit = precābitur; orēmus! = precēmur!
2. emere = mercāri; emō = mercōr; emī = mercātus sum
3. prōmittere = pollicēri; prōmittō = polliceor; prōmisi = pollicitus sum; prōmisit = pollicitus est
4. redire = reverti; redeo = revertor; redeunt = revertuntur; redibō = revertar; redibunt = revertentur; redite! = revertimini!
5. dividere = partiri; dividit = partitur; divide! = partire!
6. gaudere = laetāri; gaudeō = laetor; gaudeāmus! = laetēmur!
7. spectare = intuēri; spectābat = intuēbatur; spectā! = intuēre!
8. tolerare = pati; tolerō = patior; tolerāvī = passus sum; tolerābam = patiēbar

Exercitium 7

1. convicisse, convictum
2. depulisse, depulsum
3. descivisse
4. excerpisse, excerptum
5. exussisse, exustum
6. flouisse
7. transgressum

CAP. XLVIII

Exercitium 1

1. memorabile, contulerunt
2. ultrō
3. blandiebatur
4. traiceret, adēgit
5. successit, distulit
6. vixdum, assuesceret
7. magistratibus, exsuscitaret
8. assentiēbantur, meruit
9. habile
10. nitēbatur

11. praetorium, assensū
12. diripuit, hiberna
13. promōvit, oppidanis
14. traicientēs, dispositis
15. impeditum, haudquāquam, alveo

Exercitium 3

1. introductis, denūntiarent
2. necdum, pervastatis
3. angulus, plānam, vergēbat
4. vineās, arietēs, quassare, emūnitus
5. obsistēbant, missilibus, submōvērunt
6. tumultuariō, incautē, trāgulā
7. quīn, oppugnatio
8. circumsedēbant, apparatū
9. prōcideret, redēgērunt
10. tūtō
11. irritati, dēposcerent
12. grātificāri
13. perōrāvisset
14. in diēs, dēspēratiō, exspectatiō, ūnica
15. succinctus
16. cōnsultant, excissum

Exercitium 5

1. praetorem
2. assignātūrum
3. inviolati
4. prīvatō, sēmet
5. pervāsit
6. stationibus, mōmentō
7. excidiō, maeror, summā
8. sortitī sunt, ēvenit
9. equestrēs, insuper, quīnquerēmēs
10. comparātis
11. auctoritate, obligāre
12. omitite, mentionem, parturit
13. succlāmāvērunt
14. labōriōsum, trānsitum
15. periochae

Exercitium 7

1. vigiliās
2. victimīs
3. angustiās
4. perangusta, patēscit, assurgunt
5. armātūram
6. inexplōrātō, faucēs, nebulā
7. adversō, imprōvisis
8. repēns, expediri
9. adhortātor, prōstrāvit
10. nōscitāns, dēpopulātus
11. calcāribus subditīs, cōnfertōs, lanceā
12. vagi
13. praetor
14. propinquōs
15. circumfundēbantur, āvellī, inquisivissent
16. sōspitēs, exanimātae
17. prōpraetorem
18. rescinderent
19. quāndō, nequiverant

Exercitium 9

1. Cūctātōre
2. crīminārētur, aequātum

3. insidēbant
4. callidus, sarmentis, alligātis
5. vicum, commūniverunt, affluēbat
6. aquātōrēs, aquābantur, aditum, ēvecti
7. impatientiam, contrādicēbat
8. interpositus
9. cuneus, prōminēbat
10. irruentēs
11. iniqua, recentibus
12. fundā, dēficiēbant
13. opplētus, praetervectus/-vehēs, fūnestam
14. macte, cavē
15. obruērunt

Exercitium 11

1. mūnimentō
2. quaestōrēs, cōnsulārēs, praetōrii
3. perfūctus
4. epulāberis, praedēam ~~cēdam~~
5. pēnsandum
6. excludisset, mātūra
7. ad, viaticum
8. pālātī
9. reliquiis, speciēs
10. absterruērunt
11. libēns, celebrāvit
12. perblandā, praeposuisent
13. aedilis

Exercitium 13

1. exposuit, grātēs
2. suprā, exuit
3. dimidium, expleret
4. insigne
5. supplēmentum, commeātum
6. tolerābili, videlicet
7. equōs
8. cōnsultum
9. luxuriātus, ēnervāentur
10. prōcōnsul
11. dēscripserat
12. speculandi, obequitāvit
13. cōnsciverunt
14. pālōs
15. professus
16. trāscendit, ductū
17. acervus

Exercitium 15

1. dēbellāvit, trānsvectus
2. renūntiāvit
3. adamāvit
4. castīgārētur, hausit
5. possessiōne
6. frendēs, temperāns
7. obtrectatiōne
8. dēfōrmitate, reditūs, exsultābit
9. compōnere
10. alibi
11. disseruit
12. indūtia, aliō
13. perfugās, trirēmēs, portionibus, obsidēs ~~pānsionibus~~
14. lūgubre

Exerċitum 17

1. thema
2. thema praesentis, perfecti, supinī
3. (1) infinitivus praesentis
(2) participium praesentis
(3) praesens indicatīvi
(4) imperfectum indicatīvi
(5) futurum
(6) praesens coniunctīvi
(7) imperfectum coniunctīvi
(8) gerundium
(9) gerundivum
(10) imperatīvus praesentis
(11) imperatīvus futūrī
4. (1) infinitivus perfecti
(2) perfectum indicatīvi
(3) plūsquamperfectum indicatīvi
(4) futurum perfectum
(5) perfectum coniunctīvi
(6) plūsquamperfectum coniunctīvi
5. (1) supinum I
(2) supinum II
(3) participium perfecti (passīvi)
(4) participium futūrī

Exerċitum 18

1. adēgisse, adactum
2. cucurrisse
3. dēfēcisse, dēfectum
4. distulisse, dilātum
5. diripuisse, direptum
6. disseruisse, disertum
7. explēvisse, explētum
8. excidisse, excissum
9. exuisse, exūtum
10. hausisse, haustum
11. inquisivisse, inquisitum
12. nequivisse
13. obiēcisse, obiectum
14. obruisse, obrutum
15. opplēvisse, opplētum
16. permiscuisse, permixtum
17. prōcidisse
18. prōfessum
19. trāiēcisse, trāiectum
20. trāscendisse

CAPITVLVM XLIX

Exerċitum 1

1. infitiātur, antecēdere
2. nātiōnēs, praestat, quotiēs-cumque, congressus
3. dēbilitātus
4. hērēditās, puerulum
5. obitum, utpote, suffectus
6. comprobātum
7. posteāquam, foederātum
8. concidit
9. eā
10. cōnseruit, prōfligāvit
11. indiguisset
12. verba dedit, dētrimentō, expēdit
13. obductā, dēligātis, dispālātōs, visū
14. operam, suspiciōnem

15. sēiungit

16. rēpit

Exerċitum 3

1. quamdiū
2. ēnumerāre
3. facultātēs, impraesentiārum, cōmpōneret
4. bīduō
5. nihilō sētius/minus
6. corōnā
7. vectīgālībus, pendī
8. grātiā, adversārius
9. palam, pūblicāvērunt, disiēcērunt
10. cōnsiderāret
11. prōvidit, avāritiam
12. plumbō
13. inscientibus, aēneās, prōpatulō
14. praebuit
15. dilēctū

Exerċitum 5

1. rōbustum, dissidēbat
2. utrobīque
3. cōnsiliō
4. serpentēs, venēnātās, fictilia
5. cohortātiōnem, classiārīōrum
6. praeceptō
7. nautica
8. aliās
9. ūsū vēnit
10. patrēs cōnscriptī
11. cōnsuetūdinem, fortuitō
12. arbitriō, cōsuēverat
13. pristinārum, acquiēvit
14. districtus, nōnnihil, doctōre
15. concēperat, eximere
16. dūcēbat, innumerābilēs, peragrāvisset
17. mētārī
18. ēlegāns

Exerċitum 7

1. vocāsse, vocāstī, vocāset
2. vocārat, vocārit, vocārant
3. cōnsuēsse, cōnsuēstī, cōnsuēsset
4. cōnsuērat, cōnsuērit, cōnsuērunt
5. nōsse, nōstī, nōsset
6. nōrat, nōrit, nōrunt
7. petiisse/petisse, petiistī/petistī, petiisset/petisset
8. petierat, petierit, petierunt

CAPITVLVM L

Exerċitum 1

1. initum, quīnquāgēsīmō
2. vexāvit, collātis
3. supplicātiōnēs
4. hibernābat, trānsfugīs
5. mercātus
6. āream, prōnūntiāvit, immūnēs
7. percēnsuit
8. avēbant, mīrābundī
9. raptim, praeoccupāverat
10. sēnsū, voluptātis, impēsā
11. tantummodo, vicinītatīs, quod
12. citeriōrem, pācāvit
13. conventus, ēdisseruit, subiēcit,

dēportāre

14. prōsecūtī, servātōrem, acclā-mant

15. trānsportāvit

16. trīduum, īnfectum

17. continēns

18. māiōrēs

Exerċitum 3

1. porrō
2. iugum, dirimit
3. permūniverat
4. verticēs, īnsiderent, callibus, circuīrent
5. artā, nī, subsidiō
6. incautōs
7. sēniērmibus, trānsmisit
8. circumvectus, contemplārētur
9. diurnō, continuātus
10. intermissā
11. dilūcēsceret, scālīs
12. exaequātus
13. peculātūs, intercessit
14. dūxit
15. rādix

Exerċitum 5

1. expeditiōnibus, ēventū
2. līs
3. deinceps
4. iactūrā
5. praecepta, (post) quam, murmur
6. incrēvit, fremitus, immemor, vēri-similem
7. evānuit, ōmen, īnsidēbat
8. augurium, laureātās
9. dēnūntiāvit
10. pulvīnāria
11. nāvālibus, coniūrātī
12. inviōs

Exerċitum 7

1. contentus, extorris
2. miserātiōne, sortī, illacrimāvisse
3. ignōbilēs
4. clēmēntiam
5. abaliēnāvisset
6. mercātūrās/-am, lembō, dēveheret
7. cōnsciīs, posticum, māceriam
8. delituit
9. ministeriō, abscēdēbant
10. incolumitātem, trānsitiō
11. praetoriam
12. pullō, tabernāculum, introiit
13. cōnsurrexit, porrēxit, submittere
14. subactus, violenter, percontātiō-nem
15. fidūciam, utcumque
16. cōnspectum, effulgēbant
17. mūtātiōnis
18. flātū
19. accessiō

Exerċitum 9

1. superfūdīt
2. continentī
3. praeses
4. distat, salūtāribus
5. disciplinā

6. solitō, secus
7. tribūnālī, tribūtum
8. artificibus, lūdīcram, athlētāe
9. opulentīa
10. vulgō
11. remedium
12. adoptāvit

Exercitium 11

1. successor
2. documentum
3. adoptiōnem, turmatim
4. praetextātōs
5. prōgeniē
6. cōnfūdit, dēflēvisset
7. quaesō
8. inexpugnābilia
9. prōventus, gaza
10. impedimentum
11. dēstinat

Exercitium 13

1. 'cūr Iūlia plōret?'
2. 'Iūliam plōrāre, quia Mārcus eam pulsāverit'
3. 'puerum quī puellam pulset improbum esse'
4. 'Lāocoontem poenam meruisse, quod ... sacrum rōbur laesisset'
5. 'Aenēam Trōiā vēnisse, cum quō virō pulchra Dīdō concubuisset'
6. 'quid petentēs vēnerint?' 'sē invītōs aliquid quod Tullō displiceat dicitūrōs esse: rēs repetitum sē vēnisse'
7. 'filiam suam iūre caesam esse!' 'nē sē, quem paulō ante cum egrēgiā stirpe cōspexissent, orbū liberis facerent!'
8. 'rēgiōs puerōs Macedonēs/-asque aliōs quī Samothrācae essent, si trānsiissent ad Rōmānōs, incolumitatem libertatemque et sua omnia servātūrōs quae aut sēcum habērent aut in Macedoniā reliquissent'
9. 'omnēs ut in Eumenis rēgis concurrerent nāvem; quem sī cēpissent aut interfēcissent, magnō iīs prae-miō fore'
10. 'nē id ā sē fieri postulārent quod adversus iūs hospitii esset'
11. 'et convīvium īnstruere et lūdōs parāre eiusdem esse quī vincere bellō sciret'
12. 'quod bellum per quadriennium quattuor ante sē cōsulēs gessissent id sē quindecim diēbus perfēcisset!'

Exercitium 14

1. dēlituisse
2. dirēmisse, dirēptum
3. īnsēdisse, īnsessum
4. pependisse, pēnsūm
5. perrēxisse
6. porrēxisse, porrēctum
7. questum
8. subēgisse, subāctum
9. trānstulisse, trānslātum/trālātum
10. vīsisse

CAPITVLVM LI

Exercitium 1

1. struī, dīlēctūs
2. dēprehendisse
3. perrogārentur
4. ēvīcit, dēcrētō, perstāret
5. remōtum
6. compulērunt
7. irrita, expliciti
8. vituperandum, prōsecūtus, vigēre
9. Pseudo-, finxit, paelice
10. coibant, dētēcta, revicta
11. arbitrō, ērudītus
12. suffragābātur, aedilitatem
13. sortem, obstrūxit
14. circuitū
15. senecta, nervī

Exercitium 3

1. praedivitem
2. abstinentem
3. venātor
4. labem, infirmavit
5. prōditōribus, complōrātus
6. furcā, salūtāre bre
7. caveā, accidit
8. ignōminiōsam, ratam
9. probātum
10. ultrō, luxuriā, disciplinam
11. scorta, sēcernī, recidit
12. septēnōs, vāllōs, vāllāre
13. exonerārentur
14. ēruptiōnēs
15. pābulātum, per vicem
16. dēlēvit

Exercitium 5

1. agrārīās, triumvirōs
2. prōmulgāvit, ordinis, offēnsā, modum
3. exārsit, partis
4. optimātibus, fragmentis, subsellii
5. rogātiōnem
6. triumvirālibus, adversātus
7. quaestiō
8. ēloquentior
9. frūmentāriam, triente
10. admiscērentur, sublegerentur
11. perniciosae
12. tribūnātum, colōniās
13. sēditiōsum

Exercitium 7

1. modestam, agitābat
2. formidō, artibus
3. abundantiam, lascivia
4. dominātiōnis, abstracta, dilacerāta
5. nōbilitās, pollēbat
6. dispersa, asperā
7. bellicās, diripiēbant
8. cōnfinēs
9. modestiā, polluere
10. antepōnerent
11. vindicāre, noxia, actiōnibus
12. dissēnsiō, permixtiō
13. moderāta
14. quōvis, pessum dedit.

Exercitium 9

1. accurrere	17. excerpere
2. adicere	18. effundere
3. alligāre	19. illūdere
4. acquirere	20. impellere
5. aspergere	21. īnstituere
6. attingere	22. occidere
7. cōgere	23. offerre
8. collābi	24. opprimere
9. comprimere	25. perficere
10. corripere	26. pergere
11. corrigere	27. prōsilire
12. dēligere	28. prōmere
13. dēscendere	29. redigere
14. diffidere	30. suscipere
15. dīgredi	31. succedere
16. displicēre	32. trādere

Exercitium 10

1. dispersisse, dispersum
2. exārsisse
3. explicuisse, explicitum
4. finxisse, fictum
5. obstrūxisse, obstrūctum
6. polluisse, pollūtum
7. recidisse, recisum

CAPITVLVM LII

Exercitium 1

1. expedire, dehinc
2. attriverat
3. permānsit
4. concubinā
5. dēreliquerat, decōrā
6. pollēns, inertiam, equitābat, iaculābātur
7. huius modī, anteibat
8. tametsī, negōtiō, vehementer
9. avidam
10. difficultātem, obiectāre
11. appetēbat
12. clāritūdinem, grātiām
13. factiōsī
14. pollicitābantur, vēnālia
15. sēcretō, insuēsceret
16. aggressus, pariter
17. exāctā, novissimē, obtestātus, cārōs habēret
18. equidem, imbēcillum, dilābuntur
19. observārent, ēniterentur
20. sapientiā, ficta, agitābat
21. quit, mediocrī
22. -que -que

Exercitium 3

1. rēgulī, iūsta
2. disceptārent
3. quīnquenniī, rescindi
4. adoptātiōne
5. mōliēbātur
6. distribuendam, adulterīnīs
7. occursant, abdita, scrūtantur, tugiō
8. divulgātur
9. frētus, contendere
10. contendit
11. quīs, acquirant

12. largitiōne, commutātiōnem, patrāvīt
13. subvenirent, tābescere
14. flāgitia, anteferrent
15. dēprāvāta, extollēbat
16. accurātissimē
17. comoda

Exercitium 5

1. divisiō, portuōsior
2. pollicitātiōnibus, intendit
3. ex imprōvisō, praedātōriā
4. contumēliōsa
5. quippe quī
6. necessariō, sēmismōnēs
7. insecūtī
8. mātūrāntēs, malitiā
9. adulēscēntiā
10. cōpia
11. pēnūriam
12. cōnfirmāvit
13. honōribus, ōcissimē
14. inceptō
15. dēfēnsābant, paciscerētur
16. negōtiātōrēs

Exercitium 7

1. obvēnit
2. familiārēs, adventārent, infectīs
3. flāgitiosam
4. impugnāverat, administrum, assūmpsit
5. fidē, indicium
6. permagnā, patefierent
7. impudentiam, lūdibriō, augēscēbant
8. insidiātōrēs
9. artificēs, ēgressūs, incōnsultē
10. reus
11. mātūrē, ēmptōrem
12. meditābātur
13. aspera
14. homō novus
15. ignāviā, socordiā
16. meamet, inīquī, arrogant, imāginēs

Exercitium 9

1. dōna, vexillum, phalerās, cicātrīcēs
2. artificium, composita, faciēbat, ācta, praecepta
3. tūtāta, imperitiām
4. sciēns, adnītiminī, cōnsultor, iūxtā
5. abundē
6. capite cēnsōs
7. asperitāte, inculta, egentia
8. tumultōsum, imprōvisum
9. gentis, fācundus, facilis, largītor
10. illēxit
11. decimā parte, sarcinās, latrōciniō
12. sustentābant, strepentibus

Exercitium 11

1. dēfessīs, dē imprōvisō
2. sonitū
3. hibernāculis
4. quis, expeditīs, funditoribus
5. praesidiō, speculātōribus

6. pertimēscere, haesitāret
7. ilicō
8. rēferre, in prōmptū, cōpiam
9. negitābat
10. exquirīt
11. accersī
12. necessariūs
13. sita

Exercitium 12-13

1. equitāre	13. hibernāre
2. iaculārī	14. laetārī
3. sitire	15. pācare
4. blandirī	16. finire
5. insidiārī	17. iudicāre
6. cūstōdire	18. mollire
7. ōrdināre	19. largiri laudāre
8. sortirī	20. nōmināre
9. epulārī	21. ōsculārī
10. partirī	22. precārī
11. sacrāre	23. servire
12. largirī	24. comitārī

Exercitium 13-14

1. accersivisse, accersitum
2. adeptum
3. attrivisse, attritum
4. confisum
5. disseruisse
6. docuisse, doctum
7. illēxisse, illectum
8. intendisse, intentum
9. occidisse, occāsūrū
10. pactum
11. patefactum
12. pertimuisse
13. possēdisse
14. praestitisse
15. quivisse
16. reppulisse, repulsum
17. strepuisse, strepitum

CAPITVLVM LIII

Exercitium 1

1. interniciōne
2. secundō
3. prōtraherētur
4. in finīta
5. reportāvit
6. sescentēsīmō, sociāle, asserere
7. lēctōrum
8. numerōsōs, prōscripsērunt, ēvertērunt
9. Collinam, insatiābilī
10. agēns
11. ultrā, aedilicī

Exercitium 3

1. composuisset, successū
2. commorātur
3. lūdō, congregātō
4. sagittāriis
5. infestābant, celeritāte
6. piraticō, praesertim
7. disertissimus, locuplētis
8. togam virilem, instituebatur, rhētorē
9. excellēbant

10. eloquentiā, exercitābātur, causās
11. patrōnus, patrōciniō
12. fervēns, nervōs
13. remitteret, abundantī, moderāretur
14. doctrinā, iuvenilī

Exercitium 5

1. meditātiōnibus, exercitātiōnibus
2. commentābātur, dēclāmitābat, suppeditat
3. commendātiōnem, elabōrātās, elucubrātās
4. biennium, celebrātum
5. gracilitās, infirmitās, prōcērum
6. figurā
7. remissiōne, varietāte, contentiōne
8. moderātiōne, temperātus
9. applicāvit, āctōrem, praestantem
10. redundantem, impūnitāte, repressit, diffluentem
11. commūtātus, resēdisset, dēfervisset
12. remissus, lēnis, ōrnātus
13. quaestūrā, mātūrītātem
14. dēsīgnātus
15. stilō, quicquid, quantumcumque
16. assiduitātem, exquīsītum, vulgāre
17. praetūrām
18. prōpositum, perspicīāmus

Exercitium 7

1. puerilis	22. gloriōsus
2. hostilis	23. Albānus
3. aureus	24. urbānī
4. poētica	25. lapideus
5. ōrātōria	26. mercātōria
6. civīle	27. periculōsa
7. piraticum	28. Tiberīnum
8. Mārtius	29. patria
9. nautica	30. bellīca
10. foederatae	31. nāvāle
11. marmorea	32. flāgitiosa
12. hospitāle	33. vulgāris
13. triumphālis	34. repentīna
14. immortalēs	35. virilis
15. studiōsus	36. argentea
16. formōsa	37. contumēliōsa
17. divīna	38. pretiōsa
18. pecuniōsus	39. togātus
19. agrāriae	40. Vestālēs
20. circēnsēs	41. ōtiōsa
21. scaenicī	42. fēmininum

CAPITVLVM LIV

Exercitium 1

1. vectigālibus
2. laccessitus
3. expetī
4. agitur
5. suscipit
6. macula, insēdit, inveterāvit
7. latebris, ēmergit
8. iniuriōsē
9. cōnsulere
10. requirēt
11. comparātiōnem

12. disiunctis, contentione
13. firmamentum, singulari
14. obliuio
15. tribuendum
16. afficta
17. exorsus
18. nauicularius

Exercitium 3

1. propter, retardatos
2. commendarent
3. temperantia, mansuetudine, humanitate
4. differēbat
5. optima, antecellat, ubertate, fructuum, pastionis
6. exportantur
7. irruptio, pecua, cultura
8. decima, scriptura
9. pensitant, publicani, exercent, exigunt
10. excursionē, perbreui
11. custodiis, utilitati
12. gnauī, negotiantur, ratio
13. diutissimē

Exercitium 5

1. depressam, domicilia, permultas
2. opinatur, impertuisse
3. congererat
4. collectio, tardauit
5. misericordiam, afflictum, recreauit
6. opinio, religiosissimi
7. longinquitate, desiderio, progressionem
8. adventi ciis
9. offensionem, praeterit
10. incommodis, mederi
11. consultiō, coniectura
12. praedicant, dissipauisse

Exercitium 7

1. restat
2. deliberationem, antiquitatis
3. scientiam
4. concupiuuit, concertauit
5. imperatoria, par, inauditum
6. prostrati
7. taetrum, attenuatum
8. tempestiuo, quaestu
9. adomauit, undequinquagesimo
10. pro, extrema, ineunte

Exercitium 9

1. administratae, innocentia, facilitas
2. centuriatus, depromptam, quaestu
3. admurmuratione, irascitur
4. quocumque, recordantur
5. continere
6. continentiam, sumpsum
7. perfugium
8. remoratum, deuocauit, amoenitas, delectationem, cognitionem
9. querimoniae
10. gravitate
11. uilitas, caritate
12. insolita, inflatum, minitantem
13. splendorem
14. remigēs

Exercitium 11

1. moderatōne, ingratus
2. obtemperauerint, obsecundauerint
3. impudentem, detulerunt
4. opportunitas
5. profecisset
6. petitione, repulsam
7. coniurauit
8. coniuratio, eruta
9. coniurati
10. conspirationem
11. consalutatus, amplitudinem
12. successit, lacrimabile

Exercitium 13

1. aditus	29. flētus
2. admiratio	30. furor
3. aedificium	31. gemitus
4. argumentum	32. horror
5. ardor	33. impedimentum
6. casus	34. imperium
7. calor	35. largitio
8. clamor	36. luctus
9. cognitio	37. maeror
10. collectio	38. meditatio
11. colloquium	39. motus
12. conventus	40. nauigatio
13. cogitatio	41. oppugnatio
14. confessio	42. partus
15. conspectus	43. pavor
16. decor	44. plausus
17. deditio	45. pudor
18. desiderium	46. risus
19. discessus	47. sacrificium
20. diuisio	48. sensus
21. documentum	49. splendor
22. dolor	50. studium
23. ductus	51. supplementum
24. error	52. terror
25. exitus	53. usus
26. expectatio	54. uesumentum
27. favor	55. vigor
28. firmamentum	56. uagitus

Exercitium 14

1. affinxisse, affictum
2. afflixisse, afflictum
3. concupiuuisse
4. defersisse
5. depressisse, depressum
6. deprompsisse, depromptum
7. eruere, eruisse, erutum
8. inveterauisse
9. lacessiuuisse, lacessitum
10. resedissee

CAPITVLVM LV Ex 1

1. feriis, relaxaret
2. uentitaturis
3. nancisci, commodō, abuti
4. disputare, investigare
5. uel, conquirere, attingere
6. interuentus, propter, assidere
7. puer, pergratus
8. paululum, feriat, prato, aprico
9. siquidem
10. atqui, consideratio

11. uicissim
12. parietes
13. sero

Exercitium 3

1. globo, sphaera, ratos
2. disputationes, dissentiebat
3. munus, usui
4. explicaret, statum
5. approbauerunt
6. persaepe
7. ingressus
8. coetus, communiōne
9. coniunctio, distincta
10. constitutio, popularis
11. quoduis, deuincit
12. dominatu, particeps
13. quamuis, aequabilitas, iniquitatem
14. exciderunt
15. secus

Exercitium 5

1. temperatum
2. firmitudinem, exsistere, confusio
3. descriptio
4. accommodabit
5. siluestris, beluae, perhibentur
6. perceleriter, ascivit, communitatis
7. oratrici
8. interitum, reccidit
9. fultus, locupletauit
10. cooptauit
11. asscutus, obscurato, compariisset
12. subagrestis, impulsu, fertur
13. nuncupatus
14. cunabulis, adultum
15. ferocitatem, labefactatam

Exercitium 7

1. aream, arbitrato
2. exemplari
3. excessum, flagitare
4. duxit, generatus, qualiscumque
5. progeniem
6. alienigena
7. uirum, depopulatione, abundantem, perceptio
8. immanes, caerimoniis
9. celebritates
10. quamuis
11. maculatus
12. pudens, recordatione
13. deterrimam
14. prouum
15. inflexerit, inuisius
16. rite, immunitate
17. procurator
18. postridie
19. rectoribus
20. stabiliora, sempiterna

Exercitium 9

1. altitudo	5. auaritia
2. amicitia	6. celebritas
3. amplitudo	7. concordia
4. audacia	8. constantia

9. <u>crūdēlitās</u>	25. <u>malitia</u>
10. <u>dignitās</u>	26. <u>miseria</u>
11. <u>diligentiā</u>	27. <u>multitūdō</u>
12. <u>fēlicitās</u>	28. <u>nōbilitās</u>
13. <u>firmitās/-itūdō</u>	29. <u>patientia</u>
14. <u>foeditās</u>	30. <u>paucitās</u>
15. <u>fortitūdō</u>	31. <u>perfidia</u>
16. <u>grātia</u>	32. <u>potentiā</u>
17. <u>gravitās</u>	33. <u>puḍicitia</u>
18. <u>hūmānitās</u>	34. <u>pulchritūdō</u>
19. <u>insānia</u>	35. <u>saevitia</u>
20. <u>iūstitia</u>	36. <u>sōlitūdō</u>
21. <u>laetitia</u>	37. <u>stultitia</u>
22. <u>longitūdō</u>	38. <u>tristitia</u>
23. <u>maestitia</u>	39. <u>superbia</u>
24. <u>magnitūdō</u>	40. <u>ūtilitās</u>

Exercitia 10

1. ascīvisse
2. distīnxisse, distīnctum
3. excidisse
4. exstītisse
5. fulsisse, fultum
6. nactum
7. placuisse/placitum esse
8. reccidisse
9. solitum

CAPITVLVM LVI

Exercitium 1

1. collacrimāvit, caelitibus
2. citrō, multam
3. cubitum, excelsō, illūstrī
4. cohorrui, ēvertēs, hērēditārium
5. octiēs, fātālis,
6. ingemuit, arridēns
7. potius
8. offendit
9. ānfrāctū
10. nītitur

Exercitium 3

1. cōservātōribus, dēfīnītum, aevō
2. exstīctās, vinclis
3. alacer, dēfugeret
4. quī, templō, globōsae, animātae, circōs
5. pietātem, laxātī, lacteus
6. candōre, ēlūcēns
7. volvuntur, extimus, infixae
8. subiectae, moderātor, temperātiō, radiūs, lūstrat
9. citima, fulgōre
10. subter, cadūcum
11. tellūs, nūtū
12. cōnexa
13. quoūsq̄ue
14. rutilus
15. pūnctum

Exercitium 5

1. concentus, gravibus, aequābiliter
2. ratā, distīnctūs
3. stēllifer, conversiō, concitātor, acūtō, lūnāris
4. immōbilis
5. sphaerae, nōdus
6. nervōs
7. obsurduērunt, accolunt, praecipitat
8. sēnsus, hebes, aciēs
9. cingulis, redimītās, subnīxī, obriguērunt
10. habitābilēs, austrālem, trānsversī, adversī, īnsistunt
11. interruptī, dīlātārī
12. interest
13. ēluviōnēs, exustiōnēs
14. populārīter, mētiuntur, discīptiōnem, vicēsīma
15. amputārī

16. pruīnā
17. trānatāvit

Exercitium 7

1. contuērētur, illecebrīs
2. perennis, obruitur, posteritātis
3. ciētur, inanimum, aliunde, pulsū
4. fragile
5. integer, ōcius, pērvolābit
6. volūtantur, exagitātī
7. renāscī
8. aestuōsās, inhospitālem, fābulōsum
9. aestīva
10. torridā, ārida, quōcircā
11. pharetrā

Exercitium 9

1. exārdēscere, exārsisse
2. dēfervēscere, dēfervisse
3. ingemēscere, ingemuisse
4. cohorrēscere, cohorruisse
5. dēlitēscere, dēlituisse
6. illūcēscere, illūxisse
7. pallēscere, palluisse
8. expavēscere, expāvisse
9. obrigēscere, obriguisse
10. ērubēscere, ērubuisse
11. obstupēscere, obstupuisse
12. conticēscere, conticuisse
13. pertimēscere, pertimuisse
14. contremēscere, contremuisse
15. convalēscere, convaluisse

Exercitium 10

1. pōne | sub cur|rū nīmī | um pro | pinquī
2. sōlis | in ter|rā domi | bus ne | gātā
3. dulce | riden | tem La | la | gēn | a | mābō
4. dulce | lo | quentem

This book contains all the instructor's materials originally included in separate booklets:

- Teacher's Materials: 84 pages. Includes advice for the instructor and all Pensa from Books I and II, on separate sheets for photocopying and distribution.
- Lingua Latina Answer Key (Pensa Soluta) to Books I and II: 42 pages. Answers to all the Pensa (Exercises) in the two text volumes.
- Answer Key for Exercitia Latina I
- Answer Key for Exercitia Latina II

For further information on the complete series, as well as the complete list of titles available from Focus Publishing, additional student materials, and online ordering, please visit www.pullins.com.

Focus Publishing
R. Pullins Company
PO Box 369
Newburyport, MA 01950
www.pullins.com

ISBN 10: 1-58510-074-9

ISBN 978-1-58510-074-3

9 781585 100743